

BOSNYÁK ÉS SZERB
ÉLET- S NEMZEDÉKRAJZI
TANULMÁNYOK

IRTA

THALLÓCZY LAJOS

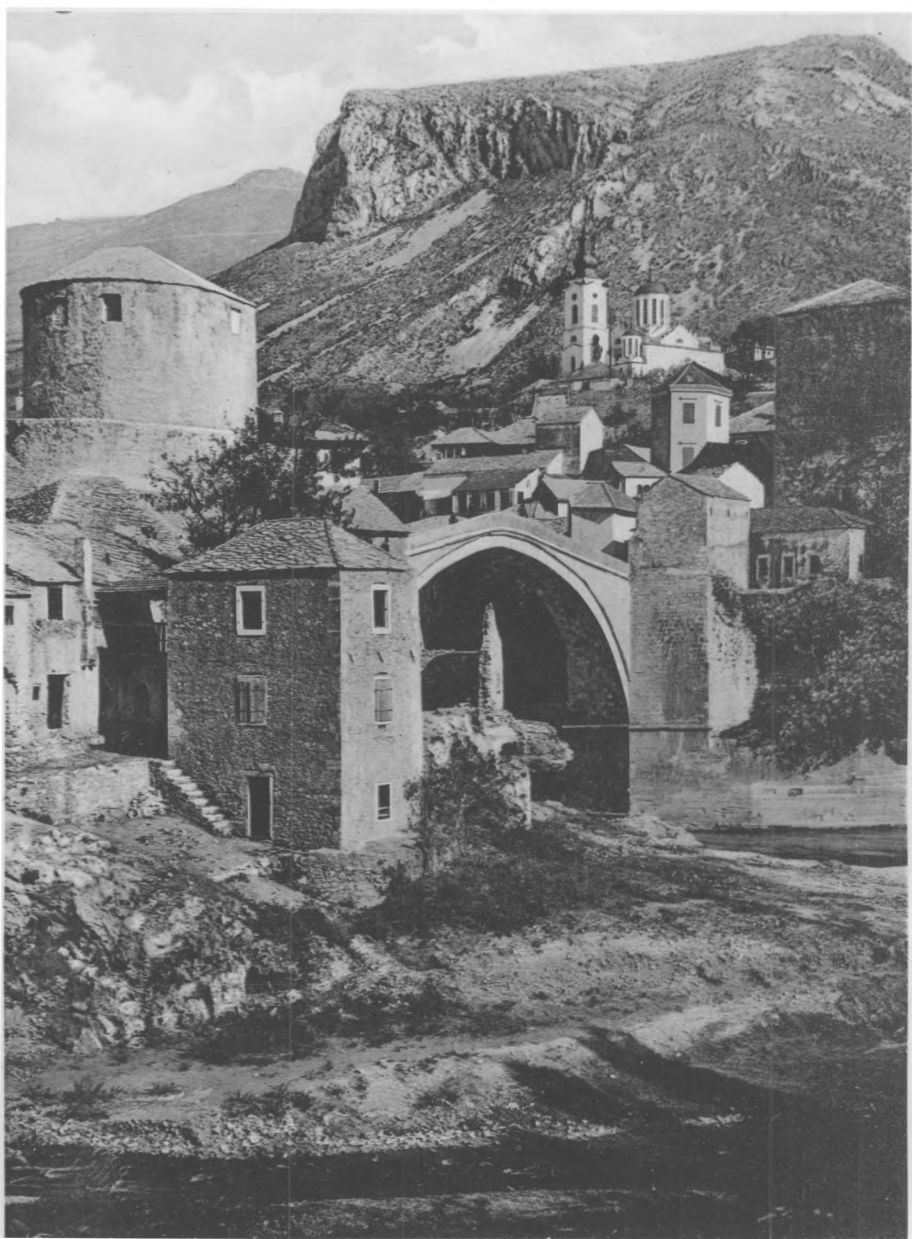

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ES KÖNYVNYOMDA

1909

A MOSZTÁRI HÍD.

KÁLLAY BENJÁMIN

EMLÉKÉNEK.

ELŐSZÓ.

Jelen kötet --- bővített formában --- a «Turul»-ban, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság folyóirata 1907/8-iki évfolyamaiban közölt azon tanulmányokat tartalmazza, melyek a bosnyák és szerb középkori történelem genealogiai, heraldikai és biográfiai egyes főbb vonatkozásait tárgyalják.

E tanulmányokat igazoló anyagként kiegészíti a szöveghez járuló Okleveles Függelék, melyben legnagyobbbrészt eleddig teljesen ismeretlen anyagot bocsátunk közre. A Turulban ez adatokat csak idéztük, e könyvalakban történt kiadás azonban teljes szövegükben tartalmazza a vezérlő okleveleket. A mi az oklevelek provenienciáját illeti, a *mk. orsz. levéltárból* van 5, az *egyetemi ktárból*: 1, az Erdődy-féle *galgóczi levéltárból*: 1, a *szombathelyi kápt. ltárból*: 2, a

bécsi titkos állami levéltárból: 5, a közös pénzügyi levéltárból: 2, a Liechtenstein hgi levéltárból: 1, a szerajevoi muzeum gyűjteményéből: 2, a velen-
 czei Archivio Notarile-ból: 1, a mantovai Gonzaga
 levéltárból: 2, magángyűjteményből: 1, Capistrano-
 ból: 1, kivonat: 3 s mint legelőbb felhasznált
 anyag: a barcelonai aragon koronai levéltárból:
 45 darab, melyek új világot vetnek a Balkán-
 félsziget történetének nemzetközi vonatkozásaira.
 Mellékeljük egyuttal Hercegovina XV. század-
 beli, oklevelek alapján összeállított, lehetőleg
 pontos térképvázlatát, és Mátyás királynak egy,
 1465 nov. 2. kelt, a bécsi állami és titkos levél-
 tárból őrzött szláv nyelvű kiadványának hason-
 mását. Műmellékletül adjuk a technikai szem-
 pontból is fölötte érdekes mosztári hidnak újabb
 felvétel alapján készült heliogravurejét. A hid
 építése ugyanis összefügg a hercegovinai 1465.
 magyar okkupációval. A kötet függelékéhez egy
 dr. Szekfü Gyula készítette név- és tárgy-
 mutató van mellékelve.

A magyar történetírás XVIII. századbeli ki-
 váló képviselőit: Pray Györgyöt, de különösen
 Engel Keresztélyt illeti meg az érdek, hogy a
 Balkán-államok magyar vonatkozásaira, ez utóbbi
 pedig egyetemes történetükre, legelőször deritet-

tek fényt. A történeti kritika akkori állapotához képest alapvető munkásságot végeztek, különösen Engel, a kinek munkássága még ma is számot tesz, midőn az anyag nemcsak terjedelmesebben, hanem sok részében kritikailag is megrostálva fekszik előttünk.

A mult században Pesty Frigyes vette fel az elejtett fonalat, s «Eltűnt vármegyéi»-vel már mélyebben szántott. Az ő munkássága azonban arra az időre esik, a midőn az egyes családi levéltárak egymásután megnyilván, az anyag annyira összetorlódott, hogy a hazai és külföldi kútfőkkel való alaposabb egybevetés háttérbe szorult, mert a felszínre került új anyagnak már egyszerű közlése és kommentálása is felvilágosítólag hatott. Pestynek meg van az az érdeme hogy sikerült egyes történeti szemhatárokat megjelölnie, a melyeken belől ugyan az újabb kutatás egészen más eredményeket állapított meg, de intuíciója — legalább általánosságban — helyes volt.

Az ifjabb történeti generáció már szerencsésebb volt. Több módunk és alkalmunk nyílt a forráskészlet tisztázására, a külföldi ugyancsak megnövekedett történeti irodalom munkásságának részletesebb megismerése pedig arra kész-

VIII

tetett, hogy a magyar történetet egyetemesebb alapokra fektessük, s az összekötő kapcsolatokat keressük.

Látszólagos fogyatkozása munkálkodásunknak, hogy míg az előttünk dolgozó nemzedéknek még meg volt a bátorsága, hogy egyes emberek is vállalkoztak Magyarország történetének megírására, mi csak egyes részletek feldolgozását kísértettük meg. Kétségtelen, hogy megjő az idő, midőn különböző szempontokból az eddig megrostált anyag alapján létrejön Magyarország egyetemes történetének újabb feldolgozása. Erre a célra dolgozunk valamennyien. Nem szükség bővebben vitatnunk, hogy a Balkán-államok történetének részletes megismerése, eltekintve attól a tanulságos fejlődési folyamatától, a melyet ez államok története magában véve nyújt, hazai történetírásunknak is egyik kötelessége. Ebből a szempontból meglesz bizonyos értéke az itt közrebocsátott tanulmányoknak is, melyeknek előzményeire ki kell néhány szóval térnünk.

Tizenkilencz éve (Turul 1888), hogy az «Illyr czimergyűjtemények» cz. tanulmányunkban a délszláv heraldika egyes vonatkozásait igyekeztünk megvilágítani. Kilencz esztendővel később

(Turul 1897), «Bosnyák nemzedékrendi tanulmányok» cz. vázlatunkban egyes vitás pontok felderítését kíséreltük meg. Azóta tisztába jöttünk a Kotroman-család eredetével (Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről. Akad. ért. XX. k. 5. sz.), Šišić F. «Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić» cz. művében nem egy homályos részletet derített fel s több fontos vonatkozás megfejtését köszönhetjük Wertner Mór többrendbeli tanulmányainak. Több oklevéltárunk (Blagay-cs. Horvát-végvidéki, Szerb-magyar oklt.) genealogiai vonatkozásaira csak röviden utalunk.

Jelen tanulmányainknak az a célja, hogy a történelmi kutatás folyamán felgyült genealogiai és életrajzi vonatkozásokat tartalmazó adatokat csoportosítsuk s egyes részleteikben elemezzük. Eleve is megjegyezzük, hogy e több részletre terjedő elemzés gyakran kitérésekre késztet. Az eddig előkerült adatoknak e koncenztrációjával azt akarjuk elérni, hogy újabb adatok felmerültevel a hiányt vagy tévedést könnyű szerrel lehessen betölteni, illetőleg helyreigazítani.

A tanulmányok első csoportja a következő szakaszokat tartalmazza:

I. Radivoj, Osztoja István király fia 1429—1463.

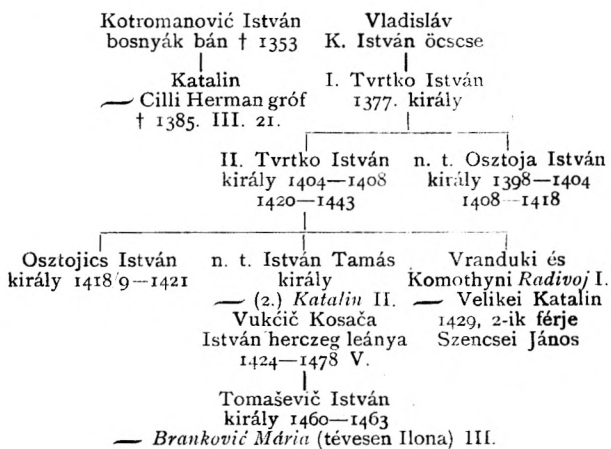
II. Katalin bosnyák királyné Rómában.

III. A Brankovicsok nemzedékrendjéhez.

IV. Hervoja unokahuga.

V. Tvrtko bosnyák király házassági terve.
1428.

Az I—III., V. számú tanulmányok megértésére előrebocsátjuk a Kotromán-család genealogiai *vázlatát* (tehát nem összes vonatkozásaiban) s római számmal jelöljük azokat a családtagokat, akikre adataink vonatkoznak.

A tanulmányok másik csoportja voltaképpen a Szent-Száva hercegség, illetőleg a Herczegovina XV. századbéli történetét tartalmazza

életrajzi alapon, az összes vonatkozások tekintetbe vételével, a következő sorrendben:

VI. *Tanulmányok a Koszacska-család és Herczegovina történetéből:*

1. Hogyan vette fel Vukcsics István, Bosznia nagyvajdája a hercegi címet.
2. Herczegovina területe 1448 és 1455-ben, térképpel.
3. Vukcsics István szent-szávai herceg családi körülményei és politikája.
4. (a szövegben 199. l. tévesen 5.) Vukotics Pribisláv, Vukcsics István herceg kamarásának végrendelete 1475.

VII. A Koszacsák, illetőleg szent-szávai hercegek magyarországi szereplése. (Új tanulmány.)

VIII. Nagy-Alfonz nápolyi király s a nyugati Balkán-államok. (Új tanulmány, nem jelent meg a «Turul»-ban).

IX. Magyar és délszláv vonatkozású heraldikai tanulmányok.

Érezzük, hogy e sokféle tárgyú munkálatok nem mennek olvasmányszámba, hanem inkább többé-kevésbé összefüggő anyag-kommentárok. Jót állunk azonban, hogy hű magyarázásra törekedtünk, mert e viszonylatokat csak úgy érthetjük meg, s csak akkor vonhatunk belőlök

igaz tanuságot, ha tárgyilagosan mérlegeljük a kort, az embereket, s a szintért, melyen működésök lefolyt. A fantasztikus historizálás, vagyis a történeti lékek önkényes betömése, olyan mint a rosszul beállított fénykép-apparatus, mely csak torzképet ad. Ettől óvakodtunk.

Budapest, 1908, karácsony.

Thallóczy Lajos.

I.

Radivoj, Osztoja István bosnyák király fia 1429—1463.

Osztoja István bosnyák királynak (uralk. 1398—1404.; 1408—1418., I. Tvrtko király nem törvényes fia) Osztojics *István* nevű (uralk. 1418—1421) törvényes fián kívül két nem törvényes fia volt: az 1444-ben Bosznia trónjára került István *Tamás*¹ és *Radivoj* Vranduk,² később Komothyn († 1461.) ura.

E Radivoj szerepléséről eleddig Klaič, Wertner és Šišić munkái tartalmaznak többé-kevésbé összefüggésbe hozható adatokat.

Az első adat 1429 (!) június 2-ikáról kelt. A budai káptalan előtt megjelenik egyfelől *Velikei* László fia *Miklós*, másfelől Vranduki Radivoj. Tamás bosnyák király testvére. A felvallásból megértjük, hogy Velikei Miklós leánya *Katalin*, r.

¹ († 1461.)

² Vranduk várrom a travniki kerület zenicai járásában mellette ma kis falu kb. 500 lakossal. Komothyn várrom a travniki kerület jajcei járásában közel Jajcához.

kath. szertartás szerint felesége lévén Radivojnak, Radivojné atyja, megnevezett Velikei Miklós, a maga és felesége, Margit nevében, *Velike* és *Pethna*¹ várainak, valamint összes magyar és szlapon birtokaik egy harmadrészét haláluk után Radivojéknak vallják be örökül, ide értve az ezentul eszközlendő bármi néven nevezendő szerzeményeket. Kikötik azonban, hogy éltök fogytáig e birtokok nyugodt élvezetében megmaradjanak s azokban megvédelmeztessenek; Radivoj szószegőnek nyilváníttatván, ha e kikötés ellen beigazolhatólag vét. Viszont Radivoj *Sólyomkő*, más néven *Szokol* várának (ma a tuzlai kerület, gračanicai járásában várrom; tövében falu, kb. 1000 lakossal, a régi bosnyák sói és uszorai bánágok határán) s összes *szlapon* és *bosnyák*, jelen és jövőben szerzendő birtokainak felét köti le ugyancsak apósa, Velikei Miklós és felesége, Margit részére.²

¹ Pozsega vármegyében Velike és Petenye-Petnevárak. Ugy e várakról, mint a birtokos Velikeiekről s egy törzsbeli Bekefiokról bőven Csánki D.: M. O. T. F. II. 392. 4. 434.

² Hazai okmt. VII. 449—451. a Bánffy-család kolozsvári l.-tárából. Idézte s kivonatolta Wertner M.: Dél-szláv gen. 1891. 229. l. Használja Csánki is. i. m. i. h. A Hazai okmt. az oklevél kivonatában boszniai káptalant említ, holott az oklevélben a budai káptalanról van szó.

Feltűnő az oklevélben, hogy Radivoj csak de Wranduk előnevén (caput bonorum) említetik, mint Tamás bosnyák *király* testvére, holott ekkoron a törvényes király II. Tvrtko volt s István Tamásról (az összes bosnyák uralkodók viselik az István nevet) a többi forrásokban addig még szó sincs. Osztója István király elől nevezett két nem törvényes fia ugyanis törvényes testvérük halála után valóban igényt tartott a bosnyák trónra s királyfinak, királynak is neveztették magukat. Ez oklevél keltére nézve azonban bizonyos kételyek merülnek fel. Varjú Elemér ugyanis ez oklevél 1456. átiratát látván konstatálja, hogy ennek datuma így hangzik: «feria proxima post festum sacratissimi corporis Christi anno eiusdem millesimo quadringentesimo quadragesimo nono.» E szerint az oklevél 1449. jún. 19. kelt. Valószínű tehát, hogy a budai káptalan keltében esett meg a tévedés. Annál valóbbszínű ez, mert Radivoj 1429. még nagyon fiatal volt, s a magyar-szlavon nexus csak Tamás István királysága elején lett s lehetett bensőségesse.

Jelen tanulmányunk főcélja a genealogiai elemzés lévén, nem terjeszkedhetünk ki a történelmi pragmatika egyes részleteire. Mindazon-

által az egyes személyiségek családi vonatkozásait, kellő megvilágítás céljából, szükségesnek tartjuk kapcsolatba hozni a bosnyák történelmi fejlődés illető mozzanataival. Ez alkalommal hangsúlyoznunk kell, hogy a XV. századbeli bosnyák történelem színterére csak most érkezett el a derengés korszaka. Már nem olyan áthatatlan a sötétség, de az egyes körvonalak még nem elég élesek. A raguzai levéltár törmelékes adatai évről-évre kiegészítik az egyes vonatkozásokat s csak örvendennünk lehet, ha egyes tévedéseket helyreigazít egyik vagy másik kutató. Így vagyunk Radivoj szerepével is. Néhány év óta már többet tudunk róla, de Boszniában való szereplésének képe sem korrendi, sem okozati összefüggése tekintetében nincs még kellően tisztázva.

Biztosan megállapítható, hogy a török hatalom a végzetes kimenetelű 1415-iki Uszora-menti csata — Maróthy Jánosék veresége — óta kezdett elhatározó szerepet játszani Bosznia területén. Izsák bég játsza a conquistador szerepét török részről. Hogy miként ment végbe ez a török hódoltatás, azt inkább csak sejtethjük. A bosnyák «urak» s ha magyar részről nem reméltek segílyt, a királyok is, koronként meg-

egyeztek a törökkel s megengedték, — hisz kénytelenek voltak vele — hogy török őrség szálljon meg egyes várakat. Az első forma tehát katonai okkupáció volt, melyből a szultán irányította politikai beavatkozás önként folyt. Közvetlen behódoltatásra ekkor még nem gondolt s nem is gondolhatott a török, hisz Konstantinápoly még állott s a magyar déli védvonal még elég erős volt. Csak az volt a következése, hogy a várbosznai (Vrhbosna, Sarajevo) szandsák-bég magatartásától függött, a királyi családban dúló viszálykodás következtében meggyöngült Bosznia sorsa. Annyi bizonyos, hogy 1420—1428 között a törökök már lábrakaptak a bosnyák területen.¹

Radivoj, a ki Vrandukot birta török védőszárny alatt, 1428 táján föllépett ellenkirálynak II. Tvrtkoval szemben. Már ez a körülmény is bizonyítja, hogy a középkori Boszniában a tényleges királyi hatalom addig ért, a meddig saját magánbirtoka terjedt, azontul már csak akkor engedelmeskedtek neki, a mennyiben idegen

¹ V. ö. e részben Radonič Jovan: Der Grossvojvode von Bosnien Sandalj Hranić — Kosača cz. becses értekezését, melyben Jireček kiadatlan adatai is érdekesítvék. Arch. f. slav. Phil. XIX. 460. l.

erővel sikerült akaratát érvényesíteni. Innen magyarázható, hogy Radivoj egy évtizeden tul királynak mondhatta magát, mert II. Tvrtko, a törvényes, nemzetközileg is annak elismert uralkodó nem férhetett hozzá. Radivoj töredékes életrajzi vonatkozásainak első részéből egy törökparti pretendens képe tűnik elő s Raguzával való viszonya játsza benne a főszerepet.

A raguzai köztársaság ugyanis — kereskedelmi érdekeire való tekintettel — «gyertyát gyújtott» mindazon hatalmas vagy erőszakos szomszédjának, a ki polgárainak árthatott. A nagyobb hatalmaknak: töröknek, magyarnak adót fizettek, a bosnyák királynak, szerb deszpotának, kisebb ugyan, de mint közelebbi szomszédoknak «állandó» ajándékokat, értékes posztót, bársonyt, követeiknek utiköltségre pénzt adtak. Mint a déli szlávság műveltségi központja, Raguza mindinkább menhelye lett a bosnyák és szerb dinasztáknak. Ha modern hasonlatot akarunk alkalmazni, bizvást az Adria «Grác»-ának nevezhetnők a kellemes, pallérozott polgárságu, vidám s gazdag kis köztársaságot.

Ostoja István, Radivoj atyja is Raguzába menekült s polgárjogot nyert a köztársaságtól. Ostojić István Radivoj bátyjának királyko-

dása után, testvérével, Tamással együtt csak serdülő sorban álló legényke lehetett. Bizonyos annyi, hogy mind a kettő II. Tvrtko királylyal szemben pretendensi igényeket támasztott. 1431-ig semmiféle biztos adatunk nincs, azontul legelőbb 1431-ben ¹ találkozunk Radivoj névvel, midőn adót követel Raguzától, megfenyegetvén a tanácsot, hogy nemfizetés esetén kereskedőikön áll majd bosszut. Nem szabad felednünk, hogy Radivoj a segedelemre rá is szorult. Eleinte alkudoztak vele, de bizonyára érdekeikre való tekintettel 1433 febr. 20-án 200 perpert adtak neki, követének pedig 60-at.²

1433 szeptember havában újabb adófizetési meghagyása alkalmával azonban megvitatás alá került az a kérdés, hogy *Radivojt*, «*ki magát Bosznia királynak mondja*», elismerjék-e s küldjenek-e neki állandó ajándékot? Csak hat szóval (21—15 ellen) döntöttek ellene, megtagadván az állandó fizetési kötelezettséget.

¹ Radonič szerint 1433-ban, de Jorga N.: Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV. siècle. Paris 1902. 2-ik sorozat 302. l. (egyébként nagyon hézagos és kazalszerű gyűjtemény) 1431. sept. 26. idéz adatot. Jelöltsége valószínűleg 1430-ban lett aktuálissá!

² Jorga i. m. 315. l.

Ekkor — 1433 nyarán — Radivoj török segedelemmel Tvrtko ellen tört, de nem nagy sikerrel. A köztársaság ugyanis 1433 okt. 5-én a következőket írja Raguzai Sztojkovics Jánosnak, a párisi egyetem doktorának, Zsigmond király kedves emberének: ¹

«Jelenleg Tvrtko király uralkodik Boszniában, a kit most a törökök szorongatnak s háborút viselnek ellene. Tvrtko ellenfelei a bosnyák királyi ház egy Radivoj nevű sarját követik s akarják királynak megtenni, noha eddig Tvrtko királynak egy várát sem tudták elfoglalni.» ² E hadjáratnak Radivojra nézve az lett a vége, hogy Raguzába menekült. Pártfelei ezuttal nem diadalmaskodhatván, azt tanácsolták neki, hogy béküljön meg sorsával s élvezze, mint raguzai polgár azokat az előnyöket, melyeket a békés visszavonulás nyújt. Csakhogy Radivoj sehogysem akart beállani polgárnak, levetni nemzeti viseletét. Katonaember létére nem szokott hozzá a polgárosult csendes életmódhoz. Inkább kibékült Tvrtko királylyal, a ki *Kiseljaken* (szerajevoi kerület, fojnicai járás) adomá-

¹ L. Mon. Conc. Gen. XV. Bécs 1857. VIII. l.

² Jorga i. h. 318. l.

mányozott neki birtokot.¹ Visszatért tehát Boszniába s koronként ellátogatott Raguzába, a hol sok barátja volt. Követelését azonban fentartotta továbbra is a köztársasággal szemben. 1434-ben kétszer is követelte az adót. Megtagadták ugyan a kérést, de a követének mindenkor megadták a költséget.²

II. Tvrtko király hatalma azonban, mind a mellett, hogy Radivojjal szemben eredményeket ért el, nagyon gyöngye lábba állott. 1435 március 19-én Pozsonyban van³ Zsigmond királynál, december 5-én pedig Székesfehérvárott tartózkodik.⁴

Messzire vezetne, ha Tvrtko uralkodásának illetőleg segedelemkereső expedíciójának részleteit mind előadnók. Elég annyit konstatálnunk, hogy távolléte alatt Vukčić István chulmiai (hercegovinai) vajda Dél-Boszniát és a magyar király utólagos beleegyezésével Brankovics György, a

¹ P. Luccari: *Annali di Ragusa*. 1790. kiad. 143. 4. l. Mauro Orbini: *Il regno de gli Slavi*, Luccarit követi, úgy adván elő a dolgot, hogy Radivoj a törököknél tusként tartózkodott. 367–8.

² U. o. 320. 1. 4. l.

³ Mon. Conc. i. m. 791.

⁴ U. o. 676. Zsigmond király Tvrtko pártján áll s hiteit jutalmazza, így 1436. Restojet, a király kamarását.

szerb deszpota ¹ keleti Boszniát foglalta el, míg a török Vár-Boszniát (Vrhbosznát) szállotta meg. Tvrtko utazásának a törökkel való megegyezés lett a vége s ő is adót fizetett a szultánnak.

Radivoj ez alatt békében élt ugyan Tvrtkoval, de Vukčić István vajdával tartott különös jó barátságot. Raguza, kereskedőire való tekintettel s mert a szomszédos chulmiai vajdával barátkozott, immár *állandó* ajándékot adott Radivojnak is. Majd 100, majd 200 perpert, gyakran értékes bársonyt, posztót utalnak ki részére, sőt még a városba küldött bohóczeit is megajándékozzák.

Igy állott a Radivoj dolga 1443-ig, midőn II. Tvrtko († u. é. június 22.), fimaradéka nem lévén, Tamás, melléknevén István, a Radivoj testvére került a bosnyák királyi székbe.²

István Tamás király uralkodása kezdetén Raguza Radivojjal szemben megkisértette az

¹ 1435. máj. 5. Zsigmond királynál II. Tvrtkoval egyidőben indult Magyarországba. M. Sz. O. 96. l.

² Klaić s a kik utána írnak azt vélik, hogy István Tamást azért választották királyul, mert Radivoj a törökkel vállvetve pusztította az országot. Nem hisszük, hogy mellőztetésének ez lett légyen az oka. Hisz az akkori bosnyák előkelők között alig akadt valaki, a ki ne hódolt volna be koronként a töröknek!

adó megtagadását, de 1446 febr. 4-től 1450-ig folyton kap ajándékot (150 perpert), sőt külön még bársonyt stb. is, mint előbb, majd 200 perpert fizetnek Radivoj «királynak».¹

Az 1443—1450-ig terjedő időszakban ment végbe a bosnyák királyi család katholizálása és szorosabb csatlakozása a pápasághoz. Úgy *István* Tamás (1444) mint Radivoj — ki testvérével teljes egyetértésben ebben az időben teljesen beérte állásával — buzgó katolikusokként jelentkeznek. Radivoj felesége, Velikei Margit, kit ez idő tájban vehetett nőül, katolikus volt, hiszen már hangsúlyoztuk, hogy az elől idézett 1449-iki (1429!) oklevél expressis verbis kijelenti, hogy a *róm. kath.* egyház szertartása szerint ment férjhez. Bizonyára csakis azzal a kikötéssel lett a bosnyák királyfi felesége a szlavonita főrangú leány, hogy pataren férje mellett szabadon vallhatja hitét. Ez a föltevés természetesen csak arra az esetre állhat meg, ha a házasság Radivoj megtérése *előtt* ment végbe. Annál buzgóbb katolikus lett aztán Radivoj, midőn a pápa 1445 máj. 29-én testvérét, a királyt származására nézve törvényesítette

¹ V. ö. Jorga i. m. 326., 330., 359., 363., 368., 367., 385., 391., 6., 406., 17., 20., 23., 26. ll.

«uti in præfato regno Bosnæ ac quibuscunque aliis regnis succedere valeas *ac si legitimo thoro natus esses.*»¹
 E rendelkezéssel Radivoj is törvényesítettettkath. szempontból.² Radivoj egyébként 1446. okt. 9. Eugen pápa részéről különös védnöksége (nob. virum Radivoj comitem de Branduch germanum regis S. D. n. accepit in protectionem b. S. Petri) alá helyezettetett s a vranduki «a bold. Szűzről nevezett» (nullius dioecesis) kath. egyház pünkösdi napjára bucsútartási jogot nyert. (Vat. ltár Eug. IV. T. I. f. 360. f. 335.^b 336.^a)

De térjünk el kissé Radivoj boszniai szereplésétől s nézzük szlavoniai birtokainak a dolgát. Adataink kronológiai sorozata is megköveteli e diverziót.

Radivoj az 1449-iki (1429!) megegyezés értelmében tényleg hozzájutott a Velikeiek szlavon birtokaihoz.³ Mint szlavon birtokosnak ügylete tá-

¹ Theiner: M. S. M. I. 388.

² Mint jó katolikust dicséri III. Calixtus pápa 1457-ben Theiner i. m. I. 428., a ki azonban csak Vranduk urának «nobili viro de Vranduk» és a király egy atyától s anyától való testvérének «germano» nevezi. Radivojnak — Luccari 185. l. szerint — pataren felesége is volt: Pavlović Radosav nővére s egy fia Ljubiša.

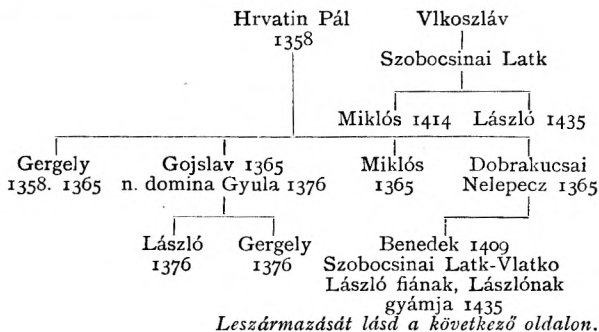
³ Varjú Elemér t. barátom közléséből tudjuk, hogy V. László 1456. júl. 24-ikén Bécsben kiadott oklevelében

madt a Dobra-Kucsai Nelepeczekkel, az 1356-ban Magyarországra telepedett bosnyák Hrvatin nemzetségből¹ kivált, jó birtoku családdal.² Történt pedig ez akképpen, hogy Radivoj és apósa Velikei Miklós 400 aranyforinttal tartoznak a

konstatálja, hogy előtte «fidelis . . . egregius Radiwoy de Wranduk» megjelent s felmutatta a budai káptalan szóban forgó levelét, mely a *néhai* apósa Velekei Miklóssal kötött egyezményt tartalmazza.» (Eredeti, a kolozsvári Bánffy lt. Hátán bosančicával [régí bosnyák írással.]) Sufflay M. olvasása szerint e följegyzés: «László király Albert fia oklevele, remélni lehet Beniç Miklós knyéz új birtokát, Bécsben.» Annyit mindenesetre bizonyít az oklevél, hogy Radivojék már birtokba vették ekkor a magok részét s a királynál bizonyos újabb birtokrészeket kérelmeztek.

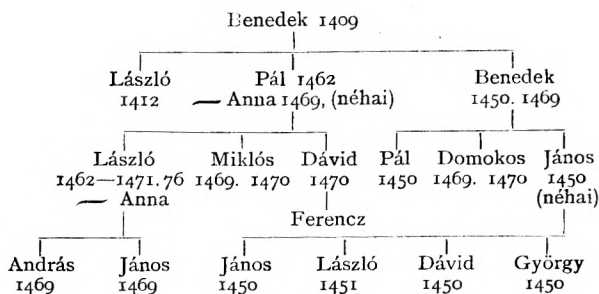
¹ Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről. 44—6. l.

² Nem érdektelen összeállítani e család genealogiáját, mely a mi s a Karácsonyi János közölte gr. Pongrácz cs. levélt. kivonatok (Tört. Tár. 1896. I. közl.) alapján minket érdeklő részében ekkép állitható egybe.

Dobrakucsai nemeseknek, mely summa, mint Nelepeczék levaci várának zálogösszege, 1450 január 6-án vált esedékessé.

Radivojék ebből 300 frtot 1450-ben le is

1478-ban Dobra-Kucsa, melyet 1457-ben Benedek «provincia nostra»-nak (körülbelül a zsupának felelt meg) nevez, a Mindszentiek kezére jutott. Megjegyezzük, hogy a közöltük nemzedékrendi táblán feltüntetett Vlkoszló, Horvatin testvére Ključot adta magyar kézre 1363-ban. — Tanulm. a bosny. báns. kezd. VIII. — E várnak tartozéka volt Stražice — Vesela Straža erőd, melyet Zsigmond idejében 1414-ben Szobocsinai Latk fia Miklós nem tudott megvédelmezni a bosnyákok ellen. Borbála királyné 1414 február 2. a király ítélete meghozataláig eltiltja, hogy ezért Szobocsinai Miklóst vagyonában zaklassák. Az oklevél szövege így hangzik:

Buda 1414 feb. 9. Commissio Nicolai palatini et Johannis de Maróth alias bani.

Barbara dei gratia Romanorum Hungariæ etc. regina fideli suo magnifico Paulo Csupor de Monuzlow, regni nostri Sclavoniæ bano vel vicebano eiusdem, salutem et gratiam. Licet Nicolaus filius Wlathk de Zabachina castrum *Veselestraza* nuncupatum in regno Boznæ habi-

fizettek;¹ a hátralékos 100 frtot azonban u. a. évi jun. 30-án fizették meg.²

Velikei Miklós-nak másik leányát, Borbálát, Radivoj sógornőjét Kis-Várdai Miklós vette el. Így kerültek a velikei és pethnai (petenyei) uradalmi részek³ feliben örökség révén Kis-Várdai kézre. A Kis-Várdai fiuk: Miklós, Simon, Mátyás és Aladár azonban örökségöket zálogba vetették részben Ivánka fia Lászlónak,

tum, per negligentem conservationem et custodiam eiusdem castri a potestate domini nostri regis amitendo existit alienatum, et ad manus quorundam Boznensium deventum, tamen quia nos factum amissionis dicti castri dispositioni domini nostri regis et deliberationi duximus reservandum, igitur fidelitati vestræ firmiter præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Nicolaum tamdiu quousque dictus dominus noster rex facto in præmisso deliberaverit in possessionibus, rebus et suis bonis universis impedire molestare et dampnificare nullatenus audeatis, nec sitis ausi modo aliquali. Secus non factururus, præsentibus perlectis exhibenti restitutus. Datum Budæ feria sexta proxima post festum purificationis virginis Mariæ, anno domini MCCCCXIV. (Körmendi lt.) V. ö. VIII. sz. tan. illető helyen.

¹ A pozsegi káptalan 1451. jan. 11. kiadványa Körmendi ltár.

² A pozsegi kápt. 1451. jun. 30. kiadványa. M. N. M. Kovachich kéziratai közt.

³ *Velike*: Fenyő, Poszada, *Cseglin*, Bokolya (Bukovje) *Tomica* tartozék, *Petenye*: Golgova. Felsorolja: Csánki i. m. II. kötet i. h.

Miklósnak és Györgynek, valamint nagynénjöknek, Velikei Katalinnak.¹

E viszonylatokból feltetszik, hogy Radivoj, mint magyarországi birtokos is szerepet játszott Pozsega és Kőrös vármegyékben. Meglehet, hogy felesége vitte a magyar-szlavon uradalmak gondját. A családi szempontból kedvezőbb helyzet révén, mely István Tamás király uralkodása következtében Radivojékra nézve beállott, még *acquisitiora* is telt. Így a pozsegamegyei Szentléleki Kasztelánfi Gáspár pakai (Bródtól északra) birtokának felét: tiz jobbágytelket 400 arany forintért zálogba vették Komothyni² Radivoj és felesége. Kasztelánfi Gáspár Szrebernik várának elfoglalása alkalmával bosnyák árulás következtében török fogságba került. Csak nagy

¹ 150 arany forintban megegyeznek 1470. jun. 5. kis-martoni lt. E birtokokra nézve v. ö. Csánki i. m. a Bekefiekéről sz. tanulmányát. 435. l. — Paka pozsegamegyei birtokot 1425. szept. 5. Gučjagorai Drusich Miklós fia, Vlk Zsigmond egyik bosnyák párthive (a Lasva vidékéről, Kotromanék zsupája) kapta adományba, a miért néhány Szana és Uszora földi várát Zsigmond ellen-ségei elfoglalták, ő meg *Kozarac* várát (banjalukai ker.) átadta a királynak. Kis leánya Katalin és Sztana örök joggal ruháztatott fel. Ezen a címen t. i. házasság révén juthatott Paka a Kasztelánfiak birtokába. L. Okl. Füg. III.

² Ekkor így nevezték a Jajce melléki Komothyn váráról, melyet esetleg ujabban kaphatott testvérétől, a királytól.

áldozatok árán szabadult ki rabságából. Később Murad szultánnál követségben járt. Noha I. Ulászló király 1443. feb. 27. adómentességet engedélyezett Kasztelánfi Zsigmondnak és Gáspárnak, a pénzsük világban rászorultak a zálogbavetés szokásos eszközére.

A fentebb említett szerzeménynyel kapcsolatos Radivoj életének tán legjelentősebb epizódja, melynek, ha nincs is *elsőrangú* nemzetközi fontossága, de nevezetes láncszemét alkotja a XV. századbeli balkáni viszonyok alakulásának. Vég-Szendrő (Semendria, Smederevo) elestére célzunk e bevezetéssel.

A dolog folyamatos megértésére előre kell bocsátanunk, hogy István Tamás király, Radivoj gyakran említett testvére, elsőszülött fiát, Istvánt, (Tamás fia István, Stjepan Tomašević) mindenkép valamely olasz uralkodó vérbeli vagy ha ez nem lehet, valamely gazdag herceg-nővel iparkodott eljegyezni.

Ilyenül kínálkozott Sforza Ferencz milanói hercegnek, a hatalmas, dus vagyonú condottierének, Donna Bianchától született egyik leánya.

Erről az ügyről, illetőleg kezdeményezéséről Calcaterra Jakab, Sforza Ferenc római követé-

nek 1456 jul. 20-án kelt jelentéséből¹ értesülünk, melyben a következőket írja:

Dicsőséges Uram stb. Uraságod bizonyára olvasta és tudomásul vette azt, a mit e napokban két levelemben a bosnyák király követével folytatott beszélgetésemről irtam. Értésemre adta, hogy ura, a király, Uraságoddal rokonságba kíván lépni és az én véleményemet akarta tudni ez ügyről. A nevezett követ elutazott és egy emlékiratot hagyott nálam. Én erre Uraságod nevében megfeleltem és azt irtam neki, juttassa leveleimet e két hely egyikéhez: vagy Lesinán át az odavaló püspökhöz (a bosnyák király rendes ügyvivője) vagy pedig Velenczén át Enze Antonióhoz, ki a San Salvatore-féle templomnál működik.

Ezen kívül tudja meg Uraságod, hogy tegnap (1456. július 19.) Ő Szentsége is beszélt velem e tárgyról mondván, hogy a nevezett király a követi útján megkérte, hasson oda, hogy a király elsőszülött fia nőül vehessen egy olasz főúri lányt s hogy ő legjobban szeretné, ha ez a lány királyi vérből származott vagy ha ez nem volna elérhető, legalább is hercegnő legyen; és ezért Ő Szentsége tudakozódott nálam, hogy hány leánya van uraságodnak? Azt a kívánságát fejezte ki továbbá, hogy miután ez a rokonság nem jöhet létre az aragon királylyal, minthogy sem ennek, sem fiának, a kalabriai hercegnek leánya nincs, hogy e házasság legalább Uraságod családjával köttessék. Miután Ő Szentségének tudomására adtam, hogy hány és milyen leányai vannak Uraságodnak, azt felelé Ő Szentsége, hogy azt

¹ Milanói állami lt. Nem teljesen közli: Makušev i. m. II. 99.

hitte, hogy több leánya van Uraságodnak Madonna Blankától. Sajnálja, hogy miután az egyik az aragon királyi udvarnak van eligérve, a másik pedig csak az imént született, ez a rokonság nem jöhet létre. És ezt Ő Szentsége azért mondá, mert Uraságodnak ama másik leányáról, a ki akkoriban Jacobo gróf jegyese volt, persze nem lehetett említést tenni, miután a nevezett követek bizonyára megmondták Ő Szentségének uruknak azon kívánságát, hogy menyé csakis törvényes házasságból származzék. Erre azt feleltem neki, hogy mégis úgy látszott nekem, hogy az egyik követ nem fektetett súlyt a születés jelzett fogyatékosságára. Ő Szentsége akkor azt mondá, hogy nagyon szeretné, ha ez megtörténnék és hogy Uraságodra nézve is csak kíváncsi lehet a dolog. Uraságod mindezt immár megtudván, kegyeskedjék efelett tetszése szerint határozni. Ex urbe 20 julii 1456. Eiusdem Illustrissimæ Dominationis fidelis servitor Jacobus Calcaterra.

Kivül: Illustrissimo principi et excellentissimo domino domino duci Mediolani etc. Papiæ Augleriæque comiti ac Cremonæ domino, domino suo colendissimo.

A tárgyalások ebben az irányban tényleg megindultak,¹ Traui Testa Miklós volt a meg-

¹ 1457. folyamán Erről az alábbi levél tájékoztat:

1457. okt. 2. Milanó. Sforza Ferencz milanói herczeg levele István Tamás királyhoz a folyamatban lévő ügyről.

Serenissimo Principi et excellentissimo Domino observandissimo Domino Stephano Thomæ Dei gratia Regi Bosnensi.

Reddidit nobis magnificus ac præstans miles Dominus Nicolaus Jacobi Teste regiæ serenitatis vestræ orator litteras eiusdem omni humanitate et clementia plenissimas sum-

bizott István Tamás részéről. A tárgyalás sikerre is vezetett, a mennyiben Sforza Ferenc ráállott, hogy egyik leányát odaadja feleségül a bosnyák királyfinak. A jelentést, illetőleg beleegyezést a bosnyák király megkapta, de ezalatt (1458 febr.) már tárgyalásokat kezdett néhai Brankovics Lázár rácz deszpota örököseivel, ennek egyik leányát fiával óhajtván eljegyezni. Megérkezvén Milánóból a követ, a király zavarba jött. Valószínűleg csak formaságból cselekedte, hogy nagy udvariaskodással vette tudomásul a herczeg beleegyezését. Megirta neki, hogy mindent elkövet a rácz frigy felbontására nézve s erről hamarosan tudósítja. 1459 máj. 1-én Bobováczról

mæque in nos benivolentiæ et amoris testes locupletissimas. Perlegimus ea, quæ litteris ipsis prælibata maiestas vestra nobis scripsit: dehinc omnia, quæ ipse orator ornate copioseque nobis sublimitatis vestræ nomine retulit. Intelleximus verum nescimus quos excellentiæ vestræ pro tam humanissimis litteris quibus nos tam familiariter tamque liberaliter nos alloqui dignata est pro tanto tamque singulari in nos affectu, dignas agere debeamus gratias sed quas maiore animo concipere possumus habemus dedimus responsum ad singula ipsius Domini Oratoris quesita singulorumque petitiones. Intellexit ille ut est vir omni officio et virtute præditus animum et mentem nostram quam illi sincero corde aperuimus. Percepit Romæ ex Sanctissimo Domino nostro Papa et ex omni ella Curia . . . (!) a többi hiányzik. (*Milanói Á. L.*)

azonban már csak a *megtörtént* bosnyák-szerb házasságról értesíti. Hogy ezt a kétlakiságot megédesítse, újabb összeköttetést ajánl fel a hercegnek, megemlítvén, hogy hiszen van még neki fia is, leánya is s a hercegnek is vannak gyermekei.¹

Sforza Ferencz a levélre 1459 jun. 11-én válaszolt igen udvariasan. Örül a hírek s anynyira kedvére van, ha a bosnyák király országa hasznát látja ez összeköttetésnek, mintha csak a sajátjáról lenne szó.

A mi az új összeköttetést illeti, finom célzatossággal megjegyzi, hogy vannak ugyan fiai, leányai, de ezek részint el vannak jegyezve, úgy *hogy «azokat hittet és becsülettel mit mindennek elibe helyezünk, feloldani nem lehet.»* A levél többi része a mantovai congressusra vonatkozik. Közzöljük e levelet, mint e házassági ügy befejező levelét s a Mátyáskori Dipl. Emlékek — sajnos soknémü — házának pótlását.

1459. jun. 11. Milano. Mediolani die XI Junii Serenissimo principi et excellentissimo domino domino honorandissimo domino Steffano Thomæ Dei gratia regi Bosnæ etc.

Accepimus litteras serenitatis Vestræ datas in regio eius castro Bobouaz, die prima mensis proxime decursi Maii, quibus intelleximus felicem matrimonii

¹ M. D. M. I. 49—50.

copulam contractam inter illustrem dominum Stefanum Maiestatis Vestrae filium et filiam illustris principis quondam domini Lazari despoti Rasciae cum dotali omni eius dominio in Hungaria et Rascia quod Turci non occupant. Quae profecto nobis gratissima et iucundissima fuerunt, et quantum animo concipere possumus Maiestati Vestrae congratulamur, non alio loco existimantes quaecunque regni Vestri rerumque Vestrarum incrementa et felicitatem, quam si nostra essent. Quemadmodum pro singulari in nos humanitate et clementia Vestra esse reputamus. Quae vero secundo loco Maiestas Vestra commemoravit de alia affinitate contrahenda inter alios liberos Maiestatis Vestrae et nostros; postquam prima de qua mentio habita est non successit, seu in melius versa est longe maiore animi voluptate accepimus, vel ex hoc ipso arguentes et plane dignoscentes quantum ipsa regia Maiestas Vestra nos resque nostras innato quodam amoris affectu et studio complectatur; et propterea non possumus condignas Excellentiæ Vestrae referre gratias, sed quas maiores possumus agimus immortales, verum in hac animi oblectatione, hoc uno augimur quod sublata est nobis facultas non voluntas, desiderio Maiestatis Vestrae et nostro satisfaciendi, habemus siquidem alios filios et filias omnipotentis Dei gratia quamplures, qui licet parvuli nondum pubertatis annos attigerunt, sunt tamen aliis matrimoniis desponsati et promissi, adeo ut, salva fide et honestate quam præ ceteris rebus colimus, revocari non possent. Rogamus igitur Serenitatem Vestram et obsecramus ut quandoquidem ea facultas nobis sublata est voluntatem nostram qua utique integerrima est, accipere dignetur animumque et præcipuam in eam fidem reverentiam et devotio-

nem nostram agnoscere quæ maioris vinculi quam affinitatis robur obtinere sibi certe polliceatur, nobisque et rebus nostris, si quando usui vel commodo sibi esse possint, æque ac suis propriis utatur, nam ipsa Maiestas Vestra nos utique dum vixerimus in omne decus ornamentum et amplitudinem suam ubique inveniet paratissimos. Demum ad ea quæ Maiestas Vestra de conferendis auxiliis pro Christiana religione contra seivissimos Turcos, dicimus quod ut Maiestati Vestræ notum esse credimus, summus Romanus Pontifex in Mantua civitate quam die XXVII proxime præteriti mensis attigit, dictam constituit omnesque christianorum potentatum, Reges, Principes et Dominos et universitates, quos superioribus mensibus evocavit, expectat, adsuntque iam plurimi et diversarum partium orbis oratores, ceptumque est agi de summa rerum omnium contra ipsos Turcos, ne dum reprimendos sed exterminandos et de ulciscendis christianorum cladibus. Nos vero nisi iussu Sanctitatis suæ retardati fuissetus, iam eo contendissemus. Sed ubi facultas dabitur cum Romano Pontifice super his disserendi, dixit enim nos velle alloqui nosque evocaturum quando tempus commodum et fructuosum sibi videbitur animum nostrum aperiemus, et quicquid Sanctitas sua jusserit quantum ingenium aut vires nostræ suppeditabunt si pariter ab aliis christianis potentatibus fiet. Id totum sanctissimæ huic expeditioni in Turcos devenimus, quæ omnia cum discussa et maturata erunt, Maiestas Vestra plenius intelliget, nec dubitamus quin ipse Romanus Pontifex cum ceteris Sanctæ Ecclesiæ Cardinalibus antequam ad hoc dieta recedat, talem ipsi expeditioni modum adhibebit, quod Maiestas Vestra et ceteri christiani orbis Principes et Potentatus

et præsertim illorum partium sibi bene fecisse consultum arbitrabuntur, cui Maiestati Vestrae nos accurate commendamus. (*Milano A. L.*)

Az itt elmondottak, eltekintve a genealogiai vonatkozásoktól, főleg amaz oknál fogva érdemlik meg az elemzést, mert a szándékolt összeköttetés elmaradása, illetőleg István bosnyák királyfi új házasságának indokolása, a szerb deszpota elnyerésén sarkallik. Hogy István Tamás király eljárását Milano hercege méltán tehette kifogás tárgyává, kétségtelen. A bosnyák királynak csak az a mentsége, hogy nagy oka volt, a mely őt az olasz összeköttetéstől elterelte.

Brankovics Lázár, szerb deszpota 1458 január 20. halt meg, minek következtében napirendre került az akkori «szerb» kérdés. A kérdés megoldása nagy nehézséget okozott az érdekelt hatalmaknak, annyival is inkább, mert az elhunyt deszpota fitestvére, István vak volt; másik testvérének, Gergelynek fia pedig nem törvényes ágyból származott. A hatalom tehát az özvegy deszpotinára száll, ki Végszendrő várában tartotta udvarát, az alsó Duna védelmi vonalának fő erősségében, a melynek birtoka egyaránt érdekelte a magyar királyt és a török szultánt. Közvetlenül érdekelte azonban a szerb deszpotatus

jövendő sorsa István Tamás bosnyák királyt is, minthogy 1435 óta Boszniának Drinamelléki része Szreberniczával, az ezüstjéről híres várossal, valamint Uszora egy része, rácz kézen volt. István Tamás király élt is az alkalommal, mert Lázár deszpota elhunytá után rögtön elfoglalta Szreberniczát és a Drinamellékén 3 erődöt. Az ottani lakosság, a források szerint, rokonszenvesen fogadta a változást.¹

Bár nincs rá határozott adatunk, de még sem pusztá feltevés, ha azt véljük, hogy István Tamás király, a fia és Lázár deszpota leánya közti házasságot első sorban azért kereste, mert hozományképen Boszniának elveszett keleti része így okvetlenül a bosnyák királyi házra szállandott. Ezen az alapon indulhatott meg a bosnyák és szerb udvar közti tárgyalás. Ruvarac Ilarion (W. M. aus Bosnien III. 386.), kinek nézete egyezik a mienkkel, ezenfelül még azt is hiszi, hogy Brankovics Lázár özvegye, az uralomra-vágyó Palæolog leányt azt vélte, hogy e frigy révén megtarthatja befolyását a még be nem hódoltatott szerb részekre. Bosnyák nemzeti

¹ i. M. D. E. I., 5., 6. — Makušev, i. m. II. 204. 1458 febr. 22. Srebrenica 30.000 aranyat jövedelmezett és a visszafoglalás alkalmával István királyfinak értékes ajándékot adott.

szempontból nemcsak érthető István király szándéka, hanem hibát követ vala el, ha a milanói összeköttetést előbbre helyezi az ország integritása helyreállításánál.

Azonban a házassági tárgyalások megkezdésétől a szerb deszpotaág elnyeréséig még jókora utat kellett tenni, mert az ügybe beleszólása volt a magyar királynak és a szultánnak, ki már földrajzi helyzeténél fogva a deszpotaág fennállásának nagy jelentőséget tulajdonított. A szendrői udvar körében, melynek mozgó tényezője az erősen katolikus özvegy deszpotaág,¹ teljes a fejtelenség. Volt egy párt, mely a török hatalommal szívesen megegyezik, ha a szultán tisztán csak a védnökségre szorítkozik és a belső szervezetet nem bántja. Az adófizetés nem rémitett el senkit, hisz azt már régóta megszokták az akkori Balkán népek. A szerbek előtt meg ott volt a bosnyák király példája, a ki ebben az időben is rendesen fizetett adót,² a mi nem vala gát, hogy Boszniát a maga szokása szerint igazgassa. Azért igen sokan nem bánták, hogy majd a szultán rendel nekik va-

¹ V. ö. III. Calixtus pápa levelét 1458. márcz. 14-kér/ül. Mátyás király levelezését a pápákkal. Fraknoi V. 3. l.

² I. M. D. E. 1. 29. l. 1458. május 13-án 9000 aranyat fizet.

lakit deszpota képében, mert az asszony-uralomtól nem sokat vártak. A deszpota özvegye és tanácsadói érezték a fényesítő veszedelmet és minden áron szabadulni igyekeztek. Magyarország, melynek élére a fiatal, tetterős Mátyás király állott, uralkodásának első hónapjaiban nem nagy kilátásokkal kecsegtette ugyan a szendrői udvart, de kénytelenek voltak Buda akaratát számba venni, minthogy a közel Belgrád vára magyar kézen volt és az 1456. diadal megerősítette a magyar fegyver prestige-ét. Mindamellett e nagy diadal mégsem tudta megállítani a török haderőt folytonos pusztításai-ban, még Belgrád környékén sem.

Legelőbb Szilágyi Mihály, az ország kormányzója, a király nagybátyja — 1458-ban április havában — megkísérlette, hogy a magyarországi, régebben Brankovics György-féle birtok — akkor Hunyadiék kezén — visszabocsátása mellett megszerezze a maga részére a szerb deszpotaságot.

¹ 2. U. o. 12. l. Becse (Torontálmegye) és a krassó-megyei Somlyó még Brankovics György örökösei kezén volt. 1458. aug. 20. Bárány: Torontál megye h. II. 15—16. Fraknoi V.: Mátyás élete. 92. l. Szilágyi alkudozásairól 1458. május 13. okt. 1. jelentései. M. D. E. 29., 37. l. 1458. szept. 13. M. D. E. II. 35. V. ö. a III. tanulmányhoz csatolt jegyzetet.

E tárgyalások azonban nem vezettek sikerre, mert a «Nagyasszony», Hunyadi János özvegye, a Madonna, mint az olasz követek írják, semmi áron sem akarta a Hunyadi-ház kezén levő jószágokat visszaadni és óvást emelt bátyja célzatai ellen.

Mátyás király a viszonyok ez alakulása folyamán tisztán látta a helyzetet. A bosnyák király gyenge török hűbéres, a fejetlen szerb deszpotaság züllőben, az ő kezében sincs még a teljes imperium, melyért még harczot kellett folytatnia a német császárral és így teljesen indokolt volt abbeli félelme, hogy déli szomszédai valamikép kiegyeznek a törökkel s Szendrő vára a török kezében megerőtleníti Belgrádot. Viszont a bosnyák király, kinek a török nyakán volt, a szerb deszpotatus eleste után biztosra vehette bukását. Ekkor nyert Budán pozitív alakot az a terv, hogy a kizárólag magyar fenhatóságot valló Bosznia kezére jusson Szendrő és a bosnyák királyfi, mint magyar zászlós ur nyerje el a szerb deszpotai méltóságot.

1458. okt. 9-én *Radivojnak*, a bosnyák király testvérének vezetése mellett megjelent Traui Testa Miklós és Fra Marino ferenczes barát Mátyás király előtt, kijelentvén, hogy bizonyos

feltételek mellett ők is «megmozdulnak» — a török ellen.¹ E küldöttség előre jeleztetett s bizonyos, hogy akkor fejezte ki Mátyás azt a kívánságát, hogy a bosnyák király személyesen járuljon színe elé.

A bosnyák király, erre a hívásra, 1459 január havában meg is jelent Szegeden, az országgyűlésen s a szerb deszpota kérdésére javára dönt el. Mátyás király ekkor meghagyta István Tamás hírálynak, hogy fiát, Istvánt a legnagyobb gyorsasággal küldje Szendrő várába. A bosnyák király erre éjjelt nappallá téve egyfolytában lovagolt a Szávaig és 13 nap alatt, január 31-én érkezett el Szegedről székhelyére, Jajczára. Utjában Diakovárig Várdai István a kalocsai érsek és Rozgonyi István erdélyi vajda kísérték, a Szávaig pedig Hennig és Turóczy Benedek jöttek vele.

Mátyás király e gyorsaságra sarkalló intézkedésének indoka teljesen világos előttünk. Frigyes császár részéről közvetlen veszedelem fenyegette s a török ellenében sem hagyhatta védtelenül a magyar határt. Minthogy a rácság nem akart egyebet, mint bizonyos szervezett léte, a bosnyák királyt vélte a legjobb

¹ 1458. okt. 9. U. o. 38. l. V. ő. Kaprinaynál Mátyás 1458. Temesvárról keltezett nov. 16., 29. leveleit.

eszköznek, mint a ki fiával, a deszpottá teendő királyfival, majd megvédi a Duna vonalát a török ellen. Az elhatározást különben a török készülődése is sietette.

A törökök gyorsan értesültek a magyar király tervei felől. Két nappal a bosnyák király hazaérkezése előtt, négy török vajda a várbosznai szandzsák területéről: Ezebeg (Isák, vagy Izedbeg) a híres Isákbeg fia (ezt Maczedóniai Miklós ölte meg. Tört. Tár VII. 265. 1.) Parisbeg, Lazunbeg (Hasszán ?) és Zenubeg (Skender, Semszi ?) Bihar (?) várának kapitánya nagy sereggel felkerekedtek s mindenfelé dulva, gyujtogatva, szőlőket és gyümölcsösöket irtva, körülvették Bobovac királyi várat, a hol a bosnyák királyfi tartózkodott s a Radivoj várat Vrandukot. A törökök, a kik István Tamás magyarországi utját is mindenkép megakadályozni igyekeztek, értesülvén a királyfinak Szendrőbe meneteléről, ennek utját akarták állani. De céljukat nem érték el, mert a királyfi titkos utakon elhagyta Bobovácot és gyors menetekben vonult Szendrő felé. A bosnyák királynak azonban tudomására jutott, hogy a török a hó olvadása után nagy sereggel készül ellene és országa elfoglalására.

Minderről a király egy 1459 Jezeroban (10. kil. Jajcetól) feb. 10-én kelt levelében számolt be Zrednai Vitéz Jánosnak, a kinek az eddigi alkudozásokban főrésze volt. A levélnek ez a passusa: «Legyen rajta, hogy a magyar király jelen veszedelmes helyzetében ne hagyja el, hanem a mint megígérte, segítse is meg. Mert, ha a király, kibe Isten után teljes reményünket helyezzük, el talál hagyni, tisztán látjuk országunk elzüllesztését és pusztulását, melyet a király nem kevésbé köteles védni, mint saját országát Magyarországot», világos képet nyújt a paktumról, mely szerint:¹

1. A bosnyák király Mátyást elismeri urának s *eláll* a töröktől, de

2. Mátyás védelmezni tartozik közvetlenül Boszniát s

3. a bosnyák királyfi szerb deszpót lesz s védeni tartozik Szendrőt.

Ez alkudozások folyamán Radivojnak, a király testvérének mint szlavon birtokosnak nagy része volt. Kitetszik ez abból, hogy István ki-

¹ E levelet Palacky I. közölte a cseh tört. okl. mellékletek közt. Font. R. A. XX. 171—2. l. Idézi, de nem dolgozza fel Fraknói i. m. 99. l. Klaić nem vette figyelembe.

rályfit Szendrőbe ő kísérte. Szendrőbe érvén a bosnyák királyfi — a mi körülbelül 1459 febr. végén, márczius elején történhetett — ura lett a helyzetnek. Ápril 1-én vette el feleségül Ilo-nát, a deszpota leányát «et totum eius dominium in Hungaria et Rascia quod Turci nondum occupaverant, obtinuit despotusque factus est per S. principem dominum regem Hungariæ loco eiusdem sui soceri, quondam Lazari despoti, *concordi voluntate omnium Rascianorum*».¹

Ebből feltetszik, hogy István csak a deszpota leányának elvétele után lett deszpotává s ekkor lépett az ország birtokába.

István királyfi szendrői uralkodása alig tartott két hónapig. Máig sincs tisztázva teljesen, hogy miként veszett el Szendrő vára. Egykorú források szerint,² István királyfi pénzért árulta el Szendrőt, mások szerint, a bosnyák királyfi katolikus volta miatt bosszus szendreiék magok adták át a várat Mohamed szultánnak.

A dolog fontossága megérdemli, hogy a forrásokat kissé elemezzük.

¹ M. D. E. I. 49—50.

² Engel; Gesch. Ser. 413. l. n. j.

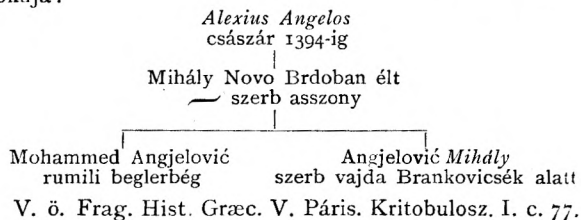
Laonicus Chalkokondylas,¹ akkép adja elő Szendrő vára vesztét:

Azzal kezdi: «huius belli ita causa traditur», vagyis így *mondták* el neki. Lázár halála után özvegye, leányával együtt birta Szendrő várát. Leánya férjhez menvén István bosnyák király fiához, a város birtokában akart maradni. Azonban a rácok *Mihályt*,² Mehmed romániai (Ruméli) basa testvérét, ki a rác udvarnál tartózkodott, tették meg uruknak s rábízták a város ügyeit.

A fejedelemasszony a városból a fejedelmi lakba érkező praetendenst vendégként fogadta, aztán vasraveretvén, kiadta a magyaroknak, a kik börtönbe vetették. A rácok erre ismét visszatértek a magyar király hűségére s a deszpota özvegyével kezére adták a várost. Ennek

¹ Chalkokondylas. De rebus Turcicis l. IX. Bonni kiadás. 459. l.

² *Angelos Mihály*, az utolsó thessaliai császár unokája:

hallatára indult el a szultán s vezette hadát Szendrő ellen.

A város lakói értesülvén a szultán ellenséges szándékai felől, elébe mentek s átadták a város kulcsait. A szultán e ráczokat gazdagon megajándékozta, némelyeket értékes mivekkel, másokat birtokokkal halmozván el. Az özvegyet, a ki erre ráállt, javaival együtt szabadon bocsátotta. A várost azonban elfoglalta s az őrséget elfogta.

Ez az értesülés így nem felel meg a valóságnak.

Teljesen egykoru tudósítás — bosnyák forrásból — így adja elő a dolgot:

A török minden áron megakarta szerezni Szendrőt, a szerb deszpotatus főhelyét. A török jelöltje a romaniai basa testvére, Angjelović (Angelos) (Mihály) volt.

A szerbek közt a török uralomnak számos hive lévén, Angjelovićot deszpotának jelölték ugyancsak török segélylyel.

A szendrői előbbkelő elemek néhány tagja s a nép azt hitte, hogy a török szultán pártolta deszpota jön s egyáltalán nem gondolták, hogy ez által török kézre jutnak. A városba engedték tehát, de csak kevés számú kísérettel, azonban számos török volt vele. Alig, hogy beértek a városba, kitűzték a török jelvényeket s éltet-

ték a szultánt. Csak most jöttek a «puccs» tudatára a városbeliek s látván, hogy rászedettek, levágták a törököket s a velök tartó ráczokat. A basa testvérét pedig elfogták a szendrőiek.¹ A török praktika ekkép kudarcot vallott s a betörők visszavonultak, a deszpotajelöltet pedig, kiről egy ápr. 24. tudósítás azt írja, hogy a néhai Lázár deszpotának egyik vajdája volt, az özvegy deszpótné elzáratta.²

Ezen egykoru tudósításokból kiderül, hogy Chalkokondylas hallott valamit a történekről, de összezavarta, vagy már ily pletykás formában vette át a szendrői részleteket. A mit ő a háború okának mond, az csak *előzetes* epizód s az is *másként* történt.

Csak egy igaz, hogy a ráczság odaszorítva a Duna vonalához, mindinkább közeledtet érezte a török halálos szorításának s egy részük kész volt paktálni a szultánnal, az individualis jogok tiszteletben tartását remélvén tőle. A török politika, követendő taktikáját minden egyes eset

¹ Thomasi Péter 1458. ápr. 21. jelentése. M. D. E. I. 18. l. Amulal Andzelovičnak írja a nevet, bizonyára a Mihaloglu-ból (Mihály fia), — Luccari 185. — ferdítette el olaszosan.

² U. a. u. o. 20. l. később szabadon bocsáttatott.

természetéhez szabta. Szendrőnek és a szerb deszpotaságnak elfoglalása csellel, megfélemlítéssel, megvesztegetéssel ment végbe, mit bizonyít az, hogy Mátyás király a hűtlenség bűnében találta vétkesnek *«Radivojt, a király testvérét, a ki Szendrő várát nemcsak az országnak, hanem az egész kereszténység kárára elárulta a vad töröknek.»*

Ime maga az oklevél:

Relatio Emerici de Hedrehwara magistri curiæ regiæ.

Nos Mathias dei gratia rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiae etc. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, quod nos propter notam infidelitatis egregii Radywoy de Komothyn, quam idem ex eo, quod adhærens regi Bosnæ fratri suo castrum Zentreu non solum in detrimentum huius regni verum etiam totius Christianitatis manibus sævissimorum Turcorum tradidit notabiliter incurrisse dinoscitur illam summam quadringentorum florenorum auri, pro qua fidelis noster egregius Gaspar filius Castellan de Zenthlelek medietatem possessionis suæ Paka vocatæ in comitatu de Posega existentis habitam, in qua scilicet medietate decem sessiones iobagionales nunc existunt, præfato Radywoy et dominæ Katherinæ consorti suæ impignorasset, eidem Gaspar in quantum ad id de iure et consuetudine regni admittimur, duximus remittendum et relaxandum, imo remittimus et relaxamus ac totum et omne ius pignoris, quod ipse Radywoy

et domina Katherina consors sua ad medietatem dictæ possessionis Paka habuissent vel possent prætere ex causis præmissis, cassamus et viribus carituras reliquimus ac dictam medietatem præfatæ possessionis Paka propter huiusmodi notam infidelitatis præfati Radywoy annotato Gaspar tamquam perpetuum et verum ius suum reddimus præsentium per vigorem, quocirca vobis fidei nostro grate dilecto magnifico Emerico de Hedrehwara, magistro curiæ nostræ ac comiti comitatus de Posega prædicti, necnon vicecomitibus suis in eodem comitatu per ipsum constitutis harum serie firmiter committimus et mandamus, quatenus receptis præsentibus, præfatum Gaspar filium Castellani in dominium medietatis dictæ possessionis suæ Paka introducere et eandem sibi reoccupare ipsumque et neminem alium iuxta præmissam nostram relaxationem et donationem in dominio dictæ medietatis antefatæ possessionis contra quoslibet impetitores et signanter contra præfatum Radywoy protegere et defensare debeat, nostræ maiestatis in persona et iustitia mediante, secus non facturi, præsentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Budæ feria quinta proxima ante festum b. Margarethæ virginis, anno domini MCCCCLIX. (*Er. papír, rányomott pecséttel. Gyűjteményekben.*)

Immár világosabbá lesznek előttünk Szendrő vára elestének egyes körülményei. Megtudjuk, hogy István deszpotával együtt Szendrőben volt a nagybátyja Radivoj. Semmi okunk sincs föltételezni, hogy a hűtlenségben — országos vár

elárulása — elmarasztaló ítélet egyszerü szóbeszédén alapult.¹

Egészen mellékes, hogy a lakosság ellenséges indulattal viselkedett a kath. bosnyák uj urak iránt, vagy azért, mert magyar kreaturáknak nézték őket. Bizonyos, hogy volt azok között sokféle nézetü ember. De az immár ténynek vehető, hogy a régi törökbarát Radivoj — akár azért, hogy hazájáról, vagyis birtokairól, elhárítsa a veszedelmet, akár gyávaságból vagy egyéb magán indokból cselekedett így — adta át a várat. Ő a hibás, nem a tapasztalatlan fiatal deszpota. Ezt bizonyítani is tudjuk. 1459. máj. 27-én Barbuci Miklós durazzói ferenczes szerzetes Tamás fia István deszpotánál járt Szendrőben. A deszpota elpanaszolta, hogy atyjától nem várhat segédelmet, mert alattvalóinak legnagyobb része «ma-

¹ Az oklevél Budán 1459. jul. 12. kelt tehát alig három héttel Szendrő elvesztése után. 1459 jun. 29. a magyar-bosnyák entente tudatában lévő bosnyák követek érkeztek Mantovába a pápához, (Milanói Á. L.) ki azonban csakhamar értesült az «árulás»-ról. «El re de Bossina e accordato con lo turcho et halli posto in mano uno castello grosso sopra el Danubio chiamato Sandaro.» Egyk. tud. a milanói állt. II. Pius levele Szendrő esztéről 1459 jul. 24. Mantova. Katona XV. 277. l. Jul. 30. Theiner MH II. 330. Az árulást, vagy enyhén szólva gyáva átadást megerősítik a szerb és horvát krónikák is. V. ö. Ruvarac i. h. 386. l.

nichaeus» (bogumil) s ezek inkább szitnak a törökhöz, mint a keresztényekhez. Megirta a deszpota János bibornoknak — (Korógyi? Aranyáni?) János ispánnál látta is ezt a levelet — hogyha nem küldenek segílyt, ő megszökik, mert nem akarja megvárni «az ördögök haragját». A török máris dúlja a deszpotatus földjét.¹ István deszpota nem szökött meg, de kapitulált. Így érthető, hogy a szultán szabadon bocsátotta őket, a magyar őrséget pedig elfogta.

Mátyás királyra nézve Szendrő elvesztése nagy csapást jelentett. A szerb deszpotasággal a ráczság egyeteme immár teljesen behódolt s a szultán Belgráddal szemben erős támaszpontot nyert. Nyitva állott előtte: Erdély, Havasföld, Mátyás két arczélben küzdve, délen, nyugaton elfoglalva, elvesztett egy oly erősséget, mely, ha fennáll, szabadabb kezet enged neki. Elkese redése ez árulás fölött sokat megmagyaráz későbbi török politikájában; így értjük meg, hogy elvesztette bizalmát az utolsó délszláv királyi családban. Azontul agresszív lett velök szemben ő is.²

¹ A szerzetes Jajczába ment s onnan Mantovába. Levele gyűjteményemben.

² II. Pius pápa mentegetni igyekezett Tamás István királyt, a ki követői által azt hangoztatta, «hogy Szendrő

Radivoj, Szendrő eleste után még csak négy évig szerepel Bosznia történetében. Érezte, hogy sorsa fordulóhoz ért; 1459. júl. 10. Pius pápához fordul, hogy birtokain misét szolgáltatassanak neki, családjának s embereinek arra alkalmas papok *«etiam tempore interdicti, dummodo contigerit.»*¹ Meg is kapta az engedélyt. Nagyoka volt, hogy a pápa kegyét keresse, minthogy Magyarországon eljátszotta becsületét.

Az utolsó évek történetét nincs mért tárgyalnunk. Radivojról tudjuk, hogy Tamásfi István az utolsó bosnyák király sorsában osztozott. 1463. június havában, midőn saját alattvalói egy

átadása csak szükségből történt s nem a maga jószántából», 1460. jún. 7. Mátyást nem elégitette ki a magyarázattal s válaszában erőteljesen megbélyegzi ezt az árulást. Mesterileg jellemzi ezt a tergiverzáló balkáni politikát, midőn így szól: «Bűnének érzete megszólaltatta benne — a bosnyák királyban — a lelkiismeretet; nem kevésbé félt azoktól, a kiknek árulásával használt, mint a kiknek ártott vele, ezért lakolnia kell. A bosnyák király most azt hiszi, hogy eleget tesz azzal, ha eláll a töröktől».

¹ A pápai supplicatiók közt: (Pii II. 751. k. 250 l.)

Supplicat S. V. devotus orator vester Radmerus devotissimis et fidelissimis eiusd. Sanctitatis et Stæ. romanæ ecclesiæ filii, regis Bosniæ frater laicus quatenus ipsum specialibus favoribus et gratiis prosequentes sibi ac uxori et liberis suis super quocunque altari in quibuscunque ecclesiis cappellis et domibus ac extra eas in quibuscunque locis ad hoc tamen congruis et honestis infra

részének árulása következtében nem épen dicsőséges védelem után — mit a hosszas züllés bőven magyaráz — családostól fogságba került a király s vele együtt a Bobovác várából kiostromolt Radivoj. Török kézre került a királyi család kincstára is. A szultán kiirtotta a családot s Radivoj ugyancsak az ő régi védnökei kezeiből vette a halált.

Felesége, ha ugyan vele volt, megmenekült, esetleg rokonai kiváltották. 1470-ben már felváltotta az özvegyi sort és Szencsei (Szemcsei) Jánosnak felesége Szlavoniában.¹

finis et metas dominiorum suorum quæ de præsentis obtinet et imposterum obtinere contigerit consistentibus per quoscunque seculares presbiteros sufficientes et idoneos in familiarium suorum ac præsentia quorum sibi placuerit etiam tempore interdicti dummodo illius causam non dederit et ante diem missas et alia divina officia celebrari facere possit et valeat licentiam et facultatem concedere et indulgere misericorditer dignemini de gratia speciali. — Fiat ut petitur in forma E. Et quod litteræ desuper conficiendæ gratis ubique de mandato eiusd. Stis expendantur. — Fiat gratis ubique. E. Datum Mantuæ sexta idus julii anno primo.

Ebből megtudjuk, hogy gyermekei is voltak.

¹ Csánki i. m. 435. l.

II.

Katalin bosnyák királyné Rómában.

István Tamás bosnyák király második feleségének, Kosača István hercegovinai vajda leányának a római Ara Coeli templomban lévő sírköve régóta ismeretes. (Többek között az *Archeologiai Értesítő* 1885. folyamában 328—331. ll. mi is irtunk róla.) Életrajzi adatait illetőleg tudjuk, hogy 1478 okt. 25-én halt meg 54 éves korában; 1445-ben 21 éves korában ment férjhez.

Midőn 1463-ban Bosznia török kézre jutott és mostoha fia, az utolsó király megöletett, ő maga nagy viszontagságok után — Luccari 184. — Rómába menekült és 1466-tól fogva udvartartásával a pápai szék segélyéből élt. A római államlevéltárban (*Archivio di Stato*) őrzött pápai számadások pontos kimutatásokat tartalmaznak azokról a tételekről, a melyek úgy a bosnyák királyné, mint Brankovics István II. Lázár szerb deszpota vak testvérének, nejének, Ange-

linának és apósának Topia Arianithes György albán vajdának a segélyezésére fordítottak.

1467-től 1478-ig 6541 pápai arany forint (scudo) fizettetett ki a bosnyák királyné udvartartása részére. Azonban a kimutatások csak 1472-ig pontosak, azután megszakadnak; 1472-ig 8 éven át átlag évi 817·5 arany segélyben részesült.

Topia Arianithes György ugyancsak a pápai segélyből 1468—1472-ig átlag havi 40 arany segélyben részesült és a kimutatások összege 520 aranyat tüntet fel. A rácز deszpota István ugyancsak 40 aranyat kap havonként, de az egész összeg, mely reá fordított, csak 880 aranyat tesz.

Egy külön tétel, 4000 arany forint, érdemli meg figyelmünket. Ezt a sommát *Rascia* királynéjának, Zoénak utalványozták ki, 1472 június 20-án. E tétel megokolására nézve a milanói államlevéltár ad közelebbi felvilágosítást. János novarai érsek ugyanis jelenti a milanói herczegnek, hogy a «deszpota nővére» egy orosz herczeggel adatott össze 1471 május 31-én a Szt.-Péter templomában. A herczeg csak követét küldötte, tehát per procurationem történt a házasság. Jelen volt ez alkalommal Katalin bosnyák királyné, Lorenzo di Medici felesége Orsini

Klára és még több római előkelő asszony. Az esküvő után IV. Sixtus pápa a vatikáni kertben fogadta a társaságot lábcsökra és áldásra. Az erre vonatkozó levél így szól:

1471. május 31. Róma. János novarai érsek jelenti Rómából a milanói herczegnek, hogy aznap reggel végbement a pápa előtt a despota nővérének eljegyzése, a boszniai királyné jelenlétében.

Illustrissimo Principe et Exmo Signore nostro etc. . .

(omissis)

El papa questa matina fece fare le sponsalicie de questa sorella de li despota al Duca de Rossia per mezo del ambaxatore de esso Duca in San Piero, in compagnia de la quale se trovo la Regina de Bossena qual ita qui bon tempo fa et cum loro la mugliere de Lorenzo de Medici et alum altre done romanesche. Poi nel ussire nostro da soa Beatitudine del giardino dove ce haveva data audentia le fece intrare a basargli el pede et pigliore la sua benedictione. Dicevasse è bella Zovene perchè è stata molto reclusa ma non è vero a nostro indicio.

(omissis)

Ex Roma ultimo Maii 1471.

Eiusdem dominationis Vestræ Servitores

Johannes Arc, Novariensis.
et Nicodemus.

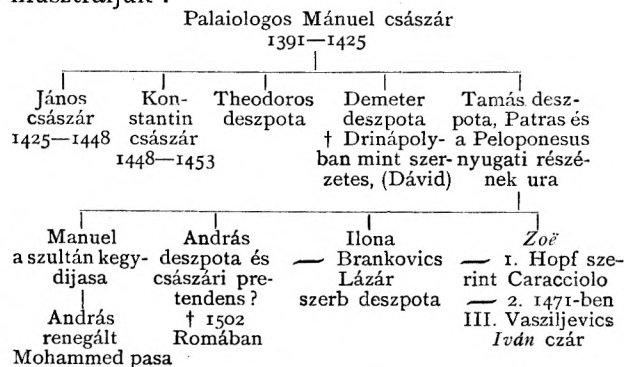
Kivül: Ill.m principi et Exmo Domino Dno meo observandissimo Dno Galeaz Maria Sfortia Vicecomiti Duci Mediolani etc. *(Milanói Á. L.)*

Ezen itt közöltük levéllel egybehangzó tartalommal — csak a házasság napját helyezvén

egy nappal későbbre — Emanati bibornok naplója ezeket írja: ¹

«Junius 1. a fejér orosz fejedelem követei közbenjárásával a deszpoták nővére Zoével összeeskettetett. Kisérték a száműzött özv. bosnyák királyné aki nálunk él, Medici Lőrincz felesége, az Orsiniak nemzetségéből, azután firenzei és sienai asszonyok, számos római nő.»

Zoë «Rascia királynője» szóbanforgó esküvője *III. Vaszilyevics Iván* czárral kötött frigyre vonatkozik. ² A mi a közöltük levélben említett vonatkozást illeti, hogy Zoë a «deszpoták nővére», a következő nemzedékrenddel illusztráljuk:

¹ *Rerum Italicarum scriptores*. Muratori, új kiadás 23. kötet III. rész 144. l.

² Erről Pierling művében: «La Russie et la sainte siège» szól bővebben.

A pápai udvar tehát mintegy hozomány fejében utalta ki az említett sommát a hazájavesztett császári unokának.

E száműzöttek Rómában valóságos gyarmatot alkottak, melynek központja a bosnyák emigráció volt.

Ismeretes, hogy Katalin királyné akként végrendekezett, hogy országát hálából az élvezett sok jóért a pápára hagyta, de kikötötte, hogyha fia visszatér a keresztény hitre, országához való jogai ismét fölélednek. A pápa elfogadta a rendelkezést, valamint a felajánlott kir. kardot, sarkantyúkat s a végrendeletet¹ a levéltárba tétette.

* * *

A királynő végrendeletének az a kikötése, hogy országát, fia örökösödési jogainak *fentartásával*, hagyja a pápai székre, közelebbi magyarázatot igényelvén, ehhez fűzzük az előzményeket.

Katalin királynőnek ugyanis 1463-ban két zsenge korban lévő gyermeke török fogságra jutott. A fiu, kit *Zsigmond* névre keresztel-

¹ Több ízben közöltetett.

tek, 1463-ban 7 éves volt, a leány, *Katalin*, 3 éves.¹

A számüzött anyának minden gondolata arra irányult, hogy e gyermekeket a török fogságból, illetőleg az iszlám karmaiból kiválthassa. A szultánok általán véve az ilyen pretendensekké válható depossedált csemetéket az iszlám-ban neveltették s nem egy jeles török vezér került ki ezeknek sorából. Jó pénzért azonban meg volt a lehetősége, hogy a szultán megengedte a kiváltást. E részben az az ok is számba jött, hogy a hazájától távollevő pretedens sohasem fenyegethette akkora veszedelemmel a török uralmat, mint a Konstantinápolyban nemzetbélieivel folyton érintkező fejedelmi sarj, a kiben még hitváltoztatása daczára sem lehetett mindig teljesen bizni. Csakhogy az ily kiváltáshoz nagy összegre volt szükség.

Nem vonható kétségbe, hogy a pápai udvar — mint a közöltük segélyek bizonyítják — minden tőle telhetőt megtett a balkáni depossedáltak megélhetésére. E summákból azonban

¹ 1470-ben irt jelentés: «un suo figliolo de 14 anni et una figliola de 10» MDE. II. 180., tehát a fiu 1456-ban, a leány 1460. született. Erről Ruvarac is szól a W. M. aus Bosnien III. köt. közölt tanulmányban.

csak mindennapi szükségletre telt. Meggondolandó azonban, hogy a bosnyák királynénak számos számüzött hivéről kellett gondoskodni. Arra tehát, hogy a pápai udvar viselje a két rab királyi gyermek kiváltásának teljes költségét, szó sem lehetett. Azt azonban, hogy az özvegy királynő az olaszországi és többi keresztény fejedelemhez fordulhasson segélyért, nemcsak megengedte, hanem a bibornoki collegium több tagja erkölcsileg is melegen támogatta.

Első sorban 1470. júl. 23. a milánói herceghez: Sforza Galeazzohoz fordult az özvegy, Csubanics Miklós és Rádics (Szankovics) Ábrahám nevű követei által segédelmet kérve gyermekei kiválthatására.¹

¹ MDE. II. 181. Az egyik követ neve hibásan másolva. E követek a többi fejedelmekhez is vittek megbízó leveleket, még pedig ugyancsak 1470. júl. 23. kelettel. A Gonzaga Lajos mantovai őrgrófhhoz intézett körülbelül hasonló szövegű, papírra írott s hátul a királynő kis pecsétjével ellátott — kiadatlan — megbízólevél így szól:

1470. júl. 23. Róma. Katalin bosnyák királynő segélykérő követeket küld Gonzaga Lajos őrgrófhhoz. Illustrissime et excellentissime domine tamquam frater honorande salutem. Facit mea adversa fortuna, quæ viro rege, ac liberis et regno opibusque spoliavit, ut non solum ad pontificem maximum patrem clementissimum, sed etiam ad alios principes christianos me confugere oporteat pro implorando subsidio. Exponent igitur meam necessitatem

A követséget az ostiai,¹ Gonzaga F.,² s a jeruzsalemi³ biborosok, valamint a milanói ügyvivő⁴ melegen támogatták. A herczeg aug. havában igen szívesen fogadta a követeket, de egyelőre csak azt válaszolja a nicæai és mantovai biborosoknak, hogy ha a kiváltás megvalósíthatása ténnyé válik, ő is hozzájárul a költségekhez.⁵ A királynőnek ugyancsak egyidejűleg írott igen szépen s meleg részvéttel teljes levelében határozott ígéretet tesz a herczeg, hogy a mennyiben a pápa s a királynő *tényleg* megvalósíthatják a kiváltást, nem fog késni a segélyösszeg egy részének kiutalásával.⁶

Hogy mit végeztek a követek, arra csak

viri nobiles comes Miclous et Abraam oratores mei, quos oro gratiose audiat et exaudiat vestra excellentia ut illum omnipotens et misericors deus in statu felicissimo conservet. Datum Romae, die XXIII. iulii Mcccc LXX.

Catherina regina Bosnæ.

Kivül: Illustri et excellenti domino tamquam fratri honorando domino Ludovico Gonzaga marchioni etc. ac Mantuæ domino.

Eredetije a bécsi cs. és kir. udv. ktárban.

¹ MDE. II. 177. júl. 20.

² U. o. júl. 20.

³ U. o. 179. júl. 22.

⁴ U. o. 180. júl. 23.

⁵ U. o. 1470. aug. 10. 181. és 182. l.

⁶ U. o. 183—4. ll.

hozzávetésekkel felelhetünk. Valószínűleg végig járták kérésökkal a keresztény udvarokat, míg a pápa adományozta utiköltségből telt. A felelet mindenfelé¹ csak az lehetett, a mit a milánói herczeg adott, t. i., hogy ha positiv alakot nyer az ügy, majd akkor hozzájárulnak.

1474 febr. 11.² a királynő újabb követséget küld Milanóba: Diforte apátot és rokonát: *Rádics Ábrahámot*.

A követség céljáról a követek alábbi — eddig nem közlött — 1474 febr. vége felé kelt beadványa tájékoztat:

1474. febr. vége Milano. Katalin bosnyák királynő követeinek előterjesztése Sforza Galeazzo milánói herczeghez urnőjük utazása ügyében.

Serenissimo Principe et Excelentissimo Signore Non obstante che li ambasciatori de li Signori expulsi de suo dominio in ogni parte non vien veduti como foseno in prosperita. Pure la fama di felice recordatione di genitori di vestra serenità essendo tale che lo mondo non aveva a tal tempo pare, havendi anch'

¹ Kétségtelen, hogy ez ügyre vonatkozólag még több levél is lappang az olasz, raguzai s egyéb levéltárakban.

² U. o. 264. A MDE. szerkesztői a keletet nem olták fel és nem olvasták figyelemmel az iratokat, különben nem maradt volna ki annyi jelentős s a közölt iratokat kiegészítő anyag. Ez esetben közlik a credentialist, de a követség céljáról mit sem tudni.

io in persona cognosudo la Vostra Serenità vero figliolo di gloriosissimi genitori, cum summa alegreza sum vegundo per nome et in persona de la Regina de Bosna in compagnia cum suo consanguineo et principal olim Signor di quel Regno suto al suo Signore. La risposta avi amoi molto a me molesta per la qual non restaro de mia mano propria de scrivere lo parer mio, sperando in sapientissimo andire et signore che suplirà ogni mia ignorantia. Per tuto lo mondo se dixè di suprentia di Vostra Serenità et quella non è senza amore de Dio, dicise de magnanimità suprana et de ogni liberalità et ultra lo general vulgar, la Regina havendo inteso per li suo ambadori tanto honor a lor futo et graciose oferte in persona d'essa Regina et ultra la lettera per Vostra Serenità mandata mossa a pietà e compasione, la qual qui dentro includo azochè essa Serenità la possa vedere, dove non essando vegunda ad altro che a suplicar mercede, avemo notificado a vostra Serenità la vegunta nostra e la caxone de quella final presente madama la Regina a mantegundo multi che furno baroni del suo regno li qual amora apresso essa stentano cum speranza de regnar cum suo figliolo in suo Regno, et hora havendo sapudo al dito suo figliolo esser promessa per el gran Turcho libertà, va in persona a li confini di Turchi a veder fine quello a esser chiamata per li sui non cerchando chi aver el figliolo altramente nome per gratia de man del Turcho ne anche ofender ad alcun cristiano, ne esser partixana intra li christiani. Ma como quella che de li principi christiani spera avendo per solo Signore suo lo Regno et tuti li beni suo per la fede et li figlioli per regnar procreati schiavi del Turcho, suplica che Vostra Serenità

magnanima et sapientissima la sovegna a questo viazo de tanti denari quanti par e piace a Vostra Serenità a recuperatione de suo figliolo over per pagar li debiti suo a Roma over per viver qualche zorno. E si pur del tuto la infelice Regina dice esser abandonata da Vostra Serenita in la qual ultra tuti li principi christiani spera, sovegnace la Serenita prefata, siche del tuto non partimo desconsolati che semo vegundi cum quatro cavali et cum cinque semo mandati et avemo perso uno. Avemo caminado za zorni 15 ancoi e tornar ne schovene cum speranza, Dio sa senza spexa; a li pedi de Vostra Serenita ne recomandemo. D'essa Vostra Serenità servidori ambasiatori etc.

Piero de Forte e Radic compagno.

Kivül : Serenissimo principi et Excelentissimo Domino Domino Galiatio Maria Sfortie Mediolani Duci potentissimo etc. Domino suo clementissimo. (*Milanói A. L.*)

A beadvány veleje: A királynő országa számoss előkelő emberét támogatja, kik abban reménykednek, hogy a királynő fiával még uralomra juthat. Hallván, hogy a szultán megigérte fia szabadon bocsátását, az anyakirályné személyesen akar elmenni a török földre. Segélyt kér tehát ez útjára;¹ vagy pedig fizesse meg adósságait Rómában. A követség eredményét nem

¹ A követek ötödmagokkal s négy lóval jöttek, egyet utközben elvesztettek.

ismerjük. Tény, hogy a királynő nem jutott a fiához, ki renegátnak nevelődött.

Milyen arányban tartotta fenn az özvegy királynő az összeköttetést Boszniával, arra eddig adatunk nincs. Csak az bizonyos, hogy hiveit biztatta s asszonyi szívóssággal szötte terveit, járatott követeket és emberei eltartása érdekében adósságot csinált. Azt sejtjük, hogy a királynőt törökké lett testvéröccse István — Ahmed basa — támogatta titokban. Erről azonban más helyen s alkalommal nyilatkozunk bővebben.

A mi Bosznia állapotát illeti 1472-ben, megemlítjük, hogy keleti részét Mátyás király Ujlaky Miklósnak adományozta s királyi czimmel ruházta fel.¹ E királyi birtok középpontja *Teo-csák* vára, innen éjszakra a Szerémség északi határáig ért, déli határa Zvornik. Jajcza, mint katonailag szervezett magyar országos végvidék illeszkedik e töredékes királysághoz.

A törököt uraló bosnyák terület ekkor még nincs teljesen behódoltatva s az iszlám még nem vert erős gyökeret. Érezte ezt a török kormányzat is s 1476-ban érdekes kísérletet tett a magyar uralom ellensúlyozására.

¹ MODL. 17316. 1472. máj. oklevél hátán: *Obligamen cum Nicolao rege tempore coronationis suae.*

A milanói herczeghez intézett budai jelentés¹ azt írja, hogy a török egy «Mathia Christianissimo» nevű keresztény királyt állított a bosnyákoknak. Mindenesetre elferdített névvel van dolgunk s tán a Krisztics név lappang alatta. A török arra számított, hogy ezzel a keresztény kreaturájával könnyebben boldogul s majd addig tartja meg a trónon, a míg érdeke kívánja. A török hatalom körében úgy vélekedtek, hogy a bosnyákokra ily körülmények közt, saját vérebeliök vezetése alatt inkább lehetett számítani. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy a török államhatár nagy hosszúsága rendkívül igénybe vette a török haderőt s ez a tervezett bosnyák-török végvidék jó eszköznek kínálkozott a magyar határbeli haderő megfékezésére.

A törökök számítása nem vált be, mert az új király csakhamar elpártolt uraitól segedelmet kérvén a magyar királytól. Mátyás király pedig nemcsak hogy nem neheztelt az új keresztény ellenkirályra, hanem, midőn az árulás megtorlására mozgósított török hadak egyik várában szorongatták az új «jelöltet», Báthory Istvánt

¹ MDE. II. 517. Lupus Lukács 1476. jul. 3. Buda.

küldötte segedelmére. «Krisztics» Mátyás ekkor magyar segélylyel szabadult meg veszedelmes helyzetéből.

Mátyás királynak — ha kellő pénzbeli segítséget kap — nagy kedve lett volna a háboru folytatására, de az események s az olasz hatalmasságok közönye más irányba terelték. Az új királyról s további sorsáról nem szólnak adataink. Van-e része Katalin királynőnek ebben az epizódban, nem tudjuk, de sejtjük, hogy a szálak hozzá is elértek.

Az özvegy királynő életében már nem látta gyermekeit. A száműzetés tragikumából bőven kivette a részét.¹

¹ Arczképéről Luccari 185. l. írja: «Il suo ritratto al naturale si ve de dipinto nel palazzo del Papa nella Sala di Constantino.» — Kerestettük s kerestük e képet a Vatikánban, de hiába.

III.

A Brankovicsok nemzedékrendjéhez.

A délszláv uralkodó családok nemzedékrendjében még számos kérdés vár megoldásra. A kutatás szabatos irányát fölötte megnehezíti az a körülmény, hogy a különféle krónikák kritikai megrostálása és a fenmaradt levéltári anyaggal való egybevetése mindeddig még nem történt meg. Már pedig a nemzedékrendi kérdések tisztázása nélkül — nincs miért hosszabban fejtegetnünk e régóta közismeretű igazságot — valódi történetírás nem képzelhető. Egy-egy családi iznek a megtévesztése teljesen elütő képet ad a fejlődés menetéről s ilyenkor nem ér többet a tudományunk a sokszor korholt krónikásokéinál.

Leginkább zavarosak a balkáni genealogiák közül az albán s epirota családok elágazásai, de sok igazításra vár a szerb genealogia és heraldika is. Ez utóbbihoz óhajtunk ezuttal hozzá-

szólni. A Brankovicsok családi elágazásairól s birtokviszonyairól már régebben közöltünk egy hosszabb tanulmányt a bosnyák múzeum tud. folyóiratában, a «Glasnik»-ban, németül a Wissenschaftliche Berichte aus Bosnien III. köt. «Bruchstücke aus der Geschichte der nordwestlichen Balkanländer» czimmel 337–55. l., mely az akkori kutatások eredményét foglalta össze. E tanulmányok eredményeit használtuk fel az idén megjelent «Magyar-szerb összeköttetések oklevéltára» (Momumenta Hungariæ Historica XXXIII. kötet XXXVI–XLIX. l.) történeti bevezetésében. A genealogiai kapcsolatok kifejtésével megvilágítani kívántuk az akkori pártcsoportozatok és szövetezések természetes okait. Elmulasztottuk azonban mellékelni a Brankovics-család nemzedékrendi tábláját s így megesett, hogy néhány bosszantó sajtóhiba, meg lapsus calami értelmetlenné teszi a fejtegetést néhány vonatkozásában.

Felhasználjuk az alkalmat, hogy e hibák megigazításával kapcsolatban, összeállítsuk a Brankovicsok nemzedékrendjét s egy-két újabb vonatkozását adatosan illusztráljuk. A «Turul» VIII. évfolyamában Wertner Mór a kutatás akkori állapotának megfelelően ugyan már össze-

állította a Brankovicsok nemzedékrendjét, de nem fölösleges koronként visszatérni az ily nagy jelentőségű családi táblázatok revíziójához. A felől biztosak vagyunk, hogy nem a mienk lesz az utolsó szó ebben a tekintetben, mert egyes homályos részletek felderítésére nézve magunk is nyomozzuk még az anyagot.

De végezzünk előbb a jelzett hibákkal. A historikus-és a genealogus, ha nem is ajánljuk, hogy Horatius módszere szerint éppen a «nonum prematur in annum»-hoz ragaszkodjék, de az imprimaturrel ne siessen. Akkor aztán nem is szorul ilyen önmosdatásokra, mint mi.

A nevezett oklevéltár bevezetése 38. l. ez olvasható: «Murad szultán . . . Marától, mert nem volt gyermeke elhidegülvén, a szép deszpota-leány haláláig (1451.) ugyancsak szomorú életet élt». Helyesen: *a deszpota-leány, Murad szultán haláláig* (1451.) szomorú életet élt. Brankovics Mara — a kiről szó van — 1487 szept. 14-én halt meg Ježevóban s a bold. szüzzről nevezett *Košnicai* kolostorban temettetett el, Kovale mellett Makedoniában.¹

Ugyancsak a 39. lapon feltételesen írjuk,

¹ Ruvarac szerint, W. Mitth. aus Bosnien III., de nyoma van annak is, hogy 1487 szept. 17. még él.

hogy Garai Katalin, Henrik görcei grófnak felesége, Garai László nádornak nővére volt. Egész positive a nővére volt.

A 40. lapon, ugyancsak Henrik görcei gróf feleségéről azt írjuk, hogy *vad* természetű volt. Csak erélyes magyar asszony.

Ujlaki Miklós királyságáról ugyanott helyesen van írva, hogy passzív szerepet játszott, de nem azért, mert Jajcet nem az ő, hanem a király csapatai védelmezték, hanem mert az akkori helyzetnél fogva nem juthatott neki hatáskör.

A 41. l. «Tomasevics István (bosnyák király) a Lázár veje (Brankovics György ifjabb fia)» homályos fogalmazás. T. i. Tomasevics István, Brankovics Lázárnak, Brankovics György ifjabb fiának a veje.

A 42. lapon Brankovics Gergely genealogiájához pótlólag megjegyezzük, hogy valóban volt egy természetes fia, a kit Gergelynek hívtak. *Vuk* nevű fiáról, a ki később nagy szerepet játszott az 1481-iki bosnyák hadjárat alkalmával, mi azt sejtjük, hogy talán törvényes fia volt.

A 42. lapon továbbá azt kérdezzük, hogy ha Lázár deszpota özvegye felajánlotta Szerbiát a pápának, mikép lehetséges, hogy a pápa már 1458 márcz. 15. rendelkezik Szerbiáról. Erre

csak azt felelhetjük, hogy azért, mert Lázár deszpota 1458 január 20. halt meg és így lehetséges, hogy a pápa 54 nap alatt rendelkezhetett.

A 44. lapon Brankovics István deszpótát Szerbiába menekültetjük, holott először Budára (Resti krón. 356. l.), azután Ragusába illetőleg Albániába (1461 febr. 17. Krojában, MDEM. I. 116—7.) s innen Friaulba menekült.¹

Ugyancsak a 44. lapon kellemetlen sajtóhiba zavarja meg az összhangot, amennyiben Brankovics György fiának, az előbb említett Vak István deszpota felesége apósának neve hibásan van kisedve. Helyesen Georgios Arianita Kommen Thopia Golem albán főemberről van szó, kinek *Angelina* nevű leányát, Szkan-derbég *sógornőjét* vette el feleségül a nevezett István.

A 45. lapon Brankovics Gergelynéről (!) azt írjuk, hogy két fiával, Györggyel és Jánossal Szerbiában telepedett le; helyesen a Szerém-ségben és nem Brankovics *Gergelyné*ről, ha-

¹ Külsejéről azt írja 1462. jún. 25. a mantovai püspök, aki Velenczében beszélt vele: «Kifogástalan megjelenésű, méltóságteljesebbet képzelni sem lehet, magas termetű, csodálatos komoly s okos arczu.» Makušev: MSM. II. 206.

nem Brankovics István († 1477., sorsáról Friaulban l. Wiss. Berichte III. 344—5.) özvegyéről, *Angelínáról* van szó. Itt meg kell jegyeznünk, hogy Brankovics István *elsőszülött fia*, György, a későbbi Maxim metropolita 1482 szept. 17. még Belgradóban, Friaulban tartózkodott s magát «Nos Georgius Serviæ et Rasciæ despota ac Belgradi cum toto eius comitatu dominus»-nak nevezi. (Udine, Archivio Notarile; eredeti, hártván, vörös selymen függött pecsét nyomával.) E levélben anyja és testvére nevében intézkedik, tehát Magyarországra jött csak 1483-ban történhetett s nem mint a 45. lapon zavarosan írjuk 1481-ben, sőt az olvasó még 1471-re is érthetné ezt a fogalmazást.

Sajtóhiba, midőn a 45. lapon azt írjuk, hogy a krusedoli zárdában mint Angelina anyját — helyesen mint Angelina anyát tisztelik.

A 46. lapon lapsus calami, hogy Brankovics János, Jaksity István ¹ *feleségét* birta nőül, helyesen: a leányát, *Ilondát*. Brankovics János desz-

¹ Jaksity Demeter párbajáról Tubero lib. IV. A rácság ekkoron 2100 lovast állított: 600-at Brankovics György és János, 300-at Jaksity Demeter és *István*, 1000-et Belmuševity Milos, 200-at Beriszló. Tubero IV. §. 10. VI. §. XVI. XI. c. 9. 1503-ban Marino Sanudo IV. 859.

potának a leánya, Mária, Frangepán Bernát, *Ferdinánd* († 1540. Ozájlban) nevű fiának volt a felesége.

Tévedés, midőn a 46. lapon azt írjuk, hogy Brankovics Vuk özvegye Frangepán Dorottya Beriszlavics Jánoshoz ment férjhez. Nem Beriszlavics Jánosnak, hanem *Beriszlavics Ferencznek* lett a felesége. Ez is lapsus calami, mit igazol, hogy a 47. lapon helyesen van feltüntetve a családi viszony.

A 47. lapon Brankovics János helyett olvasandó Beriszlavics János, ennek fia István az utolsó rác deszpota.

E tévedések felsorolása után ime adjuk e könyv mellékleteként Brankovicsok nemzedékrendjét.

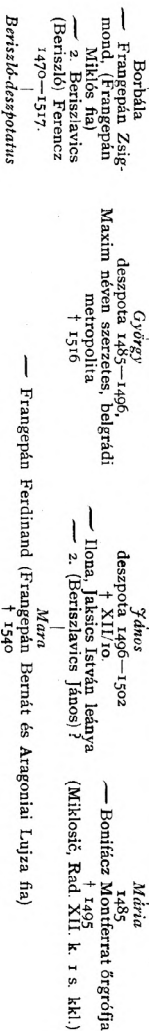
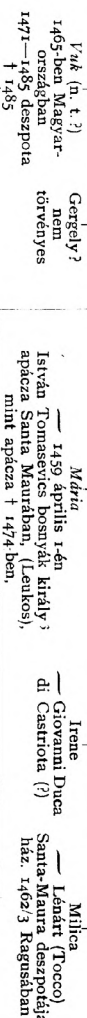
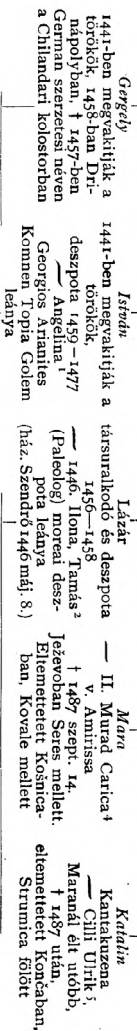
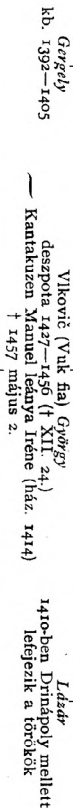
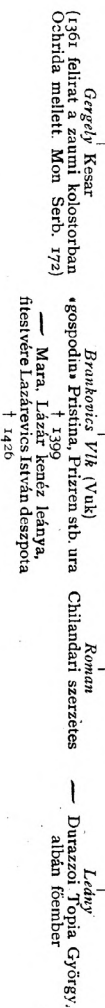
E táblázatban, úgy a hogy összeállítottuk, még sok a hiány. Ujabban Ruvarac Ilarion elemezte egy igen szép tanulmányában az utolsó Brankovicsok, jelesül Brankovics Marának (Lázár deszpota leánya), Tomasevics István bosnyák király feleségének életviszonyait. (Wiss. Mitth. III.) Mara szultánáról Novakovics Sztoján írt a «Matica Srpska» 146. kötetében.

Ez értekezések tartalmát nem óhajtjuk itt tüzetesen részletezni, csak néhány kiegészítő adatot

A Brankovicsok nemzedékrendje.

Mladen vajda, III. Uros Isván Isván és Dusan idejében. (Rassiasaglis melékneve bizonyítalan.)

Mladenovic Branko, Isván czár 'sevaszlokrator' idejében Ochridában. (Makedonia.)

¹ Rokonság. Az alban családok: Topik stb. népolyi összeköttetés.
² Rokonság. A byzanti dyasztia.
³ Rokonság. Kottromanicok, Subicsok és ezek atyafisága, Balcsk, Kozarsch.
⁴ Sogorság. Oszman dyasztia.
⁵ Rokonság. Luxemburg-Habsburgok, Garaiék, Gózi grófok, Ujlakiék.

közlünk Brankovics György leányának Marának, Murad szultán özvegyének életrajzához.

Ismeretes, hogy Brankovics Mara, a szultán halála után visszakerült atyja, az öreg Brankovics György udvarába. Marino Gondola ragusai követ István Tamás bosnyák király udvarában 1454 szept. 13. azt írja a köztársaságnak.

«Ancora habiamo como el signor Despot ha affedata la soa fighola, quella che fo maritata in grande Turcho, cum *Pan Isera* lo qual Pan Isera e venuto ad aiuto et soccorso del Signor Despot.» Milano Á. L.

Az özvegy szultána egyébként II. Murad halála (1451. febr. 10.) után rögtön kapott kérőt. IX. Konstantin, az utolsó byzanci császár kérte meg a kezét. Phrantzes György krónikás már 1451. máj. 28. írja, hogy neki jutott eszébe ez a házasság. Igaz — úgymond — hogy töröknek volt a felesége, de hiszen a császár nagyapjának is Eudoxia deszpotissza volt a felesége, a ki előbb a háremben volt. Azt is felhozza, hogy az özvegy ugyan ötvenedik évét is betöltötte, de Isten kegyelméből még utódokkal is megajándékozhatja. Affelől bizonyos lehet, hogy szülői odaadják. Mara szultána szent hirben állott. Széltében beszélték, hogy férje nem is

illette. Ezt a körülményt is főlemlíti a krónikás, de csak, mint on-dit-t.

Konstantin császár örömmel fogadta az eszmét és Palaeolog Mánuelt, (a császár unoka-öccse, később a szultán kegydíjasa l. a 45. l. lévő táblázatot) Cantacusena Protostatorissa sógorát küldte a szendrői udvarba leánykérőnek. Az özvegy, a ki szüleinél tartózkodott, nagy megtiszteltetésnek vette az ajánlatot, de kijelenté, hogy örül a török hatalom alól való megszabadulásnak, de hátralévő napjait, mint apácza, Istennek akarja szentelni. (Georgii Phrantzæ Chronicon maius. lib. IV. Migne, Patr. Græca 156. k. 213. fej.) Valószínű, hogy Pan Isera ajánlata is, melyről ugyan mint már megtörtént eljegyzésről értesült a ragusai követ, Mara szultánának ezen az elhatározásán tört meg.

Mara többé nem ment férjhez, de később atyja halála után visszatért a török földre, a hol a szultánnál nagy becsületben élt s bizonyos befolyást is gyakorolt egyes diplomáciai alkudozásoknál, (Botta L. 1474. 13. jelentését Milano Á. L. Adományairól l. a belgrádi Glasnik II. 200. l.)

Mara szultána szerencsétlen testvére, Katalin, az özv. Cilliné — kit contessa Cantacusenának is nevez a krónika, Resti 357+29 — Makedo-

niában élt a nővérével s testvére István deszpota
friauli ügyében, — melyről bőven irtunk a Wiss.
Ber. aus Bosnien idéztük kötetében, — követe
Marko után mindvégig közbenjárt.

E Markóról tévesen irtuk, hogy Angelina, István deszpota özvegyének volt a papja.

Mara szultánné és nővére Marko nevű udvari papja — basilita barát — járt Görzben, Bécsben s özv. Cilliné — Kantakuzena — unokaöcscsének Görzi Lénártnak alábbi, hihetőleg 1481 jun. 30. kelt levelében megírja, hogy mindenben adjon neki hitelt.

(1481). 30. junii. † Domina Ka(n)takuzina pa-
lam facit filio suo (képletesen), Knez Goriciæ Leo-
nardo, se misisse ad eum sacerdotem suum Marcum,
cui credat, sicut ei ipsi.

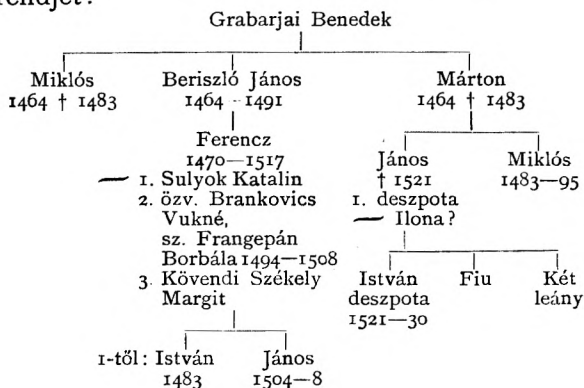
† Гнсоко родномѣ с племеннѣомѣ к вѣсакѣ
ѹтѣ богѣ дарованомѣ снѣ мн кнѣзѣ горнѹкомѣ
Лѣнарѣ сѣмъ манкѣ тѣ гѣпогіе Катакѣзннѣ много
поклонѣнѣе; мон снѣ! А то послалѹ к тебѣ мога
дѣхѣвннѣкѣ попа Марѣ; цѣ тѣ рѣчѣ ѿ, тон сѣ
моѣ рѣчѣ, вѣрѣн га како менѣ да ѿ сама с тобо
говорѣ. Н богѣ да ѣмножѣн лѣта гѣподѣства тѣ
лѣнца нѣнѣа ѿ днѣ.

Aláírása nincs.

Eredeti papir. (Bécsi A. L.)

Még nincs megírva eleddig a Brankovics István fiainak, György-Maxim és János deszpótatusának a története. A Magyar-Szerb oklevéltár adataiból erre vonatkozólag kitűnik, hogy a deszpóták, a szomszéd birtokosok s a kir. hadak között folyvást voltak surlódások. (284., 288. skkl.)

Nem eléggé világos a Brankovicsok örökébe lépett Grabarjai Berislók (Berislavičok), a Borics bán nemzetségéből kivált család ezen ágának deszpota minőségben történt szereplése. Mesič Mátyás Rad. VIII. 37. l. ekkép állítja össze a család idevonatkozó nemzedékrendjét:

Brankovics János, férfiágon az utolsó Brankovics, 1502. halt meg. Felesége Jaksity István leánya, kitől egyetlen Mara nevű leánya ma-

radt. Halála után azt látjuk, hogy nem Beriszló Ferencz lesz a rácok deszpótája, pedig felesége a híres Vuk Zmáj Brankovicsnak az özvegye, hanem Beriszló János, Ferencznek az unokaöccse.¹

Ennek az okát mi abban látjuk, helyesebben feltételezzük, hogy Brankovics János özvegye Jaksity Ilona deszpotné hozzámént feleségül. A szerbség ugyanis a híres Jaksity-családból származott özvegyet tekintette fejének s ennek a férjét — olaszos elnevezéssel — vállalta despotessonak, az *úrnök* férjének.

Beriszló János, ezen a réven örökébe, illetőleg birtokába lép a Brankovics uradalmanak Kölpényben, Bródban; 1509-ben ő vezeti a deszpotá-kontingenst s hiven áll a király pártján. (M. szerb. össz. okl. 331—335. 1509 máj. Magnificus Dnus Fraternek nevezi Ferenczet.) 1511 jul. 11—1513. őszéig Jajczát is ő védelmezi, de ott hagyja a bánságot, mert nem fizették. U. o. 338—9. 1514-ben pedig a keresztesek «a *deszpotné* népét Szerémből a rácokat felvivék, dulták Bácsot, Szalánkemént». Verancsics ö. m. II. 7—8.

¹ Kovachich: Formulæ solennes styli II. Ulászló (V. sz.) formulás könyvéből megemlíti Beriszló János 1514-ben kelt deszpótasági oklevelét (a kir. adományából.) Sajnos, hogy ez oklevelét nem találtuk meg, a codex eltűnt.

Beriszló János halála után 1522 jan. 11. M. Sz. okl. 357. Kölpényből keltez a fia, Beriszló István, rácz deszpota, márcz. 5. pedig *Elena relicta condam despoti ac filius eius Stephanus Beryzlo modernus despotus*. U. o. 358. l. 1525. nov. 9. *Elena despotissa et Stephanus despotus* szerepelnek. U. o. 363. Hibás szerintünk az Okl. 1525. nov. 9. kivonata, mely István deszpota feleségéről szól, mert az anyjáról lehet csak szó. Ketten intézkednek és pedig a deszpotné emlittetik előbb.

Mi legalább csak úgy tudjuk megérteni a deszpotatus ú. n. jogfolytonosságát, hogy a Beriszló János fiának Istvánnak az anyja *özv. Brankovics Jánosné* volt. Megjegyezhetné valaki, hogy ez az Ilona esetleg Brankovics Vuknak lehetett a leánya, ámde Brankovics Vuk gyermektelen volt. Brankovics István deszpotának († 1477.) sem ismerjük Ilona nevű leányát s így csakis Brankovics János özvegyét vélhetjük a Beriszló János feleségének.

Még csak egy körülményt óhajtunk megemlíteni, t. i., hogy miért szűnt meg a rácz deszpotaság?

Mellőzzük Beriszló István nem épen dicső szereplését Mohácsnál, — a hol a pozsegai kontingenssel vett részt — s magatartását Szapolyai János föllépése idején.

Tudjuk, hogy először János király mellé állott. Midőn azonban Ferdinánd király 1527-ben a maga részére kezdte hajlitni a ráczságot, István deszpota a következő kívánságok teljesítése fejében hűséget ígért neki. Kívánatai a következők:

Optata domini despoti.

teneantur equites

500

*) hoc non potest esse, sed detur bona promissio in Hungaria et reponatur in oppida. *)

fiat, et ut castrum ad preposituram restituatur. *)

fiat. *)

Castrum Zawa Zenth Demether ei relinquet, quousque aliis bonis eundem contentabit. *)

Imprimis cupit habere solutionem ad mille equites levis armature, deinde*) supplicat pro aliqua munitione, ut in eam possit locare matrem suam cum duabus sororibus, ex qua arces proprie, quas habet, sunt inter arces Turcarum.

Ut preposituram Titulen. dignetur Majestas Vestra conferre fratri germano ipsius domini despoti castrum namque Erdeud ad ipsam preposituram pertinens cum magna suorum sanguinis effusione recepit.

Ut castrum Walkouar et castellum Boroh, que etiam a Thurcis recuperavit similiter cum notabili suorum strage, dignetur Maiestas Vestra ad ipsum hac lege relinquere, ut si quispiam in illo jus habere pretendit, ad illius instantiam sine debita juris revisione ne cogatur idem dominus despotus ad restituendum.

Ut super suo despotatu litteras dare dignetur. Si denique castra Zawa Zenth Demether et Rednek a manibus Turcorum aliquo modo idem dominus des-

Redneck fiat, ut
petitur.*)

potus rehabere poterit, dignetur Majestas Vestra ipsa eadem castra apud eundem dominum despotum relinquere perpetuo ut aut ex quo castrum Rednek ad archiepiscopatum Colocen. pertinebat et ob hoc forte sine lesione conscientie pro se non posset reservare. Itaque quicumque erit archiepiscopus solvat expensas domini despota quas ad recuperationem ipsius castri exponet.

Majestas regia
eundem bene contentabit.*)

Ultimo si Thurcam Kalakouyth nominatum prefectum castri Battha ad deditionem castri ipsius et semet ipsum ad servitia Majestatis Vestre poterit allicere, idem dominus despotus assurationem Majestati Vestre de aliquibus hereditatibus pro conditione ipsius Thurci conferendis supplicat habere.

Eredeti fogalmazvány *bécsi A. L.*

(A széljegyzetek idegen kézzel vannak írva. A * jelenti, hogy a jegyzet a petitumra vonatkozik.)

Vagyis 1., 1000 könnyű lovasra hópénzt s egy erősített helyet, a hová anyját s két nővérét biztonságba helyezhesse.

Válasz: 500 lovasra adnak proviziót, várat nem, lakjanak valamely magyar városban.

2. Titelt adja a felség *fiutestvérének*,¹ a prépostsághoz tartozó Erdőd várát nagy áldozatokkal ő vette vissza a töröktől.

¹ E szerint Istvánnak volt még egy fi- s két leánytestvére.

Válasz: Legyen, de a vár a prépostságnak adassék vissza.

3. Valkót és Borhi várát, melyeket ő vett vissza, adják neki feltétlenül.

Válasz: Legyen.

4. Deszpótatusáról adjanak levelet. Ha Sz.-Szt.-Demeter (Mitrovica) és Rednek várát visszafoglalná, adassék neki Száva Szt.-Demeter, a mennyiben Redneket a kalocsai érsek — a kié volt — vissza akarná venni, fizesse meg a költségeit.

Válasz: Száva-Szt.-Demeter maradjon nála, míg más jószággal kárpótolják. Redneket illetőleg legyen meg az akarata.

5. Ha a báthai török parancsnokot sikerülne a király hűségére téríteni, jutalmat helyezhessen kilátásba.

Válasz: Legyen.

Ez elintézés alapján Révai Ferencz bizatott meg a kir. elhatározások közlésével s a következő, 1527 jun. 18. kelt megbízó-levélle küldött a deszpotához:

Ferdinandus etc.

Illustris, fidelis dilecte. Commisimus egregio fideli nobis dilecto Francisco Reway nonnulla nostro nomine vobis exponenda, sicut ab eo coram accipietis. Que cum ex mente et voluntate nostra proficiscantur, vobis injungimus, ut eidem Francisco in hiis que

referet nostri contemplatione fidem indubiam prestare vosque super eisdem ita exhibere velitis, sicut in vos graciose confidimus et vicissim erga vos clementi animo recognoscemus.

Super possessionibus vero, quas a nobis petiistis respondebimus vobis, ubi regnum illud intraverimus, quo facto nos exhibebimus erga vos sicut graciosum principem decet, quod vos latere noluimus. Datum Vienne 18. Junii 1527.

Regnorum nostrorum primo.

Külczim : Rascie despote.

Eredeti fogalmazvány a *bécsi A. L.*

Tartalma, hogy a deszpota higgyjen Révai Ferencznek, a kért birtokokat illetőleg, majd akkor ad választ Ferdinánd király, ha személyesen jön az országba.

E tárgyalásnak azonban — noha megegyeztek — nem volt foganatja. 1528 július 17-én ugyanis a Budán székelő nádori tanács jelenti Ferdinánd királynak, hogy Révai István körülbelül ezer lovassal a lázadók leküzdésére a Tisza mellékére indult. Együttal 500 naszádot várnak, a kiket nemcsak a Jánospártiak, de a török ellen is fel akarnak használni. «Egyébként megérkezett István rácz deszpota és felpanaszolván rendkívüli szükségét és szegénységét, kétségbe van esve; *eleddig semmit sem adtak neki*, azért nem tudja sem embereit élelmezni, sem

várait oltalmazni. Kéri, hogy lássák őt el élelemmel és vegyék el tőle Bács, Félegyháza, Szata és Dobor várát, mert nincs annyi embere, hogy megoltalmazhassa. Érintkezésbe léptünk tehát felséged kamarásaival, hogy őt lássák el költséggel, de nem tudják, hogy honnan vegyék, mert a hányszor azoknak felséged nevében valami rendeletet adunk, csak az időt vesztegetjük. A deszpotának a szándéka, hogy felségedhez utazzék és felséged előtt kifejtse nyomorúságos voltát és hogy átadja a mondott várakat, mi azonban, a mennyire csak lehet, igyekezőnk visszatartani. Felségedet pedig kérjük, hogy méltóztassék ez ügyben intézkedni, hogy a végvárakban levők zsoldját megadják, mert e miatt sokan elidegenedtek és így elvesznek a végvárak.»¹

Ez az előterjesztés világos bizonyossága, hogy a rác deszpotának tett ígéretet nem válthatták be Budán, mert nem volt rá pénz. Azt is látjuk, hogy a Száván tuli alsó-szlavoniai (régibosnyák bánság) *Dobor* vára még a deszpotá kezén volt.

A törökök július hava elején a Szerémségben

¹ Okl. Függelék LXXVI. sz.

összegyűlvén, Pozsegára akartak törni, de megváltoztatták szándékokat és Horvátországon keresztül Karintiába ütöttek. Nehány főbb csapatvezér azonban — a mint a deszpota mondotta — Marót várat akarja megvenni, melyet nem rég Moré László látott el hadakkal. Moré maga megbetegedett, s ha állapota rosszabbra fordul, ebből nagy baj származik a várra nézve, pedig az most az ország elővára. A nádori tanács tehát sürgősen kérte Ferdinánd királyt, hogy gondoskodjék a deszpotáról, nehogy a várai török kézre kerüljenek.

A szultán, hogy embereinek harci kedvét éleszsze, Ibrahim pasa kérésére megengedte, hogy a Száva-Dráva közén ejtendő zsákmány egy ötöde a portyázó hadak fejét illesse.

Megjegyzendő különben, hogy ezek az előre hirdetett portyázások gyakran elmaradtak, vagy nem akkor mentek végbe, a mikor hirdették.

Ferdinánd király egyébként e vészhirre azt az intézkedést tette, hogy 1528 jun. 3. — tehát majdnem egy év telt bele a nádori tanács hírül adása óta, — ráirt Batthyány Ferencz bánra, megparancsolván, hogy a szlapon rendek gyűljenek össze s egyesüljenek István *rác*z deszpota, Ferdinánd király *szerémi kapitánya* «capitaneo

nostro Sirmiensi» hadaival, mert a törökök Barka, Maróth és Ujvár ostromára készülnek.¹

A deszpota egyelőre, — a mint azt akkoron a végbeli nagybirtokosok általán cselekedték, — úgy segített magán, a hogy épen tudott. 1527—1529 kitartott Ferdinánd pártján, de ha szorult helyzetbe jutott, ideiglenesen megalkudott a törökkel. Embereit nem fizethette, mert birtokaiból alig volt jövedelme, úgy hogy ezek rövidesen megoldották a csomót, a mennyiben 1529-ben Bács várát és Félegyházát átadták a töröknek.²

A deszpota ekkor közeledni kezdet Szapolyay János királyhoz, a mennyiben Erdődy Simon zágrábi püspökkel, János király szlavoniai főemberével 1530 jul. 22. Csázmán tanácskozott az iránt, hogy miként védekezzenek Pekry Lajos, Ferdinánd király hirhedt főemberének dúlásai ellen.³

Mindez nem segített a deszpotán. 1536 aug. havában a törökök elfoglalták a rácz deszpota kezén lévő összes várakat: *Dobort, Brodot, Árkit, Pleternicdt, Ujvárt, Garčint, Vinicet, Vrat-*

¹ Körmend. Mem.

² Szalaházy János 1529 jan. 23. kelt levele I. Ferdinándhoz Gévy: Urk. 2. f. 58. l.

³ Kerchelič N. P. 355.

nát, Gerendát, s elégették az összes palánkokat, *Kobaš* várát már az ostrom előtt elhagyták védői. A hó folyamán a deszpota összes javait felpredálták a bosnyák törökök, székhelyét elfoglalták s Dráva-Szt-Györgyig elkalandoztak.¹

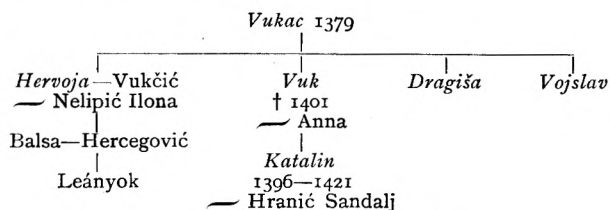
Ime tehát a rác deszpotatus megszűnésének rövid folyamata. A két király viszálykodása közepette, a ráctság zöme meghódolt a töröknek s a deszpotának úgy magánbirtoka, mint a gondjaira bízott országos terület elveszvéen, egyszerűen megszűnt ez a fennállása óta amugy sem erős határszervezet. Mert csak az volt, örökletes vezérek: deszpoták alatt.

¹ Bakics Pál 1536 aug. 10. 27 levelei. Bécs. Titkos és Á. L.

IV.

Hervoja unokahuga. 1405.

Hervojának, a Horvatin nemzetségbeli Vukac fiának három fitestvérét ismerjük: *Vuk*-ot († 1401), *Dragišát* és *Vojslavot*.

Ezuttal Vuk Vukčić leányának Katalinnak, a hirneves Hranic Sandalj feleségének — Hervoja unokahugának — eljegyzése ügyéről kívánunk szólani.

A tárgyalás alapjául szolgál VII. Incze pápának 1405 márcz. 29-én Bogdan sebenicói püspökhöz intézett kiadványa, melyet Karácsonyi János t. barátunk volt szives annak idején, rendelkezésünkre bocsátani.

A kiadvány¹ így szól:

Innocentius... episcopo Sibiricensi salutem... Sane petitio dilecti filii nobilis viri Kervœ, ducis Spalaten-sis, nobis nuper exhibita continebat, quod olim... nobilis vir Paulus, comes Corbavie, pro dilecto filio nobili viro Karolo, eius nato, domicello Corbaviensi, et... nobilis mulier Banucza, relictâ quondam bani Wlf domicelli vidua, pro... nobili muliere Katherina, vidue et bani predictorum unica nata, domicella Tinniniensis diocesis, impuberibus, credentes... quod Karolus et Katherina predicti dumtaxat essent in quarto consanguinitatis gradu invicem coniuncti, de facto mutuo convenerunt pepigerunt... quod ipsi Karolus et Katherina, cum ad etatem pervenirent legitimam, matrimonium invicem... contrahere deberent, que quidem conventiones... et pacta eorum etiam iuramentis vallarunt similiter de facto, ac etiam postea ipsi Karolus et Katherina ad certum iudicem, tunc expressum dicuntur sub ea forma a sede apostolica literas impetrasse, ut idem iudex... cum eisdem Karolo et Katherina, ut impedimento... huiusmodi... non obstante matrimonium... contrahere... valerent auctoritate apostolica dispensaret... Cum autem... postea ad ipsius ducis, cuius dictus banus germanus erat, ... pervenerit auditum, quod predicti Karolus et Katherina tertio huiusmodi consanguinitatis gradu sunt invicem coniuncti, propter hoc idem dux abhorreat, quod ipsi Karolus et Katherina invicem matrimonialiter copulentur et propterea etiam dicte litere, per surreptionem obtente viribus non subsistant, pro

¹ Reg. Innocentii VII. bibl. Vat. A. 1. f. 36.

parte dicti ducis nobis fuit humiliter supplicatum, ut sibi super hoc ac comiti vidue ac Karolo et domicelle prefatis salubriter providere... dignaremur. Nos igitur... fraternitati tue, cum ecclesia Tinniensi dicatur ad presens pastore, cui esset scribendum hoc casu, carere... mandamus, quatenus... si tibi constiterit, quod dicti Karolus et Katherina eodem tertio consanguinitatis gradu sunt invicem coniuncti, ut prefertur, conventiones, promissiones, pacta et iuramenta huiusmodi et quecunque inde secuta fuisse et esse nulla nulliusque roboris vel momenti nec ipsos esse obligatos ad observantiam eorundem conventionum, promissionum, pactorum et iuramentorum auctoritate nostra declares, prout de iure fuerit faciendum... Datum Rome apud Petrum quarto Kalendas aprilis, anno primo.

E kiadványból megérthetjük a következő ténykörülmenyeket.

Hervoja spalatoi herczeg, néhai fitestvérenek Vuk bánnak (a pápa levelében *Wlf*-nak iratott) serdületlen leányát Katalint, — ki a knini egyházmegyébe volt illetékes, — özvegy anyja: «*nobilis mulier Banucza*» eljegyezte Korbáviai Pál «comes» kiskoru fiával Károlylyal.

A jegyesek szülei, tehát az özvegy bánné és Korbáviai Pál comes abban a hitben voltak, hogy gyermekeik csak *negyediziglen* való rokonságban állanak egymással. Megegyeztek tehát és hittel megerősített szerződéssel is megerősí-

tették, hogy ha a jegyesek elérik a kánonilag megállapított kort, egybekelhetnek. A szent-szék a negyedfoku rokonság akadálya alól ily értelemben megadta a felmentést.

Ámde Hervoja spalatoi herczeg — a meny-asszony nagybátyja — később tudomására jutott annak a körülménynek, hogy a jegyesek nem *negyediziglen*, hanem harmadfokban való atyafiságban állanak s az egybekelést megakadályozandó, azt a kérést intézte a pápához, hogy ezt a hamis bevallás alapján kinyert felmentést érvénytelenítse.

A pápa a felszólítás következtében — az illetékes knini egyháznál széküresedés lévén (Farlati IV. 294.) — felhatalmazta Bogdan sebenicói püspököt, hogy azon esetben, ha Korbáviai Károly és Vuk bán leánya, Katalin között tényleg *harmadfoku* rokonság esete forog fenn, az összes eljegyzési szerződéseket érvénytelenítse s a jegyeseket oldja fel azoknak megtartásától.

Ez a magában véve sporadikus jellegű adat nemcsak a Hervoja családjára vet érdekes világot, hanem a hirneves Hranić Sandalj vajda házassági összeköttetéseinek történetére vonatkozólag is becses utmutatással szolgál. Ugyanis

1405-től kezdve néhai Vuk bán Katalin leánya, Hranic Sandalj *feleségeként* szerepel.

Hervoja indító okát arra nézve, hogy unokahugának a Gusics nemzetségbeli Korbáviai Pál kenéz fiával való eljegyzését 1405 márczius havában feloldassa a közlöttük adat alapján, immár konstatálhatjuk. A feloldásra csak az a körülmény készítette, hogy unokahuga és a nagy befolyásu humi vajda, Hranic Sandalj között házassági és e révén szorosabb politikai összeköttetés jöjjön létre. A közlöttük adat azonban nemcsak ez irányban tájékoztat, hanem egy régóta vitatott kérdésre is világot vet.

Radonic I., Hranic Sandalj vajdának alapos képzettségű életirója ¹ — a vajdáról szóló tanulmányában — nagy apparatus alapján felemlíti, hogy Hranic Sandalj 1396-ban egy *Ilona* nevű nőt vett feleségül. Adatai 1399-ig vezetnek, azontul erről az Ilonáról többé nincs szó. Azután konstatálja, hogy *1405-től* kezdve, Hervoja unokahuga, *Katalin* volt Sandaljnak felesége, de ez

¹ Archiv für slavische Philologie 19. 394. l. Gelcich: La Zedda cz. 1899. megjelent művében megjegyzi (194. l.), hogy Sandaljnak Ilona előtt is volt felesége, mert 1398. egy özvegy leánya említettik. E szerint 4 felesége volt.

a házasság 1411-ben válással ért véget.¹ Hranić Sandalj elválása után, 1412-ben feleségül vette Stracimirović Balša György ugyancsak Ilona nevű özvegyét, Grebljanović Lázár szerb kenéz leányát. E szerint Sandaljnak három felesége volt; az első és a harmadik *Ilona*, a második *Katalin*. Radonić azonban azt állítja, hogy Sandalj csak kétszer nősült: először 1396-ban elvévén Hervoja unokahugát, Ilonát, a ki *később* Katalin nevet nyert. Ezt a névváltoztatást úgy magyarázza, hogy Katalint előbb Ilonának hívták és csak akkor vette fel a Katalin nevet, midőn Hervoja 1403-ban a római egyházhoz csatlakozott. Ezt a feltevést azzal indokolja, hogy Vuk bán leánya a Hervoja unokahuga, Sandalj elvált felesége egy ügylet tárgyalása folyamán 1421-ben Helenának neveztetik. Hranić Sandaljnak és feleségének, Katalinnak a velencei köztársaság kincstári hivatalánál 12000 aranyat tevő közös betétök volt, melynek egyik fele

¹ U. o. 420. l. — Vuk bán özvegye, Anna, Szokol várában 1409. jun. 15. vejével, Sandalj-al együtt egy községet adományoz az osztrovicai zsupában Budua közelében. Ebből az következik, hogy az özvegy banné Vuk bán földjén condominiumot gyakorolt vejével. L. Okl. Füg. I.

Sandaljt, másik fele pedig Vuk bán özvegyét azaz leányát, Sandalj feleségét illette. 1412-ben a válás után mindkét fél lépéseket tett a letét kiadása iránt. A fennforgó alaki nehézségek vázolója nem tartozik ide; életrajzilag fontos, hogy a letét kiutalása Sandalj anyósa és felesége részére 1421-ig elhúzódott. 1421-ben a köztársaság egyik iratában így szól: *per parte Helena fiuola che fo de Voch bani e da madona Ancha baniza*, majd később is madona Ancháról és madona Helenáról szól.¹ Tehát Radonić szerint Sandalj feleségét Ilonának nevezik 1421-ben, ez pedig nem lehet más, mint az 1396-iki Ilona, a ki később Katalin néven fordul elő s Vuk bánnak és Anna bánnénak a leánya.

Az idézett oklevelek sorozatából látjuk, hogy 1411 április havában Sandalj vajda anyósával és nejével «domina Catharina»-val Ključ (Hercegovina) várában tartózkodik.²

1412 április 22-én Sandalj a maga s anyósa és felesége nevében kéri a köztársaság gabona

¹ Ljubić S.: Listine VIII. 74. l. A köztársaság igéri, hogy megvizsgálhatja a jogcímeket s akkép fog dönteni «prout fieri debebit» 75. l.

² Listine VI. 147. l. Libri Commem. III. 123. reg.

pénztárában letett 1200 aranynak feles kiosztását.¹ A név nincs megemlítve.

Azonban 1412 november 29-én, a köztársaság, «noha ez a törvény s a köztársaság szokásai ellen van,» a főttebbi összeg felét 4 hó múlva Sandaljnak illetőleg követének,² másik felét «magnificis dominabus Banize et Caterina ipsius filie» kiutaltatni igéri.³

1412 április 22-ig tehát Katalin, mint Sandalj felesége szerepel, u. é. november 29-én név szerint Katalin asszony, de már nem említi feleségeként.

Hogy 1421-ben miért nevezik a köztársaság titkos tanácsa jegyzőkönyvében ezt a Katalint — mert csak erről lehet szó, — Helenának, kinek 6000 arany követelése ügyében *Sandalj*, tehát az elvált férj követei emelnek szót, nem tudjuk.

Mondhatnók, hogy íráshiba, ámde ennek ellene szól az a körülmény, hogy háromszor van említve Helena néven. Meglehet, hogy két neve volt? Ámde miért használja 1421-ig a Katalin nevet s csak azután veszi fel az Ilona nevet? Tág tere nyílik itt a mindenféle felte-

¹ Listine 21. o. 253. l.

² Listine VII. 31. Commem. III. 168. reg.

³ Listine VII. 32. Commem. III. 169.

vésnek, míg valamelyes adat, — melynek az 1412—21 közti időből elő kell kerülni, — majd felderíti ezt a körülményt is.

A közlöttük adat azonban kideríti, hogy Vuk bán leánya Katalin 1405-ben hajadon volt és mint kiskoru jegyeztetett el Korbaviai Pál kenéz fiával, Károlylyal. Bizonyos tehát, hogy Vuk-čić Katalin nem azonos Hranic Sandalj 1396, 1399-ben említett Ilona nevű feleségével. Bizonyos az is, hogy az a Katalin 1403-ban nem vehette fel az Ilona nevet, — mint Radonic véli, — mert — még fel nem derített okból — csak 1421-ben nevezik Ilonának és pedig akkor, mikor már nem a Hranic Sandalj felesége.

Bonyolultabbá teszi a kérdést Gelcich G. közlése. Ugyanis a kattarói törv. levéltár (arch. di Giudici) egy adata szerint Sandaljnak 1398-ban már ismerjük egy leányát.: «Jelcho figlia di Meszer Sandalo», kinek első férje Leonardo Bascha kattarói nemes. Ha Sandalj vajdáról van szó, akkor az 1396. neijévé lett Ilona előtt már nő volt.¹

¹ La Zedda 1899. 194. l. (V. ö. 81. l. 1. jegyzet.) — Ilonáról Sandalj (1396) feleségéről s Buduáról l. u. o. 198—9. ll.

Még egy kérdést kell felderíteni, t. i. miben állott az a harmadfoku rokonság Vuk bán leánya és Korbáviai Károly közt. Azt hisszük, hogy e kérdés tisztázására majd a Korbáviai Gusics család genealogiájának részletezése alkalmával kerül a sor.

V.

II. Tvrtko bosnyák király házassági terve. 1428.

II. Tvrtko Istvánnak (1404—1408., 1420/1—1443), I. Tvrtko István fiának házassági tervéről, az V. Márton pápához intézett következő kérelemből értesülünk:¹

Rome 9. Aprilis 1428.

Beatissime Pater. Cum devotus vester orator Stephanus Thewerkho Dei gratia rex Bozne in medio infidelium et scismaticorum dicti regni sui incolarum et habitatorum regali jurisdictione utatur et habitet, quidam sui emuli labia detractionis apperiuunt, asserentes ipsum pro eo, quod infidelium et scismaticorum huiusmodi rex est, eos in ipsorum errore confovere. Cum tamen sancte Romane ecclesie obediens et fidei catholice cultor prout gestorum in ritibus eiusdem fidei catholice per eum observatis, quosque observat ut vult et tenetur observare de presenti et in futurum evidens experientia, que omnium rerum magistra dicitur, docet, et augmentator existat, cu-

¹ Roma. Vatikáni lt. Supplicationes Martini V. Annus XI. t. IV. fol. 217. a.

piatque cum quadam nobili domina *Dorothea, filia quondam Johannis de Gara* militis, virgine christiana et catholica Quinqueeclesiensis diœcesis, secundum morem et ritum predictæ sancte Romane ecclesiæ, matrimonium legitime contrahere, et huiusmodi ipsius regis emuli dictum matrimonium cum eadem virgine ipsum libere et licite contrahere posse per sedem apostolicam voluit edoceri. Supplicatur igitur S. V. pro parte ipsius regis, quatenus S. V. uni, vel pluribus reverendis patribus dominis regni Hungariæ et dicti regni Bozne episcopis de inquirenda fidelitate fidei catholice de ipso rege, quodque si idem rex fidelis catholicus vere christianus repertus fuerit, cum eodem, ut dictum matrimonium secundum morem et ritum, ut prefertur sancte Romane ecclesiæ, libere et licite valeat auctoritate apostolica eidem licentiam indulgeant (sic!) committere et mandare dignetur, cum ceteris non obstantibus et clausulis oportunis. Fiat ut petitur, et committatur. O. Datum Rome apud sanctos Apostolos, octavo Idus Aprilis anno undecimo.

E kérelmében Tvrtko azon kezdi, hogy «hitetlen és szakadár» lakosságu országnak lévén a királya, ellenségei azt híresztelik róla, hogy ő is eltévelyedett a hitben.

Biztosítja azonban a szentszéket, hogy katolikus és a katolikus vallás szertartásait, a mint most, úgy a jövőben is követendi. Az a szándéka, hogy néhai *Garai János* leányát, Dorottyát — a pécsi egyházmegye területén élő igaz római katolikus hajadont — feleségül veszi.

E végből arra kéri a pápát, hogy magyar és bosnyák püspökökkel vizsgálta meg az ő hitbéli állapotát és ha igaznak találta, adja meg részére a házassághoz való engedelmet.

A pápa akként resolválta a kérést, hogy történjék a kérelmező akarata szerint. Az ügy további folyamatáról nincs tudomásunk, csak annyi bizonyos, hogy ez a házasság nem jött létre.

A kérelem szövegében érdekes annak a körülménynek a megemlítése, hogy Boszniában hitetlenek és szakadárok vannak. Hitetlenek alatt a bogomilok (patarenok) értendők, míg a schismatikus elnevezés csak az orthodoxokra vonatkozhatik.

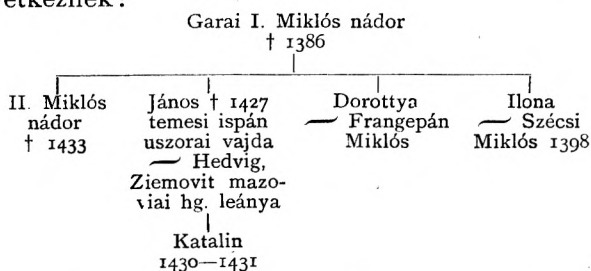
A bosnyák orthodox egyház szervezetének történetét illetőleg oly kevés és a mellett homályos az adat, hogy ezt a tényt: az óhitűek megemlítését a szupplikációban, különösen kell hangsúlyoznunk. Nézetünk szerint a csangó pásztornép többsége az orthodox keresztény ritust követte, mely azonban akkoron nem volt még megszervezve.

Tvrtko király ugyan erősen hangsúlyozza a maga igaz katolikus voltát, de kénytelen védekezni ellenségeinek vádja ellen. Minthogy az előkelő bosnyák nemzetségek tulnyomó része a

bogomil hitet vallotta, a király katholicismusa nem jelentkezhett valami tüntető módon, tehát — külsőleg mindenesetre — rászolgált el-
lenségei beszédeire. Ebből az okból nagy szű-
ség volt a hitvizsgálatra, annál is inkább, mert a
Garaí-család katholicismusa nem fért össze ezzel
a bogomil színezetű magatartással.

A főkérdés azonban, hogy néhai Garaí János
Dorottya nevű ekkor hajadon leányának mik a
személyes vonatkozásai?

A Garaí-család nemzedékrendjében ¹ így kö-
vetkeznek:

Ezen összeállítás szerint Garaí Jánosnak csak
Katalin nevű leánya ismeretes. Garaí Dorottya-
ról Frangepán Miklósnéról is fölötte kevés, a
mit tudunk. Wertner 1894-ben ² annyit tisztába

¹ 1902-ben Šišić F. állította össze Hervojáról szóló
munkájában. 41. l.

² «Adler» N. J. IV. 22—23.

hozott, hogy Garai I. Miklósnak egyik leánya Frangepán Miklósné, a másik Szécsi Miklósné volt. Keresztnevet nem említ, hanem kronologice 1406—1425-öt vesz fel a nemzedékrendi táblába.

Klaić¹ 1901-ben megállapította, hogy Frangepán Miklós — eleddig ismeretlen nevű — első feleségének halála után nőül vette Garai II. Miklós nőtestvérét Dorottyát. 1428-ban ez a Dorottya — úgy véli K.² — már nem élt.

Šišić főttebbi táblázatában az az állítás, hogy Dorottya 1416 «udata za kneza Nikolu Frankapana», téves.

Egy olasz genealogia szerint Frangepán Miklós első felesége Dorottya Korbáviai Pál özvegye. Ezt az állítását azonban később helyreigazítja s csak annyit konstatál, hogy Dorottya volt a keresztnéve. 2-ik felesége állítólag Ujlaki Mártha (1426—1442), Ujlaki Bertalan mácsói bán leánya volt. A mácsói bánok közt 1402-ben találjuk Ujlaki Bertalan fiát Lászlót, de Bertalant magát nem említik forrásaink mácsói bánként.

¹ Krčki knezovi Frankapani. Zágráb 1901. I. 195. l.

² U. o. 215. l. Frangepán Miklós († 1432. jun. 26) harmadik feleségének Sforza Bianchának vonatkozásai sincsenek kellően tisztázva.

Mindezen nem kellőkép tisztázott kérdések bizonyítják, hogy középkori genealogiánk terén még sok a teendő. Eleddig a fennforgó kérdést illetőleg tényként vehetjük, hogy Garai I. Miklós Dorottya nevű leánya Frangepán Miklósné volt. Ez a Dorottya azonban — nem kell hosszasan bizonyíthatnunk — természetesen nem azonos a 1428-ban II. Tvrtko kiszemelte hadjadonnal.

A rendelkezésre álló adatokból kitűnik, hogy Garai Jánosnak Katalin nevű leánya volt, 1435-ben Bebek Miklósné; Dorottya nevű leányáról — ki valószínűleg nagynénje nevét nyerte a keresztségben — eddig nem volt tudomásunk.

II. Tvrtko e tervének, illetőleg szándékának további sorsáról ugyancsak hiányoznak az adatok. Tény, hogy vérbeli leszármazottja nem maradt.

VI.

Tanulmányok a Kosača-család és Hercegovina történetéből.

I.

1. Hogyan vette fel Vukčič István, Bosznia nagyvajdája, a hercegi címet.

Földrajzi helyzet, égalj és ebből folyólag lakosságának életmódja a ma Hercegovinának nevezett országrészt mindig bizonyos külön fejlődési folyamatba terelték. A kora középkor kezdetén egyes különálló zsupák alakultak a hosszú völgyek ölében, melyekben egyes függetlenségűkre féltékeny előkelő családok gyakorolták a főhatalmat. A bosnyák királyság megalakulása után a Kotroman-házból származott királyok hajtották hatalmuk alá ezt a területet. Az felsőbbbségi viszony azonban nem sokáig tartott, mert a török hódítás már a XV. század második évtizedében erősen éreztette hatását ezen a lazán összefüggő országrészen. A hatalom központosítására való törekvés azonban ezen a területen

is beáll és Kosačić Hranja előkelő vajdának, erős akaratu és ildomos fia, a hírneves Sandalj Hranić házasság, a velencei és a ragusai köztársaságokkal való egyezkedés, a törökkel és a magyar királlyal való ügyes diplomatizálás révén személyes hatalma alá hozza az egyes zsupákat és a Ráma folyótól a cattaroi öbölíg gyakorolja a főhatalmat. Elhatározásaiban mindig az a cél vezette, hogy fokról-fokra növelje hatalmát és mindig meg tudott állni, mielőtt kockára tette volna előbbi vívmányait. 1435-ben történt halála után fimaradéka nem lévén unokaöccsére, Vuk nevű öccsének a fiára, *Vukčić Istvánra* szállott a hatalom. Ha szabad nemzetközi relatoról szólnunk, úgy Vukčić István kifelé mindig, mint Bosznia nagyvajdája szerepel, tehát a bosnyák királyságnak mintegy külön említett, de mégis hozzá tartozó tényezője. A szomszédos hatalmakkal önállóan érintkezik és abból az alapdogmából indul ki, — a mi az akkori patarén főurak politikájában a *török* megjelenése óta kifejezést nyert, — hogy a szultáni hatalommal igyekszik jó lábon állni s egyes koncessziók útján biztosítani tényleges birtokait. Ez a «hivatalos török politika» jellemzi István nagyvajda irányzatát mondhatni 1463-ig. Mindamellett hiány-

zott a hatalomnak külső megnyilatkozásához a cím. S noha voltakép ő parancsolt a bosnyák királynak, de törekvésének fővágát valamely látható külső jelben kereste, a mely őt a szomszédokkal szemben emelje és külső vonatkozásainak is nagyobb nyomatékot adjon. Ezt a vágát 1448-ban valósította meg, midőn a «*ducatus sancti Savæ*», vagyis szent Száváról, a híres szerb apostoli térítőről nevezte el országát és felvette a hercegi címet. Ezzel a címfelvétellel nyílik meg ez országrésznek, bár rövid, de mégis mint külön szervezetnek eléggé jelentős történelme.

Hogy ez mikép ment végbe, erről kívánunk szólni. A délszláv történetírók tulnyomó része azt állítja, hogy Vukčić István III. Frigyes császár engedélyével vette fel a hercegi címet. Egyik a másiktól írta le ezt az állítást, hiven követvén a krónikások nyomdokát, kiknek sorozatát Luccari nyitja meg.¹ A kik III. Frigyesről eredtetik azt a méltóságot, csak a felvétel évében térnek el, úgy hogy 1440—1448-ig váltakozik a kronologikus meghatározás. A legrégibb krónika voltaképen Orbini, a ki 1601-ben megjelent

¹ Luccari 164. l. «*Egli ebbe nome del Duca da Federico III. Imperatore ed Slavo si chiamò herzeg.*»

munkájában nem idéz évszámot, hanem egyszerűen konstatálja, hogy István országának új nevet adott, Szent-Száváról nevezvén el azt.¹ A régebbi történetírók kész ténynek vették ezeket az állításokat és legfőljebb arra szorítottak, hogy az egyik 1448 előttre tette a hercegi cím felvételét, a másik pedig 1448-ra, de azt a körülményt, hogy mikép kerül vonatkozásba III. Frigyes római császár István vajdával, illetőleg később herczeggel, nem kutatta senki.

Ujabban Truhelka Ciro, a szarajevoi országos múzeum érdemes vezetője, foglalkozott behatóbban a tárggyal,² egy a gorazdai templomon talált állítólag István herczegtől származó felirat tárgyalásával kapcsolatban. Truhelka szerint a kérdés el van döntve, a mennyiben szerinte a hercegi címet IV. Eugenius pápától kapta, s e részben Ljubić közölte³ velencei évkönyvtöre-

¹ Orbini 382. l. «Et al suo Stato altresì die de un'altronuovo nome, chiamandolo Ducato di Santo Sabba.»

² Wissenschaftliche Mittheilungen aus B. u. H. III. k. 503. l.

³ Ljubić: Comm. et rel. Venetæ Mon. I. 3. «Si osserva, che il conte Stefano possiede terre in confine di Cattaro, Ragusa e Spalato, e che era eretico, ma che gli fa spedito l'ambasciator Gradonigo, il quale lo ridusse in seno alla chiesa onde ebbe del papa il titolo di duca di S. Sava.»

dékeket idéz. Ezek szerint 1449 ápr. haváról értesít, hogy a bosnyák király, István vajdával, — apósával — a miatt akar hadjáratra kelni, a miért ez nem akar katolikus lenni. A követek 200 ballisztáriust kívánnak a maguk költségére küldetni és felkérlik a köztársaságot, hogy ne adjanak a vajdának többé sőt. Azonban az évkönyvtöredék megjegyzi, hogy Gradenigo velencei követ, a római egyház részére megnyerte István vajdát és a pápa ezért adja neki a szent Száváról elnevezett hercegi czimet.

Megjegyzendő, hogy ez évkönyvek csak kivonatok és csupán egyes töredékeket tartalmaznak; a mennyiben e töredékek levéltári bizonyítékokkal támogathatók, kétségtelenül hitelesek. A mi a mondottak első részét illeti, hogy István Tamás követsége 1449 ápr. havában Velenczében járt, feltétlenül igaz. Április 7-én jártak ott e bosnyák követek. Elmondották, hogy István vajda *Spalato hercege* akar lenni. A köztársaság azt felelte, hogy ők is hallottak erről. Megengedik a katonaszedést és azonkép a bosnyákoknak is engedélyezik a sóvételt Spalatoban, mint a hogy ezt István is megteheti a Narenta mellett¹

¹ L. Ljubić: Listine 360. Glasnik. Šafarik XIV. 1441.

(Metkovics). De tudjuk, hogy a bosnyák király követei azt is mondták, hogy Alfonz aragon király útján akarja magát hercegnek neveztetni.¹ Ennyiben igazolható a Truhelka idézte évkönyv-töredék hitelessége. Az iránt azonban, hogy István a *pápától* kapta volna a szent-Száva hercegi címet, sem a vatikáni, sem más levéltárból nem került elő semmi adat. Truhelka azzal igyekszik ebbeli állítását igazolni, hogy István vajda félvén a pápa átok alá való helyezési fenyegetésétől, hacsak szinleg is áttért a katolikus hitre, de rövid idő múlva, miután megkapta volna a hercegi címet, ismét patarénussá lőn. Mind az, a mit István jelleméről mond, teljesen megfelel a tényállásnak, de a mit Theinerből idéz,² egyáltalában nem bizonyítja, hogy István áttért a katolikus hitre. Sőt 1449-ben maga a pápa ír Tomasin Tamás lesinai püspöknek, hogy István Tamás ugyan jó katolikus, de azért főbb emberei közül István vajda, apósa és Pavlovics

¹ «Secr. con. Rog. XVIII. 82. 1449. apr. 7. Quod spectabilibus oratoribus Domini regis Bosnie, qui dicunt prefatum serenissimum regem nobis denotari facere, quod comes Stefanus de Bossina suus et noster inimicus querit se creari facere per regem Aragonum ducham Spalati, ut titulum habeat ipsius civitatis.»

² M. H. II. 236. Raynaldi Annales.

János vajda, — a ki három éve katolikus lett, de aztán újból renegált, — eretnekek.¹ Ebből kettő tűnik ki, hogy a pápa 1449-ben vajdának nevezi Istvánt és hogy ekkor még eretnek; hogy később az volt, azt Truhelka maga is elismeri. Már pedig, mint alább látni fogjuk, István már 1448-ban tényleg felvette a hercegi címet. Nézetünk szerint tehát a velenczei történeti évkönyvekben ez az utolsó passus az évkönyvirónak kombinációja.

Hogy ez állításunk teljesen jogosult, arra felhuzzuk Resti krónikájának az 1448-ik év jelzete alatt írott közlését. Ebben azt mondja, hogy Kosača István Ragusába küldte Stiepcovich Radich követét a köztársaságot affelől tudósítandó, hogy a *herczeg* címet vette fel, mely az olaszban *duca*-nak hangzik és a melyet neki a bosnyák király adott.² Resti állításának első része megfelel a valóságnak, a mennyiben tényleg küldött Ragusába követet 1448-ban és a ragu-

¹ Ez nem Istvánra van értve, ki még mindig az eretnecség fertőjében fetreng. Fermentžin Acta Bosniae 282. kivonat. 1449. febr. 1.

² Resti: 297. l. «Nel medesimo tempo d'operazione tante irregolari mandò — Stefano Cosaccia t. i. — a Ragusa Radich Stiepcovich, suo ambasciatore, dar parte alla repubblica di aver preso il titolo di herzeg, che in italiano suona duca, concessoli dal re Bossina.»

saiak 1448 okt. 17-én gratulálnak neki az új hercegi méltóság felvétele alkalmából.¹ Ebből világos, hogy István herceg 1448 okt. 17-ike előtt vette fel a hercegi címet. Hogy azonban nem a bosnyák királytól kapta e méltóságot, arra bizonyíték az előbb idéztük velencei levéltári közlés, mely szerint a bosnyák király panaszt tesz apósa ellen, hogy az aragon király útján akarja megkapni a hercegi címet. Így tehát föltétlenül kizártnak tartható, hogy a boszniai királynak ehhez a tényhez valami köze lenne; ezt csak Resti krónikás tette hozzá, hogy megfejtse a dolgot.

Ujabban egy fiatal szerb történetíró, Ivits Elek, foglalkozott a tárggyal. E közlemény csak nem rég került kezünkbe és kötelességünk a magunk részéről is hozzászólni a tárgyhoz, mert a szerző mi ránk is hivatkozik, a kik azt állítottuk, hogy István vajda a hercegi címet maga vette fel és azt nem indokoltuk. Nem indokoltuk azért, mert későbbre halasztottuk az egész kérdés elemzését, most azonban megfelelünk rá.

¹ Jorga Not. II. okt. 17.: «respondendi ambasciatori vojvode Stepani super ambaxiata exposita et congratulandi de nova dignitate cherzech acquisita.»

Ivits szorgalmasan összeállította az összes bibliografiai anyagot, hogy mely szerzők mily véleménynyel vannak a dologról. Igaza van, midőn Jorga állítását czáfolja, a ki azt mondja, hogy a ragusaiak adták volna neki a hercegi czimet. Nem is igen képzelhető, hogy Ragusa városa, mely a bosnyák királynak és a szomszéd előkelőknek egész sorozatát vette fel polgárai közé, most egyszerre ilyen méltóságot adományozzon, a melyhez joga sem volt; hiszen Velenczében is csak az állam választott feje volt dux. Megfelel Truhelkának is. Kutatásainak eredménye, hogy István herceg 1448 szept. 16. és okt. 17. között vette fel a hercegi czimet, még pedig közvetlenül a második rigómezei ütközet előtt (1448 okt. 19.), és hogy a törökök, irántok tanusított hűsége méltánylásakép elismerték ezt a czimet. Ez következik a *Diplomatarium Ragusinum* 1455 márczius 23-án kelt leveléből, melyben a ragusaiak azt állítják, «ha ugyan szabad hercegnek nevezni, a kit a török ékesített fel a hercegi czimmel».¹ Mindaz, a mit Ivits állit, eltekintve a kronologiai meghatáro-

¹ Dipl. Rag. 1455. márcz. 23. «ducem Stefanum, si ducem appellari fas est, quem Teucri ducali nomine decorarunt.»

zástól, a mi az ő érdeme, előttünk is teljesen ismeretes volt. Mindamellett ez még nem tisztázza a kérdést; jó tudnunk, de csak mellérendelt körülmény. Hogyan jut III. Frigyes császár neve oly következetesen a krónikások előadásába és miért említi azok tulnyomó többsége mindig az 1448-iki évet? ! ez a körülmény hosszabban foglalkoztatott minket, míg végre, azt hisszük, hogy kielégítő választ tudunk rá adni.

A dolog megértésére elől kezdjük a bosnyák-herczogovinai relatiókat.

Osztója István bosnyák király 1415-ben febr. 1-én Restoics Obrád követét küldte Zsigmond királyhoz Konstanzba. Arra kérte a magyar királyt, hogy állítson ki részére összes birtokairól megerősítő levelet, még pedig olyant, a mely *a császári pecséttel* legyen ellátva. Ismeretes pedig, hogy Zsigmond mint magyar király abbeli jogánál fogva, hogy Bosznia nemzetközileg szorosabb, mondhatni hűbéri, viszonyban állott Magyarországgal, többrendbeli biztosító és megerősítő levelet adott nemcsak Osztójának, hanem Hervojának és később Hranic Sandaljnak is. Osztója István király azonban, midőn egyfelől nem vonta kétségbe a magyar király felségjogát, formailag mégis nagyobb biztosítékot látott abban

a körülményben, hogy ha a császári pecséttel ellátott biztosító levelet kap Zsigmondtól.¹

Ime tehát arra bizonyíték, hogy egy bosnyák király, nagyobb biztosíték kedvéért, jussának a császári megerősítését kívánja.

Albert, mint magyar király, erősítette meg a bosnyák király jogállását.

Az a körülmény, hogy a bosnyák király a német császárhoz fordul, azt a gondolatot kellette bennünk, hogy esetleg III. Frigyes császár másolati könyvében kell valamelyes okmánynak lappangani, mely István herczeg ügyére vonatkozik. A fennmaradt másolati — meglevő könyvekben azonban följegyzésnek még nyomát sem találtuk, valamint Birk Ernő gyűjteményében sem, a ki III. Frigyes császár korával egy emberöltőn át foglalkozott. Megtaláltuk azonban a cs. és kir. közös pénzügyi levéltár másolati gyűjteményében III. Frigyes császárnak 1448 jun. 20-án kiadott oklevelét, mely a császárnak egy hihetőleg lappangó vagy elveszett 1446—1460-ig terjedő másolati könyvéből van kiírva.

¹ Ez az oklevél a bécsi Á. L. D. R. 1772. könyvében foglaltatik; kivonatát adta Jorga i. m. f. 1274. A datumot azért tettük 1415-re, mert az oklevél két 1415-ben kelt oklevél közé van kötve.

Ez az oklevél így hangzik :

Fridericus dei gratia Romanorum rex semper augustus, Austrie, Stirie, Karinthie et Carniole dux, comes Tirolis etc. Notum facimus tenore presentium universis, et si regie dignitatis clementia universorum fidelium, quos latitudo orbis complectitur, felicibus profectibus gratis comodis et speratis augmentis semper favorabiliter dignetur intendere, ad illorum tamen comoda et profectus diligentiori studio clementius inclinari consuevit, quorum merita, fides et constantia, ac interne fidelitatis integritas continuatis studiis ceteros antecedunt, sane pro parte magnifici *Stephani de Zokol waywode regni Bosne* nobis humiliter extitit supplicatum, quatenus omnes et singulares gratias et privilegia, olim patruo suo Sandal per dive memorie Sigismundum imperatorem, necnon regem Ungarie etc. concessas et concessa, et sibi per felicitis recordationis regem Albertum patruum nostrum et Elizabeth conthoralem suam confirmatas et confirmata, in quibus infrascripta castra forent comprehensa, videlicet castrum *Soko* cum dominio Strýnon, castrum Stoyewecz castrum Boýtrýnecz, castrum Bratal, cum omnibus pertinentiis suis, castrum Samatur, castrum Klekh, castrum Ossonitzk, castrum Gurgewetz, castrum Hersowetz, castrum Gukani, castrum Koznik, castrum Sewerin, castrum Konin, castrum Milleschetský, castrum Osstrikch, castrum Saslon petýschytynskeý, castrum Sozet, castrum Moratský, castrum Ostrog, castrum Budosch, castrum Globukch, domus Nový, castrum Rýssen, castrum

Mitchewetz, castrum Konowaltskÿ, castrum Glutsch, castrum Medwed, castrum Blagaÿ, castrum Bentschecz, castrum Widosskÿ, castrum Grizzora, castrum Beczitel, castrum Neboÿze, castrum Ymotzkÿ, castrum Wereraetz, castrum Nonÿa, castrum Breta, castrum Bÿssucÿ, castrum Rog, castrum Prolesetza, castrum Starÿ, castrum Krutscerwetza, castrum Onusch pollitza, castrum Welligrad, castrum Borowatz, castrum Wreawetz, castrum Wellskeÿ, castrum Welletin, castrum Ckaw, castrum Odezkÿ, castrum Geletz, castrum Durosche, castrum Ossÿpp, castrum Sÿr, castrum Wÿzÿstrizkÿ, castrum Ostrowitz, castrum Hodÿeded, castrum Sozzed, castrum Rabenzkÿ et dominium Czarÿna Olofska cum eorum pertinentiis, que omnia et singula cum suis pertinentiis ipse in presentia pacifice possideret, et in quibus litteris etc. contineretur, ut ipsi et heredes sui cera rubea in sigillatione litterarum quarumcunque uti possent pro se necnon Ladislao et Wladkone filiis suis sub sigillo serenissimi principis Ladislai Ungarie et Bohemie regis, ducis Austrie etc. patruelis nostri carissimi roborare, innovare et confirmare dignaremur. Cum vero idem patruelis noster nondum annos discretionis attigerit, neque regimen regnorum et dominiorum suorum exerceat proprio quoque sigillo non utatur, quorum occasione huiusmodi confirmatorie littere sub sigillo dicti patruelis nostri ad presens minime potuerint emanare, nos attentis fidelibus obsequiis prefati wajwode pretactis Sigismundo imperatori et Alberto regi eiusdem patruelis nostri, avo et patri incessanter ex-

hibitis, uti veridica relatione didicimus et nobis, ac prefato regi Ladislao prout se per nuntios suos in presentia nostra obtulit, futuris temporibus, fideliter exhibendis animo deliberato, sano quoque nobilium et aliorum nostrorum fidelium accedens consilio, ac de certa scientia prenominato Stephano promissimus et polliciti sumus, promittimusque et pollicemur per presentesque prefatum patruelem nostrum regem Ladislaum, cum ipsum ad annos discretionis pervenire contigerit, ad pretactas roborationes, innovationes et confirmationes dandas et concedendas inducemus, dolo et fraude quibuslibet procul motis. Harum testimonio literarum nostre regie maiestatis sigillo munitarum. Datum Vienne, vigesima mensis Januarii anno domini millesimo quadringentesimo (quadragesimo) octavo, regni vero nostri anno octavo.

Ujabbkori másolat a cs. és kir. közös pénzügy-ministerium levéltárában. Hungarn I. k.

fent : $\frac{\text{Ex libro}}{\text{p. 215.}}$ Kaiser Friderich. III. von Jahre 1446 bis 1460.¹

Az oklevél bevezetésében előadja, hogy Szokoli (konavljei főváráról elnevezve) István boszniai vajda azzal a kéréssel állt elő a császárnál, hogy birtokait azokkal a várakkal, melyek caput bonorumként szerepelnek, erősítse meg mindazon kiváltságokkal, melyekkel Zsigmond császár és magyar király a vajda nagybátyját Hranić Sandaljt

¹ Okl. függ. XXIV. sz.

felruházta és a melyekre nézve Albert királytól és nejétől Erzsébettől is biztosító levelet nyert. Aztán elősoroltatnak mindazon várak és uradalmak, melyek a maguk egészében alkotják az ő országait.¹

A császár ezen elősorolt birtokok tulajdonjogát, melyeket István vajda és örökösei, — kiket a veres viasszal való pecsételési joga is megillessen, — birnak, *elwileg* megerősíti. Ugyanis a vajda arra kérte, hogy e birtokokat mint László magyar és cseh király, Ausztria herczegének *gyámja* erősítse meg a *királyi* pecséttel. Mint-hogy azonban László király még nem érte el a teljes rendelkezési képességet és így nem élhet a pecsétjével, a császár nem teljesítheti ily formában a kérést, mert kir. pecséttel nem élhet. Mindazonáltal tekintettel a vajda saját érdemeire, valamint őseinek Zsigmond császár és Albert király iránt tanusított szolgálatára, a melyekről hiteles forrásból értesült és figyelembe véve mind azt, a mit a vajdától László királyhoz küldött követei előszóval előadtak, a kik megígérték küldőjük nevében, annak a jövőben is ta-

¹ Meg kell jegyeznünk, hogy ez oklevél későbbkori másolat, de már eredetileg is németes ortográfiával irattak a szláv nevek és így csak nagy fáradsággal lehet azokat rekonstruálni.

nusitandó szolgálatait, tanácsosainak véleménye alapján megígéri István vajdának, hogy abban az esetben, ha unokaöccse, László király eléri a nagykorúságot, oda fog hatni, hogy a kért megerősítő oklevelet kiadja, ennek hiteléül adja ki ő a jelen oklevelet.

Ez oklevélből kitűnik, hogy István vajda 1448 elején követséget küldött László királyhoz, illetőleg gyámjához Frigyes császárhoz Bécsbe, hogy birtokainak biztosítása tekintetében oly kiváltságlevelet nyerjen, mint a minőben nagybátyja Hranic Sandalj és ő maga is már részesült. E lépéssel tehát a magyar korona részéről a biztosítás folytonosságát akarja kieszközölni. A császár nem az ő imperialis méltóságából intézkedik, hanem mint László gyámja úgyszólván ideiglenes biztosító levelet állít ki és ígéretet tesz, hogy a *végleges* kiváltságlevél majd akkor fog kiadatni, ha László király, kinek felségjogai közé tartozik ez a tény, eléri a nagykorúságot. Tehát egy császári pecsét alatt kiadott ígéretről van szó. A hercegi címről ez oklevélben szó sincsen. Tény azonban, hogy ez oklevél III. Frigyes nevében 1448-ban adatott ki és István vajda kezéhez el is érkezett, ennélfogva a krónikások közölte adatnak annyiban van alapja,

hogy István vajda III. Frigyes császárral 1448-ban csakugyan érintkezésben állott.

Hogy ez az oklevél István vajdára nagy súlyllyal birt, feltétlenül bizonyos. Tény az is, hogy István vajda hercegi méltóságra törekszik, még pedig azon czimen, hogy Hervoja Spalato *hercege* volt. Mire ez az oklevél kezéhez érkezett, márczius elejére járhatott az idő. Az időpont tehát megegyezik István vajda actiojával, a ki ugyanez év okt. 17. előtt vette fel a hercegi czimet és tudósította erről szomszédját, a ragusai köztársaságot.

Most már csak egy láncszem hiányzik annak a kimutatására, hogy mikép ment végbe a czim felvétele. Láttuk, hogy a pápától nem nyerhette ezt a czimet; feltétlenül ki van zárva és nem is képzelhető, hogy veje, a bosnyák király adta volna neki. Az aragoniai király, kivel ugyan élénk összeköttetésben állott a vajda, ugyancsak nem adományozta neki ezt a méltóságot,¹ tehát

¹ Hogy az aragon királytól nem kaphatta a dux sancti Savæ czimet, annak bizonyossága, hogy még 1450-ben okt. 23-án Stefano magno vojvoda et Duci Boccinenek nevezi és csak 1450. okt. 16. magno vojvoda Regni Boccine ac comiti sancti Save. 1450. szept. 15. duci Bosnie-nak. 1451. máj. 18. csak duxnak. 1454. nov. 8-án duci Bosnie-nak. Tehát Nápolyban magában sem voltak tisztában Istvánnak ebbeli méltóságával.

csak egy valószínű feltevés marad, még pedig, hogy István vajda erre a biztosító levélre támaszkodva, úgy a hogy Orbini írja, Szent-Száváról nevezte el az országát, magát pedig úgy, a hogy Hervoja 1409-ben Zsigmond király beleegyezésével — herczegnek nyilvánította.

Minthogy István vajda nagybátyjának, Sandaljnak a felesége Lázár szerb kenéznek volt a leánya, az ő felesége pedig az utolsó Balsának, a Szent-Száva szervezte Zeta urának, volt a leánya, ő ebből történeti jogczimen külön országot illesztett be az ottani állami rendszerbe. Ezt a méltóságot természetesen el kellett ismertetni a szomszédokkal és a külfölddel. A ragusaiak, mint láttuk, rögtön elismerték. Midőn hét évvel később 1455-ben azt írják: «ha szabad őt herczegnek nevezni», ez a köztük és István herczeg közt lefolyt majdnem három évi véres küzdelem után természetsszerűleg bekövetkezett elkeseredésnek tudandó be, de egyuttal bizonyíték arra nézve, hogy István csak aféle önherczeg. És hogy ez a saját maga választotta czim mégis gyökeret vert, kétségtelenül összefüggésben áll István fejedelem akkori legfontosabb védnökének, a török szultánnak is beleegyezésével. Hogy a török maga nem ru-

házta fel ezzel a nyugati czimmel, az kétségte-
len, de hogy a szultán udvaránál adott ajándé-
kokkal rávette a portát, hogy a már Hervoja
idejében használatos hercegi czimet elismerjék,
noha közvetlen adatunk még nincs is rá, bizo-
nyosra vehetjük.

A hercegi méltóság mint ilyen a déliszláv
terminológiában ismeretlen és magyaros formá-
jában honosodott meg, melyet a török is hersek
kifejezéssel fogadott el.

István herceg 1453 jul. 19. így írja magát:¹
«Мн господннх Стѣпанъ херцегъ удѣ светого
Саве, господарь хѣмскн и приморскн, велнкн
коекѡда рѣсага боскнскога, кнезь дрннѣскн и веће,
сннѣ и знѣкѣ много почтенѡга и гласнѡга спо-
менѣтѣмъ господннѣ кнеза Бѣсѣца и господннѣ
Гандалѣа, вѣнѣшега велнкѡга коекѡде рѣсага бо-
скнскога и веће». — Mi István szent-szávai
herceg ur, Hum és a tengermellék ura, egész
Boszníának nagyvajdája, a Drinavidék feje-
delme stb. fia és unokája a nagyrabecsült és
hires Vukčić és Sandalj fejedelemnek egész
Bosznia volt nagyvajdájának stb. E czimzésből
kitűnik, hogy a hercezség szent-Száváról van

¹ Miklosich i. m. 457. l.

elnevezve és ezen ország alkotó elemei: Hum és a tengermellék; de egyuttal a Boszniahoz való tartozandóságot jelzi a magyar középkori állami terminológiából vett középkori kifejezés, hogy bosnyák ország nagyvajdája (ruszag), a mely az egész bosnyák-hercegovinai államterületet magában foglalja, s a Drinamellék kenéze vagyis ura.

Természetes, hogy csak is a középkori értelemben vett államalakulás egy különös képe áll előttünk, a mely az illető, — ha így szabad neveznünk, — trónbirtokos személyével változik. Minél több részből áll egy ország, annál több czime van. Itt is az egyetemes összetartozandóságot a hercegi méltóság jelzi.

2. *A Szent-Száva (Hercegovina) hercegség területe.*

1448., 1454.

(Térkép melléklettel.)

A mennyire a hibás írásmód alapján lehetséges volt, igyekeztünk — az 1448-iki előbbi tanulmányban közlött oklevélből — megfejtetni az egyes helyneveket és azokat a mellékelt térképen feltüntetni. István herceg országa területének térképi feltüntetésére nézve azonban az említett oklevélen kívül tekintetbe kellett ven-

nünk Nagy-Alfons nápolyi királynak Kosača István herceggel 1454. kötött egyezményét is.

Mielőtt a topografiai összeállítást közölnők, politikai szempontból méltatnunk kell Alfons nápolyi király és István herceg egyezményét.

Tamás István, bosnyák király 1449. április 7-én a velencei köztársaságnál előadott panaszából megértettük, hogy István herceg Alfons nápolyi királylyal alkudozásokat folytatott, Spalato környékének birtokba vétele iránt. A Velence és Nápoly közt lefolyt háboruban István herceg azon volt, hogy országát Nápoly segédelmével Velence rovására «kikerekítse». Azonban már 1450. aug. 15-én, midőn Alfons király Velenczével békealkudozásokat folytatott, kiállításba helyezte Istvánnak, hogy a békébe őt is befoglalja. A béke ugyanazon év október havában jött létre és így a velencei köztársaság és István herceg között, ha nem is valami benső, de türhető viszony állott be. A Ragusával 1451-ben folytatott küzdelem és később a fiával Lászlóval való viszony ezt a hercegovinai-nápolyi érintkezést ugyan nem szakította meg, de csak akkor lett az ismét aktuálissá, midőn 1454-ben a Kosača család megbékült és a hercegfiai: László meg Vlatko házasságával a

Szent-Száva herczegség legalább külsőleg megerősödött.¹

István herczeg 1453-ban Bucsia és Radivoj nevű követeit küldte Alfons nápolyi királyhoz, hogy vele bizonyos egyezményes megállapodásra jussanak. A nápolyi király azonban — írásbeli felhatalmazás hiányában — akkor még nem köthette meg velük az egyezséget. Tekintettel a kölcsönös megegyezés fontosságára, a nápolyi udvar e követeknek bizonyos pontozatokat adott át azzal a meghagyással, hogy térjenek vissza hazájokba s terjeszték elő uruknak. A herczeg és tanácsadói erre Ključ várában megvitattván a pontozatokat hiteles formában kiállított oklevelet adtak át a megbízottnak s újból leküldték őket Nápolyba. István herczeg ez oklevelében a következőket igéri:

Hogy alattvalóival együtt háboruban és békében Alfons király szövetségese lesz, természetesen megóvásával barátai s a török szultán érdekeinek, *a kinek ő szolgálja*. Ez a véd és dacz-

¹ Alfons király 1454. okt. 11-ki levelében Lászlót «Serenissimus princeps consanguineus»-nak nevezi. (Okl. függ. XLII.) Ez a rokonsági, illetőleg baráti viszony egy 1454. jun. 1-én Nápolyban kelt István vajdára nézve nagyfontosságú és a balkáni politikai irányzatra nézve jellemző államokmányban, illetőleg véd- és daczszövetségben nyert kifejezést.

szövetség a *Bojanától Zaráig* és a *Zetához* tartozó belső részekig terjedő területre értetődött (mintegy 30 mértföld), valamint azon várakra és városokra, a melyeket Alfons király Albániában Kasztrióta György országától függetlenül birt. Azonfelül a herczeg kötelezte magát, hogy időről-időre ajándékokkal keresi fel a királyt, «a mint hogy ez a jó szolgák és jó barátok szokása». Egyúttal, ha a király kívánja, tengeri háború esetén annyi embert bocsát a rendelkezésére, a mennyit épen tud, ezeket azonban a király, arra az időre, a míg neki szolgálnak, saját költségén tartozik ellátni, azután pedig megengedi, hogy hazamehessenek.

István herczeg egyúttal megígéri, hogy azon esetre, ha a király meg tudja őt szabadítani a török császár szolgálatától és adójától és mindazon uraktól, a kik *felette uralkodni akarnak*, (ennek éle a magyar király ellen fordul) a királynak évenként 5000 aranyat fizet. Ez a kötelezettség a király és fia Ferdinánd kalabriai herczeg élte tartamára érvényes. Természetes, hogy ez a kötelezettség csak akkor lép érvénybe, hogyha megszabadítják a török hűbérességtől. Egyúttal köti a herczeg, hogy addig is, míg a török császár uralma alatt áll, olybá vétessék, mint a

nápolyi király és fia védencze. És ha erre való alkalmatosság nyílik, legyen meg az a joga, hogy követeit a király udvarába küldhesse és hogy az adriai tenger tulsó partján levő uralkodók (tehát az olasz fejedelmek) tudjanak erről a viszonyról s legyen tudomásuk felőle, hogy ő a király és fia szolgálja és barátja. Ezzel a pontozattal azt akarja feltüntetni, hogy még abban az esetben is hűséges szövetségese Nápolynak, ha nem szabadul meg a török felsőbségtől, mert mindig olybá akar vétetni, mint a király és fiának szolgálja és barátja. Ez oklevél Castelnuovóban (Herczeg-
Novi, a kattaroi öbölben) 1454. márcz. 30-án kelt.

Ünnepélyes bevezetés után Alfons király kijelenti, hogy újból megerősíti mindazt, a mi-
ben a herczeg követivel megegyezett és a mihez István oklevelében hozzá járult.

1. Igéri és biztosítja, hogy a herczeg és fiainak személyét és összes báróit és alattvalóit minden javaikkal egyetemben védelme alá fogadja. Ugy fog velük bánni, mint védenczeivel és ebbeli kötelességét mindig meg fogja tartani. Ennélfogva a herczeg, fiai vagy követei királyságába és országába bizton jöhetnek és akkor s annyszor térhetnek vissza, a mikor, s a hány-szor nekik tetszik.

2. Ezzel kapcsolatban minden igazságtalanságtól, rossztól és kártól, a mely személyükben vagy javaikban érheti őket, ő és fia Aragoniai Ferdinand, kalabriai herczeg összes báróival egyetemben védeni fogják őt és hogy modern kifejezéssel éljünk, garantirozzák birtokait.

Továbbá igéri a herczeg, hogy abban az esetben, ha ellene vagy országa ellen háboru támadna oly fél részéről, a kivel ő nincs szövetségben és nem barátja (t. i. a királynak) — ezek közt a ragusai köztársaság is, — segílyt fog-nak adni a herczegnek és fiának minden lehető módon. Azonban ki van kötve, hogy ha a herczeg és fia tőle segílyt akarnak, azt a király mindaddig nem tartozik küldeni, mig a herczeg az óhajtott segílyhadakért és gályákért, tényleg megküldi a pénzt. Ugyancsak a herczeg e hadakat mindaddig fizeti, mig szolgálatában állanak és aztán köteles őket a királyságba visszaküldetni.

A védelem ekként értelmezendő:

3. Megigéri, hogy mindannyiszor, a mikor egyezséget, békét, vagy szövetséget köt valamely királylyal, herczeggel vagy köztársasággal úgy az adriai tengeren tuli részeken mint Itáliában, azon egyezménybe vagy békébe bele fog-

lalja István herceget, fiait és báróit is, földjeikkel, váraikkal és minden javaikkal egyetemben.

4. Mindannyiszor, a mikor a herceg valami okból személyesen akar hozzá jönni és őt erről eleve értesíti, a szükséges gályákat és hajókat, úgy az odamenetre, valamint a visszatérésre is a király fogja rendelkezésére bocsátani.

5. Igéri, hogyha valamely uralkodó, vagy köztársaság háborút akar indítani a herceg vagy fia vagy országai ellen, Alfons király a herceg ellenségeinek nem fog segílyt nyújtani és nem fogja megengedni, hogy azoknak bármely alattvalója segílyt nyújtson.

Mindezeket a király szavára fogadja és írásban is kiadja jelen levelét Nápoly Újvárában jun. 1-én.

E szövetségnek indító oka, hogy a nápolyi király a dalmát parton meg akarta vetni a lábát és konfliktusok esetére ott a helyszínen óhajtott oly szövetségessel birni, a ki majd a szárazföld felől nyugtalanítsa az ellenséget. Ez ellenfél alatt csakis a velencei köztársaságot lehetett érteni, mint a mely *mare clausum* teljes birtokára törekedett, szemben Nápolylyal, mely — a maga módja szerint — a szabad kereskedést vallotta elvének. Ragusát illetőleg a nápolyi király

másképp vélekedett, mint István herczeg, a ki a szive mélyén mindig a köztársaság elfoglalására törekedett. A nápolyi király igen jól tudta, hogy Ragusa Velenczének, ha nem is *mindenkori* ellenfele, de lokális vetélytársa és azért «melegen tartotta» Ragusát és csak néha fenyegette meg, ha érdeke épen úgy kívánta. Hisz Ragusa egyenesen Nápolyra volt utalva Velenczével szemben. A szövetség magyar-ellenes éle is nyilvánvaló, de e tekintetben is, Nápoly érdeke nem állott egyenes ellentétben Magyarországgal. E törekvés csak a pillanatnyi helyzetből folyt. Természetes, hogy Alfons király szerette volna lábát megvetni Dalmáciában, ép úgy mint Albániában és e tekintetben az volt a célja, hogy Velence rovására hódításokat tegyen, bár tudta, hogy ezt csak Magyarország jogigényeinek megsértésével tehetné.

István herczeg paktuma Nápolylyal tulajdonképp olyan véd és dacszövetség, mely csak bizonyos esetekben válhatott valóra. Adót és hűséget csak arra az esetre ígért csupán, *ha* a nápolyi király meg tudja szabadítani a török fennhatóság alól. Egyelőre abban állott a szövetség értéke, hogy a két fél — a saját költségére — katonai ember-anyagra számithatott a másikkal

országából. E részben jellemző, hogy a nápolyi király hitelbe nem ad a hercegnek.

Topografiai szempontból nagy értéke az oklevélnek, a mennyiben István herceg birtokait elősorolja. Tényleg azonban a nápolyi király ugyan hiába *biztosította* ünnepélyes oklevelében István fejedelem összes birtokainak integritását. A geográfiai helyzetnek és István herceg hatalmas szomszédainak, a töröknek, Velenczének és Magyarországnak is volt ehhez hozzászólása. István herceg azonban úgy gondolkozott, hogy V. László magyar király megerősítette birtokait, a törökkel jó barátságban van, Velenczével szintén megtartotta az összeköttetést, a bosnyák király pedig veje és így a maga részéről megtett mindent, hogy birtokait *bármely oldal felől* biztosítsa. Ha tisztán önfentartási ösztönét követve, belterjesen forrasztja össze egyes ország-részeit, kétségtelen, hogy kitartó munka mellett eredményt ért volna el. De István herceg *mind ama tényezők rovására akart terjeszkedni, a kikkel birtokait biztosította*. Ősi ravaszsággal szabadulni akart mindegyiktől, de ezzel abba a hibába esett, hogy egyszerre üzött védelmi és ragadozó politikát. Így ezután nem sok időbe telt, hogy mindenki felismerte ezt a politikát s mindenki

ellensége lett. A török ismerte fel legelőbb az új hercegség gyöngéjét. Egyelőre hosszú pórázra eresztette a herceget, mert nem tartotta érdemesnek a sok emberáldozatot a jobbára kietlen és kopár birtok megvívásáért akkor, a midőn gazdagabb és jobb zsákmányra volt kilátása.

Ismételjük azonban, hogy az oklevélnek becsé a *helyrajzi meghatározásokban* keresendő.

E czélból először adjuk III. Frigyes császár 1448. okleveléből az eredeti, rossz németes helyesírással adott helyneveket s szemben ezekkel helyesbitve a mai elnevezéseket, a mennyiben megfejtethetjük. Ugyanigy cselekedtünk az Alfons király 1454 jun. 1. egyezményében foglalt helynevekkel is, megjegyezvén, hogy ez oklevél szószerinti szövegben való közlését az okl. függ. XLI. sz. a. adjuk.

A) 1448. Oklevél helyrajzi adatai.

Az oklevél szerint :	Helyesen :	Az oklevél szerint :	Helyesen :
✓ Soko	Soko	Gurgewetz,	Gjurgjevac
Strýnon,	Sutorina ?	Hersowetz,	Hrsovača
Stoyewecz,	Stolac	Gukani,	Gučina
Boýtrýnecz,	Vjetrenica	Koznik,	Kozo
Bratal,	Vratar	✓ Sewerin,	Severin
✓ Samatur,	Samobor	Konin,	Konjica
Klekh,	Klek	✓ Milleschetsky,	Mileševo
Ossonitzk,	Osojnik	✓ Osstrikch,	Oštrik

Az oklevél szerint :	Helyesen :	Az oklevél szerint :	Helyesen :
Saslon petý-		Rog,	Rogotin
schytynskeý,	Peć ?	Prolesetza,	Proložæ
Sozet,	Zasad ?	Starý,	Cavtat
Moratský,	Morački	Krutsch-	Kruševica
Ostrog,	Ostrog	wetza,	
Budosch,	Budoši	Onusch pol-	Poljice
Globukch,	Klobuk	litza,	
domus Nový,	Castel-	Welligrad,	Biograd
	nuovo	Borowatz,	Borovac
Rýssen,	Risan	Wreawetz,	Vrgorac
Mitchewetz,	Miččevac	Wellskeý,	Veljaci
Konowaltský,	Konavlye	Welletin,	«
Glutsch,	Ključ	Ckaw,	?
Medwed,	Medved	Odezký,	Odžak
Blagaý,	Blagaj	Geletz,	Geleć
Bentschecz,	Vijenac	Duroscho,	?
Widosky,	Vidoši	Ossýpp,	Obod ?
Grizzora,	?	Sýr,	Zir
Beczitel,	Pocitelj	Wýžýstrizký,	Bistricki
Neboýze,	Nečaj	Ostrowitz,	Ostrovica
Ymotzký,	Imotski	Hodýeded,	Hodzjed
Wererætz,	Obrovac	Sozzed,	Zasad ?
Nonýa,	Novoselo	Rabenzký	Rabina
Breta,	Breno	Czarýna	
Býssucý,	Visočani	Olofska	Olovo

B) 1454. Oklevél helyrajzi adatai.

Az oklevél szerint :	Helyesbitve :	Az oklevél szerint :	Helyesbitve :
Sokol	Soko	Oštrik	Oštrik
Samobor	Samobor	Cholmo	Hum
Mileseuschi	Miloševo	Severino	Severin

Az oklevél szerint :	Helyesbitve :	Az oklevél szerint :	Helyesbitve :
Crsinch	Crsnica	Cluz	Ključ
Crsonac	Hrsovača	Vinencaz	Vienac
St. Georgi	Gjurgjevac	Vidouschi	Vidoši
Nova in Drina	Nova	Blagaj	Blagaj
Hosonichi	Osojnik	Pozitell	Počitelj
Bistrichi	Bistricki	Nova in Lucha	Novasela
Blech	Klek	Lublano	Lublanj
Ostruiza	Ostrovica	Vergoran	Vrgorac
Osip	Obed	Imoschi	Imoski
Pontisterre	Mostar	Prologaz	Proložac
Jelez	Jeleć	Ro	Rogotin
Zyr	Zir	Rixeachi	Ričice
Preliep	Prilip	Chrusevac	Kruševica
Wratar	Vratar	Neboyssé	Nečaj
Meduied	Medved	Borouac	Borovac
Morachii	Morača	Biograd	Biograd
Susied	Zasad	Albalapis	Bielastena
Ostroc	Ostrog	Vraban	Vrbanj
Budos	Budoši	Weletino	Veljaci
Blobuch	Klobuk	Odrzchi	Odžak
Rissan	Risano	Obal	Obal
Noua	Castel- nouvo	Carina Olovska	Carina Or- lovska
Miceuaz	Mrčevac	Duno	Duvno

Összevetvén immár az 1454. ugyancsak rossz olasz átirással visszaadott hercegovinai helyneveket, a III. Frigyes császár 1448. oklevelében foglaltakkal, megkapjuk István herceg birtokainak körülbelül teljes képét.

Ebből kiderül, hogy István szent-szávai hercegsége magában foglalta a mai Herczegovinának összes járásait (91 km²), Dalmácia, a novibazári szandzsák és Montenegró egyes részeit. Az egész terület körülbelül 300 km² tett, a mai területtel szemben tehát háromakkora volt.

A feltüntetett térkép ugyan nem teljes, de oly gyér a topografiai adat e vidékekre nézve, hogy ez a hézagos vázlat így is nyereségnek tekinthető.¹

3. *Vukčić István szent-szávai herceg családi körülményei és politikája.*

Vukčić István szent-szávai hercegnek (1435—1466.) három felesége volt. Az első *Jelena* (Ilona) III. Balsának († 1421. ápr. 28. és július 3. közt) a leánya. Hogy mikor ment végbe a házasság, azt napi keletszerű bizonyossággal nem lehet megállapítani. A raguzai köztársaság 1424. nov. 9., 13. és 21-én tartott ülésein a fölött tanácskozik, hogy miként vegyen részt Sandalj vajda unokaöccsének lakodalmán és e célra 400 perpert szavaz meg.² E dátummal ellentét-

¹ L. a mellékletek közt.

² Jorga: Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XV. siècle. 2 serie. 223. l. 1. j.

ben áll Resti krónikájának 1436-ról keletkezett ama feljegyzése, hogy «Koszacska István jelenleg elvette Vegliai János leányát».¹ Ha e feljegyzés valóságon alapul, csak Frangepán János (IV. Miklós fia) Nelipić Katalintól született leányáról lehetne szó. Ámde oly körülmények valának Resti ellen, hogy ezt az adatot nem fogadhatjuk el valóságnak. Ugyanis abban valamennyi forrás egyetért, hogy István hercegnek elsőszülött fia László (Vladislav). László 1425. körül született, arra bizonyoság, hogy 1442-ben már *külön* követet küld Raguzába,² tehát akkor már felserdült korban volt. Az a feltevés meg épen nem valószínű, hogy István vajda első feleségétől elvált, 1436-ban elvett egy Frangepán leányt és később ismét visszavette Ilonát. Bizonyos, hogy a házastársak között volt viszály, de nem 1436-ban, mely évről István állítólagos házasságát említi a krónika. Csak 1452-ben ápr.

¹ 267. l. 1436: «conte Stefano Cosaccia, sposato di recente con la figliola del conte Giovanni di Veglia».

² Jorga i. m. 388. l. — Erről különben tüzetesen szól Ilarion Ruvarac W. M. B. i. k. 379. l. László és öccse Vlatko már 1440. máj. 7. oklevelesen ténykednek. A herceg legidősebb gyermeke Katalin bosnyák királyné (l. e. kötetben.) sz. 1424., László az elsőszülött fiú 1425., Vlatko pedig 1426-ban született.

havában tűnik fel a hercegnő László fiával, mint a ki férje udvarát elhagyta és fiát atyja ellen támasztott fölkelésében támogatta.¹

Vukčić István elsőszülött fiának atyja ellen való ezen első fölkelésének egyik főindokát az anyja ellen elkövetett igaztalan bánásmódban látják a krónikák.

Előre kell bocsátanunk, hogy István herceget ravasznak, változékony természetűnek, brutálisnak, lustának, bor- és asszonyseretőnek, majdnem írástudatlannak jellemzik a közelkorú krónikások. Ha összefoglaljuk 1435—1466. kormányzati és politikai tevékenységét, mindezeket a vonásokat bőven megjeljük, melyekhez, ha még odasoroljuk szívósságát, hihetetlen könnyedségét a néha teljesen ellentétes eszközök megválasztásában, néha helyes és éles érzéket a külpolitikai hatások mérlegelésében, oly tipikus balkáni fejedelem áll előttünk, a kiról himet lehet varrni a többire is. Bátran modellje lehetett volna egy balkáni Macchiavellinek. Hitvallása tulajdonkép nem volt; a bogumil felekezethez tartozott ugyan, de a maga egyéni akaratának

¹ Jorga 465. l.: A ragusai köztársaság fiával együtt meghívja a városba.

nem engedett korlátot szabni. 1452-ben — úgy mond a krónika ¹ — egy szép és kikapós firenzei nő jött Hercegovinába. István herceg sokat hallott a firenzei nők szépségéről és szellemességéről s látni óhajtotta ezt «a szépséget.» Meglátta, belészeretett, aztán udvarába vette, végül pedig elhanyagolta hitvesét. Ilona hercegnő, a hitves, nem tűrvén ezt az állapotot, fiával, Lászlóval azonnal otthagyta az udvart. A herceg ugyan utána küldött, de a hercegnő abbeli kívánságáról, hogy hagyjon fel viszonyával, hallani sem akart. Luccari² úgy beszéli, hogy ez a firenzei nő tulajdonkép László felesége volt (Marino Marzano Principe di Rossano leánya) s az atyja elszerette tőle, ezért a fiu boszuja és a feleség haragja. Elvéti s összezavarja a dolgot, mert Margerita de Marzano nem Lászlónak, hanem öccsének Vlatkonak volt a második felesége, s ez a házasság is nem ekkor, hanem később ment végbe.

¹ L. Resti 325. l. Chalcocondylas után. Liber X.

² Copioso ristretto degli annali di Ragusa 1790. 165. l. — Giovio Istoriájában Istvánra a harmadik fiura (a ki csak 1456-ban született) fogja ezt a regényes történetet. Klaić 385. l. 2. j. ezt az ágyast tévesen István harmadik feleségének, *Ceciliának* tartja.

A ténykörülmények összes regényszerű vonatkozásait ma már aligha tisztázhatjuk. Annyi bizonyos, hogy úgy Ilona hercegnő, mint idősebbik fia, László — egyéb okoktól eltekintve — egy asszony miatt hagyták el István herceget és indítottak ellene hadat. Ezt az asszonyt «domina Helisabet de Cherzech»-nek nevezik a ragusai levéltári források, tehát a herceg «asszonyának». Tudjuk, hogy 1452. július 29-én a köztársaság nem engedte meg, hogy a herceg kedvese bevásárlásokat tegyen a városban.¹ Míddőn azonban a herceg és fia, illetőleg ekkor már beteges felesége között létrejött a béke, illetőleg az eredménynyel kecsegtető alkudozások már megindultak (1453. ápr.), a köztársaság keresi a módot, hogy a «domina»-val is jó lábra helyezkedjék. 1453. szept. végén meghalt² Ilona hercegasszony s nemsokára (decz. 21.) ajándékot küldenek Erzsébet asszonynak, a kegyencnőnek.³

Ez a viszony azonban nem tartott sokáig. A herceg Erzsébet asszony mellett még más

¹ Jorga i. m. 450—60.

² Jorga i. m. 496. «pro condolendo de morte domine Helene» okt. 10.

³ «ad dominam Helisabet» u. o. 497. l.

ágyasokat is tartott, e részben már eleve adoptálván a mohamedánság szabványait. Midőn Kosača István s Ragusa között 1454. máj. 15-én létrejött a végleges béke, a még javakorbeli herczeg úgy a maga, mint két fia, az említettük László s Vlatko — ki balkáni szokás szerint *za inadból* («csak azért is») az apja pártján volt bátyjával szemben — részére feleség után nézett.

S ezzel elérkeztünk az István herczeg második felesége kérdéséhez.

Alig telt egy hónapba, hogy Ilona herczegnő meghalt, István — 1453. nov. 5. — követei útján notifikáltatta a velencei köztársaságnak, hogy fiával megbékült és kérte a signoriát, küldjön képviselőt «fia lakodalmára». ¹ Velenczében erre elhatározták, hogy karácsonykor külön követtséget menesztenek a herczeghez.

Nov. 21-én meg is választották a követet: Quirino Antalt, kirendeltek hat szolgát s egy jegyzőt s e mellé is adtak egy szolgát. ² Ajándéku decz. 21-én 20 vég aranyos szövetet (végjét hat aranyával) szemeltek ki, de mert a szö-

¹ Ljubić: Listine X. 19. «ad nuptias filii sui».

² U. o. 23.

vet nem felelt meg a várakozásnak, a tanács két arannyal többet (8) utalványozott végenként.¹ A követségnek 1454. jan. elején kellett volna indulni Herczegovinába.

Ez esetben István herceg elsőszülött fiának, Lászlónak a házasságáról van szó. Menyasszonya: Brankovics György deszpota feleségének Kantakuzén Irénének az unokahuga: Kyra Anna (Κυρα Ἀννα Anna asszony.)² Ezen a réven atyafi-

¹ U. o. 24—25. l. 1453. decz. 31. Ugyan a tanácsí végzés így szól: «Cum alias captum fuerit de mittendo nostrum oratorem ad nuptias illustris domini ducis Stefani», miből magának a hercegnek házasságára lehetne következtetni. Ámde az 1453. november 21. végzés és az előzmények világosan László hercegfi nászára utalnak, ez csak fogalmazási hiba.

² Chieranna, *Chierina*, Chiurana, sőt 1476-ban Charavanak említik a krónikák, illetőleg oklevelek. *Anna Catacusina* Musachi ed. Hopf: Chroniques gr.-rom. p. 333. szüleit nem ismerjük. Egyébként Brankovics Györgyné sz. Kantakuzén Iréne (házasság 1414.) nemzedékrendi viszonyai nem eléggé világosak. Hopf szerint i. h. 536. Kantakuzen Manuel protostator leánya, Musachinál 304, Giovanni K., a kit Kantakuzen János császárral zavart össze. (Részben Jireček közlése.) Orbini i. m. 378. lapján tévesen azt írja, hogy Vukčić *István*nak, tehát az öreg hercegnek első neje *Anna*, Kantakuzen György leánya volt. A zavarosan dolgozó krónikás könnyen Vukčić *László* feleségét, Annát tette meg az apa feleségének, de meglehet, hogy ennek az Annának az apja tényleg Kantakuzén György volt.

ságos összeköttetést akart létesíteni a Vukčić és szerb deszpota család között.¹

A ravasz fejedelem ezzel a házassági összeköttetéssel bizonyos politikai viszont-biztosítási célzt kötött egybe. Ugyanis ő maga mint özvegy ember, az 1453. elhalálozott Thallóczy Péter horvát bán özvegyét akarta elvenni feleségül s gyámságot gyakorolván ekkép két megmaradt árvája fölött, birtokába akart jutni a Spalato melletti klissai zsupának s az országgal határos erődöknek. Fia házassága révén ekként biztosítani akarta magát a hatalmas rác deszpota jó akarata felől, de a spalatoiak kifogtak rajta, érezvén, hogy a herczeg a régi Hervoja-féle «spalatoi ducatus»-ra törekszik. Menten értesítették tehát Velenczét, hogy a köztársaság egyezzek meg az özvegy bánné klisszai, zazvinai, signi és petrovaci várnagyaival és vegye oltalom alá az árvák örökségét. A köztársaság átlátott a herczeg tervén s ügyesen pártjára hozta a várnagyokat. Hogy a magyar király jogát meg ne sértse, értesítést küldtek Budára, úgy

¹ «Quum inpropter nuptias et parentellam secutas inter dominum despotum Rassie et ducem Stefanum» Ljubić i. m. 22. 1453. nov. 15. — Nyílt kérdés, hogy Kyra Anna első felesége volt-e Lászlónak.

tüntetvén fel a dolgot, hogy nem birtokba vételről, hanem az árvák érdekében történt gyámsági aktusról van szó.¹ Eziránt értesítették István herceget is.² Azonban nemcsak Velencze ellenezte a hercegnek ezt a messzelátó tervét, hanem Tamás István, a bosnyák király és Brankovics György is. Egyiköknek sem állott érdekében, hogy a cattaroi öböltől Spalatoig terjedő terület török fenhatóság alatt egy kézbe kerüljön. Előre tudták, hogy István herceg nem éri be a részleges terjeszkedéssel, hanem önkéntelenül is majd az ő rovásukra törekszik kikerekíteni országát.

István herceg mindamellett konokul ragaszkodott tervéhez, sőt a háborúval való fenyegetődzéstől sem riadt vissza.³ Látván azonban, hogy tervét mindenfelől ellenzik, céljához új csapáson igyekezett közelebb jutni. Először is magának keresett feleséget oly családból, melytől segedelmet remélt s azután kedvencz fiát, Vlatkot akarta — ugyancsak erre való te-

¹ Ljubić X. 25. l. 1454. jan. 22.

² U. o. 29. l. 1454. márczius 18.

³ Sobota traui polgár levele állítólag 1455 *végéről*, de azt kell hinnünk, hogy a keletben van a tévedés, vagy a levélben említett tények kronologice hibásan vannak csoportosítva. Rad. I, 155. Idézi Klaić i. m. 396.

kintettel — megházasítani. Összefoglalva a mondottakat, egyazon időben három házassági tervről van szó.

A mi István herceget, az apát illeti, tudjuk, hogy második feleségének a neve *Borbála* volt. Ezt már Orbini is megírja.¹ Hogy tényleg Borbála volt a második neje, kitűnik a herceg 1466. végrendeletéből.² A házasság 1455-ben ment végbe s 1456-ban már fia születik.³ Ez azonban, úgy látszik, csecsemő korában meghalt. 1459. június havában újból fia született, *István* (később, mint mohamedán Ahmed). Családi örömet azonnal tudatta a raguzaiakkal,⁴ kikkel ekkor barátságos viszonyban állott. A köztársaság — jun. 22-én — üdvözölte⁵ ez alkalomból, de a gyermek anyja halálát okozta;⁶ egy nappal később, jun. 23-án már condoleálnak a hercegnő

¹ I. m. 378. l. «Első felesége halála után elvette Ilo-nát (összezavarja első feleségével), vagy a mint mondják, *Borbálát*, a ki német nemzetségű és utoljára Czelját vagy Czečiliát vette el.» (Ez helyes.)

² Pučić: Spom. II. 125. l.

³ Resti i. m. 351. «Al herzegh nacque un figliolo».

⁴ Resti i. m. 355. «essendoli nato un figlio maschio». «De filio sibi nato» Jireček sz. közlése.

⁶ Resti i. m. u. o. «questo acquisto del figliolo fu poco fortunato, poichè causò la morte alla propria madre.»

halálához.¹ Azt is tudjuk, hogy ez a Borbála «*filia illustris ducis de Payro*» (!) volt. Legalább így adta elő István herczeg főkamarása, Vukotić Pribislav, Alfonz aragon királynak.² «Bajor» herczegnőről van-e szó, vagy másról, nem tudjuk, mindenesetre idegen, s nem délszláv családbeli volt.

Különös véletlen, hogy István herczeg háztüznéző követeit ugyancsak egy *Borbála* nevű hajadon megnyerése érdekében 1455. márczius elsején kelt kötelező iratával Nikolsburgba küldötte Lichtenstein Györgyhöz. *Tény*, hogy Lichtenstein Borbála nevezett Lichtenstein György és Pottendorfi Hedvig leányának kezét óhajtotta elnyerni a patarén hitű herczeg. Sejtésünk szerint erre a gondolatra úgy jutott, hogy midőn követei 1447—8-ban³ III. Fridrik császárnál jártak, körülnéztek a német és cseh előkelők közt. A mindenfelé tekintgető herczeg ezzel az összeköttetéssel V. Lászlóval, illetőleg egyik főemberével került volna szorosabb összeköttetésbe. Nem lehetetlen az sem, hogy Cilli Ulriknak jutott eszébe ez a terv.

¹ Kondolencia az «*excelsa signora madona Barbara*» halálához. Jireček sz. közlése.

² 1455. ápr. 5. gyűjteményemben.

³ V. ö. I. sz. tanulmányunkkal.

Az 1455. márcz. 1-én Ključ várából keltezett latin nyelvű oklevél¹ szövege így szól:

Nos Stefanus dei gratia dux Sancti Save dominus terre Huminis maritimarumque partium, comes Drine ac magnus vojvoda regni Bossne etc. vicem illustrium principum filiorum nostrorum carissimorum comitis Vladislai ac comitis Vlatconis cunctorumque heredum et sucessorum nostrorum in nos omnino assumentes, tenore presentium significamus quibus expedit universis, quod nos ad sincere caritatis mutueque dilectionis fervorem ac perpetue societatis indissolubilem unionem quibus altissimo opitulante unacum illustri et generosa domina Barbara de Lichtistain matrimonialiter et legitime connectimur, summo opere atendentes ad utriusque commodi et honorem, quibus alter utrum prosequi obligamur merito respicientes eidem domine conthorali nostre delibato animo prefatorumque filiorum ac aliorum consiliarium nostrorum accedente ad id maturo consillio pariter et assensu talem fecimus dispositionem provisionem et ordenacionem, primo: quod eandem in ritu et fide sancte Romanae ecclesie omnino preservare, sibi que presbiteros, puellas et familiam condecens sive fidei apud se tenendum annuere eisdemque de expensis condignis et necessariis providere volumus

¹ A Lichtenstein hercegi cs. levéltárában. D. 16. Eredeti hártya, vörös viaszba nyomott töredezett pecsétel. Három j. b. harántpólya. Körirata: DNĪ . DUCIS . STEPHA Az oklevél hibás latinságu, hihetőleg Ruggiero latin diákja (Resti 344. 351. l.) fogalmazta. Megjegyezzük, hogy az oklevél kékes tentával van írva.

unacum effectu. Item si et in quantum divina permissione ellemen [et clemencia?] nos primum quam ipsam dominam Barbaram conthoralem nostram carnis debitum exsolvere et ab hac luce vitalibus exui contingeret, quod tunc proinde ipsa conthoralis nostra in alienis laboribus mendicitate non depravatur set potius iuxta status sui exigenciam honestam sumptus habeat condecensem sustentationem et necessitatem, eidem Talle castrum cum suis pertinentiis ad duo milia florenorum auri etc. cum venerit ad nos pre-nominata generosa domina Barbara tunc faciemus colloquium de castris ordinabimus et dabimus ac disponemus, se plene extendentibus post mortem et decessum nostram sine contradictione tenendum, pro-scribimus et obligamus presentium per tenorem, ista tamen conditione, quod si et in quantum filii heredes et sucessores nostri idem castrum cum suis pertinentiis ab eadem redimere et rehabere voluerint, extunc eidem quatuordecim milia ducatorum auri que eidem pro veris sponsalibus et parafernalibus damus, proscribimus et ordinamus, prius reddant et assignentur, tandem sollucione huius modi habita prefatum castrum iterato occupant et recipiant, ipsa-que conthoralis nostra cum ipsa summa florenorum in prefato regno Bossne vel extra quo sue placuerit voluntati remanere venire transponere sit libera et segura sine contradictione ac inpedimento aliquali atque omnia et singula observanda et inviolabiliter tenenda sub fide et in verbo veritatis nos attentius obligamus et astringimus dolo et fraude semotis quibuscumque etc. datum Cluzie castri nostri die prima mensis Marcij anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto.

Az oklevélben: «Stefanus *dei* gratia dux Sancti Save dominus terre Huminis maritimarumque partium, comes Drine ac magnus vojvoda regni Bosne stb.» László és Vlatko fiai, valamint egész családja nevében s tanácsosainak megegyezésével kötelező levelet állít ki Lichtenstein Borbála részére, a kit feleségül szemelt ki magának, melynek egyes pontjai:

1. Patarén hiten lévén, megengedi és biztosítja a menyasszonyt, hogy római katolikus hitében megmaradhat, papokat, cselédséget hozhat magával és ezeknek ellátásáról ő fog gondoskodni.
2. Elhalálozása esetére tisztos özvegyi tartást biztosít neki és egy olyan várat, mely a hozzátartozó birtokkal együtt 2000 forintot jövedelmez. Azon esetben, ha nevezett Borbála urnő felesége lesz, majd megállapítják, hogy mely vár legyen ez. A mennyiben fiai, örökösei vagy ezek utódai ezt a várat vissza akarnák váltani, 14 ezer aranyat tartoznak fizetni, a mit a herceg neki moringol. E javadalommal az özvegy akár Boszniában, akár Bosznián kívül szabadon élhet és intézkedhetik.

Ez a házasság azonban nem jött létre. Főlegesen feltevésekbe nincs miért bocsátkoznunk. Az lenne feltűnő, ha létrejött volna. A közöltük

oklevél 1455. márczius 1-én kelt s 1455. ápr. 5. Alfons király Nápolyban már tudja, hogy István herczeg *megnősült*, tehát csak kísérletről lehetett szó, melyben a sokféle háztüznéző vőlegényjelölt maga sem bizott. Hogy István herczeg második ugyancsak Borbála nevű felesége *nem azonos* Lichtenstein Borbálával, arra bizonyosság, hogy ez utóbbi 1460. nov. 24. még él, holott István herczegnő második, Borbála nevű felesége 1459. *junius havában* meghalt. Lichtenstein Borbálának ugyanis ismerjük 1460. kelt lemondó levelét a Lichtenstein-örökségről, midőn Schwarzenau Strewn Heinrichhoz ment feleségül.¹ Ez oklevélben így szól: «Ich Barbara weylend hern Jörgens von Lichtenstein von Nikolspurg seligen tochter und des Edeln herrn, hern Hainreichs Strewn von Swarzenaw eliche hausfrau», tehát semmi vonatkozását sem látjuk István herczeghez. Egy esetleg másik ágbeli, egykoru Lichtenstein Borbálának pedig nincs nyoma a családi levéltárban. Mig István herczeg második feleségének «*filia ducis de Payro*» vonatkozását meg nem fejtjük, be kell érünk azzal, hogy István herczeg hatalmi köre előmozdítása cél-

¹ Lichtenstein herczegi ltár. Eredeti hártya.

jából valamely a Cilli atyafiságba tartozó, Borbála nevű előkelő nőt választott második feleségül.

Ezt a nézetünket azzal a körülménnyel támogatjuk, mert István herczeg második fiának Vlatkonak az *első* felesége Cilli Ulriknak volt az unokahuga.¹ Ez a rokonság felette becsesnek kínálkozott István terveire nézve. Cilli Ulrik ugyanis a horvát bánság örökletes birtokára tört, erre irányzott czélzataiban segedelmére felkínálkozott István herczeg, ki viszont Spalatóra vágyott. Ezen a réven V. László beleegyezését is remélhette a *szerzendő* acquisitiókhoz.² Kérdés, hogy ki lehetett ez a Cilli atyafisághoz tartozó leány, a kit Vlatko herczeg elvett?

¹ 1455. ápr. 5. Alfons király levele István herczeghez: «duosque ex filiis vestris matrimonio locasse, unum scilicet cum nepte illustrissimi uxoris despoti Cervie (Kyra Anna) alterum verum cum *sorore* spectabilis et magnifici comitis *Silie*». Itt Cilli Ulrik nővérééről van szó, sokkal pontosabb a velencei köztársaság kiadványa 1455. márcz. 22-ről. A herczeg ugyanis értesítette a signoriát, hogy «noviter contraxit parentelam cum comite Cilie, nam unus eius filius (Vlatko) accepit uxorem *quandam nepotem* prefati comitis». Ljubić i. m. 55. l. Ugy látszik, hogy Vlatko maga járt háztüznézőben. Ljubić i. h. 37. 1454. júl. 4. járt Velenczében s Loreto-ban is.

² Velence minderről tudomással birt. Ljubić X. 89.

Cilli III. Hermannak († 1426) Margit leánya (az utolsó Cilli leány) † 1480., mindkét férje: Pfanberg Herman és Vladislav glogauai herceg ismeretes, tehát ez az unokahug ki van zárva a feltevés köréből. Lehet, hogy Cilli János (1447. nov. 15. törvényesített) valamely leányról van szó, de pontos választ nem adhatunk.

Többet tudunk az itt elmondott házasságok megkötési idejéről. István herceg és Vlatko menyasszonya Zára felől jöttek, a hol Marco Longo révkapitány a velencei köztársaság nevében fényesen fogadta őket.¹ László menyasszonya: Kyra Anna később érkezett Sokol várába, a hol a lakodalmat 1455. márczius havában ülték meg. A ragusai köztársaság kitett magáért, 4000 aranynál többre ment a lakodalmi ajándékok értéke; követséget (Aloiso Gozze, Nicola di Marino Caboga és Michiel Buzignolo) menesztettek az udvarhoz s elküldötték a városi zenekart és sziposokat. Az ajándékokat a követek mindjárt első nap mutatták be a lakodalmi ebédnél.² Vajjon az atya együtt ülte-e nászát a két fiáéval, nem tűnik ki az adatokból, de 1455. márczius

¹ Ljubić i. m. 60. l.

² Resti i. m. 346. l.

havában az ő lakodalma is mindenesetre megtörtént.

A családi egyetértés ekkor oly bensőséges, hogy István herczeg fiaival együtt kérelmezte a velencei patricziatust, melyet 1455. nov. 11-én el is nyert.¹ Ez azonban nem akadályozta az új patricziust Velence ellenes törekvéseiben, ha a saját érdekéről volt szó. Velence nagyon jól ismerte a helyzetet s noha István herczeg minden lépéséről tudott, mégis bevette polgárai sorába. Igen bölcsen akkép vélekedtek, hogy mentől több szállal kötik magukhoz ezt a lokális nagyságot, annál könnyebben férközhetnek hozzá ők is.²

Mindezen családi összeköttetéseknek nem lett meg a várt sikerök. Cilli Ulrik megöletése és megelőzőleg a belgrádi diadal (1456) nagyot változtattak a déli szláv országok politikai helyzetén. Ismét Buda lett az egyik politikai központ s a török fenhatóság egyelőre nem látszott veszedelmesnek. István herczegnek Cilli Ulrikba helyezett reménye is szétfoszlott s be kellett érnie eladdig szerzett birtokaival.

¹ Ljubić x. 69. 75.

² László és Vlatko további házassági összeköttetéseiről bővebben a 4. sz. tanulmányban szolandunk.

Midőn második felesége, Borbála hercegnő halála után ismét özvegy sorba jutott, nem tudván asszony nélkül élni, harmadszor is megnősült.¹ Német asszonyra, Ceciliára esett a választása, kit a ragusai köztársaság diszgályája Triestből hozott Zenggbe (novica de Segna) s onnan Ragusába, a hol fényesen fogadták. A lakodalmat Castelnovo (Herczeg-Noví) várában ülték meg 1460-ban.

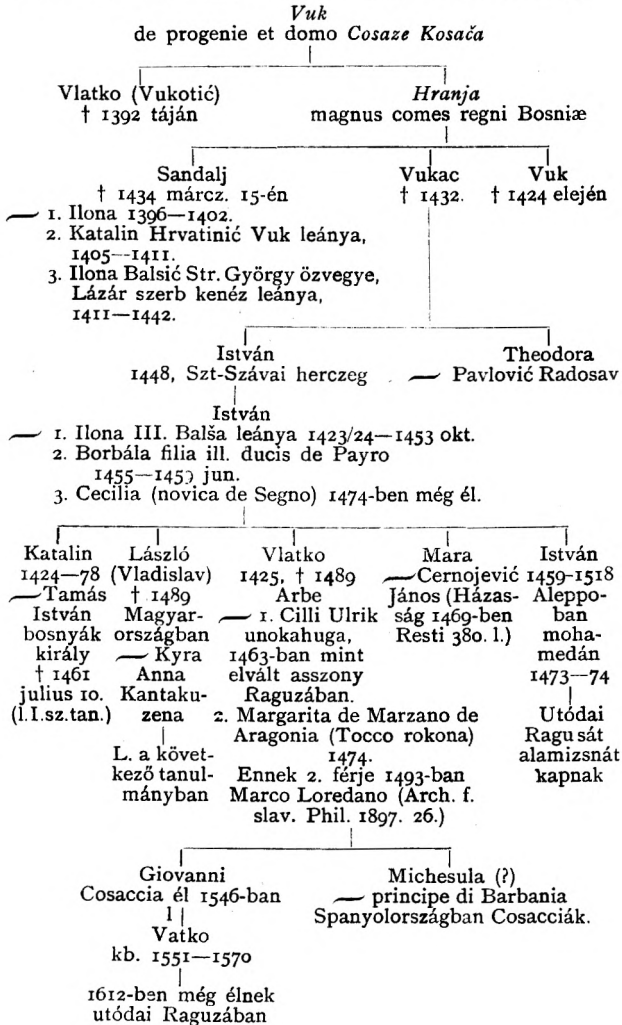
A harmadik feleség családi nevét sem ismerjük. Friauli, görzi család-e? Ha zenggi, azon esetben valami Frangepán atyafiságról lehetne szó, de az aligha valószínű. A harmadik herceg-asszonyról csak annyit tudunk, hogy mostoha-fiai jól bántak vele, gyermeke nem volt, 1466-ban férje halála után «Alamagna»-ba utazott,² de 1474-ben még él.³

¹ Resti 357. l. «havendo concluso il matrimonio con Cecilia *Tudesca*».

² Dovendo Cecilia ritornare alla *sua patria*. A ragusai köztársaság egy nemes polgárát ajánlotta kísérvül. 1466. Resti 375. — 1467. Vlatko herceg mostoha anyjával Lacromába érkezett.

³ Rag. levéltári adat.

A Kosača (Koszacsca, Cosaccia)-család nemzedékrendje.

II.

A fentebbiekben lehető részletességgel összeállítottuk István herczeg családi körülményeit. Nem kell különös fantázia annak a megértésére, hogy miért jósoltak szomoru véget már az egykorúak is ennek a Ragusa és Spalato hátmögét alkotó állami szervezetnek. Csak egy pillantást kell vetnünk a kis ragusai köztársaságra, erre a néhány nagyeszű családot uraló városra, mely *fegyveres erő nélkül* tisztán bölcsesége által vezettetve megállott minden vihart és túlélte összes hatalmas szomszédjait. Olykor nagyerejü, pénzt, földet összeharácsoló híres királyok s királyocskák a szomszédos területeken, — mintha csak a végzet sujtaná őket, — elpusztulnak, idegen földbe vész a nemzetségük, a «gyöngye» kis köztársaság pedig tovább virul. E Ragusával oly szoros összeköttetésben álló családoknak, mint a Vukčić István herczegének a pusztulásában nincs is tragikum. A tragikus hős küzd a végzet ellen s belépusztul, de Vukčić István egyebet sem csinál, mint megalkudni próbál a sorssal, csakhogy mindig rossz időben. Nincs benne semmiféle ethikai vonás, sem közérzés, csak ragadozó természet. A ragusaiak ekkép ítélték

róla: «A herczeg természeténél fogva annyira ellenséges és rosszakaratú, hogy sem kéréssel, sem más barátságos ajánlásokkal vagy pedig fenyegetéssel nem lehetett a rossztól eltéríteni.»¹ Bizonyos, hogy a ragusai köztársaság ügyvezető elemei subjektíve — nagyon is a magok szempontjából — ítélték meg erőszakos szomszédjokat; de a kemény ítélet jogosult volt.

A herczegben sohasem lehetett megbizni, sem a szavában, sem írásbeli ígéreteiben. Mindig két vasat izzasztott a tűzben. 1455. márcz. 23-án követeiket küldött László királyhoz. A ragusaiak értesülvén erről, attól tartottak, hogy ezek majd bepanaszolják őket a királynál. Ezért külön levelekben kéri a királyt, hogy ne hallgasson István vajda követeire. Hihetőleg számos ragusai érdekekben alkalmazott udvari ember mondhatta el nekik azt, a mit István herczeg követei referálnak a királynak. A herczeg t. i. azzal dicsekszik, hogy neki levele van a királytól, melyben a király felmenti őt a törökök ellen való háboruszkodástól mindaddig, míg a király hada Drinápolyba ér. És viszont a töröktől van írásbeli bizonyítéka, hogy mindaddig nem kell a török

¹ A ragusai levéltárban, 1455-ki levelek. D. R. 493.

mellett fellépni, míg csak a török had be nem vonul Buda várába.¹ Ezt az alakoskodást, mely immár természetévé vált, átörökitette fiaira is, kik alatt tönkrement öt évtized munkájának a gyümölcse.² Ezuttal nem adhatunk teljes képet arról a züllésről, mely a Balkánfélsziget északnyugati sarkán a török előnyomulás és politikai occupatio következtében 1460 után mindinkább nyilvánvalóvá lett. Részleteznünk kellene a bosnyák királyság végső katasztrófáját, de célunk István vajda egyéniségének megvilágítása lévén, csak a hercegovinai politika taktikájának elemzésére szorítkozunk.

István herceg, — miután Mátyás király minden igyekezete daczára is elveszett a Dunamei-léki szerb deszpotatus, Szendrő székhelyével egyetemben,³ — azt vélte, hogy török fenhatóság alatt folytathatja saját külön kikerekítési terveit. Csodálatos szívóssággal ragaszkodván régi ábrándjához, Spalato elnyeréséhez, segílyt kért a velencei köztársaságtól, hogy Klissa (Kliś) várát elfoglalhassa a *köztársaság számára* Sperančić Pál horvát bántól, a Signoria ellenségé-

¹ 1455. ápr. 24. DR. 579.

² A Kosačák történeti szereplését 1416-tól számítva.

³ L. Turul 907. I/II. f.

től. Ha így — t. i. ellenség kezén — marad Spalato vidéke, — úgymond, — Velence birtoka nyitva áll a török előtt.¹ Másfelől a törökökkel és bosnyákokkal próbált szerencsét, hogy viszont azok segítsék őt Velence ellen. A köztársaság átlátott a terven és a bánnal közvetlenül alkudozott Klissa elnyerése dolgában;² azonban Mátyás király neszét vette a kétszínű játéknak s a köztársaság jobbnak látta 1462. július 18-án a kész alkut visszavonni.³ István herceget, a kinek nem volt tudomása az alkudozások részleteiről, azzal az általános ígérettel nyugtatta meg a Signoria, hogy a török ellen majd találnak az ő védelmére is módot.⁴ A herceg azonban már nem volt a «helyzet» ura s országa sorsának intézése már nem ő rajta mult. László fia — méltó vére az apának — ekkor *másodszor* is feltámadt az apja ellen. Vajjon az öreg István herceg harmadik felesége, vagy ismét valami asszony-dolog,⁵ avagy — s

¹ MDE. I. 118.

² Ljubić: Listine X. 1461. aug. 28. 10. 1. szept. 11. okt. 6. 188—9. skk. I.

³ Ljubić i. m. 221. és MDE. I. 159.

⁴ MDE. u. o. 1462. jul. 17.

⁵ Makušev i. m. II. 167. írja ezt, de valószínűleg az 1452. lázongással véti össze.

ez a leghihetőbb — az apa féltékenysége s testvéreinek az ő rovására való kegyelése, volt-e az ok? mindez még nincs tisztázva. István herczeg, saját bevallása szerint, osztályt akart tétetni az örökségben és ezen indult meg az ellenségeskedés 1462 derekán. De hadd halljuk, miként adja elő maga István herczeg az ügy folyamatát, a velencei köztársasághoz 1462. nov. havában menesztett küldöttsége útján. Az előadás annyira közvetlen, hogy szinte megelevenedik előttünk a balkáni azonkori «diplomáciai ügykezelésnek a módja». A herczeg íródeákját — egy Ruggiero nevű taljánt — előhivatta és tollba mondotta neki, hogy mit és miként szóljon követe Velenczében.¹

¹ Tiszta dalmát-velencei népies szólamokban fogalmazott *note verbale*-nak nevezhető a pontozatokba foglalt jegyzék, melyet kapituláknak neveztek. Ezt a követek beadták a velencei titkos tanács választmányánál s utána élőszóval is megmagyarázták. A tanács erre külön ülésében tárgyalta a dolgot s megfogalmazták, hogy mit válaszoljanak a követeknek. Ez alkalommal a magunk részéről hálásan kell megemlékeznünk *Ljubić Simon* munkásságáról, a ki nem mindig teljes precízióval, de nagy szorgalommal gyűjtötte össze, a még távolról sem kimerített velencei levéltár kincseit. Mircse János is sokat dolgozott, de a jövő nemzedék feladata lesz a velencei levéltár módszeres, teljes kiaknázása.

István herczeg követeinek ez alkalommal utasításuk alapján így kellett szólaniok:

Ismeretes, hogy László herczeg az ő (István) akarata ellenére elment a török császárhoz, azt mondván:

Az én apám kikergetett országomból, nem adván ki azt az örökségemet, a mi engem illet. Azért jöttem hozzád Nagyur és kérlek, hogy add meg nekem az engem illető birtokokat, melyeket apám, István herczeg, tart a kezei közt.

László herczeg a császárnak 100 ezer aranyat ígért és még többet is, hogyha megkapja az országot és a várakat, mire a császár azt válaszolta:

Honnan lesz neked 100 ezer aranyad, hogyha az apád kikergetett a tartományából?

És László azt felelte, hogy a velencei és ragusai köztársaság kölcsönöz neki 50—50 ezer aranyat.

A herczeg most már arra kéri a köztársaságot, hogyha megigérték a fiának ezt a sommát, ne adják meg, ha pedig nem ígérték, ne ígérjék meg ezentul sem. A ragusaiakhoz is küldött követeket ugyane tárgyban és ezek megesküdték, hogy eddig sem ígértek és nem is fognak ígérni ezentul sem, mert elég bajuk van a maguk ügyeivel.

A szultán, László ígéretének hallatára sereget küldött ellene (István hg. ellen), megparancsolván, hogy az ország felét adja fiának. E hónapban azonban a magyarok a Dunánál összegyülekezvén, a törökök László herczeggel nem mertek az országba jönni.

Néhány nap mulva azután a császár követeket küldött ő hozzá, a kik így szólottak :

A te fiad nekem 100 ezer aranyat ígért, azért adj te nekem 100 ezer aranyat vagy adj három várat. Az első *Cerovic*, a másik *Mičevac*, melyek Ragusa közelében vannak, a harmadik *Zasevina*, mely a dalmát parton van. Adj tehát 100 ezer aranyat vagy ezt a három várat. Én fiadnak Lászlónak majd az én országomban adok birtokot és a te országodat nem bántom, ha ezt a három várat odaadod.

A herczeg elhatározta, hogy inkább meghal, semhogy azt megtegye, de most már bizonyos a felől, hogy ebben az esztendőben rá fog törni a török, azért kéri a köztársaságot, hogy adjon neki gépeket, fegyvereket és katonát, mert hisz a köztársaság tudja, hogy ő mindig szolgálatára volt és ha követeket küld a köztársaság a törökhöz, erről az ő kéréséről valamikép ne értesitse a portát.

«A mint nagybátyám Sandalj, midőn arról volt szó, hogy adót fizessen a töröknek, a köztársaság beleegyezését kérte, úgy én is kérem Uraságtokat, adjatok tanácsot, hogy mit kelljen tennem, mert nékem nincs nagyobb barátom a köztársaságnál.

Midőn követeink (a herczegé t. i.) már Ragusában voltak és épen utazóban voltak Velence felé, István herczegtől futár jött hozzánk, azt a hirt hozván:

A mint ti elutaztatok, egy török követ jött az udvarba, a ki meghallotta, hogy a herczeg a pápával szövetkezik és hogy oda követet küld, valamint Velenczébe is, ezért ajánlja, hogy ne bocsátkozzék semmiféle alkudozásba sem Velenczével, sem a pápával. Én azonban — így szól a herczeg, — mert apám és nagybátyám mindig jól voltak a köztársasággal, ezért mégis elküldöttem a követet.»

Ez a végső passus «captatio benevolentiae»-ként szerepel.

A köztársaság u. é. november 13-án adott válaszában kijelentette, hogy László herczegnek, a pártos fiúnak sem nem ígért semmiféle pénzbeli segedelmet, sem szándéka nincs a jövőben effélével biztatni.

Dicsérik, hogy nem enged a szultán fenyegetésének s megengedik, hogy hadi felszerelési tárgyakat vámmentesen vihessen ki Velenczéből. A portánál nem fognak ellene vallani és mint eddig is, barátai lesznek.

Arra a kérdésére, hogy fizessen-e adót a töröknek, csak általánosságban válaszolnak, t. i. hogy a mint eddig is megállotta helyét ellenségeivel szemben, remélik, ezentul is megsegíti az isten s remélhető, hogy a pápa s a keresztény fejedelmek is támogatják majd.

Bizonyosra vehető, hogy a herczeg hallván ezt a körmönfont választ, azt mondotta, hogy ez nem tanács, hanem kitérő válasz. Ezért újabb követséget küldött s minthogy már országát is megcsapta a nagy török készülődés szele, határozott választ kért. Már a menekvés útjára is kellett gondolnia, mert ha a török rátör, neki maradása már azért sem volt, mert alattvalóinak nagyobb része a fia pártjához szitott.

A köztársaság erre 1463 február 11-én azt a tanácsot adja a herczegnek, hogy a töröknek ne adjon ajándékpénzt, mert bizonyára ellene fordítja. Ha valami baj érné a török részéről, a köztársaság területén mindig menedéket találhat.

Mig István herczeg és fia imigyen egymás ellen küzdöttek: a szomszéd bosnyák királyság török kézre került. Hogy Tamás fia (Tomásevics) István, a bosnyák király megöletett, azt személyesen — a köztük fennforgó nagy szeretetnél (!) fogva — nem bánta a herczeg, de noha — éppen Bosznia eleste következtében — nyakán érezte a török fojtó kezét, fiával szemben még sem akart engedni. Csak a ragusaiak és Velence fogták fel Bosznia elvesztének a jövő fejleményekre gyakorlandó hatását. Ragusa létét féltette, Velence pedig tudta, hogy kereskedelmi pozíciója forog kockán. Ezért 1463 aug. 1-én elhatározták, hogy békét szereznek apa és fia között.

Erre a kibékülésre kiváltképen a velencei köztársaságnak volt nagy szüksége. Minden áron Bosznia visszahódítását tüzték ki célul Velencében, melyet dalmáciai birtokai tekintetében közelről érintett a török hódítás. 1463 augusztus 26-án Antonio de Priolis velencei követ utasítást nyert,¹ hogy legelőbb menjen Spalatoba és ott szerezzen részletes tudomást Bosznia állapotáról a török hódítás után. Tudja meg, hány

¹ Ljubić i. m. 626.—68.

hely, hány város van török kézen; mikép vélekednek a Spalatoba menekült előkelő bosnyákok, mennyi erő és mily eszközök volnának szükségesek a törökök viaszorítására és hogy mi módon lehetne ezt végbeinni. Van-e Bosznia-ban oly erődített hely, a melyet a dalmát uralom biztosítása szempontjából meg kellene szállni?

Azután menjen el István herczeghez, keresse fel ott, a hol van. Adja elő neki, hogy a köztársaságot mennyire meghatotta Bosznia bukása és hogy mily benyomást tett az az egész kereszténységre. Nagy a köztársaság öröme, hogy legalább István herczeg megszabadult az elnyomatás alól; és most ő rajta van a sor, hogy helyt álljon és országát megtartván, meg is növelje.

Bosznia visszahódításában a főszerep István herczegnek és főurainak jut. A török hódoltság még új és a bosnyák nép közvetlenül érzi a sajnó elnyomatást, azért fölkelésre bizonyosan hajlandó. Szövetségesekre is számíthat szomszédai között, a kik készek a török ellen kezet fogni vele. Adja elő a herczeg udvarában, Spalatoban szerzett tapasztalatait és a köztársaság készségét, hogy mindent megtesz Bosznia megszabadítására.

Velenczében voltaképen nem tudták, hogy

tulajdonképen miben is áll a hercegnek és fiának viszálykodása, de érezték, hogy az ellentétek kiegyenlítése nélkül Hercegovina tényező nem lehet Bosznia visszahódítása munkájában. Meghagyták tehát a követnek, hogy minden áron igyekezzék békét szerezni a viszálykodó családban. Megbízó levelet adnak neki úgy a herceghez, mint fiához, Lászlóhoz, a kiknek mondja meg a köztársaság nevében, hogy: «az ő viszálykodásuk volt ama nagy veszteségek és országzüllés oka és ez fogja őket országostul és személyestül végső veszedelemre juttatni, ha csak az uristen megkönyörülvé rajtuk, meg nem szabadítja őket.» Ne gyűlölködjenek egymás ellen és a herceg legyen atyai kegyességgel fiához, a fiu pedig mutasson szeretetet apja iránt. Békéltesse meg minden áron a viszálykodó feleket, hogy Bosznia visszahódításának e részben ne legyen akadálya. Ezzel az actioval — ugyan csak e célból — párhuzamosan folyt a magyarvelencei szövetkezés.¹

Hercegovinában azonban a török hódítás már is éreztette bomlasztó hatását. A török a szomszédban dult, a szövetkezések eszméje pedig

¹ Ljubić 272. l. 1463. szept. 12. Mátyás királynak Péterváradon kiadott oklevele.

csak tervszámba ment. A szorongatott hercegovinai előkelő birtokosok, nyakukon a portyázó törökkel, nem várhattak, míg ez a hosszadalmas tervezgetés valóra vált. Maga László herceg, csak úgy, mint az apja, menekülésre gondolt és összes jussát felkínálta, ha a köztársaság cserébe Brazza szigetét adja neki. Velenczében azonban ekkor már biztos tudomást szereztek Mátyás király abbeli erős elhatározásáról, hogy Jajczát visszafoglalja és Boszniát kiragadja a török kezéből, úgy, hogy László hercegnek említett ajánlatára 1463 okt. 13-án adott válaszkban tudatják vele Mátyás király szándékát Bosznia visszahódítása iránt. Brazza szigetét azonban nem engedhetik át, mert a sziget lakosai kiváltságainak fenntartását ünnepélyesen megígérték¹ s így nem változtathatnak a «dominiumon».

A helyzet ilyenén alakulása közepette érkezett Hercegovinába a már említett békéltető követ: Antonio de Priolis. A fenyegető török hatalom ugyan nagy súlylyal nehezedett az országra, de három vár kivételével az egész tartomány még az uralkodó család kezén volt.

¹ Ljubić 278., 279. l.

A követ tehát még nem késett el. Tagadhatatlan, hogy Velence szava nagy súlylyal bírt s a követ érvelése bizonyos hatást tett az öreg herczegre. A megbékülésnek kedvezett az a körülmény, hogy Bosznia elestének hatása alatt már augusztusban bizonyos előzetes béke jött létre az apa és az eladdig török-barát László herczeg között azon az alapon, hogy István, az uralkodó herczeg átadja neki országának negyed-részt a benne levő várakkal egyetemben és erről egyezséglevelet állítottak ki, melyet a velencei követ is látott és egy másolatát bírja. Mikor azonban László herczeg megértette, hogy a köztársaság oly nagy súlyt fektet az egyezségre, most már nem *negyedrészt* kérte az országnak, hanem *harmadát*, t. i. öcscsét, a kiskoru István herczeget ki akarta turni az örökségből, pedig — úgymond az öreg herczeg — «az éppen olyan törvényes, mint ő és éppen olyan nemes anyának a gyermeke, mint ő». Midőn ezek az egyezkedések folytak, István herczeg másodszülött fia, Vlatko, az ország határán a törökkel hadakozott s Trebinjét, valamint Szreberniczát sikerült is megtartani, elűzvén onnan a törököt. Ha Vlatko megtudta volna, hogy László bátyja testvéröknek, Istvánnak örökségét el akarja

rabolni, ez bizonyára nem kedvezett volna az egyezménynek. Mind e nehézségek dacára, úgy látszik, az egyezmény mégis létrejött. László hercegnek apjával szemben, úgy látszik, az volt a kifogása, hogy az csak *ígérte* az örökség átadását, de mikor a birtokba vételre került a sor, nem adta át, hanem azzal állott elő, hogy a fia követelte juss nem negyed, hanem *harmad-rész* s mi lesz aztán a kis István részével? László valószínűleg úgy okoskodott: hárman vannak fiuk: ő, *Vlatko* és a *kiskoru István*, a ki még atyai hatalom alatt áll, ennél fogva az atyabirta terület ügyis az Istváné lesz, ha pedig most négy részre osztják az országot, t. i. a három fiút és az atyát is egyforma részesként veszik számba, attól tartott, hogy az apa halála után István fogja kapni *az atyai részt is* és így ennek akkor két rész jut. A vége azonban az lett, hogy 1463 nov. 18-án sikerült a végleges egyezséget, legalább *írásban* megkötni és László Velence kivánságára látszólag megnyugodott.¹

László herceg a kibékülés után, ravasz naivitással és hogy az esetleges balsiker esetén a maga személyét biztosítsa a törökkel szemben,

¹ Ljubić i. h. 283., 288. l.

csatlakozott ugyan a törökellenes háborúhoz, tényleg hadra is kelt és egyes erődített helyeket — jelesen a Ráma mentét — elfoglalta a maga részére, kikerekítvén vele birtokait, de fennen híresztelte, hogy ezt a velencei köztársaság *parancsára* teszi. Erre meg a köztársaság jött zavarba a magyar királylyal szemben, a mennyiben Boszniára Magyarország formált jogot és László actiója oly színben tüntette fel a köztársaságot, mintha a maga részére akarná hódítani. Azért egyfelől rögtön értesítették a spalatoi főtisztviselőjüket, — aki László herczegnél járt követségben, — hogy intse meg és értesse meg vele, hogy a köztársaság felhatalmazása nélkül ne tegyen semmit;¹ másfelől Emót, a Mátyás király hadával Boszniába indult velencei követet tudósították, hogy László herczeg mindezt, megbizások nélkül, a saját rovására cselekedte.²

¹ Ljubić i. h. 288. l. 1463. nov. 18.

² Ljubić i. h. 288. l. 1463. okt. 18. Emo követnek a bosnyák hadjáratokban való részvételét említi Bonfinius dec. IV. lib. 1.

III.

A Kosaća-család és Hercegovina sorsának történetében Mátyás király első bosnyák hadjárata (1463) nyitja meg a végső szakasz kezdetét.

Abban a szövetségben, mely 1463 június hónapja óta Bosznia visszafoglalására létrejött, a végrehajtás szerepe a magyar királynak jutott. A szentszék lelkesedése indította meg a nemzetközi anyagi és erkölcsi támogatást; Velence tengermelléki helyzeténél fogva józan számitással érdeklődött a vállalat kimenetele iránt, de a dolgot a törökkel sem rontotta el végleg. Ragusa föltétlenül a szövetség pártján állott. A pillanat fontosságát egyaránt megérezték úgy István az uralkodó herceg, mint fia László, az ifjabb herceg; szint kellett vallaniok. Ha győz Mátyás király és közvetlen szomszédságukba kerül a magyar hatalom, s ők ellene foglaltak állást, ez éppen oly veszedelmes leendett rájuk nézve, mint

ha a királylyal szövetségben, a török marad az úr. Tekintve a fegyverkezések komolyságát, a nemzetközi biztatást, most ez egyszer feltétlenül a török ellen fordultak, s Mátyás király pártjára állottak. Ezzel a lépéssel győzelem esetére biztosították országuk területét, és védelmét, sőt másfelől terület-nagyobbitásra is számíthattak. Mátyás királyra nézve pedig Herczegovina állásfoglalása nagy katonai előnyt biztosított. Egyenes érintkezés nyílt serege és Ragusa között, a honnan hadi szereket kaphatott, valamint a török sereg működésének területét is szűkebbre szoríthatta és felvonulását megakadályozhatta. A főszerep e részben László herczegnek jutott, a ki Herczegovina északnyugati részét bírta. Hogy István, az öreg herczeg, mennyiben vett részt fia vállalatában, őse s részleteiben nem tudjuk, de tény, hogy vele egyetértőleg járt el, s Jajczánál megfordult hadaival ő maga is.

Mátyás király 1463 okt. havában már elkészült a bosnyák támadás előkészületeivel s Jajczára elfoglalásához fogott. László herczeg ezalatt behódoltatta a maga részére a Ráma menti *prozori*, *županjaci* és *uskopljei* župákat¹ (ma a

¹ Ezeknek november havában, — mint láttuk, — már birtokában volt.

travnikai kerület: prozori, županjaci és bugojnoi járásai). Midőn a király Jajcza *vdrosdt* elfoglalta s a vár ostromához fogott,¹ László herczeg hadaival hozzá csatlakozott. A herczegovinai segély, főleg a szintéri viszonyok felderítésében vált Mátyás vállalatának előnyére, valamint a részben is, hogy délnyugat felől izolálta Jajczát s Uskoplje (D.-Vakuf) birtokában, sakkban tartotta a törökök fővonalát (Vrh-Várboszna-[Serajevo] Travnikot).

László herczeg ebbeli szerepléséről bővebb felvilágosítást nyújt ama Jajcza ostroma folyamán 1463 decz. 6. írásba foglalt szerződészerű kiváltságlevél, melyet Mátyás királytól nyert, s mely élete következő folyamának irányát megszabta. E kiváltságlevél² első sorban nagyságos László vajda «filii fidelis nostri illustrissimi ducis Sancti Save» érdemeinek elismerésével kezdődik. E bevezetés is bizonyítja, hogy László herczeg fellépése István herczeg

¹ Jajcza ostromáról: Engel Gesch. v. Servien u. Bosnien 428. l. Fraknoi: Mátyás élete 1900. Kritobulos Mehmet szultán életrajzában foglalt adatai még nincsenek kellően feldolgozva. Truhelka: Die Königsburg Jajce 1901. Sarajevo.

² Közölte Katona XIV. 657., kivonatosan Fejér VIII., 6. 67—70. l. Függelék LVII.

beleegyezésével történt, a kit a király *hivének* mond. Legelőbb megemlékszik László vajda magatartásáról, midőn a török szultán Boszniát elfoglalta és megkísérelte, hogy Hercegovina területét is birtokába vegye. Felemlíti, hogy nagy károkat okozott a török seregnek és néhány várat elfoglalt. Továbbá tanuságot tesz arról, hogy midőn Mátyás király a bosnyák királyság elfoglalására indult, csapataival hozzá sietett és jó tanácscsal, tetteikkel igazolta hűségét. *Egyuttal megígérte, hogy minden körülmények között hű marad a király személye és a magyar korona iránt.* Továbbá ígéretet tett, hogy a kezén levő *Buzovácsa* és *Neretva* várát a király, *illetőleg meghatalmazottjai kezére fogja adni* és kötelezte magát, hogy minden alkalommal, a midőn a király akár személyesen, akár kirendelt kapitánya vezette sereggel jön Boszniába, úgy a király, mint kirendeltje alatt küzdeni fog. László vajda még azon esetben is kötelezte magát, hogy a Boszniába küldendő magyar sereg vezére alá adja csapatjait, ha az illető főkapitány nem *zdszlós úr*. Ez annyit jelent, hogy akkor csupán csapataival, de személyesen nem tartozik részt venni a hadjáratban.

Ezt a körülményt bővebben megmagyarázza

a következő kikötés, a mely szerint László vajda azon esetben, hogyha a király másutt — tehát nem Boszniában — hadakozik az ország ellen-ségei ellen, a többi *zászlósok* módjára hadakozni és a király ügye iránt hűséggel tartozik lenni, kivévén a velencei köztársaságot, a melylyel — a király iránti engedelmesség fentartásával — szövetségben áll. Kötelezi magát, hogy a birtokában levő várakat, erődített városokat nem engedi a király és a szent korona hűségétől eltéríttetni vagy elidegeníttetni. Ime a kötelezettségek sorozata, a melyeket László vajda a királylyal szemben vállalt.

Másfelől a király László vajdát és fiát, Balšát *magyar zászlósúri* méltóságra emeli. Igéri, hogy László vajda és fia minden időben, akár haddal, akár had nélkül jelennek meg Magyarországon és Boszniában, bármely helyen, a királyi udvarba és az ország nagyjaihoz bátran jöhetnek, ott tartózkodhatnak; a király viszont fogadja, hogy birtokaik élvezetében biztosítja őket. Továbbá *Vesela-straža* várát Uskoplje-megyében, a zsupával (járásával) és Prozor várát a rámai zsupával együtt, melyet nemrég foglalt el a töröktől és a mely régebben a bosnyák királyoké volt, Lászlónak és fiának, Balšának, valamint örökö-

seinek adományozza, olyan módon, mint a hogy azt a bosnyák királyok birták.

E közjogi jellegű oklevéllel Mátyás király az ország zászlósainak számát megszorította a herczegovinai vajdával és ezáltal kötelezettséget vállalt ezen ujabban aggregált zászlós jövőjének biztosítása iránt is. Meg kell jegyeznünk, hogy ez oklevél egyenesen csak László vajdának és fiának kötelezettségéről szól, atyjának, István herczegnek jogi állása ebben érintve nincs. Az öreg herczeggel a királynak más megállapodása volt, melyről azonban csak a herczeg későbbi, egyoldalú, szándékosan félremagyarázott nyilatkozataiból, s az események lefolyásából szerezhetünk tudomást.

István herczeg — az 1463-iki eseményeket — 1466 márcz. 10-én a velencei köztársaságnak ekkép adta elő: A herczeg Mátyás király 1463-iki bosnyák vállalatát megelőzőleg, a szultán boszujától való féltében, a miért Bosznia meghódoltatása után, Herczegovinát nem sikerült elfoglalnia, Vukotić Pribislav hű kamarása által ¹ 12,000 aranyat küldött a magyar királynak, arra kérvén őt, hogy küldjön neki hadi segítséget. Hogy ez a summa megfelel-e a

¹ Lásd: Vukotić Pribislav végrendelete című tanulmányunkat. 199. l.

valóságnak vagy sem, természetesen nem lehet ellenőrizni. Ha adott is pénzt a király rendelkezésére, ez csak is a küldendő magyar hadak ellátási költségeire szánt előleg lehetett. Aztán így folytatja, hogy a király Jajcza alá érkezvén, csapataival *ő maga is* odajött és» ajándékokat adott a királynak, a melyeket ez, — azonban ezt már nem mondja a herczeg¹ — egy bibor színű palásttal viszonzott. A király azután István segítségével és «általam birja Jajczát», mert kis hadával nem állhatott volna ellen és «a szultán leginkább én rám haragszik abból az alkalomból, mondván, István herczeg és nem a magyar király miatt veszett el Bosznia.» Meglehet, hogy a szultán ezt mondta, csakhogynem mondott vele egészen igazat. Valószínű azonban, hogy nem mondotta, hanem István herczeg idézi — papíron. Hogy mennyiben segítették a herczegovinaiak Jajcza alatt, azt fentebb megolvashatjuk a királynak — *László herczeg* részére adott kiváltságlevelében, de az isten segedelmével egyértelművé tenni a herczegovinai segélyt, — melyet nincs okunk kicsinyleni — ahhoz délvidéki fantázia kellett.

¹ Lásd: 1466. május 20-án kelt végrendeletet, melyről alább lesz szó. 186. l.

Ugyanezen alkalommal, a mint a herceg mondja, a magyar király több rendbéli ígéretet tett neki: Először is kilátásba helyezte várainak élelemmel való ellátását, továbbá megígérte, hogy *Magyarországon birtokokat fog neki adományozni*. A király azonban kikötötte, hogy két várat, *Kunisát és Zemlját*, magyar őrizetre kell bocsátani. Mindenkitől elhagyatva, kelletlenül bár, de ráállott e kikötésekre.¹ Ime a paktum világos képe: István herceg magyar hadakat fogad be váraiba s Mátyás védnöksége alá helyezkedik, de ha nem sikerül országát megvédeni, vagy ha a herceg vissza akar vonulni, a király Magyarországon tartozik kárpótolni esetleg veszendőbe menő birtokaiért.

Természetesen nem tudjuk ellenőrizni az összes részleteket és azt kell sejtenuünk, hogy a király, midőn László herceget zászlós urrá tette és kitüntette, a ragusaiak vagy a velencei követ tanácsára járt el így, a kik ismerték a helyzetet és a királyt felvilágosították a fejedelmi család belső viszonyai felől. Rá nézve László hercegnek hűsége fontosabbnak tűnt fel, mint a herceg fogadkozása, a kiről tudhatta, hogy

¹ I. Jubić X. 350—356.

soha egy ígéretét sem váltotta be teljesen, sőt az a körülmény, melyet a herczeg is említ, hogy Mátyás két várának magyar kézre való bocsátását kikötötte, bizonyítja, hogy a felajánkozást csakis illetén positiv biztosíték mellett fogadta el.

Egyébként Mátyás király e jajczai sikerének mérlegelésénél tényleg konstatálhatjuk, hogy ez a hódítás a magyar korona szempontjából nagy eredménynek volt tekinthető már csak azért is, mert a bosnyák királyok székhelyét foglalta vissza és így Horvátország és Szlavonia felé hosszú időre erős védvonalat nyert. Ámde az Adria melléke és a nyugat ezzel nem szabadult föl a fenyegető török szomszédságtól, mert Bosznia középpontja, a Sarajevsko polje: Várboszna, török kézen maradt s a Drina vonalán, a török kezén levő Zvornik vára folyton sakkban tartotta a szomszédságot. Ezért Mátyás diadala *nem oldotta meg a balkáni kérdést ezen a területen sem*, nem is szólván arról, hogy a magyar Alföld, illetőleg a temesi vidék Szendrő felől, minduntalan ki volt szolgáltatva a török becsapásainak. Ehhez járult még az is, hogy az akkor nagyszámu boszniai, herczegovinai és szerb *nomád pásztornépség*, melyet «oláhoknak» nevez-

nek a krónikák, egyáltalán nem volt törökellenes, hanem annak szolgált, a ki jobban fizette. A magyar koronához állott László herczeg embereit ezek az «oláhok» még ragusai területen is üldözték és a foglyokat eladták a töröknek.

A ragusai köztársaság, noha Mátyás iránti hűségét fényesen bebizonyította, joggal tartott a török várparancsnokoktól, a kiket rendkívül izgatott az előkelő bosnyákok emigrációja Ragusába, s boszúból a köztársaság kereskedőit váltig sarczolták. Ez az oka, hogy Ragusa a jajczai siker után is nemcsak, hogy megfizette a szultánnak az 1500 frt. adót, de még 500 frtot érő külön ajándékkal is kedveskedett.¹ Mátyás király e magatartásukért nem is neheztelhetett, hisz Ragusa küldött Jajczába orvost a sebesülteknek és később Szapolyai Imre bosnyák kormányzónak is külön ajándékot adott, valamint nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy hűségét megbizonyítsa.²

László herczeg, az új zászlós úr, védnöke sikere után sem érezte magát teljes biztonság-

¹ Resti 369—70. l.

² D. Rag. 760.; Szapolyainak 70 aranyat érő ezüst munkát adnak 1464. nov. 24. u. o. 765. V. ő. Resti 370.

ban a török elől. Pénzét (2500) Ragusában helyezte el, feleségét és fiát pedig a városba küldte lakni,¹ a hol — mint egyébként a Kosaćakkal átlán² — nagy figyelemmel voltak iránta. A szomszédos török őrsegek csak Mátyás elvonulását várták, azután rögtön retorzióval éltek s a Kosaćák: apa és fiai egyaránt megérezték, hogy sorsuk új fordulathoz ért. A családi viszályt, melyet a jajczai hadviselés csak rövid időre állított meg, a veszedelmes helyzet érzése sem szüntette meg. 1464-ben új fordulatként még Vlatko, a második fiú, a ki eddig az apjával tartott — kapott össze az öreg herczeggel és bátyjával. Meglehet, azért is haragudott, mert kihagyták a magyar király protekciójából.³ Megbékéltek ugyan, de a szomszéd hatalmak, úgy a velencei köztársaság, mint Ferdinánd, a nápolyi király, tisztában voltak vele, hogy a család hatalmának végét járja. Rájuk nézve e bekövetkezendő katasztrófában, csak az volt fon-

¹ Resti 371. l.

² Vlatko elvált feleségét, Cilly Ulrik unokahugát is el látták. 1463. okt. 5. «in honorando uxorem, que fuit Vlatchi Cherzegovich quosque stabit Rag. 30 per.» Jireček sz. közlése.

³ Resti 371.

tos, hogy kinek a kezére jut Novi vára (Castelnuovo), a cattaroi öböl kulcsa.¹

Ily körülmények között az öreg herczeg utat és módot keresett, hogy birtokát megtarthassa, de a védelemben nem bizván, erősen sürgette a magyar segélyt. Szomszédságában már 1464 tavasza óta gyűltek a török hadak Mahmud basa vezérlete alatt. Ugy ő,² mint fia, László herczeg, a ragusai követek útján értesítették Mátyást a helyzet veszedelmes volta felől.³

Mátyás király új szerzeményének biztosítására, s a szultán boszuló hadjárata hírének hallatára, de ígéreteire való tekintettel is megindította a fegyverkezést. A török azonban megelőzte, s 1464 jun. havában Mohamed szultán már Jajczát ostromolja. Nem akarjuk az ostrom leírásával tárgyunkat medréből eltéríteni, azért csak arra a megjegyzésre szorítkozunk, hogy Jajczát egyfelől várórságének hősiessége mentette meg, de másfelől hasznára vált, hogy az ostromló sereg kapkodó vezérlet alatt állott. A szultánt

¹ Katona XVI. 739. Ferdinand, nápolyi király, négy várat ígér Nápolyban Noviért.

² Vukotić Pribislav kamarása útján. L. Vukotić Pribislav végrendelete cz. tanulmányunkat. 199. l.

³ D. R. 763—4.

elhagyta a türelme, s már julius végén visszatért Konstantinápolyba, Mahmud basára bízva a vezetését.¹

Mátyás király ekkor Jajcza alá érkezett, melyet már érkeztének a hire fölmentett a vivatástól; innen pedig egy kisebb csete-paté után a Drina vonal főerősségének, Zvorniknak ostromlására sietett, a hol okt. 18-án ² keltez. Az ostrom folyamán a zvorniki török őrség Mátyás hadával szemben vitézül viselkedett. Azonban Mátyás király sikertelen ostroma okául ugyanazt a körülményt hozhatjuk fel, mely előbb Mohamed szultán jajczai kudarcát vonta maga után.³ A magyar sereg fegyelmetlen volt, az egyes hadosztályok működésében nem volt meg a kellő összhang és minthogy a *hadjárat tartamára* toborzott seregről van szó, a mely veszedelmes szintéren és ismeretlen viszonyok között hadakozott, teljesen érthető az a dicstelen pánik, mely a visszavonuló sereget elfogta. Hogy a magyar király későbbi hadvezéri működésére

¹ Ljubić i. h. X. 350.

² L. a függ. LVIII.

³ Ez derül ki Kritobulosnak Mohamed életéről szóló munkája 15—37. §-ból. Az eddigi leírások Jajcza ostromáról nem szabatosak.

nézve ez a hadjárat nagy tanulságot rejtett magában, kétségtelen, de ezzel a bomladozó herczegovinai hatalom nem sokat nyert.¹

A hadjárat után Szapolyai Imre Jajczát védhető állapotba helyezte és az őrség vitézsége bizalmat keltvén ez új magyar szerzemény jövőjében, a bosnyák és herczegovinai előkelők közül többen Szapolyai Imre szolgálatába léptek.² Vészesre fordult azonban a helyzet Herczegovinában, a melyet egyfelől a pestis pusztított, másfelől pedig Esebeg, Iszakovics, Ismail és Ahmed vajdák kezdtek támadni; ehhez járult még, hogy Mátyás király elvonulása után az öreg herczeg és fia, László csak oly ellenségeskedésben állottak egymással, mint előbb. Egyikök sem tartotta meg a velencei köztársaság közvetítette egyezséget, úgy hogy a köztársaság újabb békéltetőt küldött hozzájuk.³

¹ A zborniki diverziót meglehetősen egybehangzóan írják le a ragusai krónikák. Resti 371—2. S az újabb feldolgozók Teleki József, Fraknói stb.

² D. R. 766. Vlatkovics fiuk, Ivanics és Gyorgye. Ivanics humi vajdát Szapolyai Imre, ki a vranai perjelség kormányzója volt akkor, személye mellett foglalkoztatta.

³ Ljubić i. h. 320. 1465. márczius, a békéltető Ludovico de Canalis.

A török ellen egyelőre még csak megvédelmezték magukat, a mennyiben Ključ vára és Mičevac (Ragusa közelében) 1465-ben még az öreg fejedelem kezén van, de már Trebinje közelében a törökök az urak.¹ E veszedelmes fordulat után, István herczeg követséget küld Mátyás királyhoz decz. 2-án.² Ebben a szorongatott helyzetében István herczeg jónak látta fiát, Vlatkót is elküldeni Mátyás királyhoz, a ki seregével szept. 24-től nov. 2-ig a gredistjei Szávarévnél táborozott. Vlatko herczeg előadta, hogy elveszett Mileševo, Szamobor és Prilep vára és sürgősen kéri a segítséget. Itt az ideje, hogy a király beváltsa ígérését. (A hiányzó adatok dacára is világos előttünk, hogy mikor Mátyás Zvornik ostroma után kivonult, megígérte, hogy személyesen jön majd hadaival, s ez a táborozás tényleg felmentő hadjárat akart lenni.) A király meghallgatta a segílyt kérő herczeg követének és a herczeg fiának előadásait.

Mátyásnak az volt a terve, hogy *Dalmácziába megy* s a helyszínén teszi meg a török elleni védelem, illetőleg hadjárat érdekében teendő

¹ Archiv für slavische Philologie 1897. 26—27. D. R. 463.

² D. R. 468.

intézkedéseket. E részben Ragusa és Velence közreműködésére volt szükség, valamint István hercegnek is be kellett váltani ígéretét, hogy országát az ő érdekében s az ő költségére magyar hadak okkupálják. Diplomáciai uton és katonailag kellett tehát előkészíteni a talajt.

Dalmát ügyekben bizalmasa és főtanácsadója a ragusai születésű Sándor, telkibányai apát (Frater Alexander de Ragusio) volt a királynak, ki ekkor táborában volt, s kit folyton Ragusába küldött, ott teljhatalmu ügynökeként szerepelvén. Midőn Velence — ugyancsak Sándor apát után — 1465 okt. 18. értesült a király tervéről, hogy Dalmáciába akar vonulni, a tanács elhatározta, hogy megengedi a királynak a sebenicói és spaletoi kikötők (hová Klissza miatt akart menni) meglátogatását ragusai galályakon, de löport ne adjanak neki, azzal mentvén ki magokat az ottani főtisztek «hogyan nincs».¹ Ezen kívül tervbe volt véve a Skanderbég albán fejedelemmel való cooperatio is.² Ragusa pedig kötelezte magát, hogy a Dalmáciába érkező és hercegovinai várakat megszálló hadakat ellátja élelemmel s mindenkép segítségökre lesz.

¹ Ljubić X. 340. l.

² Mik. 767.

A királynak nagy óvatossággal kellett eljárnia. Míg a sziklás, nehezen járó hercegovinai területen nem biztosította a főbb helyek birtokát s annak a sokféle határvillongásnak és személyes surlódásnak Velence, Ragusa, s a horvát és hercegovinai urak közt véget nem vetett, addig nem jöhetett a derék hadakkal. Ezért elhatározta, hogy egyelőre fegyveres erőt küld le Hercegovinába és Ragusába rendet csinálni. Így jött létre a Rozgonyi-Thuz-féle expedíció, melynek intentióiba természetesen nem avathatta be István herceg követeit, csak megmondotta, hogy a herceggel majd ezek fognak tárgyalni.

A Szávarév melletti táborban nevezte ki november 2-án *Rozgonyi* János tárnokmestert és LakiThuz János zagorjei országos főkapitányt teljes hatalmu biztosoknak, azzal az utasítással, hogy hadaikkal: 500 lovassal menjenek a helyszínére, tárgyaljanak István herceggel és az ő megbízásából ott a helyszínen egyezzenek meg vele, úgy a mint jónak látják. Utasította egyuttal őket, hogy *Klissa* vár ügyét is hozzák rendbe, melyet Velence akart mindenkép elfoglalni és hogy a livoi vár és župája környékén csináljanak rendet.¹

¹ Függelék LIX., LX., LXII.

A magyar király meghatalmazottai nov. 5-én indultak utnak,¹ nov. 28-án — Jajczán át — Stagnoba érkeztek² és decz. 8-án fogadták őket Ragusában.³ István herczeg rendkívül megijedt e missiótól. Ő kívánta, s mikor azután megérkezett a magyar had, nem tudta, hogy mire vélje a dolgot. Barátai, a mint mondja, azt irták, hogy ezek a magyar hadak az ő elfogására jöttek.⁴ Novi várába vonult tehát, és bizván a köztársaság ígéretében — t. i. ha baja esik, bátran fordulhat tisztjeihez — a cattaroi proveditorehez küldött. Azt akarta tőle, hogy fogadja be őt velencei területre. Ez azonban — correct módon — azt felelte, hogy ha a herczeg a török elől fut, szívesen befogadja, de ha a magyar király elől menekül, akkor csak azon esetben fogadja be, ha a köztársaság azt egyenesen megparancsolja neki. Nem az átadandó két várbántotta a herczeget, hanem attól félt, hogy a király elfoglalja országát. Egyet fordított tehát a dolgon s a Narenta mellékét (a mai Metkovicst és Gabelát) és Castelnuovot is már a magyar

¹ Ljubić X. 343. l.

² D. R. 768. l.

³ U. o.

⁴ Ljubić X. 350. l. és k. k. l.

követek megérkezése *előtt*, külön követe útján felkínálta Velenczének, remélvén, hogy ekkép kibuvhat kötelezettsége alól. Sőt kitűzte Castelnovoban a köztársaság lobogóját is. A köztársaság nov. 25-én hozott határozatában rendkívül megörült az ajánlatnak, a követnek 100 aranyat és egy diszruhát adott.¹ Már nov. 28-án meghagyják spalatói helytartójuknak, hogy szállja meg Narentát «István herczeg akarata és határozata alapján».² A köztársaság érezte, hogy ezzel éppen nem illő módon a magyar király jogkörébe nyult. Decz. 2-án Mátyás királynál tartózkodó követével, Venier Ferenczcel megértették, hogy oszlassa el a király méltán feltámadható gyanuját; tudassa vele, hogy István herczeg a köztársaság védelme alá adta Narentát, mert ő maga nem tudta megvédelmezni s inkább keresztény kézen akarta látni, mint hogy a pogány foglalja el. Velenczében igen jól tudták, hogy Narenta birtoka Ragusára nézve felette sérelmes és észak felé leköti forgalmát, úgy hogy most már teljesen és pedig közvetlen szomszédságban északról és délről környékezi a nagy velencei köztársaság hatalma. Előre érezték,

¹ Ljubić X. 345. l.

² Ljubić u. o.

hogy a ragusai követ protestálni fog e lépés ellen és felhatalmazták követüket, hogy igyekezzenek «minden uton» elsimítani ezt az ügyet.¹ Hiába tervezett Mátyás expedíciót, már csirájában megfojtott minden vállalatot a helyi érdekek versengése.²

A ragusaiak viszont, a kik nagyban várták a magyar segítséget, most, midőn a magyar hadak Ragusában voltak, rendkívül megijedtek. Attól féltek, hogy a velenceiek megvesztegetvén a magyar zsoldosokat, majd Stagnot is a köztársaság kezére fogják juttatni. Sőt ennél is nagyobb rémület fogta el a népet, hogy a várost magát is elfoglalják, midőn a magyar kapitányok 1466 febr. 9-én megjelentek a városban.

Jellemzi az öreg herczeget, hogy ő — a ki ijedtében hirtelen felkinált mindent Velenczének, most meg, ott lévén a magyar hadak, jónak látta mégis csak tárgyalásokat kezdeni. Már megbánta, hogy Velenczével elhirtelenkedte a dolgot, hátha jobban jár mégis Mátyás királlyal. Rozgonyi Jánossal és Thuz Jánossal tényleg

¹ V. ö. még M. D. E. I. 43., 47., 49., 50. Állítólag 10 ezer aranyat ígértek a király követének.

² Resti 372. l.

tárgyalt és pedig Raguzában.¹ 1466 május 20-án, tehát alig egy fél esztendővel aztán, hogy ő maga kínálta Narentát és Krajna vidékét Velenczének, azzal állott elő, hogy Marzello Jakab spalatoí proveditore birtokba vette e vidéket *a nélkül, hogy őt megkérdezte volna*. Igaz ugyan, hogy ő megírta, hogy ha baja lesz, átadja a birtokot a köztársaságnak, mert tudja, hogy nem tartja meg a törökökkel és magyarokkal szemben országát és inkább szereti, ha az ő kezökön van. Nem tagadja le, hogy felkínálta birtokait a köztársaságnak, de ezt felhasználja ujabb kérésnek a támogatására. Megkínálja a köztársaságot a cattaroi öbölben levő váraival is, de egy kastélyt kivánt földdel és évi segélylyel, továbbá hogy a török elvonulása esetén adják neki vissza országát, quia dulcis est amor patriæ és adjanak erről írást. A köztársaság ezen az ajánlaton is kapott és az első nagy lelkesedésben Brazza-szigetét is hajlandó volt oda adni és egy házat Spalatoban. Sőt megengedték azt is, hogy esetleg Velenczében lakjék. De aztán később csak Visoki várának az átadásába egyeztek bele² (Spalato környékén). Hogy Rozgonyi-

¹ Ljubić X. 359. l.

² Ljubić X. 365. l.

val és Thuzzal mit tárgyalt a herceg, azt pontosan nem tudjuk, valószínű, hogy 3000 katonát kért Mátyástól.¹ Bizonyos, hogy halogatta velük szemben végleges elhatározását.

A király azonban nem bocsáthatta e 3000 katonát rendelkezésére és értesítette a köztársaságot, hogy ha a hercegnek katonára van szüksége, szedjen ott helyben.

Rozgonyiék missiója Ragusában és környékén 1466 febr. 16-ig húzódott, minek az lett a vége, hogy a magyar biztosok erőiesen jártak el, ledobatták a velencei zászlókat s a ragusaiak Stagno birtokában maradtak. A velenceiek erre lemondtak a birtokba vételről. A magyar hadak azután megszállották *Počitelj* várát, melynek élelmezését és karban tartását a ragusai köztársaság vállalta magára, Mátyás király pedig az évi adót is a vár fentartására utalta ki.² Ragusára nézve ez annyiban eredmény volt, mert a török szomszédsággal szemben legalább egy megbízható, fegyelmezett csapat állott rendelkezésre, de ez vajmi csekély eredmény volt. Abban valamennyi forrás egyetért, hogy a magyar biz-

¹ D. R. 769—774.

² Annali di Ragnina 263. l.

tosok István fejedelemmel nem végeztek semmit.¹ Oly keményfejű emberek közt, mint a Kosačák, semmiféle követség nem tudott volna rendet csinálni. A családi viszály még élesebben lángolt fel mint előbb. Valóságos drámai erővel hat, midőn az öreg herczeg elpanaszolja a velenzei köztársaságnak a békéltetés folyamán, hogy 1000 arannyal megrövidítették. Mindennek az oka fia, László, az vesztette el az országot, «ha ezer élete volna is, megérdemelné, hogy valamennyit elveszítse, nem csak azért, a mit ellenem tett, lévén én atyja és ura, hanem az egész kereszténység ellen, mert az ég tudja, hogy ő kalauza a töröknek Boszniában és valamennyünk halálának és romlásának az oka. Ő vezette a törököt országába és egyetlen egy napon 30 ezer ember vesztette életét s mindent elégettek; ezt tette ez az átkozott és engedetlen fiu». És mi a viszály oka?: «urrá akart lenni még atyja életében és azt akarta, hogy az öreg herczeg neki

¹ Gerardi de Callis 1466 jun. 27. E jelentés azt mondja, hogy Mátyás, midőn Zágrábban volt, elfogadta a herczeg ajánlatát és Vlatko állítólag tuszul maradt nála. A király pedig az egyezség végrehajtására küldötte ki Rozgonyit és Thúzt 5000 (500) emberrel. Makušev I. i. II. 165., 166. Nehéz a gyakran ellenmondó, csak szóbeli közléseken alapuló jelentésekből kihüvelyezni a valót.

engedelmeskedjék». Háztartására három várat utalt ki: *Susedet*, *Prosrednicdt* és *Budost* és mégis testvérének rovására akart többre szert tenni.

Nem egészen úgy áll a dolog, a hogy a herczeg írja. Az a való, hogy ő a magyar királynak felajánlotta országának megmaradt részét és mikor a király tárgyalás céljából leküldötte követeit, meggondolta a dolgot és időközben a velenceieknek ajánlotta fel országait. Mátyás király követének pedig azt mondta, *hogy azok az országrészek, melyeket ő a királynak ígért, nincsenek az ő birtokában, hanem a fiáéi, azok nevében pedig nem tehet ígéretet. Hogy kifogásának elfogadható alapot adjon, még a Rozgonyiék megérkezése előtt hirtelen átadta az előbb említett várakat László herczegnek, hogy így ne kelljen a szavát beváltani.*¹

A László herczeggel való megbékülés azonban most is csak nagyon rövid ideig tartott, mint az előbb említett panasz bizonyítja, azért mert László azt a három várat komolyan a magáéinak tekintette és mert abból, hogy atyja a családi örökséget átadja Velenczének, ő maga igyekezett hasznot huzni.

A magyar kiküldöttek még Ragusában időz,

¹ Ljubić i. h. 347., 349.

tek, midőn László herczeg sógorát, Kantakuzén Manolét küldötte Velenczébe és arra az esetre, ha menekülnie kellene, Curzola vagy Lesina szigetén kért magának menedékhelyet. Egyuttal felkínálkozott a köztársaságnak, hogy Bosznia védelmét illetőleg kapitánya akar lenni a köztársaságnak, szóval a «magyar zászlós úr» szolgálatot vállalt Velenczével szemben. Nem volt ebben semmi illoyalítás, hiszen Mátyás védelmének ekkor még semmi hasznát sem látta. A köztársaság az ajánlkozást igen szívesen fogadta, mert febr. 17-én kinevezték kapitánynak és 500 aranyat utaltak ki neki a cattaroi jövedelmekből.¹

Tehát vergődés az egész vonalon. Apa, fiu egyaránt igyekszik lehetőleg biztosítani a jövő kilátásokat a maga részére és a kapkodással sem a magyar segélyre nem számithatott, a törökkel pedig szintén elrontotta a dolgát, Ragusa — érthető indokból — féltékeny lett a velencei térfoglalásra és a családtagok közti ellentét csak siettette a végleges elzüllést.

E közben a török csapatok folytonosan becsaptak, úgy az öreg herczeg, mint fia László területére. Ez utóbbi a ragusai köztársaságtól kért segítséget, hogy magyar hadakat hozathas-

¹ D. R. 774. Salvus conductusa 1466. máj. 10.

son, azonban ezt megtagadták. Az öreg herceg közben nagyon elkedvetlenedett és látván, hogy sehol sem ér célzt, végre Ragusával kezdett alkudozni, a mely Giupanat ajánlotta neki fel birtokul és lakóhelyül. Ezt az ügyet a herceg személyesen beszélte meg Ragusában — május havában — a tanácscsal,¹ de már betegén tért vissza Novi várába. Ide gyűjtötte össze hiveit, Radint, a patarénius egyház fejét (veliki gost) Dávid dibrai (dabari) görögkeleti metropolitát és elkészítette végrendeletét. Ott volt hive Vukotić Pribislav is. Közben is orvost kért a köztársaságtól, de ezek a dühöngő pestis miatt nem küldhettek, valamint katonaságot sem, mert a mi katona volt, azt Rozgonyi Jánosnak bocsátották rendelkezésére. Közeledni érezvén végét, összes ingóságát Ragusába vitette, mert mégis csak a köztársaság becsületességében bízott, melynek ez már a Brankovicsokkal szemben fényes tanuságát adta. 1466 május 22-én vagy 23-án halt meg.

Május 20-án kelt végrendeletét bevitték Ragusába, mert a végrehajtással a köztársaság volt megbizva. Felbontatván kiderült, hogy országát három fiára hagyta. *Novi*, a főerősség *Vlatkónak* jutott birtokába. E részben László herceget nem

¹ Pučić: Spomenici II. 124. I. szláv s latin nyelven.

rövidíthette meg, mert hiszen atyja örökségének jó része már is kezében volt. Annál inkább sujtotta Lászlót az ingók felosztásában. Mig Vlatko és István fia fejenként 30 ezer aranyat kaptak, özvegye 1000 aranyat és Istvánra hagyta összes értékes ingóságait beletudva az anyja Borbála részéről az udvarnál maradt ruhákat és csak a mi ezenfelől maradt, ezekben osztottak a testvérek. A végrendeletben levő ingósági hagyatéknek táblázatos kimutatása a következő:

Vlatkó	István	Cecilia
30,000 arany	30,000 arany. Ikonok, arany, ezüst és gyöngy kerettel. Gyöngyös korona. Gyűrűk, nyaklánczok. Serpentin-üveg. Ezüst üveg (Sandalj vajda vette). Négy drágaköves nyakláncz. Gyöngyös öv (Borbála nejének szánva). Összes köves gyűrűk. 4 öltözet. Anyjának Borbálának összes ruhái, Ha megházasodik, egy <i>Mátyás királytól</i> kapott, arannyal beszegett bíborpalást, egy piros, arannyal szegélyezett köpeny. Egy virágos, fejedelmi bíbor köpeny s egy arannyal átszőtt selyem öltöny.	1000 arany két ezüst kupa " " korsó " " csésze " " tál 6 " kanál 2 " öv 1 vég aranybrokát szövet s összes a fejedelemtől kapott ruhái, mióta az udvarhoz jött.

Ezen itt felsorolt tárgyakon kívül, a többi ingóság László, Vlatkó és István közt egyenlő részben felosztandó.¹

Senki sem szegheti meg rendelkezésemet. «Még fiaim sem, mert a míg élek engem illet e felsorolt hagyaték felett a rendelkezési jog. E végrendelet végrehajtásával felhatalmazom De Georgi és De Gozze, ragusai előkelőket.»

A végrendeleti hagyaték részleges felosztását Radin gost és Dávid metropolita, valamint

¹ Die Schatzkammer der Familie Hranići (Kosača), Lilek Emilian W. M. B. H. II. 125—155. lapján összeállította Hranić Sandalj és Vukčić István hercegnek Ragusában és Velenczében elhelyezett pénzének és érték-tárgyainak jegyzékét nyomtatott forrásokból; jobbjára Miklosich és Pučić nyomán. 131—150. lapon leltárba foglalja úgy a pénzösszegeket, mint az egyes tárgyakat a végrendelet alapján. A ragusai letét Miklosich szerint 70 ezer, Pučić szerint 71 ezer aranyat tett. Igen érdekesen és alaposan kommentálja az egyes tárgyakat, csak az a csodálatos, hogy nem vette észre, hogy a végrendeletben István herceg meghalt feleségéről, Borbáláról és harmadik feleségéről Ceciliáról van szó. A mi a Mátyás király küldte subát illeti, a mely vörös szövött selyemből való, azt véli, hogy ez arannyal szövött nagy, vörös suba volt és abból, hogy István hercegre hagyta azon esetre, ha meg-nőszül, azt következteti, hogy az női ruha volt. Vuk Karadzscic szótára szerint suba, hosszú női ruha kék ujjakkal és prémmel kivarrrva. Az a feltevés, hogy ezt a subát Mátyás akkor küldte Istvánnak, mikor 1463-ban Hercegovinában segítséget kapott, teljesen helyes. A végrendelet ama

Vukotić Pribislav közvetítették. A végrendeletben azonban 10 ezer aranyat hagyott a pápának is egyházi célokra és lelki üdvösségére. Ezt a legatumot olybá lehetne értelmezni, hogy megszállotta az örökkévalóságtól való félelem. Jelleméből azonban hiányzott minden sentimentalismus, inkább arra gondolt a summa átörökítésével, hogy családjának esetleg biztosítja a pápa segedelmét.

szavai «delego vestamentis meis subam magnam», arra utal, hogy ez a suba az ő ruhái közül való volt. Tehát nem egészen világos az értelem. Lehetett az vörös palást is. A mondat bevezetése és az előtte való mondat az utóbbi felfogást látszik támogatni annál is inkább, mert köpeny vagyis palást alatt plašti-t kellene érteni. *Megkockáztatunk egy feltevést. Hátha a Fojnicában, Boszniában a ferenczieknel őrzött Mátyás király czimerével ellátott kárpit, melyet néhai Kállay Béni megszerzett a magyar nemzetnek, ez az István hercegnek ajándékozott ajándékdarab.* Az Erdődy-féle galgóczi teljesen analog kárpit is hihetőleg ilyes diszajándék. Examentum alatt 6 fonálra szövött selymet kell érteni. E kulturtörténeti értékű közleményre felhívjuk a kutatók figyelmét.

IV.

István herczeg halála után kitört a viszály az örökösök közt; László, a legidősebb herczegfi, abban a hitben volt, hogy atyja őt testvérei rovására megrövidítette. Azonban a ragusaiak, mint az örökség letéteményesei, egy tapodtat sem tértek el a végrendelet szavaitól és békés egyetértésre intették a testvéreket. A végrendelet végrehajtásából kifolyó intézkedések, a herczeg fiainak magatartása és az 1466 május után beállott zűllés, hosszú fejezetet alkotnak abban a szomorú vergődésben, melynek részleteiről a ragusai levéltárban közölt adatok elég megbízható képet nyújtanak. Nem kívánjuk ezeket elemezni és csak a végső katasztrófa körvonalaire utalunk.

A két testvérnek, László herczegnek és Vlatkónak, rögtön szükségük volt a pénzre, de a köztársaság nem mellőzhette a formákat. Roz-

gonyi János és Thuz János, a magyar biztosok, ismervén a helyi körülményeket, figyelmeztették Mátyás királyt, hogy a végrendeletben 10000 arany egyházi alapítvány is szerepel. A király erre kieszközölte a pápánál, hogy ezt az összeget bocsássa az ő rendelkezésére, minthogy az ottani magyar őrség ellátására költségre volt szüksége. Mig azonban a pápa elhatározása megérkezett, a király letiltotta a köztársaságot a végrendelet végrehajtásától. 1468-ig¹ tehát csak előlegeket adtak a testvéreknek.

¹ A pápa beleegyezése és utasítása 1468. febr. 10. kelt. D. R. 629. l. Resti 377—79. 1476. aug. 17. István herceg öröksége ügyében Mátyás király 18 ezer aranyat követelt az István hercegnek nyújtott segély fejében és azért tiltotta meg a ragusaiaknak, hogy az örökséget liquidálják. Rozgonyi János és Thuz János 1466. okt. 24-én zárat rendelnek el a városnál. (Rad.)

Ez a meghagyás állítólag Klissából kelt. Ugy látszik, Ragusa ezen eljárás ellen tiltakozott, mert decz. 4-én Rozgonyi és Thuz részéről hasonló parancsot kaptak. Ekkor a herceg fiai Velenczéhez fordultak (Ljubić S. Rad. XVII. 1—17. Ragusa viszonya Velenczéhez.)

A dolog azonban úgy állt, hogy Rozgonyi és Laki Thuz János Sinj várában decz. 4-én megirták a köztársaságnak, hogy azok között, a kiknek István örökségére joguk van, Vlatko herceg a maga igazát előttük bizonyította és hogy László hercegnek atyai öröksége a köztársaságtól ne vonassék el. Megkeresik a király nevében a várost, hogy István herceg összes

Azonközben a testvérek keresték az érintkezést a királylyal s férjhez adták Mara hugukat Crnojević Ivánhoz.¹ László herczeg, kit a törökök leginkább szorítottak, időközben birtokadományt eszközölt Mátyás királytól, valamint hiveinek egy részével — Vlatković Ivánnal — Magyarországra költözött. Vele ment a felesége

örökségét, a mely náluk van letéve addig, míg a király embert nem küld hozzájuk, a kivel ők is átvizsgálják a kincset és az illető örökös jogait, a szóban forgó kincset ne adják ki. Ennek megmagyarázására küldik Sándor telkibányai apátot. Dr. Margalits Ede Horvát repertorium I. 316. kivonatolván ez értekezést, okt. 24-ről keltezi Klissából Rozgonyi levelét. Ez azonban teljesen hibás, a mennyiben Klissából okt. 2-án kelt Rozgonyi levele és abból a következő tűnik ki: Mátyás király tényleg küldött sereget István herczegfi védelmére, még pedig István, Vlatko fia utján arra kötelezte magát, hogy e sereget fizeti. Ez az összeg 27 ezer arany forintra ment. Ezzel tartoztak tehát az örökösök a királynak. A köztársaság tehát Vlatkonak a nála levő hagyatékából 9 ezer arany forintot kifizetett és erről nyugtatványt is állítanak ki, fenmaradt tehát 18 ezer arany forint követelés. Ilyen hiányos képet kap az ember, ha az okleveles anyagnak csak egy részét ismeri. Most tehát már tisztában vagyunk az egész misszióval. István fiát Vlatkot felküldték Mátyáshoz, kinek országát felajánlotta, s csak azt kötötte ki, hogy a király küldjön katonát, a kiket majd ő fizet és mikor a király csakugyan küldött katonát, akkor megijedt, hogy kihódoltatják országából és egyidejűleg Velenczének ajánlotta fel országát. V. ö. még függelék LXIV—V.

¹ 1469. Resti 380. l.

és fia, Balsa Péter is.¹ Valami módon magához kerítvén apja ingóságainak egy részét, ezzel ifju öccsét, Istvánt, de Vlatkót is elkészerítette, és azonfelül látván, hogy nem tarthatja meg országát, ez volt rá nézve az egyetlen menedék.

Vlatko herczeg, István herczeg második fia, öccsével Istvánnal Noviban székelt. A török bégekkel a szomszédban azonban olykor jó barátságot tartott s ha nyílt rá alkalom, versenyt zsarolta velük a ragusai kereskedőket.²

Öccse Koszacska István ekkor 15—16 esztendő s ifju lehetett. Ugy látszik, hogy 1474 táján térhetett át a mohamedán hitre, mint ilyen az

¹ László ágának magyarországi szerepléséről más alkalommal lesz szó.

Pridislaus, 1466. aug. 14. *János* humi vajda, Albert, veszprémi püspök csekeli várjobbágyait a vránai perjelséghez tartozó somogy megyei Mike község prédálásáért felmenti a megtorlástól. Vasvár-szombathelyi káptalan fasc. C. No. 14. Függelék LXIII.

Ragusa 1473. jun. 14. szövetséglevelet állít ki: Cecilia, István herczeg özvegye, Vlatko és István s unokahuga (Istváné?) «*alla nobil madona Amalta*» részére. László már nem szerepel. 1476 aug. 17. pedig Kyra Anna, László hg. felesége és fia már Brezoviczán kelteznek. Függelék LXVIII Balsa, László szt-szávai herczeg fia és anyja «Charava» (Kyra Anna) biztosító levele, hogy Brezovicza város kiváltságait tiszteletben tartják. Vasvár-szombathelyi káptalan fasc. 12. no. 6. Függelék LXXI.

² Resti 381. l. MDE. 73. 79—80.

Ahmed nevet nyerte. Rábeszélés, haszonlesés, vagy László bátyja iránti gyűlölet vitte-e erre a lépésre, nem tudjuk. Mindenesetre bizonyos, hogy fanatikus mohamedánná sohasem vált és Vlatko testvérével mindig fentartotta a jó viszonyt. Midőn a török 1474-ben megkísérelte, hogy megalkuvás útján kerítse hatalmába Castelnouvot, Vlatko székhelyét, és ez alkalommal nagy ígéretekkel tettek neki, ha átengedi, öcscse Ahmed, a kinek révén ezt az ajánlatot tették, maga óva inti, hogy ne sokat bizzék a török ígéretében.¹ Bizonyos keresztény vonás megmarad benne később is, mert atyafiságával fentartotta az összeköttetést és a velenceiekkel mindvégig sűrű összeköttetésben állott, a kik nehéz pillanataikban mindig számítottak az ő közbenjárására. Feltevés ugyan, de nagy a valószínűsége, hogy titokban sohasem mondott le örökösödési igényeiről és azt remélte, hogy a szultántól valami czimen megkaphatja örökét.

Eszes, simulékony ember volt, a ki hüvös szemmel nézte a török viszonyok alakulását, ismerte gyöngéiket és tudott velük bánni. Ennek köszönheti nagy karrierjét, a melyet a török udvarnál megfutott, nagyvezér, a szultán veje

¹ 1474. okt. 23. okt. 24. Milano Á. L.

lett. De ez csak közbevetőleg legyen mondva, mert életrajza és működése a török történelem lapjaira tartozik.¹

Vlatko szorongatott helyzetében, midőn a török apránként elfoglalta várait, ezért a pápához fordult segélyért, de biztatásnál egyebet nem kapott.² Látván végromlását, midőn a török folyton összébb szorította országrészét, Novit és a közeli Fort-Opus erődöket felajánlotta Mátyás királynak, magyar őrségre bízva a védelmet.³ A ragusaiak is szerették volna megtartani Novit, de lekéstek vele.

Midőn Mátyás király nyugati diverziói következtében békét kötött a törökkel, ezzel szadjára engedte a tért a töröknek.

Az a magyar őrség, mely Počiteljben a ragusai adó költségén tartatott, emberül megfelelt

¹ Életrajzi vázlata Glasnik 1894. 360—3. Peez Károlytól. Ő s még utódai is folyton fizettették Ragusát öröksége czímén. Razzi Kron. 111. l. Velenczével való viszonyára Marino Sanudo III—XXVII. köt. 1500-ban egy rubintot követel Velenczétől, mely Vlatkóé volt s Loredano kezébe jutott III. 191. l.

² Róma 1475. feb. 21. Vlatko sztv. szávai herczeg leveleire válaszol a pápa, hogy követei nála jártak és összetartásra, ellenállásra inti őket, segélyt igérvén neki. Kaprinai 9—18. Függelék LXIX.

³ Resti 387—7; Luccari III. 195—6.

feladatának. Sándor apát, kinél buzgóbb követek kevés volt Mátyás királynak, nagy ügyességgel közvetített Vlatko s a király között, gondoskodott a magyar csapatok élelmezéséről mintegy déldalmáciai helytartóként.¹ Noha e derék férfi működésének méltatása, valamint e magyar hercegovinai occupatio részletes tárgyalása meg-

¹ A Raguzából való Sándor telkibányai apát 1469 nov. 20-án kapott Mátyás királytól megbízást, hogy Dalmáciában a királynak bizonyos utasításai szerint intézze a politikai dolgokat. Költségeit a király a raguzaiak évdíjára utalja. HO. III. 423. 1470 febr. 14. 100 aranyat nyugtáz; 1470 ápr. 10. 300 aranyat; a király Visegrádon 1472 okt. 9. újabb 200 aranyról ad nyugtát, melyet Sándor apátnak a királyi adóból kiutaltak. HO. III. 426. 1472 okt. 27. újabb elismerését nyilvánítja a köztársaságnak, a miért Sándor apátnak és társának Derecskey Péternek kiutalták a költséget. HO. III. 427. 1473 febr. 13-án 500 aranyat utaltak ki a raguzaiak. Sándor apát missziójában, társaként Derecskey Péter is részt vett mint a király küldötte. Sándor apát a köztársaság részéről kiutalt pénzeket, a melyekről ő maga is nyugtákat adott, a végvárok őrzésére és megvédésére fordította. 1473 márczius. HO. 428. A köztársaság részéről fizetett évi 500 arany voltaképen a köztársaság érdekében fordított az említett végvárok fentartására. 1474 május 19-én a király köszönete, 1474 június 27. Ernuszt János szlavoniai bán és kincstárnoknak levele. HO. 428—429. A király e buzgó emberét már 1465-ben megjutalmazta s örök joggal neki adományozta egy szláv nyelvű adománylevelében a Castelnovo körüli zsupát. l. Miklosich Mon. Missiója részleteiről DR. 775—800. Függelék LXI. s az 1. sz. műmellék. let hasonmásban.

érdemelné a fáradságot, ez alkalommal a magyar őrség dolgai közül csak egy részletet, a híres mosztári hid kérdését kívánjuk megemlíteni.

Truhelka Ciril volt az első, ki a mosztári híres hidnak építését először hozta összeköttetésbe a počitelji megszállással még pedig a Dipl. Ragusanum alapján. 1465 decz. 28-án ugyanis a raguzai tanács rendeletet adott ki, hogy a Narenta felett hid építtessék Počitelj mellett a köztársaság költségén, hogy a magyar sereg könnyen átszállhasson.¹

1466 jan. 3-án pedig ácsokat és más hid-építőket küldenek Počitelj mellékre és jogot adnak a rectornak, hogy annyi költséget fordítsanak e célra, a mennyit a munka megkíván.² A kérdés csak az, hogy csakugyan a mosztári hid építése forgott-e szóban. Truhelka arra alapítja következtetéseit, hogy 1. Mosztár valamint hidja oklevelesen nem emlittetik 1465 előtt. Ez az érv nem áll egészen a maga teljességében, mert 1448 és 1455-ben pons terræ név alatt egy hid emlittetik Kosača István herczeg birtokai között.³ 2. A Dipl. Rag. közléséből következik, hogy

¹ Diplom. Ragusan. 79. 1. A hidat mai állapotában 1. a 2. sz. műmellékleten.

² U. o. 770. 1.

³ U. o. 779. 1.

a hid közvetlenül Počitelj mellett épült. Ez a hid összeköttetést létesített Jajcza-Herczegovina között és a régi Korvin-ut nyomát Mosztártól Rámáig még ma is meg lehet állapítani. Mindazon patakok mentén, melyek a Narentába torkolnak, egyforma régi stilban épített hídfejeket lehet látni. (Drežnica, Doljanica.) Az ut a Narenta torkolatától a Narenta völgyén keresztül vezetett, a hol hídfe részletek maradtak meg, Prozoron és a Makljenen át a Verbász völgyében. A hid Počitelj közvetlen közelében nem is épülhetett, mert azon esetben az országnak nem lett volna értelme, ugyanis ez esetben a jajczai országnak Ljubuskinál kellett volna átvezetni a Narentán. Ez az összeköttetés azonban oly nehéz, hogy még ma sincs meg. A Mosztár melletti átkelő azonban a természet alkotása és predesztinálva van hidépítésre.

Ez érvelésre vonatkozólag csak azt jegyezzük meg, hogy épen azért, mert a mosztári átkelést a természet is megjelöli, majdnem bizonyosnak látszik, hogy ott már előbb is volt hid.

3. Počitelj közelében nem találunk hidmaradványokat, még az esetben is, ha fából volt, a kőből épült hídfe maradványoknak meg kell lenniök. A hidnak, mely ekkor épült, minden-

esetre nagy méretűnek kellett lenni, mert a magyar király két követe Farkas György és Benedek a király költségén mérnököket, kőfaragókat, kovácsokat és egyéb a hidépítéshez szükséges mesterembereket fogadtak.

A hidon látható török feliratok csak a hid renoválására vonatkoznak, ezek a 974. évszámot jelzik a javítás idejeként (a mi számításunk szerint 1566-ban).

Truhelka érvelése mindenesetre annyit bizonyít, hogy 1465-ben a magyar Jajcza és a tenger közötti összeköttetés biztosítására kőhidat építettek. Nyílt kérdés, hogy Mosztárnál volt-e hid már is és ha volt, 1465-ben ennek helyére építették-e az új hidat, vagy új hid készült-e, mindezt egész pontossággal nem lehet megállapítani. Annyi azonban kiderül, hogy raguzai mesteremberek építették és az is bizonyos, hogy a törökök, e munkánál, a melyet vagy pusztítás ért vagy nagyobb méretekben építettek ki, szintén raguzai mesterembereket alkalmaztak.

1481 végén a török mindinkább közeledett Novihoz s 1482-ben ostrom alá fogta. Volta képen nem foglalták el, hanem az őrség és Vlatko herczeg sehonnan sem remélhetvén segédelmet, elhagyták a várost. Az őrség és Vlatko

herczeg Ragusába menekültek, a hol az őrség egy részét zsoldba fogadták. Vlatko rövid ideig hugánál Crnojević Jánosnénál lakott, aztán hajón Arbe szigetére ment, a hol nemsokára meghalt. Özvegye Marco Loredano hirneves velenzei kapitánynak lett a felesége, utódai Velenzében folytatták tovább a nemzetséget.

Mindez azonban nem akadályozta meg Herczegovina török kézre jutását. A kis magyar őrség, hazulról nem frissítettven fel, apránként leolvadt — elragusaiasodott. Végre bekövetkezett az utolsó csapás ideje.

A török csapatok Ajaz bég vezérlete alatt behódoltatták a még be nem hódolt részeket s szandzsákokat alkottak Herczegovinából, melyet a bosnyák helytartó alá rendeltek. Hiába voltak Mátyás király 1480 decz. győzelmei és vezérek szerencsés portyázásai Boszniában, az Adriamenti vidéket nem óvhatta meg a török foglaltól.

5. *Vukotic Pribislav, István herczeg kamarásának végrendelete 1475-ből.*

Azon előkelő személyiségek között, a kik Kosača István udvarában irányt adtak és külföldi összeköttetéseiben politikáját képviselték,

első sorban áll Vukotić Pribislav. Vukotić Pribislav életrajzi vázlatát megírni annyi, mint újból előadni Hercegovina történetét a XV. század közepétől István herceg haláláig. 1448-tól 1466-ig alig volt oly hercegovinai követjárás, a melyben Pribislav (Pribizovac, Pribisav, Premislav) ne vett volna részt. Az olasz jelentések camarlengonak, kamarásnak nevezik s mint az ország előkelőinek egyikét emlegetik. Bizonyára nagy része volt a hercegi méltóság felvétele kimódolásában; ő volt az, ki Alfons, nápolyi királynál, családi és politikai ügyekben közvetített.¹

Legnagyobb szerep jutott azonban Pribislavnak a Velenczével való tárgyalások alkalmával. 1461. végén, midőn Sperančić Pál, horvát bán, ellen védelmet keresett ura, István herceg, Osztrovica és Klissa várát szerette volna elfoglalni. E célból fegyvereseket kért a *köztársaságtól*, azt akarván elhitetni Velenczével, hogy a várat számára foglalja el. Kivánta továbbá, hogy Mátyás királylyal szemben a köztársaság védelmezze meg őt, fejtegetvén, hogy e két vár

¹ Resti 347. — 1455. István hg «Pribisovaz»-ot küldte Nápolyba. A ragusaiak felhasználták ez alkalmat, hogy kereskedők érdekeit figyelmébe ajánltassák a hercegnek.

okkupációjának nincsen semmiféle ellenséges czélzata.

A követségi utasítás részletes tartalma :

A bosnyák király (István Tamás † 1461.) halála után fia, István az ő leányát (Katalin), a király feleségét anyjául fogadván követeket küldött hozzá, hogy kössenek békét. Ő Vlatkó nevű fiát néhány báróval elküldte a koronázásra és kéri a köztársaságot, hogy ezt a békességet vegye tudomásul. Fegyvereket kér a török ellen, hogy várait megerősíthesse. Egyuttal birtokul kér néhány várat, a hova visszavonulhat, hogyha országából elűzetnék.

Egyuttal tudatja, hogy a múlt esztendőben (1460.), midőn a török ellene jött, Mátyás magyar királyhoz küldött segedelemért, de ez Csehországban lévén elfoglalva, Pál horvát bánt utasította, hogy seregével menjen segítségére. A bán azonban azt mondta, hogy nincs annyi embere, sem pénze, hogy őket fizesse. A herczeg 3000 aranyat adott neki, midőn a török országába jött és ő még se jött segélylyel, a miért aztán békét kellett kötni, a mennyiben 40,000 aranyat fizetett a zsákmányon kívül, a melyet a török ejtett. Nevezett Pál bán, Tamás, bosnyák király halála után egy várat vett el utódjától, Istvántól, mire ez Mátyás királyhoz fordult, a ki azt mondta, hogy igazítsa el dolgát, a mint tudja. Ez a Pál bán a köztársasággal is viszályban áll, miről bizonytságot tehetnek Dalmáciában a többi előkelők is, azért küldjön neki embereket és gépeket, hogy megboszulja magát a közös ellenségén.

Novi várában megesik, hogy az ő kereskedői velencei területre jönnek, de nem kapnak portékát,

állítólag mert a köztársaságtól nincs engedélyük ; ezt a concessiót kéri.

Az ő követé «Premislav», kamarása, a kit a Pál bán ügyében küldött a köztársasághoz. Ő Pál bán ellen harczot kezdett, hogy Klissa várát elvegye. A köztársaság nézze el ezt a háborút, igazítsa el a dolgot a magyar királylyal, és ha a herczeg elfoglalta a várát, vissza fogja adni a köztársaságnak.¹

A köztársaság nagyon ügyesen védte ki ezt a nyilvánvalóan rovására tervelt foglalási szándékot.

István herczeg előterjesztésére ugyanis azt felelte a Signoria, hogy nagyon örül a bosnyák királylyal kötött békének (1461. őszén), a melynek létesülését mindig óhajtotta ; kívánja, hogy meg is maradjon.

Ami a puskások dolgát illeti, melyeket István herczeg kért, a köztársaság kitérően felel. A keresztény hatalmakat máris felhivta a köztársaság a török elleni védelemre és mindent elkövet majd, hogy országa megvédésében segítségére legyenek, de ostromgépészeket és puskásokat pénzért is kaphat minden oly esetben, mikor szükségét látja.

Ami azt illeti, hogy elüzetése esetén valamely erődített helyet engedjenek át neki, remélik,

¹ MDE. I. 101—3.

hogy ez nem fog bekövetkezni. Ha azonban ez a nem várt eset mégis bekövetkeznék, akkor mindig készek, hogy őt, fiait és javait befogadják, megőrizték; Lesina szigetén szívesen látják majd.

A mi a Pál bán elleni háborúra adandó segítyt illeti, azt nem adhatják; mert az a körülmény, hogy Pál bán nem engedi alattvalóit velencei területre lépni, még nem ok a hadviselésre.

Nem akarják visszatartani a Pál elleni háborútól, de figyelmeztetik, hogy Osztrovica vára az övék volt és teljes jussuk van hozzá, valamint Klissza is, mely mindig védelmük alatt állott, ezt tartsa szem előtt. A mi a herczegovinaiak részére kért kereskedelmi szabadságot illeti, velencei területen szívesen beleegyeznek, de csak bizonyos kikötéssel. Tilos ugyanis, hogy az áruk és megvámolt portékák a cattarói öblön túl másutt adassanak el, mint az ő hajójukon, mely a portékát Velenczébe viszi; szóval az elővételi jog fentartásával teljesítik a kérést.

Pribislav ez alkalommal a maga érdekeire is gondolt. Előérzetében a közeledő veszedelemnek, csakugy mint ura, biztosítani iparkodott vagyonát, s menedéket akart szerezni, ha hazáját elfoglalja a török, vagy urának fiai esetleg kiturják birtokaiból.

A politikai helyzetet nálánál senki sem ismerte jobban Hercegovinában. Tudta, mit várhat Nápolytól, s a magyar udvarnál is, mint urának bizalmasa, többször megfordulván, hü képet alkotott magának a helyzetről.

Legbiztosabb menedékül Velenceze kínálkozott. Hosszas követségei alatt bizonyos italophilismus is hozzájárulhatott terveihez, de meg az a körülmény is, hogy a velencei polgárjog értékes garanciát nyújtott minden tekintetben. E követsége alkalmából, melynek nem volt ugyan az István herceg várta sikere, mert a Signoria spalatoi rektora útján maga vette kezébe Klissza vára dolgát,¹ kijárta magának és fiainak is a polgárjogot. 1463. szept. 4. meg is kapta «cum suis filiis et heredibus» — «qui nuper apud nos fuit orator ill. domini ducis Stefani.»²

Az erre vonatkozó esküt törvényes képviselője útján nyomban le is tette. Hogy ura, István herceg e lépését helyeselte, bizonyítja, hogy teljesen egyetértett vele a követendő politikai irányban és megengedte neki, hogy segítsen magán, a hogy lehet.

¹ MDE 123—4.

² Ljubić X. 270—1.

Kétségtelen, hogy Pribislav eredetileg csak úgy mint ura, bogumil (patarénus) hitet vallott, de később áttért a katolikus hitre és aztán hiven meg is maradt; midőn ura 1466-ban meghalt, a viszálykodó testvérek megunták vele hazáját, vagy pedig annyira kétségbeesettek látták a helyzetet, hogy a köztársaság területén keresett magának menedéket. Lancilago, Lancelot (Venczel) keresztnéven hű polgára lett a köztársaságnak és mint ilyet találjuk 1475 márczius 25-én keltezett végrendeletében, melyet Pini Nicolo közjegyzőnél tett le.¹

Műveltségtörténeti fontosságánál fogva ime közöljük e végrendeletet lehető teljes magyar fordításban:

Én Lancilago (Venczel), kit Vukotić Pribislavnak neveznek, bosnyák vitéz, Isten kegyelméből ép észszel, de erőtlen testtel úgy akarom, hogy ez legyen az én utolsó végrendeletem, minden egyéb előbb alkotott ebbeli rendelkezésemet visszavonván.

¹ Cecchetti a velencei államlevéltár tudós igazgatója ismerte ugyan e végrendeletet, de egy pontját kivéve, melyet az illető helyen meg is jegyzünk, csak röviden emlékszik meg róla. L. «La donna nel medio evo a Venezia.» Arch. Ven. I. ser. XXXI. 309. l.

Mindenekelőtt lelkemet ajánlom Istennek és Isten anyjának, szüz Máriának stb. Ugyancsak szeretett feleségem Dorottya¹ mindazt, a mit az alábbiakban meghagyok, felhatalmazottaimmal, Giacomo Todesco, paduai ferenczes guardian úr és komám Nuovo Monte Mártonnal végrehajtsák és akarom, hogy ezek, említett feleségemet védelmezzék és mindazt megtegyék, a mi az én lelkemre, fiamra és Dorottya feleségem tisztességére üdvös lészen.

Hasonlóképen a paduai szt. György templomban levő szüz Mária oltárnak, mely az én sirom közelében vagyon, 100 aranyat hagyok, a melyen vegyenek vagy olajat vagy birtokot az oltár ellátására. Ezt az alamizsnát az a lelkész élvezze, a kinek ez oltáron lelkem üdvösségéért minden vasárnap, minden pénteken és minden ünnepen kötelessége misét szolgáltatni.

Ugyancsak a nevezett oltárnak egy selyemegyházi ruhát, egy ezüst kelyhet, egy misekönyvet és egy hordozható elefántcsont oltárt hagyományozok.

Ugyancsak akarom, hogy valaki küldessék a szt. sirhoz az én lelkem üdvösségére, a kinek

¹ Családi nevét nem tudjuk, de valószínűleg valamely dalmát vagy horvát főnemzetségből való lehetett.

azt az alamizsnát adja feleségem és az előbb említett meghatalmazottaim, melyet jónak látnak.

Ugyancsak akarom, hogy valaki küldessék Rómába lelkem üdvösségeért az előbb említettek belátása szerint és ha pap, a ki oda megy, a nagy bőjt minden stációja alkalmával legyen köteles misét szolgáltatni.

Ugyancsak akarom, hogy lelkem üdvösségeért küldessék valaki San Giacomoba.¹ Továbbá Boszniában nem szokott az asszony hozományt kapni, hanem szerelemből, jóságáért és atyafiságának becsületességéért veszik ott el a nőt. Ezt csak azért mondom, mert én az én feleségemtől, Dorottytól semmiféle hozományt nem kaptam, hanem jóságáért és csak azért vettem el, mert jó atyafiságból való.² Neki hagyományozom összes ruháit, összes ezüstös öveit, valamint összes arany gyűrűit: 4 gyémánt és 3 rubint.

¹ E három legatum bizonyítja Pribislav erős katolikus érzelmeit. San Giacomo alatt San Jago di Compostellát Spanyolországban kell érteni. Megjegyezzük, hogy Páduában a szt. György-templomában kutatásokat tettünk a nevezett oltár holléte tekintetében, de sajnos, a templom 30 évvel ezelőtt renováltatott és így sem az oltárra, sem a siremlék nyomára nem akadhattunk.

² Ezt a jogtörténetileg igen érdekes passust Cecchetti említi és ez azt bizonyítja, hogy feleségének összes ingóságai tőle valók.

Ugyancsak neki hagyom azt *a magyar királytól* kapott sárkányos czimert;¹ ugyancsak neki hagyom az Alfons királytól nekem adott rendjelet (sciarra?) 5 gyönggyel, két gyémánttal és három rubinttal; ugyancsak neki hagyom nyakékét, melyet a cziprusi király adott nekem egy gyönggyel² és bizonyos kövekkel.

Akarom, hogy ezeket a tárgyakat mindig közelében tartsa, hogy lelkemről megemlékezzék, minthogy nekem mindig becsületemre vált és megnyugtatásomra volt.

Ugyancsak Dorottya feleségemnek hagyok egy birtokot, melyet Buzacharini Katalin³ aszszonytól vettem.

¹ Vajjon a sárkány-rendről van-e itt szó vagy valami sárkánnyal diszitett fegyverről, melyet a magyar királytól kapott, nem tudjuk. Meglehet, hogy Hervoja sárkány-rendjéről van szó, mely Pribislav birtokába jutott, mindenestre ez egyik legérdekesebb pontja a végrendeletnek.

² Pribislav idejében Cziprus királyai a Lusignan család tagjai voltak, m. p. 1432—1458-ig János, 1458—63-ig öccse Lajos, ezt 1463-ban elkergette János törvénytelen fia, Jakab az utolsó cziprusi király, ki 1463-tól 1473-ig uralkodott, ennek neje volt a velencei Cornaro Katalin, ki Jakab halála után Cziprusra való jogát átengedte Velenczének. Ugy látszik ez utóbbtól kapta Pribislav a nevezett ajándékot, mert ez felesége révén szorosabb összeköttetésben állott Velenczével.

³ A Buzzacarini családról lásd Mantovai követjárás Budán cz. munkánkat. 42. l.

1000 aranyat tisztán és szabadon, melyet neki az irányában érzett szeretetnél fogva hagyok és ennek nem mondhat ellene és nem tehet panaszt sem fiu, sem testvér.

Mindezen előbb említett tárgyakat illetőleg azt akarom, hogy az összes törvényes kellékekkel birjon és hogy ezekkel halálom után belátása szerint rendelkezessék. Emlékezetébe ajánlom az én és a fiam becsületét.

Ugyancsak Rafaelnak, első házasságomból született fiamnak hagyok 500 aranyat, a mely 500 aranyból 350 aranyat már kapott, valamint egy házat, melyet Ballei Mátyástól 140 aranyon vettem, és így az 500 aranyat már megkapta. Ezenfelül hagyok neki 490 aranyat mint osztályrészt, a mint a nagykoruságról szóló nyilatkozatban meg vagyok írva és pedig azért, mert ő első feleségemnek volt a fia és aztán jó indulatom okából.

Ugyancsak Péter fiamnak hagyok 500 aranyat.

Ugyancsak György fiamnak 500 aranyat.

Ugyancsak Katalin, Borbála és Anna leányaimnak hagyok 600—600 aranyat.

Ugyancsak, minthogy feleségem más állapotban vagyok, ha fiut szül, ez javaimból 500 aranyat, ha azonban leányt, 600 aranyat kapjon

Ugyancsak Katalin leányomnak hagyok egy nagy aranyozott ezüst, bosnyák módon készített övet.

Ugyancsak megint valamennyi leányomnak gyöngyöket hagyok, 116 arany értékben.

Megkérdeztetvén a megkérdezendők felől azt felelte, (a jegyző itt egy kis pausát tartott és a beteg aztán folytatja rendelkezéseit) akarok még rendelkezni valami iránt.

Ugyancsak azon esetre, hogy ha fiaim közül valamelyik doktor (az egyetemen) akarna lenni vagy lovas szolgálatba akarna lépni, az kapja kardomat, sarkantuimat, valamint egy hevedert.

Ugyancsak összes jószágaimnak maradékát, a mely engem illet és még illetni fog és összes tollaimat, a melyeknek száma 16, valamint egy ezüstözött fából valót és egy aranyozott övet bosnyák mód szerint, Katalin leányomnak hagyom.

Ugyancsak két arannyal bosnyák módon szövött ruhát, egy dolmányt aranyos posztóval, két selyem felső ruhát.

Ugyancsak egy különféle színű bársony ruhát (ugyancsak egy használt férfi ruhát).

Ugyancsak egy nyestbőr takarót.

Ugyancsak két atlaszszövetet.

Ugyancsak egy török-selyemből készített kárpitot.

Ugyancsak 8 aranynyomásu bőrt.

Ugyancsak 3 pár (közönséges) sarkantyút.

Ugyancsak egy ezüstözött spádét, valamint egy ezüst török kardot, valamint ezüst és aranyozott sarkantyukat.

Ugyancsak 6 szőnyeget.

Ugyancsak egy arany pecsétgyűrűt.

Ugyancsak két szép selyem ágytakarót.

Akarom, hogy mind ezek leányaim és fiaim között egyformán elosztassanak.

Ugyancsak hogyha leányaim vagy fiaim közül valamelyik teljes korusága elérése előtt halna meg, akarom, hogy az illetőnek része, a még élők birtokába jusson; magától értetendő, hogy a leányok és fiuk én tőlem és Dorottyától származnak.

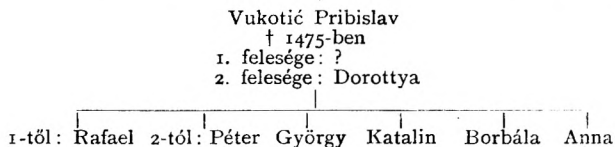
Ugyancsak ha valamelyik az említett leányok közül, a mitől Isten óvjon, de a mit sokszor cselekednek, anyja beleegyezése nélkül megy férjhez, az ne kapjon semmit.

Tanu: Presbiter Antonio santi Angelino.

Tanu: Alexander clericus sante Mariae.¹

¹ L. eredetijét függelékben LXX.

E végrendeletből kitűnik, hogy Pribislav nemzedékrendi táblája ekkép állitható össze :

A végrendelet tanusítja továbbá, hogy Pribislav még az akkori velencei fogalmak szerint is gazdagnak mondható, mert összevéve a készpénz hagyatékot, látjuk, hogy 5490 arannyal rendelkezett. A hagyaték tehát, eltekintve az ingóságok értékétől, 5499 aranyat tett, a mi az István herczeg 100 ezer arany vagyonának a 18-ad része.

* * *

Végezetül, ez alkalommal, egy a mi révünkön elterjedt tévedést kell helyre igazítanunk. Egy adatot találtunk 1552 aug. 10-ről,¹ melyből kiderül, hogy Balsa Miklós szt. szávai herczeg nővére, tehát Balsa Mátyás leánya Lengyelországból, a hol segélyt keresett — visszatért «Zólyomon át» magyar földre. Minthogy a szt.

¹ Coll. Prayana XVI.

számai hercegeket Magyarországra számosan követték (a bosnyák emigrációról Ljubić Listine X.) belső embereik és cselédjeik közül, mi hamarosan jegyezgetvén, hypothetice: — per Zólyomot irtunk oda a kivonat szélére, — pedig ez, ismételjük, csak föltevés volt, így hoztuk akkor összefüggésbe a detvai tót településsel. Két évtized előtt ugyanis Zólyomban Detván járván, az ottani lakoságnak az északi szlávtól elütő jellege ötlött szemünkbe s jegyzetünkre emlékeztvén azt véltük, hogy ime ennek a délszláv (vlach: oláh-pásztor) fajkeveredésnek lesz az eredménye ez az elütő, mindenben — legalább engem laikust — Herczegovinára emlékeztető jelleg. Herman Ottó barátom, ki ebbeli feltevésemet elfogadta, utóbb figyelmeztetett Medvecky: Detva cz. tót nyelven írott ethnographikus munkájára, melyben hipotézisünk ellen foglal állást s bizonyítgatja, hogy nincs igazunk. Több ízben irtunk e munkáért, de nem tudtuk megkapni. Tartozó kötelességünk, jegyzeteink pontos egybevetése alapján jóhiszemű tévedésnek minősíteni ezt a délszláv hipotézist.

Levéltárakban dolgozó kutató tudja legjobban, hogy csak ismételt ellenőrzés után lehet megbízhatóan ítélkezni. Ezt a régen megese

tévedést ime csak most vállaljuk, mert nagy adat-készletünk átbuvárlása hosszabb időt igényelt.

Mindamellett mentségünkre szolgál még az a körülmény, hogy legújabbán ethnographusaink is azt találják, hogy «Detva lakosságának psychéje emlékeztet a Herczegovinára».¹

Meglehet, hogy lesz még rá mód és alkalom e kérdést részletesebben is fejtegetnünk.

¹ A M. N. M. Népr. oszt. Ertesítője 1907. 114. l.
A gyetvai csipke. Fábíán Gyulától.

VII.

A Kozsacsák (illetőleg szent-szávai herczegek) magyarországi szereplése.

Lassan száll fel a magyar-török érdekerületek történetéről a köd, mely miatt a XV-ik évszáz második felében lefolyt események vonatkozásait még nem láthatjuk teljes összefüggésekben. Megindulunk egy-egy biztosnak látszó csapás nyomán, de csakhamar azon vesszük magunkat észre, hogy elvétettük az utat. Természetes dolog ez. Valamint a bozótban nehezebb az uttörés, mint a szálerdőben, azonkép az ilyen apró balkáni területek uralta politikai vezetők ingadozó szándéklatait nehezebb megismerni, mint a világverő tényezők nagyszabásu terveit. Ily nehézségekkel kell küzdenünk, midőn a Kozsacsá Vukcsics Istvánt uráló szent-szávai herczegség, a Herczegovina, magyarul a *Herczeg*

*földjének*¹ szétmállásáról s apránként török uralom alá kerüléséről van szó.

Annyit immár megállapított tényként biztosra vehetünk, hogy Mátyás király 1463-ban, úgy Koszacsa Vukcsics Istvánnal, a szent-szávai öreg herczeggel, mint elsőszülött fiával László herczeggel, a mai herczegovinai terület nyugati része urával védő és dacz-szövetséget kötött. Ennek az egyezménynek egyik pontjában az a királyi ígéret foglaltatott, hogy ha a herczegség török kézre talál jutni, s a herczegek menekülni kénytelenek, birtokokkal fogja őket kárpótolni Magyarországon, kiköttetett azonban, hogy az öreg herczeg két várába magyar őrséget fogad.

Volt alkalmunk más helyütt² bőven kifejtenünk, hogy e szerződés, illetőleg egyezmény értelmében Rozgonyi János és Laki Thúz János 1466-ban, noha az öreg István herczeg nagy féltében, adott szava ellenére mindenféle akadályokat gördített utjukba, az akkori időkre nézve tetemes magyar csapatot vezetett Počitelj várába s 1481-ig e — később — ragusai pén-

¹ 1536 aug. 10. Győr. Bakics Pál levelében: «Zanchak ducis terra, hungarico idiomate Herczeg fewldy». Bécs. Titk. leltár.

² L. e. munka 160. s kk. 11.

zen tartott magyar katonaság vitézül megállotta helyét.

Mátyás király azonban nemcsak ezt a rá nézve politikai és katonai szempontból kedvező feltételt vette igénybe, hanem beváltotta kárpótlási ígéretét is, a mennyiben Koszacsza László herczegnek s családjának birtokot és új hazát adott Magyarországon: szlavon földön.

A Koszacsza-család ezen ága magyar szereplésének szenteljük tehát e tanulmányt, melynek folyamán, ha néha elejtjük a fonalat s hézagokat hagyunk, az az anyag fogyatékos, helyesebben törmelék voltának a következménye.

I.

Megírtuk,¹ hogy Koszacsza László szent-szávai herczeg, atyja halála (†1466) után családostul Magyarországra költözött, minthogy Mátyás királytól Szlavoniában birtokadományt nyert.

László herczeg ivadékairól kívánunk szólni a fennmaradt adatok alapján. Nem mellőzhetjük ez alkalommal László herczeg öccsének Vlatkonak családját sem, mert csak így válik megkö-

¹ L. e munka 191. l.

zelítőleg teljessé e trónvesztett család végső szereplésének a képe.

Koszacska István herceg után hárman maradtak fiutestvérek: *László*, *Vlatko* s a törökké lett *Ahmed*, keresztnévén István. Apjuk halála nyomában a hercegség részekre oszlott, László a mai Hercegovina éjszaknyugati részét bírta (Mostar-Jablanica-Konjica), Vlatko a tengermentéket a Boccheban s a délkeleti részeket. A testvérek összekaptak az apai örökségen s folytonos villongásban éltek egymással. Már kortársaik is megjegyezték, hogy a Hercegovina, melyet az öreg Koszacska István erélye, ravaszsága ideig-óráig független helyzetbe juttatott, Ragusa, Velence, de még inkább a török uralom s a magyar szomszédság közé ékelve, már csak a széthuzó testvérek miatt sem uralhatja sokáig ezt a családot.

László herceg Mátyás király jajczai foglaltatása óta (1464), mint zászlós úr a magyar királyhoz csatlakozott, mert onnan remélt segítséget s menedéket. Vlatko herceg, — a ki jobbára Castelnouvóban — Herceg-Noviban székelte, — Velenczében bizott, míg Ahmed a török érdeket szolgálta. Ragusában megbiztak mind a hárman, hiszen a köztársaságnál hitelök

volt; az kezelte készpénzöket, valamint értéke-
sebb ingóságait.

László herczeg a feleségét Kyra (Kantaku-
zén) Anna asszonyt s a fiát Balsát,¹ meg a ked-
ves hugát Marat — később Cernojević Jánosné —
már apja életében 1464-ben Ragusába küldte.
Ott laktak a herczeg házában, míg ő várai álla-
potát vizsgálta és birtokain utazott.

1466 végén, illetőleg 1467-ben Mátyás király
keleti politikája fordulóhoz ért. A cseh bonyo-
dalmak az addig aktiv magyar délkeleti politi-
kát védelmi helyzetbe készítették, ezenfelül a
magyar királynak még belső ellenségeivel is
meggyült a baja.

A déli határszálon lévő török katonai pa-
rancsnokok, a magyar erő ezen meglazulását
azonnal megéreztek s erőteljes fellépéssel vi-
szonozták. Megindultak tehát a portyázások
dalmát földön s herczegovinai területen.²

Mátyás király külön megegyezése László
herczeggel erre az időre esik, midőn e határ-
széli támadásokkal szemben megbízható támaszra
volt szüksége. Átvévén László herczegtől várait,
igérete értelmében birtokot adott neki Körös-

¹ Resti krón. 371. l.

² M. D. E. I. 87. 90. 92.

megyében Szlavoniában, a hol régtől fogva a magyar magánjog keretében fejlődött társadalom közé került.

II.

A Koszacsa László herczeg és utódai részére adományozott birtokok, Nagy- és Kis-Kemlek várak a hozzá tartozó uradalmakkal Körös-megye körösi járásában feküdtek. A két Kemleki-Kálniki-vár a Kalnička gora — kemleki hegység — szinterén épült s a Lonja-folyó vidékét védte.

Ennek a sokfelé tagozott régi telepedési területnek az említettük Kálniki hegység adja meg a jellegét, mely nyugot-keleti irányban a Lonja és Glogovnica folyók forrásvidékén vonul végig. Vizben bővelkedő, jó földek ezek a Lonja folyóba ömlő patakközi területek, szőlői régtől fogva hiresek. Az uradalom két fővárat uralt. Az egyik a Gornja rijeka helység fölött kb. 250 méter magasságban épült *Mali-Kalnik* — *Kis-Kemlek* másként Reka vára (a váralját nevezték Rekának), ma rom. A másik vár *Veliki-Kalnik* — *Nagy-Kemlek* a Vranilac hegyorom egyik nyulványa fennsíkján, Kálnik-falva fölött épült. Érdekes romjai — noha fenntartásokra

nem történt semmi — még ma is fogalmat nyujtanak e két vár egykori fontosságáról.¹

A két kemleki vár, Körös-megye alakulása előtt, várispánságot alkotott. Története a XIII. század elejéig ér, a mennyiben a szórványos adatokból képet alkothatunk az azonkorbeli alakulásról, szabad nemzetség megszállotta terület volt eredetileg. Az Árpádházbeli királyok megalkotta szervezet a régi szabad telepeseket meghagyta egyéni szabadságokban, de a várakat majd egyeseknek adományozta, majd megtartotta királyi birtoknak. Jogtörténeti szempontból megjegyzendő, hogy a kemleki várjobbágyok nem országos nemesek, de a nemesekhez soroztattak, miről 1352-ben kelt s 1385-ben megerősített kiváltságaik tanuskodnak. Csak lassan olvad be e terület Körös-megye hatóságába, még a körösi főispánok a XV. század folyamán is viselik a külön nagy-kemleki várnagyi tisztelet, 1440-ben az ispánság külön köve-

¹ Kercselich: Not. Præl. 452. l. a XVIII. sz. a kis-kemleki vár romjai közt látott egy hasított címért: lenn három pólya, fenn virágok. Koronából zászlót tartó, növény oroszlán. Oldalt M. L. betük. A plébánia templomban Korvin János címere látható. Nagy-Kemleken a várat Kraljevskia Palatának nevezték s nevezik ma is.

tet küld s voltakép csak a század táján szünik meg különállása.¹

A várakba őrségül úgy látszik 1421 után kir. ráczokat (szerbiai és bosnyák menekülők) telepített a király.²

Ugyancsak nagy kerülőt kellene tennünk, ha ennek a *Kemnuk*, *Kemnik*, *Kamnik*, *Kamlík*, de átalán *Kemlek* néven említett területnek a birtokosait és történetét apróra elmondanók addig az időpontig, míg Koszacsáék kerültek oda birtokosoknak.³

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy királyaink a XV. század folyamán a kemleki várispánsági területet oly könnyen értékesíthető

¹ Pesty Frigyes. Az eltűnt régi vármegyék II. 238—288. ll. U. a.: A magyarországi várispánságok története 276—81. ll. Klaić Vj. a Vienacban irt egy tanulmányt. A várispánságnak még 1449. külön comes terrestrise van Brezoviczán. Kőrmend, Batthy.-ltár. Misc.

² Lastowski: Mon. hist. nob. comm. Turopolje I. 465. 1447. nov. 22. okl. a ráczok rendetlenkedéséről.

³ Csánki Dezső «Körösmegye a XV. században» majdnem teljesen összeállította a birtokosokat. 1427 a mazoviaai Zemovitok után Garai János birja, 1428. Zsigmond N.-Kemleket eladja János zágrábi püspöknek 14000 frtért. 1460. III. Frigyes Celli Ulrik özvegyének veti zálogba 29000 frtért, ez 1461. máj. 8. 62000 frtért veti zálogba Vitovec Jánosnak és a Weispriach testvéreknek. MODL. 6924. 15435. 33809.

magánbirtoknak tekintették, melyet hamarosan elzálogosítottak, részben, vagy egészben eladományoztak, visszavettek s újból odaadtak. Ebből magyarázható, hogy miért adott Mátyás király éppen Nagy és Kis-Kemleken birtokot László hercegnek.

Hogy minő formában történt nevezett László herceg áttelepítése Szlavóniába, illetőleg, hogy mikor adta Mátyás király zálogba, vagy adományba neki a kemleki várakat, arra nézve pontos adatunk nincs.¹ Annyi bizonyos, hogy László herceg már 1470. máj. 30. egy vitás ügyben megegyezésre lép Gradeczi Lászlóval *Nagy-Kemleken*,² tehát már 1470 előtt lett adomány útján birtokossá s ez az erdőrésztlet miatt kitört viszály Koszacsáék birtokfoglalásából eredt. Valami szívesen nem látták ott ezt az idegen «rácz» herceget, — kit a kath. lakosság oláhnak, vlahnak is nevezett — mert szokásra, ma-

¹ Kerchelich i. m. 294. lapján ugyan helyesen írja, hogy «Dominium Kys-Kemlek, vulgo Reka in comitatu Cristensi. olim duces S. Sabæ donatione Mathiæ regis possedisse», de Mátyás királynak egy 1469. kelt confirmatóriája Marnavich Tomko részére, melyet mintegy előbbi állítása igazolására felhoz, ügyetlen hamisítvány.

² Függelék LXVI. sz.

gatartásra, jogi felfogásra nézve teljesen elütött az ottani latinos kulturájú birtokosoktól és magyar uraktól. 1471-ben a szomszéd *brezovica*i kastély még Ujlaky Miklós kezén volt, közvetlen szomszédja Geszthy János. Ugy az Ujlaky emberei: Dobozy György és Páskai István bakavári alvárnagyok, mint Geszthy János tisztjei a Dráva mentén egyenetlenkedésben éltek egymással s a kisebb-nagyobb hatalmaskodások napirenden voltak.¹ Hogy ezt a közjök telepedett idegen herczeget nem kimélték a szomszédok s az odavaló báni bíróság sem szolgáltatott legalább az ő felfogása szerint méltányos igazságot, azt Mátyás király 1471 okt. 14-én kelt azon kiváltság-leveléből következtethetjük, mely szerint László herczeget kiveszi a báni biráskodás alól s a herczeg ügyeit egyenesen a *király személye* elé rendeli.²

A gyér adatokból azonban föltetszik az is, hogy az idegenből odatelepedett herczegi család gyakran «more patrio» vagyis herczegovinai erkölcsi értelmében bánt el uj alattvalóival. László herczeg a XV. század 70-es éveiben hu-

¹ Kőrmendi Itár. Körösmegye 1473. okt. 18. jelentése.

² Függelék LXVII. sz.

zamosabban nem tartózkodott Kemleken,¹ hanem felesége Anna asszony (Kyra Anna) s fia Balsa Péter vezették a gazdaságot. Brezovica város — az uradalom egyik főhelyének — lakói panaszt tettek a királynak, hogy Koszacsa herczegék szabadságaikban megrövidítették őket, s károkat okoztak jószágokban. Balsa herczeg és a herczegné 1476-ban aztán jónak látták, hogy a város lakóival békés egyességre lépjenek.² Azonban nemcsak a városbelieket, hanem a nemeseket sem kimélték, s annyi szokatlan adóval terhelték őket, hogy ezek a királyt külön kiváltságlevél kiállítására kérték, a mit meg is nyertek.³

Mindebből feltetszik, hogy Koszacsaék teljes földesúri joghatósággal rendelkeztek Kemleken. Birtokaikra nézve 1481-ben új adományt nyertek. Mátyás király ugyanis ebben az esztendőben számolt le a szlavoniai lázadókkal és tör-

¹ 1478. aug. Na Daski-n keltezi nyugtáját. A mai *Daškatica* ez Körös - Belovármegye körösi járásában Császsma mellett. Többi nyugtája s levele 1480 márcz. 11. 1487. okt. 27. Raguzában kelt. Hiszen ottani birtokai s 1483-ig katonai missioja még szülőföldjéhez fűzték a herczeget.

² Függelék LXXI. 1476. aug. 17.

³ 1472. máj. 3. Kukuljević: Jura I. 223—4 l.

vénytipró elemekkel, mely alkalommal Koszacsa László szt.-szávai herszegnek, a miért néhány (hercegovinai) várát átszolgáltatta s a magyar szent koronának hiven szolgált, mindkét (Nagy és Kis) *Kemlek* város s tartozékait Körös-megyében s *Maróthot* Valkó-megyében adományul adta. Kikötötte azonban a király, hogyha neki, vagy utódainak valamely várra, vagy tartozékára szüksége lenne, joga lesz — kellő kárpótlás mellett — azt a hercegtől vagy utódaitól visszaváltani.¹ Ez adomány Beatrix királynő beleegyezésével történt, minthogy Nagy-Kemlek vára mindenha királynői birtokként tekintetett.

Hogy ezzel az adománnyal mikép egyeztethető össze az a tény, mely szerint Mátyás király 1480 okt. 8-án Nagy-Kemleket Egervári László bánnak zálogba veti,² ma nem tudjuk. László herceg az 1481-ben neki — tán tévesen — adományozott Nagy-Kemleket sohasem birta, mert 1487 jan. 1. Bajnai Both András birja 4000 forintnyi zálogösszeg lefizetése után a szóban forgó várat.³

¹ Függelék LXXII.

² DL. 18415. — Teleki H. K. XII. 133.

³ Budapest Orsz. lev. Neoaqu. Com. XII. cs. n.

László herceg, valamint a Koszacska családnak sorsa fordultát jelzi Hercegovina 1483-ban történt végleges elfoglaltatása és a török birodalomba kebeleztetése. S itt ki kell térnünk a Mátyás király «hercegovinai» okkupációjával kapcsolatos magyar délvidéki politikára.

III.

Mátyás király balkáni politikája — mint már többször hangsúlyoztuk — 1464 után inkább defenzív jellegű. Jajce a végső erőd, melyen megtörik a török támadás. A nyugati politika, s a magyar belső viszonyok azonban nem engedik, hogy Mátyás király megvalósítsa eredeti tervét, t. i. hogy Boszniát, Hercegovinát a tengerig behódoltassa. Alig veri le az egyik lázadást, alig végez a csehekkal, legjobb emberei ellene támadnak. Voltakép külső s belső harcot folytatott mindenkor.

Ha 1464—1483-ig összefoglaljuk Mátyás király török vállalatait: fényes szabácsi viadalát (1476), a kenyérmezei diadalt (1479), mindez csak annyit jelent, hogy visszaverte a törököt a határról, de az oszmán birodalom megerősödését nem gátol-

hatta meg. A nemzetközi segély nem volt soha oly bő, a keresztény összetartás pedig nem annyira benső, hogy összpontosíthatta volna erejét. Igaz, hogy a török sem bírt Mátyással, Jajce megállította a nyugatra hatolást, de azért mégis mindig támadólag léphetett fel.

Ily viszonyok közepette szinte az a csodálatos, hogy a magyar okkupáló őrségek a hercegovinai határszélen s a Bocche di Cattaroban majdnem húsz évig megállták a helyöket. Ezen húsz év apró határszéli küzdelmeinek s a déli végeknek története még felderítésre vár. Csak egyes kimagaslóbb események ismeretesek, de azokat sem tudjuk még beilleszteni a nagy történelmi folyamatba, melynek végső eredménye: Dél-Dalmáciának s a hercegovina-ragusai útvonalnak végleges elvesztése volt.

Történt pedig ez rövid vártatva Mátyás királynak győzedelmes hadjárata után. Ugyanis 1480 nov. 6. Mátyás a Száva-rév mellett táboroz. III. Frigyes császárral való leszámolását elhalasztja s IV. Sixtus pápa felhívására, de meg a végbeliek nagy óhajtására elhatározza, hogy leszámol a bosnyák törökökkel. A derékhad: a gyalogság és tüzérség a Száván áthaladva tábort ütött a mai banjaluka-gradiskai útvonal mentén,

könnyű lovas «precursorait»¹ előreküldte, hogy zsákmányoljanak és betörjenek s felgyútsák a török végeket». Megrémíteni a lakosságot, elpusztítani mindent s rémületet kelteni, ez az előcsapat feladata.

A királyi előcsapat Jajceből Travniknak került s Lasvánál letérve a várbosznai (sarajevsko-poljei) síkra ért, a törökök fészkébe. Oly hirtelen csaptak le az ellenségre, hogy Daudot, a romániai basát s fiát majd hogy el nem fogták a sátrában. Igazi huszárbravúrral végig száguldoztak a nagy területen, összeszedtek mindent, embert, barmot, ingóságot és zsákmánnyal megakodva a főcsapathoz igyekeztek. A törökök meglepetésökből felocsudva utánok eredtek s öt napig támadták őket, de visszaverettek. A huszárcsapat azonban jónak látta, hogy csak az értékes holmit vigye magával, a nehezebb tárgyakat elhányták, a szerencsétlen foglyok közül is sokan oda vesztek. E harcokban állítólag tízezer török pusztult el. A zsákmányból mutatóba a pápának is küldtek holmikat.

Ez alatt a királyi derékhad lassan ugyan, de

¹ «Levis armature *precursores*» 1480 nov. 6. levél Mátyás király levelei külügyi osztály II. 66. Ime a *huszárok* latin egykorú elnevezése.

folyvást Várboszna felé menetelt. A győzelmes huszárcsapatot a királyi derékhad vette magához. Mátyás saját szemével látta, hogy emberei alaposan végigdúlták az országot, «nem maradt ott semmi, a mit el lehetett pusztítani», a lakosság elfutott — a *Drinádig* (tehát Sarajevótól Visegrádig). Eleséget sehol sem lehetett kapni, így a király felhagyott a hadjárat eszméjével. De minthogy arról értesült, hogy még hat város épen áll, azokat is felégettette. Huszárai mindössze negyven gyermeket szedtek össze; Szarajevo, a birodalom negyedik városa elpusztult.

A király tehát visszavonúlt. Ezenközben a Narenta melléki «oláhok», tehát a Jablanica, Veles melléki pásztorközségek kenézei Prozor felől, valamint Bosznia egyéb részeiből hozzájöttek, s behódoltak neki. Ezek közül néhányan — tán László prozori embereit érti — máris alattvalói, a többiek behódoltatására pedig elküldte néhány kapitányát. Ekkép számol be a pápának hadjáratáról 1480 dec. 14. Mátyás, már Zágrábból.¹

Alig négyheti hadjárat után Bosznia nyugati része Hercegovinástól a tengerig a királyt uralta. Csakhogy ez amolyan huszáros foglalás

¹ Mátyás kir. lev. II. 76. l.

volt. A király jelentése, ha el is tekintünk a titkár czikornyáitól, megmagyarázza, hogy az a szerencsétlen pásztornép, melyet eleinte a saját urai nyúzták, utóbb a törökök igáztak le, most meg Mátyás király huszárai irtottak, nem valami nagyon kívánhatta szabadítóit. Aránylag a török még jobban bánt velök, mert rájuk szorúlt. Nincs azonban miért érzelegnünk, mert a török magyarországi és szlapon betörései szolgáltak a huszárság mintájakép. A török még alaposabban dúlt, mint a magyar, horvát és szerb lovasság.

Herczogovinában nem is sokáig tartott a behódoltatás, mert Mátyást ismét elvonták nyugoti érdekei a déli színtértől.

A török határszéli parancsnokok közül Esse (Isa) béget s Ajas béget ismerjük, a kik a magyar kézen lévő nem is valami solidan épült váracsokat egymás után megrohanták s bevették. Először Vlatko herceget űzték el a törökök Noviból, honnan szerencséjére még hajóra szállhatott s családjával s kincseivel Arbe szigetére menekült. László herceget a Krajnából (Mosztár-Gabelából) verték ki.

E sikeren felbuzdúlt (Gjurisčević) Musztafa bosnyák helytartó basa, s nagy erővel neki váltott a Bocche többi várának, elfoglalta Ri-

sanot s kirabolta a Castelnuovoval egy időben Tvrtko építette *Brštanik* várat. Bevette *Posrednica* várat, lerombolta *Košć* illetőleg *Opuscat* (Fort-Opust), a hol a magyar darabontok alkották az őrséget. A ragusai krónikás följegyzí, hogy az eleséggel bőven ellátott vár még védhette volna magát. Ugyanekkor került török kézre a narentai Krajna (a mai Metkovics), Hum várával, melyet Vlatković Ágoston, egy hitehagyott barát építtetett. Azonban ezt a részt később a velenceieknek sikerült birtokukba venni.¹

Az elfoglalt területből külön tartományt formált a basa, mit azután II. Bajazid szultán jóváhagyott.

Herczegovina a török területhez történt csatoltatását Bajazid szultánnal 1483. végén öt évre kötött fegyverszünet ratifikálja,² melyben Mátyás

¹ Luccari Annali 195—196. Herczegovina elestének története még nincs kritikailag megírva. Engel Gesch. Serw. und Bosniens 432—4. ll. inkább összezavarja, mint tisztázza a kérdést. Kétségtelen, hogy 1483 óta ismerjük a török szandzsákok és «Krajišnikok» (határszéli parancsnokok) névsorát. 1483 Ajazbég; 1483—5 Musztafabég; 1486—7 Ahmedbég; 1488 Ghazibég; 1489—90 Musztafabég Milivojević. Rag. It. Musztafabég 1492 is, mint signor del paese di Herzegh szerepel. Gonzaga IV. Ferenczhez küldött követe: Conte Characcia Mantovai Itár.

² Mátyás k. levelezése II. 286.

király tényleg ráállott a statusquo elismerésére. Nagy híre ment ennek a keresztény világban, úgy hogy a vádaskodásokkal szemben Mátyás a német fejedelmekhez igazoló körjegyzéket küldött. Elfogadta — úgymond — a fegyverszünetet a keresztény világ nyomorúságára való ügyelett. Miért vigye ő egyedül a védelmet, hisz eddig ő hárított el annyi bajt a keresztény fejedelmektől s azok, a kiket inkább illet a védelem, nemcsak, hogy nem ismerték el munkáját, hanem semmibe sem vették. A velenceiek — gúnnyal írja — a törökkel üzletet kötnek s a kereszténység védelmét kívánják, a római császár pedig, «kinek a kereszténységet kellene védeni» őt marja s ajándékot küld követeivel a töröknek. Miért vérezzen el az ő országa, a fegyverszünetet tehát megköté «a saját maga iránt érzett természetes szeretetből», a mint jó renesszánsosan írja, magyarán: a saját érdeke mián.¹

Ez a jegyzék igen szépen s ügyesen van megírva, de azért való igazra vált, hogy déli Dalmáciában vége lett a magyar felsőbbségnek. Az egyik főhadi út a déli Adria felé török kézbe jutott. Sőt a török nemcsak győzött, de

¹ U. o. 273-5.

gyökeret vert a dalmát hátmögben, ha nem is nyelvileg, de vallásával. Ez a jól megalapozott hódítás biztosította a török uralmat négyszáz évig, a mennyiben teljesen áthatotta szellemével a lakosságot. A magyarságnak erre nem volt meg a kellő ereje s ideje.

László herceg, elveszván várai, voltaképp országtalanná lett. Csekélyke felségjogai elenyésztek, s vagyona a giuppanai (Ragusa mellett) birtokból s vámjogaiból állott. Ezeket a ragusai köztársaság kezelte, s híven beszámolt a jövedelmekről. Élte további folyásáról nincs adatunk. Valószínű, hogy öccsével Vlatkoval, a nyomorúság éveiben megbékélt, s Kis-Kemlek meg Ragusa közt osztotta meg idejét. Mint nyugtái mutatják, megmaradt telivér hercegovinainak, mert cyrill betűkkel írta alá a nevét.¹ A szlavoniai gazdálkodást fia Balsa Péter vezette, ki ifjú korában telepedvén oda, jobban is illett az ottani környezethez. László herceg 1487 okt. 27. után halt meg.

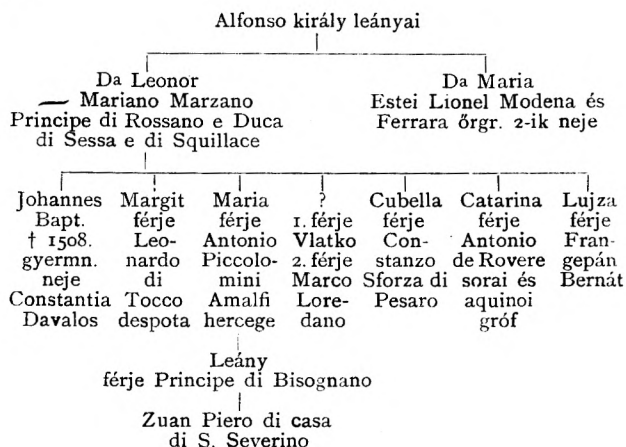
Nyugovót tartunk e pontnál, mert az események megértetése okából számot kell adnunk némely családi összeköttetésről.

¹ Miklosich : M. S. 522. 537. «Ja hercegъ Vladislavъ potpisachъ se» (cyrill).

IV.

Herczegovina elfoglalása után Vlatko herceg — mint említők — Velencze védelme alá helyezkedett s Arbe szigetén talált menedék-helyet. Ezt a protekciót azonban nemcsak atyja emlékének, hanem felesége összeköttetéseinek is köszönhette, a ki *Alfonz* nápolyi király unokája volt. Ismeretes, hogy e nagybefolyású és szemkörü uralkodónak Donna Mária de Castilla királynőtől nem volt gyermeke, s a nápolyi trónutódlásban a pápa beleegyezésével és a nápolyi rendek hozzájárulásával (1443-ban) törvényesített fia Fernando lett az örököse. Ezenkívül még két természetes leánya szerepel: *Donna Eleonora*, a kit a nagybefolyású Mariano Marziano Principe di Rossano, Duca di Sessa e di Squillace-hoz adott férjhez; a másik *Donna Maria*, a ki Estei Lionel ferrárai örgrófnak lett a felesége. Donna Eleonorának (férjhez ment 1440-ben) hét gyermeke született, de szőljon maga a nemzedékrend.¹

¹ Marino Sanudo 29 pag. 544 és Scipio Ammirante: *Delle famiglie nobili napoletane*. Firenze. 168. p. 186. 190—2.

E táblázatból látjuk, hogy a Koszacsák Vlatko frigye révén igen elterjedt és nagybefolyású rokonságnak lettek a részesei. Sógora lett a Piccolominiaknak, a Sforzáknak, a Della Roveréknak, és Frangepan Bernátnak, akinek felesége az *«Aragon»* Lujza. Sajnos, Vlatko feleségének a nevét nem tudjuk. Hibásan írtuk (143. l.) Margitnak, ki Tocco deszpótának volt a felesége.

Vlatko 1489 táján halt meg. Özvegye csakhamar férjhez ment Marco Loredano előkelő velencei kapitányhoz, ki a gazdag és tekintélyes özvegygyel előnyös frigyet kötött.¹ Vlatko herczegnek egy

¹ L. a 22. l. az 1. jegyzetet.

fiát ismerjük, Jánost. (velenceiesen Zuan). Mostoha apja összeköttetései révén, de maga is velencei patriczius lévén, a nagyatyja jussán,¹ csakhamar nagy szerepet játszott a velencei uri körökben, a hol nem tekintették idegennek, 1522. mint a külső velencei tanács tagja szerepel.² Anyja sok ékszert s pénzt mentett meg első férje hagyatékából, s így nagy házat vihetek. Anyjának második férjétől nem lévén gyermekei³ a Vlatko herczeg fia lett urrá a házban.

Nagy barátságot tartott unokaöccsével Zuan Piero S. Severinói herczeggel, ki 1521-ben nagy kísérettel jelent meg vendégül Velenczében.⁴ Zuan úr — úgy látszik — jó mulató, heves természetű ember volt. Borozás közben kardra került a dolog, de hát nem vették azt akkor olyan komolyan.⁵ Valami rendes életmódot azonban

¹ V. ö. e munka 143. és 149. lapját. Marco Loredano, Antonio Loredano fia 1489-ben, még Vlatko herczeg halála évében vette el özvegyét feleségül «Marco del fu Antonio 1489. sposato la moglie di Vlatico, capitano di Cremona, prigionere del re di Francia, fu condotto a Milano † 1536. Marzo.» Ezen kis életrajzi jegyzet a Matr. di Nob. Veneti című anyakönyvben foglaltatik. (Velencei áll. ltár.)

² Marino Sanudo XXXIII. 96.

³ U. o. XXIX. k. 544. l.

⁴ Marino Sanudo XXVII. k. 535., 537. 547. l.

⁵ U. o. 567. l. — XXXIII. 450. l.

aligha folytathatott Zuan herczeg, mert 1523-ban azt híresztelték róla, hogy feleségével hamis pénzt gyárt. A tízek tanácsa foglalkozott is ezzel az ügygyel, de rágalomnak bizonyult.¹ Felesége szintén S. Severino-leány, e hírlelés után Vicenzába ment lakni, mert oda való volt.

Koszacska ártatlansága kiderülván, 1524-ben újból részt vett a külső tanács üléseiben, unoka-testvérével Cernojević-el, Cernojević János (neje Koszacska Mária)² fiával. Ehez különben — mint említők — mindkettőjüknek jussok volt, lévén a köztársaság reczipiálta patricziusok.

Balsa Péter unokaöccsével egy darabig jó viszonyban élhettek, legalább azt sejtjük, hogy ennek Donna Querina-val, Querini Ferencz leányával való házassága ezen a réven szövődött.

Azonban Koszacska János — Zuan herczeg — ki még 1546. él — utóbb nem játszott nagy szerepet. Utódait Ragusából segélyezték, a kik később szegény sorsba jutván, feledésbe merülnek. Meglehet, hogy vagy ezen János herczeghez, vagy valamely nőtestvéréhez fűzhetők azok a Moldvaországba szakadt György, Pál, István Katalin

¹ U. o. XXXIV. k. 3. 68. l.

² L. a munka 143. lapján a nemzedékrendet.

és Mária nevű Koszacsák, a kiknek segélyezése ügyében Sándor moldvai vajda 1566. járt közbe Ragusánál.¹

Az olasz ággal végezvén visszatérünk Balsa Péter herceghez, László fiához.

V.

Eleve is megjegyezzük, hogy Balsa Péter herceg már latinos nevelésben részesült² s a szlapon (horvát) rendek között bizonyos jelentőségre emelkedett.

¹ Miklosich i. m. 556. Az is meglehet, hogy ez ivadékok a László ágából erednek, de eddig nem sikerült őket hitelesen összefűzni a családfával.

² 1497-ben okt. 10. Ragusától kapott összeget latinul nyugtáz: Ego Balsa dux S. Sabe. stb. A szövegben: «*МОВАМЪ РЪКОМЪ ЛАТИНСКИ СПИСАНО*» — Miklosich ezt az oklevelet 1467 okt. 10. kelettel közli i. műve 502. l. de nem vette észre, hogy e kiadványban László hercegről, mint *néhairól* van szó, pedig 1487. még élt. A tévedést már Daničić mutatta ki Rječnikje 121. ll. s arra utalt, hogy Miklosich az 572. lapon a Srp. Ljet. 1845. *helyesen* közlött évszáma alatt ez okmányt kivonatban újra közli. Innen eredt az a téves nézet, hogy László hercegnek volt egy *Balša* s egy *Balša Péter* nevű fia. Megannyi László-ivadék viselte a Balša nevet, az öreg Koszacska István első felesége Balša-leány lévén. Ezzel kívánták jogigényüket nevőkben is dokumentálni a Balšák örökére: a Bocche di Cattarora.

Mátyás király halála után, 1492. Balsa Péter a pozsonyi béke aláírói között¹ szerepel, még pedig a horvát rendek sorában.

A farkashidai egyesség után Korvin János szomszédságába kerül Péter herczeg. Ugyanis Nagy-Kemlek vára tartozékaival: Brezovica város, Kamecsnica, Gregorócz, Percsinócz, Ljubesnicza, Gyurenócz, Krajcsócz, Radasócz, Zeljancz és Boskócz Korvin János kezére került.² illetőleg neki ítéltetett, de csak 1494. vehette át Bajnai Bóth Andrástól.³ A vár nagyon szegényes állapotban volt, kevés volt a birtok s mindenki csak a herczegtől kérte a maga gyakran alaptalan — jussát.⁴ Nem csoda, hogy birtokai egymás után kisiklottak kezeiből. Ulászló király arra kötelezte magát, hogy a végvárakat az ország költségén fogja ellátni, de nem cselekedte, mert nem telt. Hogy veszendőbe ne menjen a déli védvonal, Alapi Boldizsár albán a maga pénzéből fedezte a várak költségét. János herczeg, a kin Alapi pénzét kereste, ezer arany forint erejéig kiváltható zálogként

¹ Firnhaber Aktenstücke etc.

² DL. 19657. — 1490. jun. 12.

³ Budapest. OL. Neoaqu. Comm. f. 1/8

⁴ Közös p. ü. lt. MS. H. 8. 2 l.

Nagy-Kemlek várat 1591. decz. 13. beirta az albánnak.¹

Korvin János herczeg azonban tán még rosszabb helyzetben volt, mint maga a király. Egy évbe sem telt s 1502. szept. 11. kénytelen volt Nagy-Kemleket eladni Alapinak s Batthyány Benedeknek 8000 arany forintért, miben a király is megegyezett.²

Balsa Péterről ez időben azt az adatot találjuk, hogy utazott. Meglehet, hogy a nagybátyjánál Ahmednél volt látogatóban, de különben birtokán családi tradícióihoz híven gazdálkodott. Ha lehetett, a szomszéd jószágát is megbolygatta. 1503-ban jobbágyságait ráuszította Erdődy Bálint horoskai jobbágyságaira.³ Az urak valamiképp megegyeztek, de a jobbágyságok adták meg akkor az ilyen dúlások árát. Egyébként ez volt akkor a rendes állapot. Megesett, hogy férj s feleség is összevesztek birtokügyben. Beriszló Ferenczné sz. Frangepán Borbála a férjével tüzött össze valami komogojnai és töttösi (Töttösevína) várjövendelmek miatt 1504. márcz. 9. Rokonok

¹ Galgóc. Erdődy lt. Lad. 70 fasc. 2/2.

² Galgóc. Lad. 70. f. 2/3. és DL. 32874. Lad. 28. f. 1/12 és f. 6/6 32884.

³ Függetlenség LXXV. sz. Marino Sanudo III. 365. 1500. jun. 19.

várában Korvin János békéltette össze őket: Frangepán Bernát és Péter herczeg jelenlétében.¹

A Frangepán atyafiság révén Balsa Péter herczeg udv. bejárója «Aule familiaris»-a lett a királynak. Ezen a czimen utalt ki neki a király 1507. jul. 10. 290 forintot az 1508. esedékes szlavon adóból.²

E szórványos adatokból legfőllebb képzeleti alapon rajzolhatnánk valami árnyalakot. Annyi bizonyosnak látszik, hogy Péter herczeg apródonként tért foglalt a megyében s családjával élhető állapotban van. A jobbágytartozások körülbelül egyformák voltak a kemleki vidéken. Sertésből, halból, kilenczed, karácsonykor, fel-támadás és újév napján apró marha ajándék és Szent-Márton napján telkenként 1 forint járt az uraságnak.³ Elméletben robot nincs az urasági kurián, de az uraságon mult, hogy miként kezelte jobbágysait. A kevészsámu telepest jobban adóztatták, mintha sok volt a jobbágy.

¹ München Á. L. Ung. Urk. 28. kötet. — Röviden idézi Schönherr Gy.: Korvin János élete 300. l.

² Körmend—Batthyány lt. Misc. 207. «illustri domino Petro Balsa duci sancti Sabe, aule S. M. familiari.» 1507. jul. 10. az utalvány, 1507. decz. 11. sürgetés, 1508. márcz. 23. a nyugta. — Két darabot közölt a Starine V. 145—149.

³ Galgócz. 63. l. 2/4 cs.

Korvin János halála után Brandenburgi György örgróf került, mint Nagy-Kemlek várának 1510. márcz. 22.¹ óta adományosa, a szomszédságba. Marót vára Valkó² megyében már régebb idő óta nem volt a család kezén, ezekért Verőcze megyében *Miholjance* és *Glogovica* jószágokat kapták kárpótlásul.

Herczegünknek bizonyos politikai szereplés jut osztályrészül, midőn Pasqualigo Péter velencei követ a czambray-liga megbontása céljából Ulászló királyhoz indulván 1509. decz. végén. Zágrábba érkezett és Péter herceg Galgonczáról, a hol akkoriban lakott, felkerekedett s a követhez sietett. (Deczember 23—26 közt).

Felpanaszolta neki, hogy a velencei Signoria 500 lovast fogadtatott fel vele olyképen, hogy egy lóra 4 aranyat s egy lovasra 10 arany hópénzt fizet s megígérte, ha ezek két hét alatt harczkészen Friaulba vonulnak, kétharmadát az összegnek előre lefizettetik. Ő elkészült s várja az előleget. De most azt a hirt vette Velenczéből, hogy a köztársaságnak nem kell már az 500 lovas — attól tartván, hogy ezek rabolni fognak. Balsa Péter nem kutatja az okokat, csak

¹ MODL. 37868. — Laszowski: Mon. Turop. 282—9.

500 arany kártérítést kér, fizessék ezt László prépostnak, a fiának, ki jelenleg unokatestvérénél van Quirini Antalnál. Elmondotta azután a követnek, hogy nagyatyja Koszacska István a köztársaságtól egy házat kapott ajándékba. (A S. Francesco de la Vigna negyedben.) Ezt a házat most az ő nagybátyjának Vlatkonak az özvegye (Loredanoné) bitorolja, adják ezt vissza László fiának. Ő bármikor kész 500 lovassal a köztársaságnak szolgálni, noha várai a magyar király hatalmában vannak, hiszen ő velencei nemes.

Pasqualigo erre azt felelte, hogy minderről nem tud. Bizonyára azért nem adott neki pénzt a Signoria, mert nem hitte, hogy ily gyorsan tudjon 500 lovast kiállítani, ha majd értesítik az ügy állásáról, hiráddal lesz.

Erre a herczeg felhozta előtte, hogy az ország urai folyton viszázkodnak egymással, hogy a király nagyon gyöngö. Elmondotta bizonyos fontoskodással, hogy nagybátyja (Ahmed) Bosznia basája, most Konstantinápolyban van.¹

¹ A Museo Correrben őrzött eredeti kéziratból Dispacci di Pasqualigo 2126 sz. 28 lap. Ljubić a Mon. sl. M. Comm. Venetae I. 113—4 lapján közli 1509. decz. 27. keféttel, de nem teljesen s nem pontosan. Pasqualigo

A velencei követ úgy látszik hamar felismerte, hogy nem valami hatalmas faktorral van dolga. Meghallgatta, s érezte, hogy több kutból meritő emigráns áll előtte. A követnek az volt a célja, hogy Ulászló királlyal találkozzék, azért megkérte Péter herceget, tudja meg, hol van a király.

Péter herczeg Galgonczáról már decz. 29-én tudatta vele, hogy a király 1510. jan. 6-án vagy Pozsonyban, vagy N.-Szombatban lesz. A nádor hajlandó a követ nevében¹ emberét a királyhoz küldeni.

jelentéseit lemásoltatta s teljesen felhasználta Fraknoi Vilmos, a «Magyarország s a Cambray-i liga» cz. tan. Századok 1882.

¹ Pasqualigo kéziratában az 1510. jan. 2. feljegyzéssel kapcsolatban. A levél kiadatlan. *Magnifice et generose domine, amice nobis honorandissime. Letus estote per presentes et notum facimus magnificentie vestre amicitieque, quomodo is dominus noster graciosus in festo epiphanie (1510. jan. 6.) domini omni sine aliquali dilatione videlicet in castro Possioni (így) seu in civitate Tyrnavie nuncupata constituetur et is dominus palatinus ad eum hominem suum transmittere curavit vestri ex parte si eidem magnificentie vestre amicitieque ad se ipsum nunciarevit transgressurum seu Bude aut ad dominum palatinum; igitur magnificentia vestra letus estote. Datum in Golgonsa sabato in festo Thome episcopi et martiris, anno domini (1509. decz. 29.) MDIX.*

Petrus Balsadux Sancti Sabe.

A herczeg azontul is összeköttetésben maradt a követtel; Kemlekről márcz. 9. azt írja neki, hogy csak akkor áll a köztársaság rendelkezésére, ha előbb megadják neki az 500 aranyat.¹ Ebből azt lehetne következtetni, hogy a köztársaság igénybe akarta venni szolgálatait. A követ 1510. máj. 3. már Budán van, jul. 10-én pedig Tatán. Ott arról értesült, hogy Balsa Péter herczeget a magyar Urak közvetítőnek kérték nagybátyjánál Ahmed basánál. Az volt a cél, hogy a török ne interveniáljon Velence javára, ha magyar részről Dalmáciát pusztítják. Péter herczeg azonban azt válaszolta, hogy az ő közbenjárásának nem lesz sikere, mert Ahmed a velenceiek nagy barátja.²

Balsa Péter további szerepléséről adatot eddig nem találtunk. Fiáról, László galgonczai prépostról annyit tudunk, hogy 1514-ben még élt.³

¹ Ljubić i. h. 118. l. — Unokaöccse Zuan 80 lovasal áll rendelkezésre. — Mar. San. VII. 320. 600.

² U. o. 122. l. — Mire ez a hír Velenczébe ért, már olybá tüntették fel, mintha Péter herczeg máris mint csapatvezér törne Dalmáciára. 1510 aug. 23. Marino Sanudo XI. 220. Ahmedről l. e. kötet 192. l. Tubero l. VII. §. 1. és Marino Sanudo III. IV. XXVI. köt.

³ Szőlőeladás 1514-ben. Az adatokból világos, hogy László prépost Balsa Péter fia: Övé volt Ulászló király adományából a bélai apátság s az oporóczi kastély. 1500

Péter herceg felesége -- mint említők -- Donna Quirina volt «fiola del quondam reverendo arcivescovo domino Francesco Quirini.»¹ ekkor már nem élt.

A szent-szávai herczegek ezen szlavoniai ága, jelentőségében megfogyva, körülbelül még egy félszázadig szerepel új hazájában.

VI.

Balsa Péter szent-szávai herczegnek, Kis-Kemlek urának Mátyás nevű fiát ismerjük, kiről 1533-ban, mint néhairól van említés. E Mátyás fia, Miklós szent-szávai herczeg életében jutott szegény sorba a család.

nov. 16-án II. Ulászló király ugyanis a bélai apátságot várával és Oporócz nevű kastélylyal Lászlónak, Péter szent-szávai herczeg fiának adta és megparancsolta Jajce udvarbirájának, Businczi Istvánnak, hogy adja mindezt Péter herczegnek és fiának. A levelet Székely Kövendi Miklós vitte el. (Történelmi Tár 1897, 518, 519. l. Pongrácz családi levéltár.) A bélai apátság nevét Bielo falu tartotta fenn Körösmegyében.

¹ F. Querini Sebenico és Lesina püspöke † 1505. Farlati: Ill. S. Dalm. kötet. Barbaro: Arbori de Pat. Veneto (Velencei Áltár) VI. 333 lapján is úgy említi: Donna Quirina fu Duchessa di S. Sabba.

Mig Frangepán Kristóf, a hirneves hadvezér élt, a kivel Koszacsáék atyafiságot tartottak, bizonyos szerep jutott nekik is pártjában. A mohácsi vést megelőző időből nem tudunk a családról följegyzésre érdemeset.

Midőn 1526 aug. 29. után Szlavoniában is pártot kellett választani, a tót rendek a békülési irányt tartották a maguk érdeke szempontjából helyesnek. Dombrón — az 1526 decz. 18. rendi gyűlésen — még nem foglaltak állást,¹ de 1527. jan. 8. s a Budára hirdetett Jánospárti ülésen a tót rendek tekintélyes nevekkal szerepelnek, élükön Erdődy Simon áll, az erélyes zágrábi püspök.² A János pártjának azonban egyelőre véget vetett Frangepán Kristóf (1527. szept. 27.) halála. A tótországi rendek túlnyomó többsége Ferdinándot uralta ezután. Magyarázatra alig szorul e színváltoztatás. Zágráb, Varasd és Körös megyék birtokos elemei egyfelől a német haderő nyomása alatt, másfelől a török dúlástól való féltőkben, látván János király erőtlenségét, átfordultak a Ferdinánd pártjára. Erdődy Simon mint heilytartó s Batthyányi Orbán mint fő-

¹ Fraknoi MOE. I. 81—2.

² U. o. 99—103. 11

kapitány azonban kitartanak János király mellett. Monoszlai (Moszlavina, Körös-m.) birtokával szomszédos volt a Koszacsajószágtest is, s nincs mit csodálni, hogy Balsa Miklós herceg a hatalmas és Ferdinánd hiveitől rettegett püspök védőszárnya alá helyezkedett, tette ezt annál inkább, mert Ferdinánd király eladományozta a hozzá hűtlen Balsák verőczemegyei javait.¹

A családi levéltárak ezen korbeli levelezése élénk világot vet az egyes szereplők ingadozására a szlapon részekben. Mint a mikor megindul a jégár, úgy ugrál a sok szerencsétlen határbirtokos az egyik tábláról a másikra. Mind a két király segedelmet ígért a török ellen, de csak az ellenpártiak pusztításában próbálták ki az erőt.² Ferdinánd királynak az volt a szerencséje, hogy Batthyány Ferenczet, a bánt lekötötte a maga részére. Pekry Lajos, Ferdinánd király másik párthive, erőszakosságával többet ártott, mint használt. Ennek a szárazföldi kalózipolitikusnak az életpályája hű képe a kornak. Már csak a miatt is a János király pártján ma-

¹ Vjesnik, 1905. 1527. nov. 23.

² 1528. decz. 23. Katzianer küldetése Szlavoniába. Kőrmend. U. o. 132. Mem.

radtak Erdődy Simon és hivei, hogy ne Pekry Lajos legyen a társok.¹

Balsa Miklóstra az első nagy csapást mérte Valkómegyének 1528. máj. havában történt elpusztítása.² Ekkor vesztette el a család Maróthot, melyet 1481 óta birt. Ferdinánd király csak ígérte a segedelmet, de nem váltotta be ígértét.³ Sérelem sérelemre halmozódott, minek következtében Ferdinánd párthivei is zugolódtak.⁴ Ferdinánd Szulejmán szultán 1529. hadjáratának a nyomása alatt hivein nem segíthetett, ellenségeinek pedig nem árthatott. Diétára hívja össze a tót rendeket — 1529. jul. 31. — de nem jelentkeznek a résztvevők,⁵ el kell halasztani a gyűlést. Bizonyos fásultság fogja el az embereket, megkísértik a közös értekezletet, mint-hogy a János király pártján lévőkbe is hiába próbálnak — 1530. febr. 17., okt. 11 — lelket

¹ Kerchelich: Not. prael. 354. Erdődy Simon levele Katzianerhoz. 1530. jun. 3. Csázma.

² Körmendi Batthyány hgi ltárban. Mem. 120.

³ U. o. 124—5. — 1528. okt. 18. Ferdinánd panaszkodik, hogy a szlavoniai emberek állhatatlanok. Körmend. U. o. 130.

⁴ Fraknói i. m. 240. l.

⁵ Körmend u. o. 139. — 1530. márcz. 14. Spanyol segítséggel biztatta Batthyányt. U. o. 143.

önteni Erdődy Simon és Gritti Lajos,¹ azok is megunták már a folytonos harczot.² De mikor Bélavárott, Veszprémben, Zákányban, majd Kenesén összegyűlnek közösen német- és török-pártiak, kiderül, hogy az öt év folyamán rendkívül élessé vált az ellentét közöttük.³ Jobban gyűlöltek egymást, mint a hogyan szerették a hazát.

A szent-szávai herczeg, megfogyatkozott vagyónával, Ferdinánd pártjától üldöztetve, csak szám a tömegben, de egyéniségével sem vált ki. Rajta már nem segithetett János királynak a segedelme, hiszen még Erdődy Simon, Balsa Miklós vezére is ott hagyta Szapolyait s Ferdinándhoz állott, megunván Pekry Lajos garázdálkodását.

Valami nagyon őszinte nem lehetett ez a megfordulás, mert látván Ferdinánd erőtlenségét: Erdődy Simon és Török Bálint azon vannak, hogy Pekry Lajost csábitgatják a János királyhoz való átállásra. Ezt a «tisza balkáni» jellemű Bakics Pál rögtön besugja Ferdinándnak. Pekry Lajos meghallgatta őket, de elég «hü» volt

¹ U. o. 146.

² Tört. Tár. 1908. 284.

³ Fraknoi i. m. 372—3.

Ferdinándhoz, mert újabb kívánságai teljesítése árán — kész volt maradni régi pártján. Ferdinánd megörült e hirnek s kilátásba helyezte, hogy fontolóra veszi Pekry óhajításait.¹

Miket kívánt Pekry, azt részletesen nem tudjuk. Csak azt konstatálhatjuk, hogy három hónap múlva 1537. jun. 29. Balsa Miklós — a kit rácznak neveznek — *kiskemleki vádrát* összes tartozékaival, a miért ez a feleségével és családjával «szepesi» János fennhatósága alá távozott, Pekry Lajosnak adományozza.² Ebből kitetszik, hogy Balsa Miklós előbb szintén áttért a Ferdinánd pártjára, de utóbb ismét elállott tőle. Továbbá aligha tulmerész a feltevésünk, hogy Pekry Lajos Kis-Kemlek birtokát külön kikérte Ferdinánd királytól.

Hogy Balsáékat ekkor még nem fosztották birtokaiktól, csak annak köszönhetik, hogy Ferdinánd király elfogatta Pekry Lajost,³ s hét

¹ Bécs titk. ltár. 1536 szept. 22. Bakits levele, 1537. márcz. 14. Ferdinánd kir. válasza. Hung.

² Lib. Reg. I. 10. Vjesnik 1905. 182—3. l.

³ Pekry Lajos elfogatása, majd fogságának tört. Grácban, Linzben, Innsbruckban érdekes és még ki nem dolgozott részlete a szlapon történetnek. Pekry 1537—1544. aug. 28. volt fogságban († 1552). — V. ö. Istvánffy 207. 217. — Rabságáról a közös p. ü. lt. Oest. Gb.

évig, 1544-ig tartotta rabsággal szlavoniai főemberét. Azért fogatta el, mert félő volt, hogy veszedelmes ellenfél válik belőle. Mikor kiszabadult a fogságból, már nem árthatott Ferdinándnak.

Balsáék ezen rájok nézve szerencsés esély következtében Kis-Kemleken maradtak. Egy adat megvilágítja, hogy milyen állapotban. Ugyanis 1543-ban a szlapon királyi adóhoz Kis-Kemlek vára 4 # forinttal járult. A török és német pusztítás tönkretette a családot.

Az közállapotok ez alatt azonban oly rosszra fordultak a szlapon megyékben, hogy négy év óta nem folyt be adó. Balsáékat, kit előbb Pekry Lajos és emberei sanyargattak, most teljesen letörték, 1537-ben már nem szerepelnek a tótországi előkelők között, birtokaikról nem adnak élelmet, nem állitanak kocsit. László galgonczai prépost bélai és oporoczi várai már a Kápolnay Ferencz kezén vannak, Kemlekről meg szó sincs többé.¹ Nagy-Kemlek ura, Alapy János 1537. török fogságra jutott.² A tót rendek kiváltására minden jobbágytelek után 10 dénárt szavaztak meg,

¹ Fraknoi i. m. II. 234. l.

² U. o.

a rácság is elveszté fejét, István deszpotát s az országot hosszú ideig dulták a török portyázók. Ehhez járult még Katzianer János agitációja 1538-ban, miután az eszéki kudarcz Ferdinánd ellenségeinek a táborába vezette. Képzeltet, hogy milyen hatást tett a zágrábi bíróra s a szlapon urakra, mikor Katzianer, a rettegett, krajnai kapitány, egy levelet mutogatott, melyet Ferdinánd király irt neki, s ebben azt mondja, hogy ha a török elleni hadjárat jó sikerrel végződik, az összes urakat nyakasztassa le.¹

Katzianernek azonban gyászos vége lett, ismeretes, hogy Zrinyi Miklós fejét vétette. Hovatovább megszilárdult Ferdinánd hatalma, kivált 1540 után, mikoron a Szapolyay-párt a király halála után teljesen elvesztette a talajt lába alól. Balsáék e nyomoruságos körülmények közepette csak úgy tarthatták fenn házuakat, hogy a raguzai köztársaság becsülettel állotta a néhai László herczeggel szemben elvállalt kötelezettséget. A Giuppanai szigeten egy birtoka maradt Lászlónak. A köztársaság ezért 1533-ban néhai Mátyás herczeg özvegyé-

¹ A horvát bánok 1538. febr. 16. Husztilyán kelt levele Ferdinánd királyhoz. Grác. Tart. ltár. — A martalócok dúlásáról 1539. Takáts S.: A magyar gyal. tört. 125. l.

nek, Helenának (Jerina) és Miklós fiának 3 évre 488 arany perpert fizetett. A milesevoi rácz kolostor kalugyerje, Gábor barát jár el ezen ügyekben 1536., 1545. s 1549-ben. Ez utóbbi évben Mátyás herczeg özvegye már nem él.¹

Balsáék jelentéktelenségét mi sem jellemzi élesebben, mint Ferdinánd királynak 1551. máj. 24. kelt adománya Tarnóczy András és Miklós részére — Kis-Kemleken, minthogy Balsa Miklós *magvaszakadt*.² Tehát Szlavonián kívül nem is tudták, hogy Balsa Miklós még él.

A család 1556-ban annyira levitézlett, hogy kis-kemleki várát kénytelen eladni. Balsa Miklós nem tudja a várat karban tartani s ezért eladja a várat s a váralját, vagyis Reka városát szomszédjának, szentlőrinczi Geszthy Jánosnak 300 arany forintért és 100 tallérért.³ Balsa Miklós így lett földnélküli herczeggé három fiával s egy

¹ Rag. lt. Diversæ Not. Jireček K. barátom szives közlése.

² Vjesnik, 1905. 82—83.

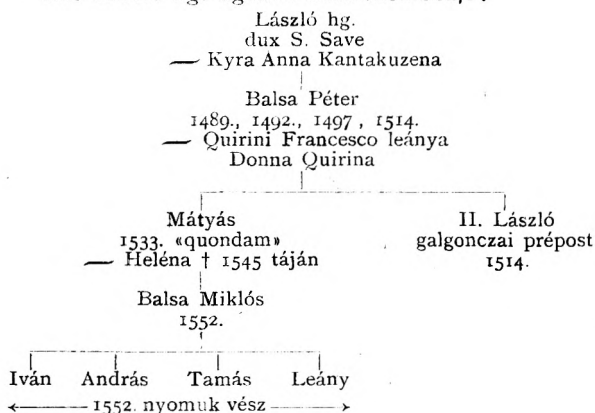
³ E. Laszowski derék tanulmánya a horv. arch. társ. Vjesnik-ében III. 1898. 25—9. «Prilog rodopisa hercega Sv. Sava.» Őt illeti az érdem, hogy a család végső sorsát adatosan megvilágította.

leányával, a fiuk nevei: János, András, Tamás, a leány nevét nem ismerjük.¹

László hercegnek két fián, Lászlón s Vlatkón kívül állítólag még volt egy leánya,² a ki később mint Duchessa di Barbania fordul elő. Valószínűleg velencei összeköttetések révén lett e felsőolaszországi (piemonti) előkelő ember³ felesége.

¹ Ujabban dr. Wertner M. tárgyalta érdekesen: «Zur Gesch. der Herzoge v. St. Sabbas» a kérdést. A zágrábi orsz. ltár Vjesnike VIII. 244—249. l.

Ime László hg. ágának nemzedékrendje:

A 143. lapon közölt nemzedékrend folytatása.

² Levelezés, a milano Áltárban. Kötetünk 143. l. Vlatko leányának iktattuk be, de nem vagyunk tisztában vele, minthogy a levelezés Ladislaust írja atyjának.

³ Barbania signoria, Famiglia Mollo piemontese. — Dizionario dei predicati della nobiltà Italiana R. de Divitiis Napoli 1903. — Barbania főhelye Lanzo Casella. V. ö. Gabotta: Doc. Ecc. E. Galli.

Férje és ettől való egyetlen fia török fogságba jutottak. Nagy összeg árán sikerült őket kiváltani, de a herceg visszatérése után nemsokára Nápolyban nagy betegségbe esett és itt meg is halt. A hercegnő azután visszatért Magyarországra és kereste a jussát. Járt V. Károly császárnál is, midőn ez Olaszországban megfordult. A császár az esdeklő özvegynak megígérte, hogyha isten segedelmével visszaszerzi Magyarországot a töröktől, akkor majd *visszaállítja a szét szárvai hercegséget* és visszaadja az örökösöknek. Midőn az özveggy véletlenül betért egy velencei ékszerész boltjába, nála találta a hercegi koronát és néhány egyéb ékszert, a melyek egykoron László herceg tulajdonában voltak. Ez ékszerek megváltására 4000 aranyra lett volna szüksége, a melyet a velencei tanácstól kért. A tanács természetesen nem segíthetett rajta. Ennek következtében az özveggy a milanoi herceghez fordult és 32 skudit kért tőle, a melylyel egy milanoi kereskedőnek tartozott. Szándéka volt Spanyolországba menni és ezt az összeget a császártól kérni, a ki férje megváltására is adott neki pénzt. Az özveggy hercegné további sorsáról csak annyit tudunk, hogy nagy szegénységben élt Milanoban egy Zukko

nevü kapitány lakásán (Milanoi államlevéltár). Ebből kitűnik, hogy László herceg az ékszerek egy részét magához vette és vagy ő, vagy fia tuladtak rajta. Ez is egyik szomorú lapja a hercegovinai emigrációnak.

★

S itt vége szakad a bizton követhető nyomoknak.

A családra pedig ráillik az Irásnak ígéje:

«És elszéleszté őket onnan az Ur az egész földnek szinére.»

★

De ha nem is alkottak maradandó szervezetet, emlékezetök nem halt ki teljesen szülőhazájokból. A romjaiban is fenséges Stjepan-grad (Blagaj fölött) Mosztár közelében még máig is daczol az enyészettel. Vijjogó saskeselyük kerengnek fölötte, alatta a Buna forrása a természet bájos képének a központja. S olykor megcsendül az énekben is a kemény István vajda neve. De nem is vesztetett el az emlékezete. Egyénisége nagyított képe a keményfejű, eleven képzelődésű hercegovinai embernek, a ki büszke a maga kis hazájára.

A hercegovinai karsztember fanatikusan ragaszkodik hazájához, s minden cselekvésében bizonyos individualitás nyilvánul. Bátran nevezhetjük külön hercegovinai léleknek ezt a különválási ösztönt szomszédjaival szemben, mely elismeri ugyan a főhatalmat, az összetartozást, de csak úgy, ha figyelembe veszik őt magát is. Zegzugokkal van tele az a sok karszttöbör, nyáron izzón süt a nap, télen zordhideg a táj, ilyen ellentétes a hercegovinai jellem is. Egyik végletből a másikba jut, de telve van őseredetiséggel. Ezt az érdekes kis országot a Koszacsák bizonyos önállóságra juttatták, méltó tehát, hogy megemlékezzünk róluk.

VIII.

Nagy Alfonz nápolyi király s a nyugati Balkán- államok.

*Pulszky Károly a Renaissance legjobb magyar ismerője
emlékének.*

I.

Vittore Pisano festő és éremvész munkái között legjobban tetszik nekünk az Alfonz nápolyi király tiszteletére 1449-ben készült érem. Gyakran néztük szegény, feledhetetlen barátunkkal, Pulszky Károlylyal ezt a gyönyörű fejet, mely remek mása lehetett az élőnek. Pisanoban meg volt az a tulajdonság, hogy a festő szemével nézte lemintázandó alakjait s így — meglehet, hogy tévesen — az az illusionk, hogy az illető csakugyan ilyen volt. Alfonzo király arcát remekül állította be. Éles, római metszetű arcz, nemes hajlásu orral s — nem tudjuk, ránk helyesen teszi-e ezt a benyomást — bizonyos lelkesítő tekintettel, mintha

a jó szívet, a nyugodt bátorságot akarná vele példázni a művész. Az érem tullapján balra fordultan királyi sas ül egy faágon, alatta zsákmánykép egy őz, jobbra két sasfiók: Alfonso leányai, balra nagyobbacska himsas: a fia Ferrante s alól a béke kisdéd galambja.

Az előlapon látható kép kifejezése lelkiileg analog a saséval, abban az Alfonzban sast akar bemutatni a művész, mikor sikerei után nyugodtan néz.

A hátsó lapon pedig a zsákmánya fölött győzedelmes himsas kifejezése az Alfonz király helyzetének s jellemének megfelelően van ábrázolva. A «Divus Alphonsus rex», a «Triumphator et Pacificus» (a diadalmaskodó és békés király) felséges bőkezűséggel (liberalitas augustaval), magyarán nagylelkűséggel tetőzik 1449-ben. Ezek az éremre vésett mondatok is megerősítik, hogy itáliai sikerei után, diadalai tetőpontján ábrázolja a művész bőkezű pártfogóját.

Sokszor vitatkoztunk feledhetetlen barátunkkal, hogy úgy Burckhardt, mint Symonds s általában véve a renaissance történetírói tulságos nagy fontosságot tulajdonítanak az egykoru irodalmi művekben megnyilatkozó jellemzéseknek, s adatkáknak, melyből a korhű környezetet vélik

megszerkeszthetni. Pulszky Károly rajongó csodálattal viseltetett Nagy Alfonz iránt, s helyes nyomon járt, mikor a magyar renaissance-nak nápolyi csatornáira utalt. Mi a magunk részéről ugyan mindig tisztelettel adóztunk a Cinquecento nagy alakjai iránt, de azt vallottuk, hogy ez alakok voltaképp legendaris sujtásokkal tetéztet olyatén típusok, melyeket a történeti kutatás vagy nem tudott, vagy nem akart elemezni. Addig, a míg apróra nem ismerjük az olasz renaissance hőseinek — levéltári adatokon alapuló — igaz történetét, csak novellistikus alapon mozgunk. Ez a történeti alapon való tárgyalás igen sok esetben különbnek láttatja majd velünk, az egyik, vagy a másik szereplőt, mint a hogy annak idején fizetett hízegők, aranyak és jó ebéd árán, avagy velők született tudós szervilismusból megdicsőítették.

Igy állunk Nagy Alfonz alakjával. Hogy modern kifejezéssel éljünk, sajtóiroda-főnöke Antonio Panormita: *De dictis et factis Alphonsi regis Aragonum* című mnnkájában valóságos kis tükrét alkotta meg azoknak a munkáknak, melyek a fejedelmek tulajdonságairól szólnak. Általános emberi vonás, hogy nincs a dicséretnek és hízegésnek az a foka, a melyet ne tudna

bevenni, a kiről valamely irni tudó hizelgő írásban vagy festő képekben nyilatkozik. Micsoda egy kincsesbánya volt az Plutarchus, mennyi jól fizető magot rejtett magában egy-egy latin, vagy görög u. n. klasszikus! Az a Palermoi (Panormita) Antal, családi nevén Beccadelli fölfegyverkezve a régiek olvasásából meritett bölcs mondásokkal olyan Alfonzot állít elénk, hogy igazán megirigyelhették tőle ezt a dicsőítő rendszert. Bizonyos etikettel látja el a király tetteit s mondásait: *vitész, igazságos, szerény, okos, bölcs, méltóságteljes, szorgalmas, türelmes, vallásos, népies, kegyes, jámbor, hívő, fényes*, s megannyi változata az emberi jelességeknek. Csak éppen az a baj, hogy Alfonzo élt — a mi ellen a királynak bizonyára nem volt kifogása — mert különben, ha a régi hellén-korban működött volna, akár az Olympusra helyezhette volna Hesiodosz. Ez a sicíliai udvari sajtófőnök egyébként még eléggé szerény. Kéziratát ugyanis megküldötte Aeneas Sylvius Piccolomininak, a későbbi nagy Pius pápának, hogy igazítsa rajta. «Olvasni elolvastam, de nem igazíthattam rajta. Mert hisz ékesszólásra nézve te felülmulod Xenophont és Alfonz különb bölcs Sokratesnél.» Aeneas Sylvius annyira neki lelkesedett ennek az élet-

rajzi vegyesnek, hogy magyarázatokat irt Panormita egyes könyveihez.¹ Neki még az sem elég, a mit Antonio Panormita irt, Aeneas szerint nemcsak hogy nem hizelgett Alfonznak, de kisebbiti, mert «*Alfonz mintegy tükre a fejedelmeknek.*» Ebben teljesen igazat mondott, mert annak tartották őt magában Itáliában, Németországban, Kelet-Európában: Magyarországon s a Balkánon. A legdivatosabb fejedelem, így kéne őt voltaképp jellemeznünk. Mintaképpül őt vették Európa minden udvaránál.

Ha könyvről, vagy irodalmi tanácsról van szó, hozzá fordul V. László magyar király. Külön követet küld hozzá 1454 aug. 2. Prágából oly könyvekért, melyek a rómaiak történetét tartalmazzák, avagy jeles fejedelmek követésre méltó példáit tárgyazzák.²

Azonban nemcsak ebben az aprólékos ügyben keresik fel Alfonzot. Mintaképpül szolgált ő Európa összes előkelő, értékes embereinek. Hunyadi János kormányzó korában baráti összeköttetésbe lép Nápoly híres és hatalom hírében álló királyával. Frangepán Ferencz, a vegliai

¹ Összes művei baseli kiadása 472. l.

² Ábel Jenő: Adalékok a humanismus tört. Magyarországon. 156. l.

püspök a közvetítő. Hunyadi János a fiát, *Lászlót*, akarja a nápolyi királyi udvarban megfelelő neveltetésére fogni, hogy ez a király szolgálata iránti hűségben gyarapodjék. Alfonso az ajánlatot rokonszenvesen fogadta, s megígérte, hogy atyja példájára fogja oktatni.¹

Ezt a mustra-királyt, ezt a nápolyi Augustust, ki minden író, művészt szívesen látott, ki minden külföldi követet lekötelezett, hogy hírére elvigye messze országokba, hogyne dicsőítette volna minden írástudó. Hátha még hozzávesszük az embernek azt az ösztönét, mely akár öntudatlanul, akár öntudatosan abban a vágyban nyilvánul, hogy működését megörökítve akarja látni s tudjuk, hogy Alfonz király lelkileg túl akarta élni a földi létét, ézthető az a sok írásbeli dicséret, mely éltében környezte. A király erre a megörökítésére nagyon sok gondot fordított. Állítólag tőle ered az a mondás, «hogy a dicsőség olyan étek, melyet az istenek nem pénzért, hanem csak nagy fáradság után juttatnak nekünk.»² De azért ő nem kimélt sem pénzt, sem fáradságot, hogy az utókor úgy ismerje viselt

¹ Függelék XVI. 1447. ápr. 10. — E terv megvalósítását az 1448. török hadjárat akadályozta meg.

² Beccadelli Antonio Panormita I. 41.

dolgait, a mint ő akarta. Sfrangulio Sernopulo neves hellenista 1451. megakarta irni viselt dolgait latinul s görögül s adatokat kért a királytól. Alfonz kértére viselt dolgainak másolatát — bizonyára titkára, a Spezziai Fazio útján — azonnal megküldette neki.¹ Akár csak ma, ha egy-egy nevesebb publicista felkínálkozik essaystáknak s adatokat kér, úgy jártak el a renaissance korában is. Hisz ismeretes, hogy Poggio Hunyadi Jánost is megkönyékezte ebben a tekintetben.²

Éppoly szívesen fogadta, illetőleg fogta kora híres művészeit. 1452 máj. 26. a velencei követ útján megkérte a velencei doget, hogy engedje hozzá Donatellót, a híres szobrászt, «che voglia

¹ V. ö. Capasso: La fonti della storia delle prov. nap. 1902.

Rex Aragonum, etc.

Egregi vir devote noster dilecte. Ex unis vestris litteris nuper nobis redditus vidimus voluntatem maximam quam vos habere ostenditis in scribendis et commendandis eterne memorie, tam greco quam latino sermone nostris rebus gestis. De qua vobis gracias habemus satis magnas vos cerciores reddentes quod copiam nostrarum rerum gestarum quam a nobis in ipsis vestris litteris exposulatis fieri ac illam ad vos transmitti curabimus. Data in Turri Octavi die ultimo Octobris anno a nativitate Domini millesimo CCCC.^o LI.º — Rex Alfonsus.

Dominus Rex mandavit miclii Arnaldo Fonolleda. Egregio viro Sfrangulio Sernopulo devoto nostro dilecto.

Barcelona. A. A. R. 2655 f° 182ab.

² Ábel i. m. 158. l. — Hunyadi János renaissance amateurségéről u. o. 159. l.

Mastro Donatello liberamente lassare andare e venire in servitio nostro.» Gattamelata condottiere lovas-szobrának a készitère annyira fellelkesíti, hogy a saját lovas-szobrát Donatellora, a híres firenzei mesterre kívánta bizni. Csak a művész nagy elfoglaltatásán mult, hogy ez emléknek csak darabjai készültek el.¹

Tetézhetnők e vonásokat egész garmadájával az adatoknak, melyekből kitűnik, hogy nagy bőkezűségű, külső fényre, hirre vágyó, emberséges volt ez a mintakirály *kortársai szemében*. Kérdés azonban, hogy voltaképp milyen is a történeti kutatás alapján ez a «*Magnánimo*»-nak és «*Sabio*»-nak (nagylelkűnek és bölcsnek) nevezett uralkodó, ha alakjáról lekaparjuk azt a rozsdát, mely dicsőítőinek fellengző mondásiból tapadt rá.

Andrés Giménez y Soler, a saragossai egyetemen a történelem tanára, régebben a barcelonai aragon királyi levéltár egyik tisztviselője, kibén felforrt a spanyol hazafias érzés, arra vállalkozott, hogy a maga szempontjából megrajzolja Alfonso történeti arczképét.² Értjük, hogy Gemé-

¹ A Nápolyi Museo Naz. látható lófejről állítják, hogy Donatello műve.

² Retrato historico de Alfonso V de Aragon Revista Aragonesa. — Zaragoza. 1907. (I. évf. 2—5. sz.)

nezt felfingerelte Antonio Beccadellinek azon mondása, hogy a spanyolokat ő tanította meg a tudományok megbecsülésére, mert a XV. század elején a spanyolok megvetették az írástudót. Az sem tetszhetett neki, hogy mikor a nápolyi udvarban azt beszéltek; «egy spanyol király azt szokta mondani, hogy nemes embernek nem kell írástudónak lenni, mire Alfonz felkiálta: ez nem királynak, hanem ökörnek a szava.» Neki is meggy azután úgy az olasz publicistának, — hisz Beccadelli az — meg Aeneas Sylviusnak s adatosan kimutatja, hogy Alfonzo nagy tudományszeretete felületes tudáson alapult, hogy utálatosan hizelegtek neki, hogy erkölcstelen volt, elhanyagolta Cataloniát, a honnan eredt s hogy az a nagy birodalom, melyet a magáénak vallott: Aragon, Nápoly, Sicilia, Valencia, Majorca, Sardinia, Corsica, Barcellona, Rousillon, Athen, Patras, s a szigetek csak összefűzött birtok volt, mely halála után felbomlott. Hiszen a mit Giménez felhoz, az mind igaz adat, az is bizonyos, hogy a renaissance írók dicséretei tulzások, de hiszi-e Giménez, hogy Alfonso, a ki ezeket az embereket fizette, komolyan vette e phrásisokat? Még csak rossz néven sem lehet e vándor tudósoktól venni, hogy dicsőítették

azt, a ki kenyeret adott nekik. Mikép vehette volna komolyan Alfonz ez emberek dicséretét, mikor egyszer az egyik könyvtáros azon sopánkodott, hogy a király mint nyulhat saját felséges kezével a könyvhöz, t. i. épen nem volt jelen a thecarius. A király elnevette magát, mondván: hát mire adott az isten a királynak kezét? Volt annak a királynak józan esze, hogy különbséget tett az igaz és hazug állítás között. Természetes, hogy a kortársak minden vonásból kiolvasták a nagy lelket. A «diskurzust» bölcseségnek vették, készpénznek mindent, a mit hallottak s láttak. Az udvaronc-írók ez állításait, a saját kétségtelenül nagy tudására elhagyakozott Aeneas Sylvius nagy mondásait kárczáfolni. Azért pedig elítélni, a miért nagyra-becsült feleségével körülményei miatt nem élhetett s élete végén nagyon belé talált szeretni Lucrezia d'Alagno-ba, hogy fattyugyermekeit portálta s a trónra is juttatta fiát, hogy pazar volt, mindezt ki ne tudná.¹ A milyen gyöngé

¹ Homenaje à Menéndez y Pelayo. Madrid 1899. 615—635. l Bofarull érdekes közleménye. — Alfonso feleségéről, e minta-királynőről, v. ö. D. A. Giménez Soler tanulmányát: Retrato historico de la Reina D. Maria a barcelonai Ak. Értesítője 1901. évf. 71. s. kk.

kutató a hizelgő pamfletista munkája, annyira ahisztorikus a vele való polemia, noha becses adatok állanak is sorba ellene.

Kár lenne magyar történetírónak is a nagyra hizott élcelő Galeoti Marzio: De egregie sapienter jocose dictis et factis regis Matthiae mondásaira építeni fel Mátyás jellemképét, avagy egy-egy odavetett mondás alaptalansága miatt Mátyáson tölteni ki boszuját. Galeoti, a ki Beccadelli mintája alapján irt, — mint Ábel Janus Panonius nyomán írja — Magyarországra jött «hogy a tudatlanokat oktassa, a szomorúakat felvidítsa és magamagát pénzzel megszedje».¹ Azért könyve mulattató s egyes pszichológiai részletei használhatók. Érthető, hogy az idegen Galeoti Mátyás udvarában élesebben figyelte meg a szokatlan magyar környezetet; mint Beccadelli a nápolyi udvart.

Az egyes nagyobb történelmi személyiségek valeurjét csak akkor állapíthatjuk meg, ha apróra ismerjük uralkodásuk egyes momentumait, s mérlegelhetjük, hogy mennyiben adtak ők irányt az eseményeknek, s mennyiben voltak eszközök a fel nem tartóztatható akkori fejlődés folyamatában.

¹ U. o. 250.

Alfonz uralkodásáról annyi anyagi oly becses kincs maradt Regestumaiban, hogy egy nemzedéknek van dolga Spanyol, Francia, Olasz s Németországban, míg teljesen kimerithetik az aragon kir. levéltár kincseit. De jutott ebből az anyagból nekünk is, melynek értékéről alább szólunk, szövegét pedig a Függelékben adjuk.

II.

Verandiniello nápolyi népköltő a XV. században szülővárosa nagy szerepének hatása alatt az aragon-ház dicsőségét zengi, mondván:

Saie quanno fuste Napoli, corona ?

Quanno regnava Casa d'Aragona.

Az Anjou-ház megalapozta Nápoly különállását, belemarkolt Kelet-Európa sorsába, s az atlanti Oczeántól az északi tengerig, Palermótól a fekete-tengerig befolyt az európai politika ügyeibe. Az Aragonház, mely Sicilia birtokában, az utolsó nápolyi Anjou-királynő II. Johanna örökbefogadása révén Alfonz király személyében végleg 1442-ben¹ jut a nápolyi trónra a föld-

¹ 1442. jun. 6. foglalja el végleg nagy diadalmenettel Nápolyt. Nem írjuk Alfonz király uralkodása történetét. Elég, ha — előadásunk megértetésére — röviden

közi-tenger vezérlő nagyhatalmát alkotja meg Nápoly középponttal.

Az aragon illetőleg katalan, nemzeti erő a XIII. XV., században egyfelől kemény zsoldosaival, kalandor hőseivel úgyszólván egy kis fegyveres népvándorlást rögtönzött a byzanti császárság területén, másfelől tengerészetével, rendezett kereskedelmi összeköttetésekkel az Afrikai partokon s Kis-Ázsiában egyaránt félelmetessé tette a katalán nevet.¹ Siciliának máris birtokában lévén az uralkodóház, a Nápolylyal való egyesítés csak természetes tünetnek látszott

megemlítjük, hogy Alfonso 1394. sz. Medina del Campoban, I. Fernando «el honesto» aragon királynak († 1416. apr. 9) és Donna Leonor de Albuquerque-nak volt a fia. Megkoronáztatott 1414. feb. 11. Felesége Donna Maria, III. Enrique Kasztília királyának s Donna Catalina de Alancastronak a leánya. (született Segoviában 1401. november 14., házassága 1415. jun. 12.) Örökbefogadása után 1421-ben megy először Nápolyba, de hosszas harczok és viszontagságok után juttatja érvényre jogát 1442-ben; feleségével nem él együtt, ez kormányozván helyette Aragonban. Gyermekai nincsenek e testileg úgy látszik fejletlen nőtől.

¹ E részben Dr. A. *Rubio y Lluch* barcelonai egyetemi tanár munkálatai becsesek. Megjelentek a barc. Akad. kiadványai közt. Egyik újabb műve *Catalunya a Grecia* 1906. kat. nyelven. — Régibb de igen használható mű a *Capmanyé*, mely a barcelonai tengerészet és kereskedés történetéről szól.

a függetlenségekre rátarti katalanok es aragónok szemében is. Nápoly birtoka azonban Barcelonára nézve nagy hatalmi értéket képviselt, a mennyiben Genovával s Velenczével szemben a barcelonai hajók valóságos hadi s élelmi kikötőjévé vált a pyrænei s balkán félszigeti, valamint a ciprusi, rhodusi s egyiptomi forgalomban. Alfonz nápolyi királyságának ezt a jelentőségét megérezték a katalánok, s egyelőre nem ellenezték, hogy asszony vigye a kormányt. Csak 1442-ben, mikor Caesar módjára ünnepelteti magát a dicsőségre és újabb szerelemre szomjuzó király földközi metropolisában, kezdik arra kérni, hogy jöjjön vissza Barcelonába. Alfonz nem ment, mert nem is mehetett már, ha akart volna sem.

Nápoly annyira jellegzetes központot képviselt mindenha, hogy csak oly királyt uralhatott, a ki a nép között lakott. Barcelonában lakván, nápolyi uralkodásának, olasz szereplésének csakhamar vége szakadt volna. Hogy Nápolyba jutásával italiai uralkodóvá lesz, hogy egyuttal örökösévé válik az Anjouk adriai és keleti politikájának, azt nagyon tudta Alfonz, valamint azt is, hogy ezt a nagy földközi birodalmat halála után nem örökölheti egy kéz. Ezért

törvényesítetteti törvénytelen fiát, Ferdinándot s téteti meg örökösének a nápolyi rendekkel.

Aragóniában hiába is próbálkozott volna — úgy látszik nem épen magas rangu nőtől született¹ — természetes fiut tenni meg örökösének. Szerencsére hitvese, a királynő Aragonban bölcsen, Alfonz intencziói értelmében kormányzott s minthogy az urát alig pár hónappal élte túl († 1458 szep. 7. sirja Valenciában), a nápolyi politikát nem zavarta aragon részről semmiféle akadály.

Szabad keze lévén Alfonzonak, csakhamar

¹ Zurita G.: *Anales de la Corona de Aragon* jeles krónikájában Donna Margarita de Híjar udvarhölgyet mondja Ferdinánd anyjának s írja, hogy e miatt nagy féltékenységgel üldözte Alfonzot a meddő királyasszony. D. J. Ametler y Vinyas: *Alfonzo V. de Aragón en Italia* Gerona 1903. II. 83—4 a barcelonai ltárból (R. 2718 f. 12. egy adatot közöl, mely szerint Alfonz 1444. jun. 29. 300 frtot utal ki «Gaspar Reverdit marit de la mare del dit *don Ferrando*» kit előbb «car fill nostre Don Ferrandó D'Aragonak» nevez. Ugy állhat a dolog, hogy Alfonzo a szeretőjét elvétette valami közrendűvel, a fiut pedig elismerte. Bizonyos analogiát látunk a mi Korvin Jánosunk esetében is, csakhogy ennek a lágy kedélyű Korvinfinak nem sikerült úgy elismertetni magát Magyarországbán, mint Ferdinándnak Nápolyban. Beatrix királynő, Matyás hitvese, Alfonz unokája, ki a magyar bastardot annyira marta, tán bizony feledtetni akarta a saját ugyancsak nem teljesen «tisztá» származását.

az ő kezében egyesülnek a földközi politika összes szálai. A kisázsiai s európai török szultánok s főembereik, Ciprus királya, Byzánc és tartozékai, Morea, Albania, Egyiptom, Etiopia (Abessynia), Tunis megannyi láncszeme a nápolyi külügyi politikának, melynek egyfelől a barátságos befolyásolás, másfelől a kereskedelmi érdekek alkotják a kettős sarkpontját. Évekkel ezelőtt kiterjesztők ezekre a vonatkozásokra is barcelonai kutatásinkat. A felgyült anyagát átadtuk a nápolyi történeti társulatnak, mely a feldolgozással a nápolyi keleti tanfolyam tudós tanárát Francesco Ceronet bizta meg. «La politica orientale di Alfonso di Aragona» cím alatt jelentek meg e nagy tudással is széleskörű bibliografiai apparatussal megírott tanulmányok.¹ Mindazonáltal Alfonz keleti politikájára nézve annyi adat áll még rendelkezésre, hogy e köztörténeti szempontból érdekes tanulmányok kibővítését fenntartjuk magunknak.

Ezuttal csak a magyar és balkáni vonatkozások ama részeit tárgyaljuk, melyek jelen mun-

¹ Archivio storico per le provincie Napolitane XXVII. 1. 380. 555. 774 XXVIII: 154. Kivonatát spanyolul: La politica oriental de Alfonso V de Aragón cz. a. Joaquin Miret y Sans Barcelona 1904-ben.

káinkkal kapcsolatosak. Sajnos, hogy José Ametler y Vinyas Alfonzo legújabb spanyol történetírója, a ki munkája tárgyául Alfonz olaszországi uralkodását tűzte ki, épen 1442-től fogva, midőn a király nagy-olasz politikát kezdeményez, csak nagyon felületesen nézte, vagy nézhette a barcelonai anyagot.

III.

Abban a nagy harcban, mely az Adriai tengeren való souverainitásért legelőbb Velence s Byzanz, majd Dalmácia s ennek 1102 óta fővédnök-tulajdonosa: a magyar szt. korona közt folyt: 1433-ban Velence lett a győztes. A szávalji országok egyensulya ugyan nem billent meg valami tulságosan az akkor gyakorolt magyar felsőség rovására, de az a békó, melyet a *nápolyi* Anjouk legkülönb *magyar* hajtása, Lajos király vert a mare clausum elvéből élő és hatalmaskodó Velenczére, lepattant. Magyarországból nem fejlődhetett tengeri hatalmasság, megmaradt kontinentális organizmusában. Külföldi kereskedők jártak be Budára s ország jelesb helyeire, azok gazda-

godtak. Jólét átlag nem fejlődött, élelmi szerekben bővelkedő, de pénzben szűkös ország maradt: «a kereszténység védőfala.» S hogy ez így történt, azt — elnézve a magyar belső állapotoktól — Nápolyi László, az utolsó odaváló Anjou férfi cselekedte, midőn a maga bitorolt jussát pénzért eladta Velenczének. (1409.)

Nápolyi László, kit az olasz történetírók az olasz egység előharczosának neveznek, ezzel a cselekedettel Nápoly különleges érdekét nem adta fel, csak Magyarországot sebezte meg. Minthogy a magyar koronát nem nyerhette el, nem sokat törődött vele, hogy feladja családjá hagyományos politikáját. Sőt örült neki, hogy olyan jussért kapott pénzt, melyet tényleg nem is birt. Nápolynak csak akkor állott egyenes érdekében a szabad hajózás elve az Adrián, mikor Magyarország egyazon, vagy rokon dynastiát uralt. Ezt a földrajzi helyzet világosan megmagyarázza.

Nápolynak — illetőleg Barcelonának is — Genua a tengeri vonzó kikötője, 338 teng. mértföldnyire fekszik amattól, holott Velenczéig (via Durazzo) 834 tengeri mértföld a távolság. A nápolyi királyság érdekköre a kelet-italiai partokon:

	Távolság
Brindisi—Valona	73'2 tgm.
Brindisi—Durazzo	70'3 "
Otranto—Valona	50 "
Bari—Ragusa	106 "
Bari—Cattaro	124 "

Ezek a távolságok nyilván bizonyítják, hogy Nápolynak az összeköttetése a tulpartnak ezen kikötőire szorítkozik, ezekkel mindenkép fenn kellett tartania az összeköttetést.

Ezekkel szemben a távolság

Ragusa—Velence	306 tgm.
Bari—Velence	327'3 "

A többi dalmát kikötő Spalatóig mind Velenczéhez tartozik fekvésöknél fogva. Nápolynak egyenes magyar kikötője Barin át Zengg 285'3 teng. mértf., de ez csak mint lerakó hely jött számba akkor is.

Földrajzi, forgalmi s politikai tekintetben Ragusáig illetőleg Cattaroig feltétlenül Velence gyakorolja a tengeri uralmat, de még azontul is Konstantinápolyig a velencei befolyás dominál. A Cattarótól délre terjedő albán-görög partok mentén azonban Velence tengeri uralmát hathatósan mérsékelte az Anjouk albániai térfoglalása, a mennyiben a durazzo, krajai, valonai,

artai, patras-atheni oligarchák Nápoly politikai befolyása alatt állottak. Nápoly városa a nyugati parton hátmögével, noha a királyság két tengerre nyílt, mégis inkább kontinentalis hatalom számba ment, mint a teljesen maritim Velence. Mint-hogy az albán partokon tul a nápolyi király akarata döntött, Velenczének érdekében állott, hogy a nápolyi dynasziákkal jó viszonyt tartson fenn, viszont Nápoly sem vallotta kárát, hogy Velence adriai monopoliumából annyi előnyt biztosíthatott magának, mint a mennyit a liberum mare révén elvesztett. Nápolyban a velenceiekkel szemben az volt a taktika, hogy nélkülök ne intézkedjék a köztársaság őket is érdeklő ügyekben, lettek légyen azok politikai, avagy kereskedelmi érdekűek. A hol közös volt az érdek, együtt mentek a köztársasággal, de ha lehetett, mindig volt «több vasuk a tűzben». Természetes, hogy Velence ugyanezt az elemi eszközt alkalmazza Nápolylyal szemben, melytől különben, mióta Dalmáciában urrá lett, nem kellett tartania. A keleten meg épen jól megfért Nápolylyal Velence, hisz nem volt versenytársa, mint Genua, vagy az ipart üző olasz városok.

Alfonz uralkodása java részében, tehát 1442

óta Európában a keleti kérdés volt a legaktuálisabb, mert a többé-kevésbé az egész akkori politikai összességet érdekelte. Az európai koncert keleti része közvetlenül érezte a veszedelemet, mely a rovására történt hódításban nyilvánkozott, a nyugati rész meg félt az esetleg oda is elterjedhető pusztításoktól s aggódott a keresztény eszme szűkebb térre szorítása fölött.

Nápolynak a byzánczi függő kérdések elintézésében rendkívüli erkölcsi és anyagi érdekei forogtak kockán. A nápolyi uralom presztízse a Balkánon attól függött, hogy az albán-görög hatalmi érdekkört mennyiben tudja megtartani Alfonz király s mérhetlen kár elé nézett, ha a török hódítás megszünteti a barcelonai és nápolyi forgalmat. Ez az érdek parancsolta, hogy mely irányban keresse szövetségeseit a Balkán-félszigeten s a keleten. Albániában *Kasztriota* György, Kroja ura,¹ volt a természetes szövetségese,² Boszniában *István Tamás* király kínálkozott eszköznek, míg *Koszacs*a (Vukcsics) *István*, 1444-ben még Bosznia nagyvajdája, a Nápoly

¹ Krojáról l. Arch. f. slav. Phil. 1899. évf. 78. l.

² Kasztriota György s Albánia oklevéltára Áldásy Antal és Sufflay Milán közreműködésével most lévén munkában a nápolyi-alban viszonylatokat mellőzzük.

íránt mindig barátságos Ragusa tőzsomszédjában, — hír szerint 25.000 embert tudott talpra állítani, — valamint *Brankovics György* a rác deszpota a megalakítandó szövetkezés értékes tagjaiként jelentkeztek. Mondanunk sem kell, hogy Magyarország, mely ekkor a lengyel Ulászlót uralta, nápolyi érdeket is védett, midőn a török uralommal szemben támadólag lépett fel.

Viszont a Balkán-fejedelmek Alfonzban látták az egyik pénzforrást, melyből merithettek. Velence ugyan gazdagabb volt, de féltek tőle. Legelőbb Koszacska István keresi Alfonzsal az összeköttetést. Terjeszkedni akar Velence rovására, azért szívesen lesz a távolabb lakó nápolyi király hűbérese. Két követe: György és Pál 1443. elején jár Nápolyban. Urok részéről megbízások abból állott, hogy az István vajda birta területet bizonyos modalitások mellett felajánlják Alfonz királynak. Alfonz ezt a szóbeli felkínálkozást honorálta, s a köztük létesítendő viszonyt pontokba, illetőleg levélbe foglaltatta, úgy, hogy «e dolog fölötte fog tetszeni neki»¹

A fennmaradt Alfonzista-válaszokból természetesen nagyon bajos megszerkeszteni a tárgya-

¹ Füg. IV.

lás folyamatát, illetőleg annak egyes momentumait, de az 1444. feb. 19-én megkötött szövetséglevélből következtetve,¹ azt látjuk, hogy István vajda főczélja az volt, hogy a bosnyák király, a velencei köztársaság és rokona Ivaniš vajda kezén lévő birtokait nápolyi segélylyel visszafoglalja. Sereget kér tehát Alfonztól, ezer lándsás lovast. Ennek fejében leköti országát, s természetesen arra is rááll, hogy e lovasok zsoldját megfizeti. Mindezt röviden írásba foglaltatta 1444 február 15-én.² A király kegye növekedését jelzi, hogy három nappal utóbb a szűz Máriáról nevezett nápolyi rend övével disziti fel a vajdát, s mielőtt azon lánczot viselné követte György utján kötelezvén őt, hogy az esküt tegye le s a rend szabályait tartsa meg pontosan. Egyuttal, mint a rend nagymestere még azt a kiváltságot is megadja a vajdának, hogy ötven nemes embert felruház-

¹ Füg. VII.

² Füg. V. E szerződésről G. Zurita Anales III. k. 284b—285a l. a XXIII. fej. megemlékezik «y que el Duque de Bossina se puso en la proteccion del Rey con su estado». Pontosán idézi az oklevelek keletét, tehát levélt. adatokat használt. Annál különösebb, hogy José Amettler i. m. II. k. 507. l. beéri Zuritával s nem nézett utána a levéltárban.

hasson vele.¹ Mindez csak bevezetése az 1444. feb. 19. Alfonz király és István vajda között kötött szövetségnek. A mit Alfonz király négy nappal (feb. 15) előbb a vajdához küldött levélben általa megígért, mindaz immár pontokba foglaltatott ekképen:

Először: a király védelmébe fogadja a vajdát s fiait, seregét s minden marháját, vagyonát. Országába szabad menetelt biztosít nekik a király.

Másodszor: A király védenczének ismeri a vajdát, birtokait úgy védi, mint a magáéit s a vajda viszont urának, illetőleg védőjének, pártfogójának ismeri el a királyt s alája rendeli a szövetséglevélben megnevezett birtokait.²

Harmadszor: A vajda azon esetben, ha a király indít hadjáratot, 1000 lovast állít rendelkezésére, zsoldjukra lándzsánként nyolcz arany forintot, tehát 32 ezer arany forintot köt ki.

Győzedelmes háboru esetére a vajda ígéretet tesz, hogy a töröknek beszolgáltatott adót Alfonznak fizetendi.

¹ Füg. VI.

² L. munkánk 112. l. az 1454. jun. 1. szövetséglevélben.

Negyedszer: A vajda bárki ellen hadat visel s indít, a király rendeletére.

Ötödször: Minthogy a követek nincsenek felhatalmazva e szerződés kötésére, esküt s ígéretet tesznek, hogy három hó alatt elkészíttetik a vajdával e szerződés herczegovinai párját, mely tehát csak akkor érvényes, ha a vajda kiállította példány a király kezébe jut.

Ezután következik a nápolyi tisztviselőknek való meghagyás s a király megerősítő záradéka.¹

Ez a szerződés azonban csak a hátyán maradt meg, mert István vajdának ugyancsak akkor jutottak eszébe Alfonzzal szemben elvállalt ígéretei, ha bajban volt. 1446-ban a török szorongatja. Ekkor ismét Pál nevű követét küldi Alfonzhoz, hogy segítsen rajta a nápolyi ura.

A király meglehetősen üzleti hangon tudatja okt. 16. kelt levelében, hogy ad segítséget, ha a vajda is megtartja azt, a mit vele szemben megfogadott. «A mi hittel való fogadásunkat mindig megálljuk, ha hűségét --- mit remél is --- irányában épen megőrzi.»²

E tárgyalások folyamára esik I. Ulászló király,

¹ Függ. VII.

² Függ. XII.

illetőleg Hunyadi János győzedelmes előnyomulása a Balkánon, melyet (1444 márcz. 24.) Alfonz király nagy lelkesedéssel fogad a keresztény népek solidaritása és érdeke szempontjából.¹

Ulászló győzelmes előnyomulása nagy várakozást keltett Alfonzban. 1444 nov. 27. a Nápolyba érkezett hírek szerint Romániában alig van már valami a pogány kezén. Reméli főntebb keltezett levelében, hogy a magyar hadak felszabadítják az *athéni* és *patrasi* herczegséget. Arra kéri tehát a királyt, hogy szerezze vissza a pogánytól ezt a két, őt elődei jogán megillető, herczegséget. Johannes Geraci (Giovanni Guerazzi) ventimigliai marchiójára bizta, hogy az ő nevében igazgassa az athéni herczegséget, miről ez majd informálja őt. Fogadja a király Károlyt, Arta despotáját Guerazzi vejét és támogassa birtoka visszavételében.²

A várnai csata Nápolyra nézve is nagy illúziók füstbe mentét jelent, Alfonz király Koszacsa

¹ Füg. VIII. Hunyadi J. vaskapui győzelme hírért Alidonich Mihály raguzai követ vitte Nápolyba s felhasználta az alkalmat, hogy a köztársaság kereskedelmi szabadságait megerősítse a királylyal. Füg. IX., X. — Alfons későbbi — 1446 nov. 20. — lengyelországi összeköttetésére nézve l. Füg. XIII.

² Füg. XI.

István vajda ügyeivel nem törődik, mert ez időközben «publicus hostisa»¹ lévén Velenczének, török segélylyel pusztítja a köztársaság birtokában lévő zetai részeket. István ellen fordult a bosnyák király, Brankovics György a rácz desz-pota, de mindez nem törte meg, mert 1445-ben győzelmesen kerül ki e küzdelemből. Nápolynak ekkor semmi kedve sem volt a küzdelemben elegyedni, minthogy Alfonz nem szándékozott István vajda kedvéért háboruba elegyedni Velenczével.

Érintkezést Magyarországgal keresett ekkor a király, Hunyadi Jánosban látván a kereszténység kardját. 1447 jan. 8. Loyse Constanzo alcoleai apátot küldi egyenes megbizással Magyarországba, melegen ajánlva őt Jacobo de Soris vránai perjelnek.² Ekkor szövődött közte és Hunyadi János közt az a meleg barátság, melynek személyi oldaláról már megemlékeztünk.³ Ugyancsak politikai és személyes barátság, mondhatni atyafiság, fűzte a királyt *Frangepán István-*

¹ Velenczei ált. Delib. secr. f. 189.

² Függ. XIV. és 1447 jan. 9., midőn tudatja, hogy követe a rend kincstárnoka Spanyolországban. Függ. XV.

³ Függ. XVI. Az érintkezést magyar részről Ferencz vegliai püspök közvetítette.

hoz (1416—1481), kinek felesége Estei Miklós örgróf leánya, Isota volt. (†1456.) A Frangepán István fia Bernát s Alfonz király unokája, Lujza között létrejött házasság is ebből az összeköttetésből magyarázható.¹

Alfonz király ezen széles körre kiterjedő összeköttetése közben nagy súlyt fektet a személyi kérdésekre. Herczegovinára szüksége van, azért a trebinjei (Mrkanje) kath. püspökségre hívét György bosnyák szerzetest (ferenczrendi) szemeli ki.

Legelőbb a pápának ajánlja, hogy tegye meg Humban *Mugarensis* (*Makarska, Trebinje*) *Mrkanje* püspöknek.² Ugyancsak ajánlja a bibornoki kollegiumnak,³ *Tamás* bosnyák királynak «de aliquo pingui beneficio intuito providere».⁴ Megírja ugyanezt István herczeg vajdának és tudatja vele, hogy a pápát megkérte György

¹ Függ. XVII. Frangepán István későbbi bizalmas viszonyáról 1453 ápr. 3., aug. 5. l. Függ. XXXIX—XL. Erről s Alfonz király különleges magyar összeköttetéseiről a sajtó alá adott s Barabás S.-val együtt szerkesztendő Frangepán Oklevéltár ad képet.

² Mrkanje-sziget Ragusa vecchia közelében, mai is a mosztári püspök tulajdona. Függ. XVIII.

³ Függ. XIX.

⁴ Függ. XX

érdekében. Ha a pápa Györgyöt (mrkanjei püspököknek) megteszi, segítse őt, a püspököt a városhoz tartozott hajdani javak visszaszerzésében az ő kedvéért.¹ Melegen ajánlja továbbá a raguzai köztársaságnak.²

Hogy ez ajánlati közül — u. l. nem igen bizott benne — valamelyik mégis csak eredményes legyen, ezt a barátot «ugyancsak in vestra ditione de aliquo pingui beneficio providere» céljából Cilly Frigyesnek, Frangepán Istvánnak és Hunyadi Jánosnak is ajánlja.³

IV.

A rigómezei szerencsétlen ütközet 1448-ban újból lelohasztá azt a sok szép reményt, a mit Alfonz, a bosnyák király⁴ s az előre látó Brankovics György kivételével, a balkáni hatalmaságok fűztek Hunyadi János vállalatához.

¹ Füg. XXI.

² Füg. XXII.

³ Füg. XXIII. — György barátról csak annyit tudunk, hogy Alfonz királynak kivált Ragusa köztársasággal való érintkezésével nagy szolgálatokat tett. Annak nincs nyoma, hogy a püspökséget megkapta.

⁴ István Tamás 1448 máj. 8. követküldése. Füg. XXV. Alfonz követe 1447-ben Bernardo Lopez. V. ö. *Alcuni fatti di Alfonso di Aragona*. Arch. Nap. VI. 254. l.

Italia belső történetét s az olasz államok azonkori viszonyait bőven kellene tárgyalnunk, ha Alfonz király 1449–1450. hadi vállalatát Velence ellen kellő megvilágításba akarnók helyezni. Legyen elég megemlítenünk, hogy Alfonzot e hadjáratra belső itáliai indokok készíteték. Leveleiben folyton hangoztatja Italia «pax»-át és «tranquillitás»-át, a vége rendesen háboru lett.¹ Az akkori szövethkezési politika természetéből kifolyólag lehetőleg mindenkit érdekkörébe vont a király. Dalmáciában István herceg természetes szövetségeseként kínálkozott, s a háboru folyamán kétségtelenül értékes szolgálatot teljesített Alfonz királynak. A hadjárat nem sokáig tartott, minthogy az ellenfelek az alattvalóiknak okozott károkat képtelenek voltak hosszabb időre elviselni. A velenceiek egyfelül elégették a nápolyi hajókat, a nápolyiak pedig megakasztották a velencei forgalmat Apuliában s a szárazföldön vívtak ki előnyöket. A béketárgyalások csakhamar megindultak. Velence eleinte nem igen

¹ «ad ocium et tranquillitatem Italie componendam pluribus signis et argumentis nostris et Deo et hominibus compertum satis super quem arbitramus omnes profecto vias persecuti sumus.» 1455. okt. 3. Antonio Panormita írta a király nevében. Barcelona R. 2659 f. 147b.

akart egyezkedni,¹ de végre is létrejött Ferraraban a béke, — Este Leonell örgróf közvetítésével — azon az alapon, hogy az elvett javak kölcsönösen visszaadtnak s helyreáll a statusquo ante.² Ezt a békét megelőzte a firenzeiekkel 1450 jun. 21. kötött béke, mely alkalommal a király Alfonz bizalmi emberének a *magu részéről* (1459 jun. 30.) István herceget választotta.³ A Velenczével való béke jul. 2. jött létre s a két fél szövetségesei közül az itáliek két hónap, az Italián kívüliek pedig hat hónap leforgásán belül, ha nyilatkoztak, befoglaltattak a békébe.⁴ István herceg e hadjáratban két várat vesztett, ezeknek visszaadását kérte Alfonztól,⁵ midőn ez őt a béke megkötéséről 1450 okt. 23. értesítette.⁶ Alfonz megígérte közbenjárását, s midőn a béke megkötése után Velenczével szövetséget kötött,

¹ Utasítás a pápához küldött követ részére 1449 decz. 22. Delib. Sen. Secr. vol. 18. c. 148. Vel. Ált.

² Commemoriali Regesti V. 1901. lib. XIV. 141., 142., 146.

³ Füg. XXVI—XXVII. s ezenfelül a szövetségesekre nézve Barcelona. R. 2665. f. 77b.

⁴ Füg. XXVIII.

⁵ Füg. XXXII.

⁶ Füg. XXXI. Ugyanekkor jártak István herceg követei Nápolyban. Füg. XXX.

István herceget is felszólítá a ligába való belépésre.¹

A velencei hadjárattal nem voltak megelégedve emberei, mondván, hogy nem sok dicsőséget aratott. Erre a Panormita szerint azt felelte, hogy nincs annál nagyobb győzelem, mintha az ellenség magát tekinti legyőzöttnek. Velence ugyan ezt nem vallotta be, de nem bánta, hogy békét köthetett.

Ez időtől fogva Nápoly s a Hercegovina uralkodója közt a viszony — noha ez utóbbi a törökkel folyton barátságot tart — a lehetőséghez képest bensővé válik.² Szüksége volt rá a királynak, mert ekkor kötött szövetséget Palaeolog Demeterrel, a moreai deszpotával (1451 feb. 5.) a török ellen, ekkor lettek mintegy hűbéreseivé Kasztriota György s Thopia Arianites, erős gyűrűt alkotván a nápolyi érdekkör megvédésére.³ Jó szolgálatot tett neki ekkor a herceg, mert száz nápolyi fegyverest átvonulni engedett albán területre.⁴ De egyébként is igénybe vette

¹ 1450 decz. 23. Füg. XXXIII.

² 1450 szept. 11. a király ólmot kér illő áron a hercegtől. Tehát területén ólmot bányásztak. Füg. XXIX.

³ Bővebben Zurita i. m. III. 322.

⁴ 1451 máj. 29. Füg. XXXIV.

1452 Nápolyban arany és ezüst és egyéb érczereket találtak; Alfonz ekkoron az István vajda területén gyakorolt bányauzemekből öt-hat tapasztalt bányamestert kért.¹ E szivességek fejében azután melegen ajánlotta védenczét Frigyes német császár és Hunyadi János pártfogásába.² A gabonában szükölködő castalnuovoi udvartartásnak, illetőleg István herczegnek azonfelül azt a nagy előnyt biztosítja, hogy kétezzer arany forint értékű gabonát szállithasson Apuliából a Bocche di Cattaróba.³

Konstantinápoly eleste 1453-ban véget vetett a sok irással, követküldéssel járó nagy keresztény entente-nak. Mindannyian előre látták a török veszedelmet, készültek, ígértek a pápának mindent, érezték, hogy rájuk is kerül a sor, de II. Mohamed szultán kész tényeket teremtett.

¹ Ugyane kérést intézte Kasztriotához István Tamás bosnyák királyhoz s valószínűleg Brankovics Györgyhöz (novo brdoi bányák) 1452 feb. 18. Függ. XXXV. — A herczeg azonban 1455 ápr. 1. Függ. XLV. mentegetődzik, hogy a háboru miatt nem küldhette el a kívánt embereket. A bosnyák bányákat egyébként Brankovics Vuk deszpota pusztította el 1476-ban. Magyar-Szerb Ö. Okl. 265. l.

² 1452 nov. 19. Függ. XXXVII.

³ 1452 nov. 10. Függ. XXXVI. — Egy országabeli kereskedőt viszont 1453 jan. 7. ajánl a király István hg. pártfogásába. Függ. XXXVIII.

A jó hadsereg, az ellenfél gyöngéjének felismerése, s a friss nemzeti erő, mely a törökségben lakozott, végét vetették a byzanti birodalmi roncsnak. A keresztény hatalmak pedig számot vetettek a kész tényekkel, neki lelkesedtek a revanche eszméjének, de csak a lelkesedésnél maradtak.¹ Az egyetlen Hunyadi-család állt helyt, a magyarság s a balkáni szlávság pedig apránként elvérzett. Ez rövidre fogva az 1453 utáni keleti politika sommája.

¹ Georgios Frantzes : Chronicon maius lib. IV. Migne patrologia Græca (156. k.) következő érdekes adatot közli, melyet érdemes fordításban közölni.

«A Magyarországból eredő Jankó (Hunyadi) a császártól (Konstantinosztól) kérte Mesembriát, alávetni ígervén magát és embereit hozzávezetni és a törökkel háborút kezdvén a város szabadítójaként szerepelni. A háború megkezdetvén, neki adatott Mesembria, a mint kérte egy aranybullában, melyet én irtam és a melyet Ciprusi Theodosius rokona, Mihály fia vitt el Jankóhoz. Ki nem ismeri a katalán király (Alfonzo) kérését? A ki, ha neki adatik Lemnos, a törököt tengeren támadja meg és erről vele tárgyaltat. Ki tudja, hogy a császár mennyi pénzt küldött Chiosba és Galatába, hogy katonákat állítsanak. És nem állítottak! Mennyi pénzt adott a szegényeknek és mennyit a keresztények kiszabadítására. Hanem ezt nem tudják az emberek, hanem mindenki fecseg. Hanem az én nézetem szerint ez valóságos istenítélet, a mely előre elhatározott, hogy a római köztársaság a végső nyomorúságra jusson.» (325.)

Mennyiben felel ez meg a valóságnak, nem tudjuk, de bizonyos alapja mindenesetre van.

A török veszedelmet Alfonz király 1453 után élenken érezte, s megírta a pápának, hogy mi lesz a következménye.¹ Mindössze azt cselekedte, hogy a maga részéről István herczeggel 1454 jun. 1. még szorosabbra fűzi a viszonyt és birtokait szövetséges levélben garantirozza.² Segedelmét kilátásba helyezi V. László magyar és cseh királynak,³ Ragusának⁴ ferenczes barátokat küld a bosnyákok és herczegovinaiak hitbéli megerősítésére,⁵ agítál Savoyai Lajosnál,⁶ Sforza

¹ Pastornak nincs igaza, mikor azt mondja, hogy Alfonz a török veszedelemmel szemben csak szájhősködött. Tett annyit, a mennyit általán módjában volt tenni. 1453 jul. 6. (Barcelona. R. 266. l. f. 21.) ezt írja Konstantinápoly elestéről a pápának:

«nisi summus Deus suorum fidelium rebus mature consulat, haud dubium est quin tota orientis plaga magni teucris seivissime tirannidi brevi subiiciatur penitusque ab eo vastetur et ad ultimam perniciem, quod Deus avertat, perducatur».

² Függ. XLI. Fejtegetését l. e munka 114. skkl.

³ Függ. XLII. A 114. lapon olvasható jegyzet hibás, mert abból indul ki, hogy ez az 1454 okt. 11. levél Koszacsics László herczeghez van intézve, pedig László cseh királyról, csakugyan consanguineusáról van szó.

⁴ 1454 nov. 8. Függ. XLIV.; Junius de Gradibus ragusai patriciust, Brankovics Gy. deszpota oratorát tanácsosává tette. 1453 nov. 6. Barcelona R. 2659. f. 1296. V. ö. 8. jegyzet.

⁵ U. a. Függ. XLIII.

⁶ Függ. XLVIII.

Ferencznél,¹ nagy tengeri vállalatra készül 1455 végén,² de — mint Alfonz portugál királynak írja — egyetlen olasz hatalom sem akar abban egyelőre részt venni. Ha a pápa áll a dolog élére, reméli, hogy létrejön a vállalat. Egyelőre még állnak az albán várak, de ha azok is elesnek, a töröknek nincs többé gátja. Brankovics Györgyöt biztatja s ír a német császárnak.³

Hunyadi János belgrádi győzelme egyelőre megállítja a török hódítást. Boszniának elestéig még marad egy kis élni való ideje s az albán várak hős védőit újból élteti a remény. Csakhogy Alfonz ekkor ismét belékerült az olasz belviszonyok útvesztőjébe. 1457-ben Genuával keveredik hadba s nem telik már a segélyre, melyet Bosznia⁴ s Hercegovina⁵ kérnek tőle. S aztán miért legyen Nápoly jobb keresztény Velenczénél, mely már 1454 ápr. 18. megbékélt II. Mohameddel, s miért legyen a többinek haszna, mikor az ő szava mégsem talál meghallgatásra? A XV. század nemzetközi politika és általában véve csak

¹ Füg. XLIX.

² 1455 okt. 10.

³ Arch. Nap. VI. 427. 1453 nov. 9. Nov. 6. U. é. követét Junius de Gradibust felvilágosítja szándékai felől.

⁴ Füg. LIII.

⁵ Füg. LIV.

akkor kereste a harczias megoldást, mikor a veszély közvetlenül rákényszeríti az illető államra. Mig a török nem tette a lábát olasz földre, addig az olasz potentátok elméletileg fejtegették a keresztény érdekeket s mint Gonzagák szép török lovakat importáltak, Velencze meg exportált a mit lehetett és török érdekeket pártolt.¹

Alfonz király 1458 jun. 20. halt meg. Nápolyi fényes siremléke máig is fennáll, a mi Mátyás királyunkét nem őrizte meg az idő. Ha nekünk lett volna tisztünk Alfonz balkáni politikáját jellemezni röviden s rávésetni a siremlékére, emigy hanzott volna ez a felirat:

In magnis et — *voluit.*

¹ 1455 decz. 28. jelenti Alfonz a pápának, hogy a velenceziek Albániában a törököt pártolják a keresztények ellen. — Csak a Diplom Veneto Levantinum II. kötetét (Velencze 1899) kell végiglapozni, hogy megértsük Velencze magatartását.

IX.

Magyar- és délszláv vonatkozású heraldikai tanulmányok.

(Oklevelek és egyéb források, Ulrich v. Reichenthal, Konrad
v. Grüenberg czimeres gyűjteményei alapján.)

Balkáni, illetőleg bosnyák és szerb, valamint a Balkán egyes országaival vonatkozásban álló magyar s horvát czimeres emlékeket és pecsétet eléggé jelentékeny számban közölt az «Archaeologiai Értesítő» különösen 1880. és a «Turul», fennállása óta. Eltekintve az egyes alkalmi közleményektől, a déli-szláv czimerek és pecsétetek tanulmányozására a közös pénzügy-miniszteriumnak 1880. kelt hivatalos felhívása szolgáltatta az indító okot, mely a magyar, horvát és osztrák tudományos köröktől kért véleményt Bosznia és Hercegovina czimerének megállapíthatása czéljából. Azok a tudományos vélemények, melyek e felhívás következtében napvilágot láttak, számos értékes adalékot derítettek fel, de jobbra csak az országos czimerek, s egyes ismertebb emlékek (Katalin bosnyák királynő

sirköve, Ujlakyék siremlékei) leírására és címeres vonatkozásaik felderítésére szorítkoztak.¹

Mondanunk sem kell, hogy a heraldikai és pecsétani kutatás csakis az okleveles és kézirati források rendszeres buvárlásával válhatott behatóbbá. Valamint a balkáni tudományosság annyi ágazatában, úgy ezen a téren is, nagyemlékezetű Kállay Bénit illeti meg a kezdeményezés dicsősége, midőn a Vámbéry Ármintól Konstantinápolyban felfedezett fényesen illuminált Hervoja-féle glagol-missalét csodálatosan sikerült hasonmásban közzétette.²

Midőn a budapesti ezredéves kiállításon a két okkupált tartomány is résztvett, és a szemléltető történeti emlékek — máig sem kellően méltatott — sorozata egybegyült, Kállay Béni örömmel karolta föl azt az eszmét, hogy a bosnyák történelemre vonatkozó oklevelek külön-némű pecsétei lepacsokoltatván, ezekből rendszeres gyűjtemény állittassék össze.

¹ L. e. részben az irodalmat: Arch. Ért. 1889. Az Ujlakyak siremlékei cz. tanulmány 1. jegyzetében.

² Missale Glagoliticum Hervoiæ Ducis Spalatensis. Recensuerunt V. Jagić, L. Thallóczy. F. Wickhoff. Vindobonae. 1891. E munka csak 100 példányban jelent meg amateur-kiadásként. A reprodukciókat a bécsi Angerer és Göschl cég készítette. A heraldikai vonatkozásokról v. ö. Turul 1892. I. füzet. — A szerb kormány erre az Athos kolostorban őrzött Miroslav-evangeliumot adatta ki ugyanezen cégnél.

A pacskolási munkálatok elkészülvén, a gyűjtemény Boszniába került, úgy hogy jelenleg a szerajevoi múzeum birja a bosnyák vonatkozású pecsétek aránylag teljes sorozatát. E pecsétek lajstromának közlésével szolgálatot vélünk tenni, a mennyiben ezekkel is kiegészítjük hazai sphragistikai emlékeink sorozatát. Ezeknek rendszeres közlése — a mi mindenesetre hosszabb előtanulmányokat igényel — igen értékes pecséttudományi munkára nyujt kilátást.

A szerajevoi múzeum pecsétlenyomatai.

1. A bécsi titkos levéltár raguzai osztályából vett pecsétek.		cm, átmérővel
1225—37 körül	szerbiai Vladisláv függő pecsétje	2
	Vladisláv függő kettős pecsétje	6 $\frac{1}{2}$
1234. febr. 4.	Radosláv István Rascia és Travunia ura rányomott pecsétje	3
1234. aug. 23.	Uroš szerb király függő pecsétje	5
1237—72 körül	Uroš szerb király " "	8 $\frac{1}{2}$
1240. márcz. 22.	Ninoslav bosnyák bán függő pecsétje	1 $\frac{1}{2}$
1240.	András chulmiai fejedelem " "	6 $\frac{1}{2}$
1268 körül	Ilona szerb királynő " "	3
1334.	III. Uroš István szerb király függő veres viaszpecsétje	7
1340. okt. 26.	Dušan szerb király függő pecsétje	7 $\frac{1}{2}$
1356. márcz. 14.	Tvartkó bosnyák bán " "	5
" " "	" " " " " "	6
1370. ápr. 3.	Vukašin szerb király " "	2
1382. decz. 2.	Tvartkó bosnyák király függő pecsétje	2
1387. jan. 20.	Branković Vuk szerb despota függő pecsétje	2
1391. ápr. 15.	Bjeljek župán és Radič vajda, 2 függő pecsét	1 $\frac{7}{8}$ —1 $\frac{7}{8}$
1391. máj, 15.	Radič vajda ugyanazon pecsétje	1 $\frac{7}{8}$

		cm. át- méréssel
1392. jul. 17.	Dabiša István bosnyák despota függő pe- csétje	3 5
1397. márcz. 3.	Raguza városának függő pecsétje	1 5
1399. febr. 5.	Ostoja István bosnyák despota függő pe- csétje	3
1399. aug. 25.	Radić vajda függő pecsétje	1 7 5
1405. jun. 20.	Tvartkó II. Tvartković bosnyák kir. függő pecsétje	4 5
1406. decz. 2.	Lazarević István szerb despota függő pe- csétje	7 5
1406. decz. 29.	Branković Gergely György, Lázár és Mara függő pecsétje	2
1409. decz. 4.	Ostoja István bosnyák király függő pe- csétje	3 1/2
1418. jul. 6.	Vukosalić Gerő kenéz függő pecsétje	1 5
1419. jun. 24.	Hranić Sandal vajda és fivérei, Vlk és Vlkán 3 db függő pecsétje	1 1/2
1419. decz. 4.	Ostojić István bosnyák kir. függő kettős pecsétje	11
1420. máj. 30.	Hranić Sandal s fivérei 3 db függő pe- csétje	1 1/2
1420. aug. 6.	Tvartković Tvartkó bosnyák király függő pecsétje	1 1/2
1421. ápr. 24.	Radinović Pál kenéz fiának Radosav vaj- dának függő pecsétje	2
1421. aug. 18.	Tvartković Tvartkó bosnyák király függő pecsétje	4 5
1423. ápr. 7.	Pavlović Radosav vajda függő pecsétje	1 1/2
	és 3 db más pecsét rányomva	$\left. \begin{matrix} \alpha \\ \beta \\ \gamma \end{matrix} \right\} 2$ 5 7 5
1429. decz. 13.	Branković György szerb despota függő pecsétje	7
1432. okt. 5.	Pavlović Radosav veliki vojvoda és fia Ivanić függő pecsétje	4
1433. márcz. 2.	Tvartkó Tvartković bosnyák kir. függő pecsétje	5
1434. aug. 12.	György vajda, Hrvoja unokája függő pe- csétje	2

1435. okt. 10.	István bosnyák nagyvajda, Hranič Sandal unokája függő kerek pecsétje	2'5
1438. szept. 18.	Raguza város függő pecsétje	6
1438. szept. 18.	István vajda, Hranič unokája függő tojásdad pecsétje	2
1440. máj. 6.	István vajda, Hranič unokája és Vladislav és Vlatkó fiainak függő tojásdad pecsétje 3 db	2
1442. szept. 29.	Ivaniš, Pavlovič Radosav fiának függő pecsétje	2'75
1443. ápr. 1.	István vajda Hranič unokája függő pecsétje	2'5
1444. szept. 3.	Tamás István bosnyák király függő pecsétje	11
1446. szept. 17.	Branković György szerb despota függő pecsétje	7
1451. aug. 15.	Vladislav knéz, István sz.-szávai herczeg fiának függő pecsétje	2
1451. decz. 18.	Tamás István bosnyák király függő pecsétje	11
1453. jul. 19.	István sz.-szávai herczeg függő pecsétje	2'75
1454. jul. 15.	Péter vajda és Miklós knéz Radoslav vajda fiainak függő pecsétje	3 1/2
1457. aug. 12.	Branković Lázár szerb despota függő pecsétje	7
1458. decz. 14.	Branković István, Lázár fia függő pecsétje	3
1461. nov. 23.	Tomašević István bosnyák király függő pecsétje	11
1470. jul. 26.	Vlatkó sz.-szávai herczeg és fivérének, (α) Lázár kenéznek 2. db. függő pecsétje (β)	4'75 1'75

2. «Oesterreich» oklevelek gyűjteménye u. o.

1491. nov. 29.	Lukács bosnyák püspök függő pecsétje	2
----------------	--------------------------------------	---

3. Magyar oklevelek u. o.

1320. okt. 18.	Veglia és Modruš grófjának függő pecsétje	5
----------------	---	---

		cm. át- méréssel
1386. máj. 26.	Veglia és Modruš grófjának függő pe- csétje 2 db.....	{ α) 5 { β) $3\frac{1}{2}$
1393. aug. 23.	Hervoja bosnyák vajda rányomott pe- csétje.....	13
1435. okt. 7.	Veglia és Modruš grófjának függő pe- csétje.....	4
1453. szept. 13.	Ujlaky Miklós erdélyi vajda és macsói bán függő pecsétje.....	225
1490. nov. 1.	György rácز despota rányomott pecsétje.....	$3\frac{1}{2}$

E gyűjtemény összeállítása óta, a magyar családtörténeti kutatás, Karácsonyi Jánossal mint elemzővel, Cseörgheő Gézával és Csoma Józseffel mint heraldikussal az élén, friss lendületnek indult, horvát részről pedig Klaić és Laszowski produkáltak nyomós munkálatokat.

A kutatások ez irányban Boszniát illetőleg annyira haladtak, hogy a Kotroman-család genealogiai viszonyaival meglehetősen tisztában vagyunk, s nagyjában már a mi közleményeink is tisztázták a Kosača (Vukčić) hercegi család vonatkozásait. Ezzel kapcsolatban itt az ideje, hogy szemlét tartsunk részint az ujabban előkerült heraldikai és sphragistikai anyag fölött, részint pedig a már közölt anyag és egyéb eleddig kevésbé méltatott források bevonásával megállapítsunk bizonyos ebből folyó eredményeket.

Épenséggel nem állítjuk, hogy elérkezettnek

látnók már az idejét a bosnyák és szerb heraldikai és pecsétbeli emlékek *rendszeres* összeállításának, de a felgyült anyag koronként való újabb megrostálására, kiegészítésére határozottan szükség van. Azt sem kell bővebben bizonyíthatnunk, hogy ez anyag szerves összefüggésben állván hazai történetünkkel, részünkről való közlése teljesen indokolt. Alkalmivá teszi jelen közleményünket a M. Heraldikai és Gen. társaság negyedszázados évfordulója, a melyen megannyiunknak kötelességünk beszámolni munkássága eredményével.

A mi jelen közleményünk forrásait illeti, tekintetbe vettük az oklevélről függő, illetőleg az azokra nyomott pecséteket, egyes czimeres emlékeket, azután a siremlékeket s végül bemutatjuk Grünenberg Konrád s Reichenthal Ulrik czimeres lajstromkönyveinek tárgyunkat illető darabjait.

Az anyagot magát ekkép osztottuk be:

- I. *Bosnyák báni pecsétek.*
- II. *Bosnyák királyi pecsétek, czimeres emlékek és a bosnyák heraldika tanulságai.*
- III. *Hervoja herczeg czimeres és pecsétbeli emlékei.*
- IV. *A Kosača (Koszacska-Vukcsics)-család czimeres és pecsétbeli emlékei.*

V. Szerb (rácz) czimerek és pecsétek.

VI. Magyar vonatkozások Grünenberg és Reichen-
thal czimeres gyűjteményeiben.

Megjegyezzük, hogy az utóbb említett két czimeres gyűjtemény balkáni (déli-szláv) vonatkozásait az illető csoportokba osztottuk. Ismételtetések kikerülése céljából a szóban forgó czimeres gyűjteményeket illetőleg előre bocsátjuk, hogy azok, mint a heraldikai tudomány forrásai, régtől fogva ismeretesek.

Reichenthal Ulrik konstanci polgár czimeres krónikáját: *Concilium ze Constencz 1418.* a konstanci zsinat alkalmából (1414—18.) szerkesztette. Munkája úgyszólván naplószerű jelentés, melyet a zsinaton megjelent fejedelmek, főpapok s főurak czimereivel illusztrált, a szerint, a mint ezeknek a czimerei szállásaikon ki voltak függesztve.

A krónikának eleddig ismert legrégibb színes kéziratát a Königsegg grófok aulendorfi (Württemberg, Rabensburg mellett) levéltára őrzi,¹ egy későbbi keletű, de bővített kézirat Konstancz város tulajdona.² Nyomtatásban háromszor jelent

¹ 50 példányban kiadta dr. Sevin H. 1880-ban.

² Wolf fényképész 12 példányban sokszorosította.

meg (1483. Augsburgban Sorgnál, 1536. u. o. Steinernél változtatva s 1575. Feyerabendnél, Frankfurtban).¹

Eltekintve a primitív rajztechnikától s attól a körülménytől, hogy Reichenthal nem volt s nem is lehetett tisztában a világ minden sarkából Konstanzba sereglett sokféle idegen személyi viszonyaival, gyűjteménye bizonyos fokig kútfő becsével rendelkezik. Tény, hogy ezeket a czimereket Konstanzban látta, megkérdezte, avagy megkérdeztette a tulajdonost s ha nem is szignálta mindig pontosan az adatokat, de legalább nem komponált.

Ugyancsak konstanzi ember a másik czimergyűjtő: *Grünenberg* Konrád, kit meglehet, hogy a mestersége — építőmester volt — vitt rá a gyűjtésre. Tudjuk róla, hogy tanácsstag volt, s három ízben polgármesterséget viselt. 1486. lovag czimével él, majd ugyanezen évben a szent földre zarándokol. *Grünenberg* lelkes és jóízű gyűjtő volt, a ki mindent, a mihez csak hozzáférhetett, nagy szorgalommal állított össze.

¹ Részletesen fejtegeti Siebmacher: *Wappenbuch*. A. Seyler: *Gesch. der Heraldik* 538. l. — Bárczay Oszkár: *A heraldika kézikönyvében* — Seyler nyomán — szintén ismerteti a heraldika kutterforrásai közt s röviden megemlíti a magyar vonatkozásokat. 459—460. l.

Figyelembe vette az épületeken, pajzsokon, zászlókon, takarókon, képeken ábrázolt czimeket s ezt a gyűjteményt 1483 ápr. 9., zárándoklata előtt fejezte be. A mi e gyűjtemény forrásbeli becsértékét illeti, természetes, hogy a heraldika története szempontjából csak a kétségtelen, *eredeti* forrásokkal való egybevetés után állapítható meg az egyes darabok fontossága. Azonban már magában véve, mint rendszeres, szorgos gyűjtés eredménye, Grünenberg munkája a XV. századbeli heraldika legértékesebb német forrásainak egyike, melynek a különféle vonatkozások nemzetközi fontosságot kölcsönöznek.

A munka eredetije, papíron, jelenleg a porosz kir. czimerhivatal tulajdona; egykoru, hártván készült másolatát a müncheni kir. könyvtárban őrzik. Fényes színnyomatban kiadták gr. Stillfried-Alcantara és Hildebrand.¹

¹ Des Conrad Grünberg Ritter und Burger zu Costenz Wappenpuoch volbracht am nünden tag des Abrellen, do man zalt tusent vierhundert drii und achzig jar. — Színnyomatban kiadta Dr. R. Graf Stillfried-Alcantara és A. M. Hildebrandt. Berlin 1875. Nagy folio 168. l. — Bárczay i. m. Hohenlohe hg. «Verzeichniss deutscher gemalter Wappensammlungen» tekintetbe vételével eléggé terjedelmesen ismerteti a tartalmát, —

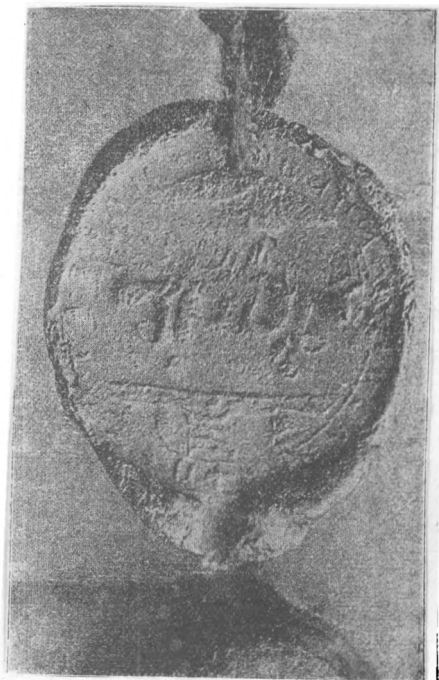
A magyar heraldika történetirójára a különféle külföldi czimerkönyvek adatainak kritikai és szakszerű feldolgozása tekintetében még számos kérdés vár. A «Turul»-ban Ghyczy Pál becses közleménye: Gelre Herold (XIV. sz.) czimerkönyvéről¹ nyitja meg a sort. Mi most egy lépéssel előbbre haladunk, a két említett czimergyűjtemény anyagának feltüntetésével. Ha tulságosan extensiv irányban dolgozunk, annak igazolására szolgáljon az a körülmény, hogy a rendszeres előmunkálatok szükében lévő balkáni (déli-szláv) heraldika terén egyelőre az anyaggyűjtés szempontja a mérvadó.

462—465. l. — noha a magyar vonatkozásokat jobbra csak röviden tárgyalja. — Seyler i. m. természetesen bőven szól róla, de nem említi, — a mire Bárczay utal, — hogy Grünenberg munkájának egy másolata ugyancsak a gr. Königsseggek aulendorfi levéltárában őriztetik.

¹ Turul 1904. évf. 1—12. ll. E czimerkönyvet is megemlíti Bárczay i. m. 456. l., de csak per summos apices.

I. Bosnyák báni pecsétek.

1. Ninoszláv bán pecsétje. 1249.

Körirat: ПЕ[ЧА]ТЬ ВЕЛИКО[ГО] БАНА НИНОСЛАВА
(Pečat velikoga bana Ninoslava. Ninoszláv bán
pecsétje.)

Átmérője: 5 cm.

Eredetije Ninoszláv bán 1249. oklevelén, a
belgrádi tud. társ. gyűjteményében, a hová a

ragusai levéltárból került. (Először közölte Asbóth J.: Bosznia s a Herczegovina. II. 193. l.)

Pecsétkép: Három szegvényre oszlik, a mint az a kicsinyített ábrán látszik. A felső és alsó szegvény képe elmosódott.

A pecsét közepén két, egymással szembeszálló vitézi alak látszik, a háttérben sziklás vidék. A mi a pecsét művészetét illeti, kétségtelenül belföldi vagy dalmát munka.

A lovasok jellege — noha nem akarjuk ezen az alapon egyenes vonatkozásba hozni — rendkívül emlékeztet a *zgoščai* (Bosznia, Kakanj Doboj mellett, szerajevoi kerület, viszokoi járás) ú. n. nagy királyi (bogumil) sírkő jobb és bal oldalfelületén látható lovas alakokra.

Mi kétségtelennek tartjuk, hogy belföldi művész munkája ez a két analog jellegű műtárgy. (A követ először Asbóth J. közölte i. m. I. 119. Művésziesebb reprodukcióját l. Az osztrák-magyar monarchia írásban és képben cz. m. XIX. Boszniáról szóló kötete 171. l.)

Szerintünk ez a pecsét nem tartalmaz heraldikai alakot, hanem illusztrált pecsétképet tüntet fel. A Boszniában dolgozó aranyművesek közül 1384-ből ismerjük Sebenicoban «Jacobus

aurifex condam Ostoye»-t,¹ 1418-ból Stephanus és Johannes ötvösöket. Ez ötvösökről tudjuk, hogy a bogumil felekezettel viszonylatban állottak. 1200 körül Máté és Aristodius, két keletről Zarába elszármazott ötvös, «kik Boszniában is forgolódtak»,

A zgoščaji sírkő.

erősen terjesztette a bogumil vallást Dalmáciában.² Mindezen nyomok elvezetnek az úgynevezett bosnyák-bogumil művészethez s ebben a körben kell keresnünk a közöltük pecsét vésőjét is.

¹ Archivio Notarile Zara.

² Thomas arch. Hist. Sal. cap. 24.

2. Kotromanović István bán lovaspecsétje.

Körirat: 1. сѣ ✱ печатъ годна стѣпана бана
свободного гна все земље боснѣске

2. Ѹсореке солѣске и долне кранске и все земље
хльмѣске

Si je pečät go(spo)d(i)na Stjepana bana svo-
bodnoga g(ospodi)na vse zemle bosn'ske, usorske,

sol'ske i dolne krajske i vse zem'le hl'm'ske.
Magyarúl: Ez a pecsét István uré, a bosnyák,
uszorai, szoli s alvidéki és az összes humi föld
szabad uráé.

Átmérője: 8·3 cm.

Eredetije: A bosnyák orsz. múzeumban.

Álak: Balra vágató, jobbjában lobogós kop-
ját előreszegezõ vértezett csõrsisakos alak, balján
pajzs, melyben a Kotroman-ok *jobb haránt pólyás*
czimere.

3. Tvartko bán pecsétje. 1357.

Köirrat: 1. * S . MIN TVARHI DEI GRAT .
TOTI . BOSNA . BANI :
2. : ГН . БАН . ТВРѢТКО

S(igillum) min(us) Tuerhi dei gra(cia) toti(us)
Bosne bani.

g(ospod)i n ban Tvr'tko. Tvirtko bán úr.

Átmérő: 4.75 cm.

Eredetije az 1356. oklevélen.

Alak: Balról jobbra vágató lovon, jobbjával keresztos lobogóju kopját előre szegező vértezett vitéz (boncsos sisak-diszszel) balját pajzszaal védi; czimeralak elmosódott, valószínűleg: *jobb haránt pólya*.

Ugyanez a pecsét látszik egy 1357. oklevélen, melyet a M. N. Múzeum őriz, a báró Jeszenák-család ott letéteményezett levéltárában. Közzétette Bojnichich Iván az Arch. Ért. XI. évf. 383. l. Egy állítólag 1849-ben Zengg mellett talált Tvirtko-féle pecsétnyomó — mely a zágrábi múzeumban őriztetik — hamis. Bojnichich fel-
emliti az Arch. Ért. u. a. évf. 356. lapján.

II. Bosnyák kir. pecsétek, czimeres emlékek és a bosnyák heraldika tanulságai.

I. Bosnyák királyi nagypecsétek.

(I. Tvirtko István, Dabiša István, Ostojić István, Ostojić István Tamás nagy pecsétei.)

A bosnyák királyi kanczellária I. *Tvirtko István* bosnyák király szerb, illetőleg rác ki-

rálysága óta, tehát 1389 után egy, koronként átmódolt typariumot használt. I. Tvartko István királysága idejéből (1377—1391.) kelt oly oklevelet nem ismerünk, melynek nagy kettős pecsétjét közölhetnők, de ha egybevetjük utódjainak Dabiša Istvánnak, Ostojic Istvánnak és Ostojic István Tamásnak pecsétjeit, kétségtelen, hogy I. Tvartko idejében készült typariumot használtak megannyian ünnepélyes cselekedetek, vagy fontosabb kiadmányok alkalmából.

Ime első sorban a *Dabiša* István király 1395 ápr. 26. Szutyieszkán kiállított okleveléről való pecsét.¹

Előlapján a körirat:

(S.) MAIVS STEPHI DABISSE DEI GRA RASCIE
BOSSNE MARITIMARVMQVE PCIVM VSORE
INFERIORIS PTIS TERRE HOL(I)(M?) REGIS.
DMII.

S(igillum) maius Steph(an)i Dabisse dei gr(ati)a
Rascie, Bossne, Maritimarumque partium, Usore
inferioris partis terre Holm regis domini.

¹ Az oklevél eredetije a bécsi cs. és k. titkos levéltárban. Károlyi Árpád barátomnak köszönöm a pecsétéről való ismereteimet, reprodukciójukat Kratochwil udv. levéltárnok művészi felvétele után közöljük. Az oklevelet közölte Miklosich: Mon. Serb. 224 l.

Hátlapján azonos a körirat: ¹

S MAIUS STEPHI OSTOICH ² DEI GRA
RASCIE BOSSNE MARITIMARUM PARCIUM
USORE INFERIORIS PARTIS TERRÆ HOL-
M(I)(M?) REGI DNI.

S(igillum) maius Steph(an)i Ostoich dei gra(cia)
Rascie, Bossne, Maritimarum parcium, Usore,
Inferioris (?) partis, terre Holm regi(s) domini.

Átmérő: 11·2 cm.

Az előlapon nyílt lilomkoronás, jobbjobban kormánypálczát, balját ölére támasztva országalmát tartó, oroszánoktól védett, trónszámlon ülő királyi alak; a trón góthikus mennyezetbe van illesztve. *Jobbról* felső pajzstartó: növő, alól lebegő angyal támogatja a kétfejű sasos szerb címert, balról ugyanúgy ábrázolt védőkkel a Kotroman címer, jobbról balra harántgerenda, alól kereszt.

A hátlapon balra vágató, disztakaró borította — nézetünk szerint — bosnyák fajtájú lo-

¹ E körirat, mint alább megjegyezzük, *nem* Dabiša király nagy pecsétjének hátlapja, hanem az Ostoja Istvánéról vétetett, mert jobb állapotban van.

² A Dabiša pecsétjén e szavak helyett természetesen

S. MAIUS STEPHI DABISSE

olvasandó.

Előlap.

Hátlap.

von, teljes vértetben, leeresztett boncsos diszítésű sisakkal, jobbában zászlós kopját előre szegező, balján három liliomos águ koronával borított pajzsot tartó, magát a királyt példázó alak. A ló takaróján czimerpajzs, melyben a Kotromanovicsok *jobb haránt pályája* látszik körvonalaiban, a ló jobb oldalán (marja mellett) hihetőleg ugyanaz a czimer.

E pecsét hátlapja nem Dabiša pecsétje fenti előlapja megfelelő hátlapjának mása, hanem Ostojić István 1420. kelt oklevelén függött (Körmendi ltár). Teljesen azonos a Dabiša pecsétje hátlapjával, csak hogy élesebb s jobban reprodukálható.

Ugyanily művezetű *Ostojić István szerb (rácz) és bosnyák király* 1419 decz. 4. Szutyieszkán kelt oklevelének függő pecsétje.¹ A különbség abban áll, hogy az előlapon jobbról s balról látható czímerekről levették a Dabiša idejébéli czímereket s ráillesztették a *háromszirmú bosnyák liliomos* koronát.

Az előlap ábráját itt közöljük.

¹ Eredeti a bécsi cs. és kir. titk. lev. Közölte Miklosich i. m. 291 l.

Ostojić István pecsétje. — Előlap.

A mint ez az ábra igazolja, teljesen egyazon pecséttel van dolgunk, az előbb említett címeres változásokkal s azzal a különbséggel, hogy a köriratba a **DABISSE** neve helyére **OSTOICH** került.

Ugyancsak teljesen egyező az itt közölt előlapnak megfelelő hátsó lap, melyet előbb, (317. l.) tettünk közzé, természetesen a **DABISSE**-illetőleg **ΤΑΕΤΙΟ** név helyett itt is **OSTOICH**-t illesztett a véső.

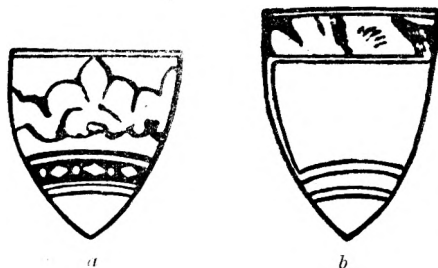
Ostojić István Tamás bosnyák király e nagy királyi pecsétet ugyancsak változatlanul vette át, s elődjei neve helyett a magáét vésette rá.¹ (**STEPH THOME**, Stephani Thome.) Kétségtelen tehát, hogy ezen elő- s hátlapján egyező köriratú nagy kir. pecsét a trónbirtokos nevének kiigazításával s bizonyos címerváltoztatásokkal *állandó* typariuma volt a bosnyák kir. kancelláriának.

Sejtettük ez összefüggést, mikor II. Tvartko István egy töredezett pecsétjéről (átmérője: 11.2 cm.), még rosszabb rajzot közzeltünk az Arch. Értesítő 1881/2. évf. 291. lapján.

¹ 1451. dec. 18. oklevélen. Bécs. Cs. és kir. titkos levéltár. Közzölte Miklosich i. m. 447. lap.

Ezen az alak a következő :

Stilizált, mennyezetes trónon, nyílt liliomos koronával a fején, jobbában liliomos kormány-pálczát, baljában keresztet országalmát tartva, biborköpenyben, tunikában ül a király, lábait egy-egy nyugovó oroslánra téve. Jobbról egy angyal háromszögletű pajzsban, háromszirmu

liliomos koronát tartalmazó czimert (*a.* alatt nagyítva) tart lebegő helyzetben, balról ugyan-csak ebben a helyzetben levő angyal egy dongás rámozott pólyát tartalmazó czimeres háromszögletű pajzsot tart (*b.* alatt nagyítva). A pajzs fő nem határozható meg.

A királyi nagypecsét ezen állandó használatával kapcsolatban megemlítjük azt a viselet

szempontjából megemlítendő körülményt, hogy míg a bánság legelején, Kulin bán pénzein a görög deszpota süvegü, térdén egyenes kardot nyugtató báni ülő alak látszik, a XIV. században az előlapon az ülő alak s a hátlapon a lovas alak van feltüntetve.

Kulin bán pénze.

2. Erzsébet, N.-Lajos király özvegyének pecsétje.
1386.

Körirat: ✱ S . ELIZABETH . DEI . GRACIA .
HUNGARIE . DALMATIE . CROACIE . RAMIE .
SERVIE . GALLICIE . LODOMERIE .

A körirattól elmaradt a regina szó. Meglehet, hogy a körirat szövege egy *másik* typariumon folytatódott, melyet akkor használtak, ha a királynő kettős pecsétet illesztett valamely

oklevelére, mikor aztán az a második typarium a pecsét hátsó lapját nyomta ki.

Átmérő: 8·3 cm.

Eredetije: Nagy Lajos király özvegyének 1386 máj. 2. kelt oklevelén függ a bécsi cs. és kir. titk. levéltárban. (Rep. XII.)

Alak: Liliomos háttérben trónon ül, háromszirmu koronával a fején, aranyalmát tartva a királyné. Jobbról: *magyar czimer* (jobbról pólyák, balról a liliomok), balról balra fordult, lándzsáját előre szegző vitéz.

Ismeretes, hogy Nagy Lajos királyunk felesége Erzsébet, Kotromanovics István bännak volt a leánya. Tekintve, hogy ez a királynő balján látható, lovas vitézt magában foglaló pajzs — noha balra s nem jobbra fordult helyzetben — összevág Kotroman István bán lovaspecsétjével s — Chrzyżanowski krakói egyetemi tanár (a tört. segédtudományok tanárának) tanúsága szerint — *nem* lengyel czimert példáz, s így nem lehet Nagy Lajos király anyjáié, a lengyel Erzsébeté: azt kell vélnünk, hogy itt a magyar és bosnyák czimer kombinációját láthatjuk egy magyar kir. pecséten.

Némileg gondolkodóba ejt mégis az a körülmény, hogy Vitold litván nagyfejedelem pe-

csétjén balról fent egy jobbra vágató lovast látunk. (M. Nemzet Tört. III. 501. l.) Végleges ítéletet e részben még nem mondhatunk.

3. Osztójics (Ostojić) István király pecsétje. 1399.

Balszéli körirat: $\sigma\tau\omicron\eta\kappa\ \alpha$ = Ostojica
Ostojić (bosnyák király pecsétje).

Átmérő: 2·8 cm.

Eredetije egy 1399. jul. 5. kelt oklevélen.
(L. 220. l.)

Alak: jobbról-balra menet elő lovon ülő lo-
bogós kopját előreszegező vértezett alak. Bel-
földi durva munka.

4. II. Tvartko király pecsétje. 1405.

Körirat: 1. ✱ ПЕЧАТЬ ГОСПОДИНА КРАЛА БОСАНЬ-
СКОГА ТВРѢКА . . .

2. balról a ТВРѢКА jobbról СВѢКА

Pечат' gospodina krala bosan'skoga Tvr'tka
Tvr'tkovića.

Tvartkovics (fia) Tvartko bosnyák király pecsétje.

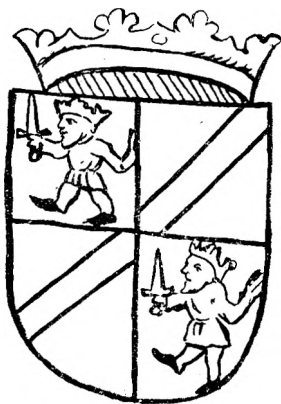
Atmérő: 4.5 cm.

Eredetije egy 1405. kelt oklevélen.

Czimerkép: Jobbra dőlt pajzsban *jobb haránt*
pólya, lilium szirmú koronából kinövő diszszel el-
látott sisakdiszszel.

5. Bosznia czimerei Ulrich v. Reichenthal és Konrad v. Grünenberg czimeres gyűjteményében. (1415–1483.) Első változat.

a) Kerek négyelt pajzs, 1. és 4. fehér mezejében piros öltözékű balról jobbra haladó, jobbja-

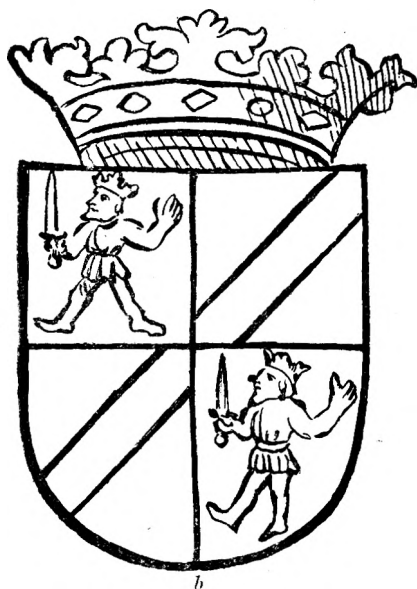
a

ban egyenes kardot tartó szakállas férfialak fején nyílt arany koronával; 2. és 3. vörös mezejében fehér bal haránt pólya. A czimert három nagy szírom közt két apróbb szirmu (öt) ékköves abroncsu nyílt korona fűdi.

Alatta e jelzés: Die Hochgeboren Fürstin Frau Anna Künigin und Frau zu Wossent

das Königreich dem merentseýt innhabend der Herzog von Raczen und die Venedier.

Ulrich v. Reichenthal I. kiad. fol. 170^b;
II. kiadás fol. 143^a.

b) Ugyanazon czimer, csak nagyobb méretben.

Alatta e jelzés: von dem durchleuchtigsten fürsten und künig von Wossen das künigreich das merenteyls heydnischen glauben habend.

Ulrich v. Reichenthal I. kiad. fol. 99^b; 2-ik kiad. fol. 78.

c) Más elrendezéssel, mint az a) b) szám, t. i.
 1—4. vörös mezőben fehér jobb harántpólya;
 2—3. fehér mezőben rohanó, egyenes kardot
 tartó, piros ruhájú alak, fején nyílt koronával
 (a 3. elrajzolva). A pajzsot három szirmú lilio-
 mos nyílt korona fedi.

Alatta e megjegyzés: Das Kungkrich von Wossen gehört vnder den Kunig von vngern. Grünenberg Konrád e czimert (fol. XIX.) a Mátyás király két egymásra dülő pajzsban feltüntetett országos czimere *alatt* (Bárczay i. m. 386. l.) Bosznia említése nélkül közli, mint magyar hűbér tartományét.

Ezek az a) b) c) szám alatti rajzok a bos-

nyák királyság czimerének egy kevésbé ismert változatát ábrázolják. Az *a)* alatti *Anna* királyné, a *b)* alatti a «bosnyák király» (neve megemlítése nélkül) s a *c)* alatti a «bosnyák királyság» czimerét tünteti fel. Csekély ábrázolási különbségektől eltekintve két főczimeralakot ural a pajzs: a haránt pólját s a kardot tartó koronás emberalakot. Az *a)* s *b)* alattit Reichenthal, a *c)* alattit az ő nyomán Grüenberg közli s pedig mint említők, a magyar czimmerrel kapcsolatban.

Teljes bizonyossággal megállapítani e czimer-változat közelebbi körülményeit vajmi nehéz.

Bosznia ugyan gyakran szerepel Reichenthal feljegyzéseiben. Ebbeli adatai azonban annyira ellentmondók, hogy ezen az alapon nem hozhatók tisztába a közöltük czimerek. E tanulmányunk VI. részében közöljük a Zsigmond király és neje, Cilli Borbála konstanci tartózkodásával kapcsolatban álló ama helyeket, a hol Borbála királynővel együtt «die durchlutig fürstin frow *Elisabeth*, künigin von Wossen», tehát *Erzsébet* bosnyák királynő szerepel. (Reichenthal 35., 72., 74., 82. l.) Miután négy helyen következetesen *Erzsébetet* irt, Bosznia leírásánál később így szól Reichenthal (109. l.): «A méltóságos fejedelem-asszony, *Anna királyné* Bosznia királynője s ur-

nője. Királyságát nagy részben a rácz herceg birja s a velenceiek, lakosai nagyobb részt pogányok.» Most már az a kérdés, két bosnyák királynő volt-e Konstanczban, vagy csak egy, s ha csak egy, voltakép micsoda czímen nevezték királynőnek?

Az a körülmény, hogy Zsigmond király felesége Borbála királyné mindenhová magával viszi ezt a bosnyák királynét, szoros családi összeköttetést, tehát vérbeli atyafiságot feltételez. Cilli Borbálának két leánytestvérét ismerjük: *Erzsébetet*, kinek IV. Henrik görzi gróf (1376+1454) volt az ura. A házasság állítólag 1407-ben kötöttetett s a «csodaszép» asszony 1421-ben halt meg.¹ A másik Cilli-leány neve *Anna*, s erről csak annyit tudunk, hogy körülbelül 1405-ben ifj. Garai Miklósnak volt a felesége.² A kettő közül tehát az egyik ott volt Konstanczban. A Cilliek Kotromanović-nexusáról tudjuk, hogy *Cilli I. Herman* felesége I. Tvartko bosnyák királynak Katalin nevű leánya volt. Ebből azonban nem következik, hogy Cilli I. Hermannak ez a két unokája bosnyák királynőként szerepeljen. Ennek az I. Hermannak fia *II. Hermann*

¹ Czoernig: Görz und Gradiska 580. l.

² Fröhlich: Geneal. Sounek. Bécs 1755. 73. 4.

(† 1435 X/13.) még közelebbi viszonyban állott Boszniával, a mennyiben II. Tvartko bosnyák király Bobovácson, 1427. szept. 2. kelt ünnepélyes kiadványában «consanguineus et frater noster . . . Hermannus Cilie . . . comes, regni Sclavonie banus» fiága részére, országát Boszniát adományozza (donavimus et donatione firma præscripsimus). Ha ez adományt elfogadja, az összes bosnyák alattvalókat szabadságaikban megtartani köteles. Az adomány csak arra az esetre szól, ha Tvartko — quod deus avertat — törvényes örökös nélkül halna el, avagy törvényes örököseinek nem lenne maradéka. Ezt megfogadtatja «capitaneis, burkgrafiis (német fogalmazó!) et castellanis,» valamint az ország lakósaival. Cilli Hermann s utódai viszont támogatni tartoznak egymást.

A szó szoros értelmében *optio*-ról van tehát szó,¹ mely azonban soha valóra nem változott s nem jogosította fel Cilliéket a bosnyák királyi czim viselésére. S különben is ez az 1427-ben történt *a posteriori* aktus nem is vonatkozhatik a konstanczi zsinaton megjelent bosnyák királynőre, noha bizonyos, hogy ez Cilli-leány

¹ Átírva a zágrábi káptalan 1450 márcz. 30. oklevélben.

volt. Meglehet, hogy anticipálta a kir. címet, de ez merő feltevés.

Most már az a kérdés oldandó meg, hogy miféle jogon szerepel bosnyák királynőként ez a Cilli Anna, minthogy Cilli Erzsébet, a görzi gróf felesége biztensággal nem mondható annak, ha Reichenthal négyizben is e néven nevezi.

A bosnyák történelem 1398—1415, illetőleg 1420 közti szaka, úgy az események pragmatikus összefüggését, mint a területi változásokat illetőleg nincs kellőkép tisztázva. *Osztója István* 1398—1404. uralkodik, majd *II. Tvardko* lesz király 1404—1408, s magyar fogságba kerül, s Várboszna (Serajevo) *Osztója Istvánt* uralja ismét királyként 1408—1418. Ezalatt *II. Tvardko Zsigmond* hive lesz s 1415. hasztalan igyekszik *Osztója* ellen újra tért foglalni, és csak 1421. sikerül neki ismét hatalomra jutni.

A területi változások alakulásában az 1411. év alkotja a forduló pontot. Tudjuk, hogy *Zsigmond* király hosszú alkudozások után és pedig első sorban *Garai Miklós* közvetítésével *Lázárevics István* rácz deszpotával állandó megegyezésre lépett s ez alkalommal átengedte, illetőleg védelem céljából rábizta Bosznia Drina melléki része közelében Srebrenica városát és kerü-

letét.¹ Ugyanekkor szabályoztatott Hervoja jogviszonya, s határkerületekké váltak: a *sói* (szoli, Tuzla), *uszorai* s a (magyar) *bosnya* (Dobor) bán-ságok. Maróthy János (a kit ezen a réven *König zu Bossen* nevez a krónikás)² volt az egyik határvidéki parancsnok a rácz deszpota szomszédságában, Garai János, Garai Miklós öccse, Uszorában volt a vajda³ — katonai parancsnok — s a régi szávamenti bosnyák bán-ság az 1408. elfoglalt Dobor várával, állítólag Alsó-Szlavoniával került kapcsolatba.⁴ Ezen annektált területtel kapcsolatban kell keresnünk Zsigmond király sógornőjének a királyi címét.

Teljes joggal fölvehető az a lehetőség is, hogy Reichenthal, csakúgy mint az előbb idézett Windeck krónikás, a maga jószántából nevezte el bosnyák királynénak Borbála királyné nénjét. Hiszen arról nincs semmiféle adatunk, hogy Garai Miklós, Anna férje, királyi címet

¹ Magyar-szerb összev. lt. 52—53. 1411 jul. 10. *előtt*.

² Windeck cap. 23. Maróthy János hat esztendeig 1403—9. volt mászó bán.

³ Fejér CD X/6. 862—3. l. — 1422. E. v. Windeck Garai Jánost fejedelemnek nevezi, de ez csak üres címet jelent. XXI. fej.

⁴ Fröhlich: Genealogiae Sounekiorum Cejee Vienna 1755. 74—75 l. comel.

nyert volna, holott ha ez tényleg megtörténik, bizonyára nyoma marad valamelyes följegyzés alakjában. Viszont ezzel a lehetőséggel szemben bizonyos fontosságot kell a Reichenthal-nál ábrázolt czimernek tulajdonitanunk, mert ez Konstanczban tényleg úgy szerepelt, mint «Anna királyné» czimere. Miért nem használta Garainé a Garai czimmerrel kapcsolatos Cilli czimert, s miért épp ezt a tényleg abban az időben szerkesztett czimert? Garai Miklós a nádorispán (Grossgraf) a maga czimerével szerepel (l. a következő közleményt), miért nem használja Garai Miklós ezt a czimert, hiszen az adatok szerint ő a férje Cilli Annának?¹

Miért közöl Reichenthal két egyforma czimert, s mondja a másodikat a bosnyák *király* czimerének, ki az a király? II. Tvartko csak nem lehet, a ki 1427-ben Garai János Dorottya leányát akarja elvenni feleségül. (L. munkánk 87. s kk. II.)

Szóval benne vagyunk a föltevések és lehetőségek kellős közepében. E talányfejtegetések folyamán fölmerülhet az a hipotézis, hogy Bor-

¹ Die Chronik der Grafen v. Cilli cap. VIII. Krones kiad. 73—74. Anna eligértetett «dem Grosgraffen genandt Gara Niclas».

bála királyné kedvencz nénjének kijárta a királyi czimet, de ez is csak lehetőség. Még az is meg lehet, hogy a címerfestő adta meg a császárné testvérének a királyi czimet. Positiv tényként azonban csak annyit állapithatunk meg, hogy Garai Miklósné Cilli Anna — ezt eleddig legalább nem vonhatjuk kétségbe — Reichenthalnál bosnyák királynőként szerepel, s hogy a közlöttük czimerét Konstancban látta. Ez a czimer pedig a Magyarországgal *szoros* összeköttetésben álló Bosznia czimerét példázza, mint azt Grünenberg 1483-ban ugyanezen czimer fölött olvasható feljegyzése bizonyítja.

6. Bosznia címere 1415–1483. Második változat.

Bosznia czimerének ezen úgy Reichenthal Ulrik, mint Grünenberg Konrád által közölt második változata a következő czimerképet mutatja:

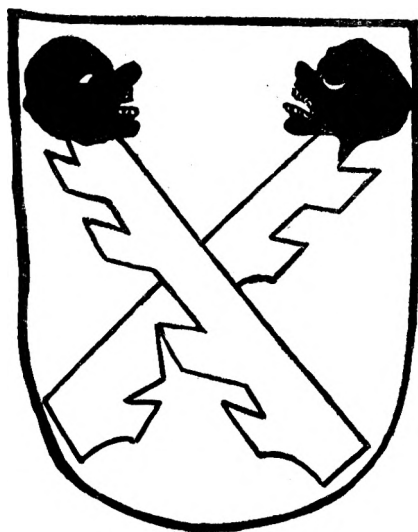
Kerek pajzs arany mezejében két keresztbe tett legalyazott czölöp, jobbról-balról egy-egy egymással szembe néző szerecsen fővel ellátva.

Alatta e jelzés: Von dem Edlen wolgebornen Herzog von Possen in der thürgey.

Reichenthal 1-ső kiad fol. CXI^b 2-ik kiad. LXXVIII^a — LXXIX^b. Ez utóbbi lapon ismételve ez aláírással:

Von dem durchleuchtigten Fürsten und Kunig
v. Wossen, das Kunigreich des mereren theils
Heydnischen glauben habend.

Konrad Grüenberg fol. XXX. *ezüstben*

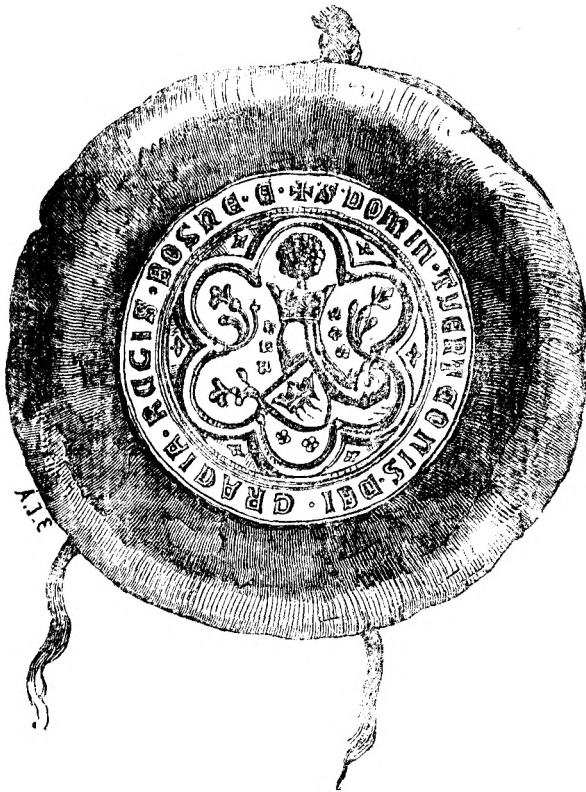
ugyanaz, aláírás: «Der Herczog von Bossen in
der Turgy.»

Ez a bosnyák czimer, melyet a XVII. század czimeres könyvei (a keresztre illesztett, félholdat és csillagot tartalmazó szivpajzsral tévezve) majd Bosznia, majd Szerajevo városa czimerének jeleznek, kétségtelenül ismeretes volt

a XV. században. Csak az a kérdés, hogy ki az a török hatalom alatt álló bosnyák «herceg», a ki ezt a czímert Konstanczban használta, s miként keletkezett ez?

Az első kérdésre nem adhatunk választ, merő találgatással alig is érnénk célzt. Mert mit ér az, ha Reichenthal találomra, oda vetett jegyzése alapján valamely, a töröknek behódolt bosnyák előkelő, Konstanczban megjelent urat állitnánk oda czimertulajdonosnak? A keletkezést illetőleg van bizonyos sejtelmünk, melyről Ujlakyék sirkövi czimerei méltatása alkalmával adunk számot.

7. István Tamás király pecsétje. 1444.

Körirat:

S . DOMINI . TERTONIS . DEI . GRACIA .
REGIS . BOSNIE . q *

Átmérő: 0,5 cm.

Eredetije: Budapest. m. orsz. lev., régi jelzet; NRA 1530 : 16. Vörös selyem zsinórról függő, sárga viaszfészekbe, vörösre nyomva. Kiadva: Arch. Ért. 1880. 30—31. l.

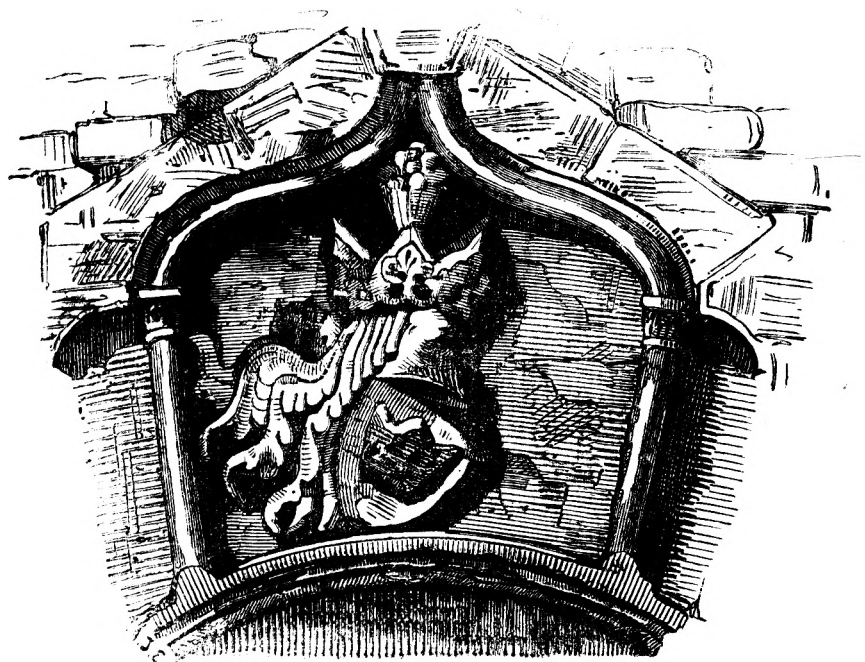
Pecskétkép: jobbra dőlt háromszegietű pajzsban három szirmú liliomos korona, alatta a király nevének kezdő betűje T.

8. A Kotromanovicsok kir. czímere a jajczai várkapu felett.

Jajcza várának régi kapuja; fölötte balra dőlt pajzsban a három liliom szirmú királyi korona. Sisakdisz és takaró egyezik az előbb közölt István Tamás-féle czimerével.

Jajcza 1463. elfoglalása után, Mátyás király befalaztatta a kaput s a kapuszent kápolnává alakította át, mellette új kaput építtetvén. A törökök (1527.) teljesen befalazták a kaput s elébe őrházat emeltettek.

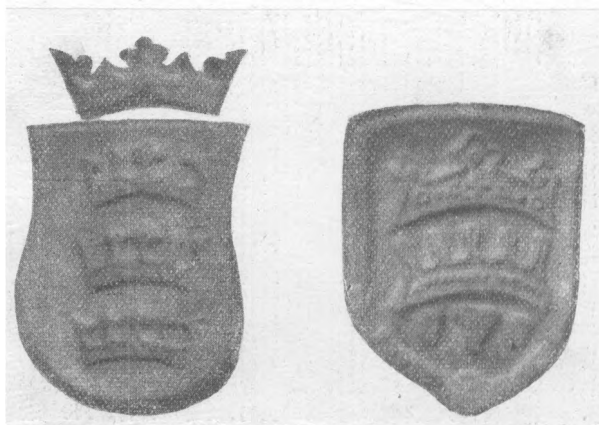
Ez ábrát már többször közölte az irodalom, magunk is «A bosnyák czimer és zászló kérdés» cz. tanulmányunkban az Arch. Értesítő 1881. évfolyamában közreadtuk.

Jajczai várkapu.

9. Ujlaky Miklós bosnyák király és Ujlaky Lőrincz bosnyák herczeg czimerei.

Az Ujlakyak illoki (ujlaki) siremlékein látható czimerek (ismertetésöket 1. Arch. Ért. 1889. 1—8. ll.) voltaképen a magyar heraldikai emlékekhez sorolandók. Ujlaky Miklós 1471-ben,

Ujlaky Lőrincz bosnyák herczeg illoki (ujlaki) siremlékének felső jobb sarki czímere.

Ujlaky Miklós bosnyák király illoki (ujlaki) siremlékének felső bal sarki czímere.

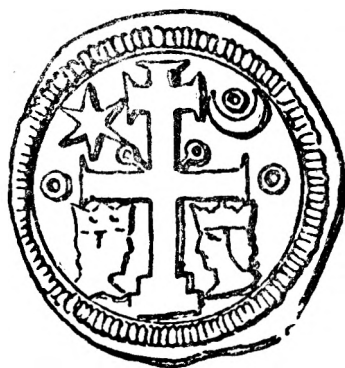
Mátyás király hűbéreseként kapta a királyi czimet. Mint bosnyák király a szávamenti bosnyák bánság s a Zvornik vára szomszédságában lévő teocsáki (Teočak s nem mint az Arch. Ért. írja Tešany-Zvorniki járás, ma rom a Dónjatuzlai kerületben), várával tartozott alája, ez

utóbbi királyi adomány czimén. Sirkövének bal oldalán látható a nagyitva is közölt czimer: Egymás fölött két korona, a felső: három szirmú liliomos korona, az alsó: öt ormozatú fali korona (*corona muralis*). Ez utóbbi alatt levél vagy szivalak (az ismertetés villás gallynak nevezi), ettől jobbra s balra egy-egy fő. A felső korona: Bosznia királyi koronáját példázza (épp úgy, mint a siremlék jobb oldalán alól látható, a mezőt széltében betöltő két liliomos korona), az alsó fali korona *meglehet*, hogy a teočaki provinciát jelzi, az alsó két fej a régi szlapon pénzekre *emlékeztet*, a hol a király s a dux Sclavonie feje látható a báni denárokon. Alsó-Szlavoniát, vagy a bosnyák bánságot példázza-e, csak feltevés-kép állítjuk.

A szlapon báni denárokon (lehető teljes összeállításukat 1. Ć. Truhelka: Slavonski banovci. Szerajevoi Glasznik 1897. 1—100. 1.), a király s a szlapon herczeg (az ifjabb király) fejét látjuk a kettős kereszt alsó ága alatt jobbról s balról szembe fordulva. A kereszt felső ágától jobbra hat águ csillag, balra a szarvaival felfelé fordult félhold s kerek alakok (gömböcskék). Megannyi motívum előfordul a bosnyák czimerekben. Kérdés, hogy az a két, fejes czimer

nem az alsó-szlavoniai vonatkozások (Dubicza, Szana, Orbásmegye) révén került-e a bosnyák heraldikába? Csak fölvetettük a kérdést, mert szinte magától kínálkozik.

Ujlaky Lőrincz herczeg (1518-ig dux de

IV. Béla szlapon dénárjának nagyított hátlapja.

Ujlak, azután «Dux Bozne») siremlékén a jobb oldali felső czimerben három öt szirmú liliomos korona egymás fölött Boszniát példázza. A két Ujlaky tehát — épp úgy, mint a Kotromanovics-házbeli királyok — a czimeralakká vált koronát használta Bosznia czimereként.

10. Korona-jelvények és családi czimerek bosnyák
pénzeken és pecséteken.

II. Tvartko pénze.

Bosnyák koronás
jelvény kattaroi
pénzeken.

A

R

A

R

István Tamás bosnyák király (1441—1461) pénzei. Előlap: a háromszirmú nyílt korona mint jelvény (Sigla); hátlap a három-három \dagger -el mellékelt haránt pólya, mint czimer.

Katalin bosnyák királyné gyűrűpecsétje 1470.

★ ★ ★

Osszefoglalva a bosnyák emlékek tanúságát, kitűnik, hogy a Kotroman dynasztiának nemzeti czimere a jobb haránt pólya, mely keresztekkel (3—3) oldalazva, is előfordul. A királyság idejé-

*ben a liliomos nyílt korona czimer alakká lesz, s
alatta a név kezdőbetűje T jelentkezik.*

A tárgy megérdemli, hogy egy tekintetet
vessünk a középkori bosnyák heraldikai orna-
mentikára.

**II. Bosnyák czimerek siremlékeken s a bosnyák
heraldika tanulságai. Radoje bosnyák nagy-kenéz
czimeres siremléke.**

A szarajevoi kerület szarajevoi járásában Toplik mellett *Zabrdje*-ben — Tarčin és Kreševo között — taláztatott a föntebb ábrázolt sirkő, melynek homlokzatán következő felirat olvasható:

СЕ ЗАЛМЕНЕ КНЕЗА hosszoldalán: РАДОЕ ВЕЛИКОГА
КНЕЗА БОСАНСКОГА А ПОСТАВН . . СНИН НЕГОВИ КНЕЗ
РАДИЧЪ З БОЖНОМЪ ПОМОЋЮ И СВОИХЪ ВЪРНИХЪ
А СНИМЪ НИ ЕДНОМЪ НИОМЪ ПОМОЋНЮ НЕГО САМЪ
О[Н]К.

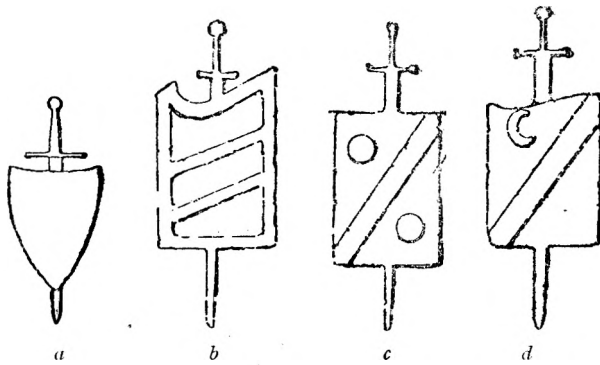
Ez Radoje kenéz, Bosznia nagy-kenézének emléke, melyet Isten segedelmével fia Radič emelt, hiveinek s fiának segedelmével, idegenek nélkül, a maga emberségéből.

A *czimeralak*: ékszerűen diszitett körlapon jobbra fordult szárnyas — durva faragásu — farkast példáz.

A siremléket *Radojević Radič, II. Tvartko* király fő embere emelte (Miklosichnél Mon. serb. 1420. említettik 305. l.). *Radoje* Osztója király egy 1400 decz. 8. kiállított oklevelében említettik zsupánként. (Miklosich i. m. 20. l.)

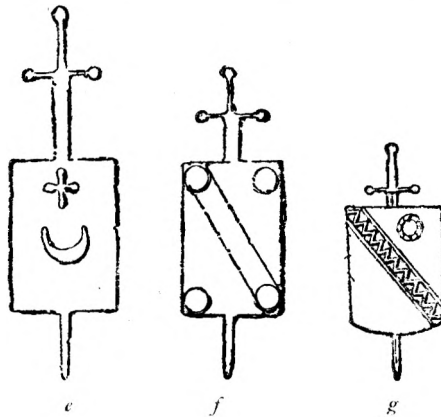
Az emlék belföldi munka (közölte Truhelka: Die bosn. Grabdenkmäler des Mittelalters. Wiss. Mitth. III. 433. l.) s a bosnyák heraldika primitiv jellegét tünteti föl.

A mennyire a középkori bosnyák siremlékek ornamentikájából a XIV—XV. századbeli heraldikai motívumokra, illetőleg ezeknek a rendszerére következtethetünk, kétségtelen, hogy azok jó részben mint jelvények szerepelnek, s csak bizonyos esetekben foghatók fel czimerekül. — Az egyenes kardra fektetett háromszögű czimertelen pajzs — írja Truhelka i. é. 411. l. — harcosz sirját jelenti. De ezenkívül egész sorozatát látjuk a mindig egyenes kardra fektetett czimeres pajzsoknak. A túllapon közölt pajzsformák közül a *b)* és *d)* számú *tárcsapajzs*, a *c)*, *e)*, *f)* számú *négyszögű* pajzs, a *g)* számú *kerektalpú* pajzs, megannyi ismeretes forma. A mi a czimeralakokat illeti, a bosnyák heraldikát a harántosztás jellemzi. Ily harántosztás látható a *b—d*, *f—g* czimereken és pedig a *b)* czimerben: rámás pajzsban *két* párhuzamos (*bal*) *szalag*, a *c)* czimerben (bal) harántpólya felül-alul *kerek alakkal* (*besants*), ugyanilyen a *d)* sz. csak hogy ebben *balra fordult holdszarv* látható felül; a *e)* sz. czimerben *szarvával felfelé fordult félhold fölött négy végén gömbös kereszt látszik*; a *f)* sz. (jobb) *haránt pólya* alsó s felső végén kerek alak, valamint a pajzs bal felső s jobb alsó sarkán kerek alak; a *g)* sz. czimerben

(jobb) pajzsos ékítményü harántpólyát látunk, oldalt felül bélelt kerek alakot.

Ezek a czimeres alakok a boszniai régi sir-
emlékeken folyton ismétlődnek. Technikailag
véve kétségtelenül czimerek. Truhelka abból a

körülményből, hogy a bosnyák előkelő családok pecsétein csak monogrammok s a nevek kezdőbetűi láthatók, azt következteti, hogy a bosnyák családok csak ritkán s aránylag későn használtak igazándi czimereket (i. h. 412—413. l.) Idézi e részben *Hranič Sandalj*, testvérei *Vuk* (István Szt.-Száva hercegének atyja) és *Vukac*, de magának *István* hercegnek is a monogrammját. Igaz, hogy ezek a Koszacsák monogrammjaikat, vagyis nevek kezdő-betűit használták *gyűrűpecséteiken* — ugyanezt cselekedték a nyugaton, s nálunk is Magyarországon —, de azért volt czimerök és használták is. Csak az a különbség a fejlettebb tengerparti és észak-dalmáciai horvát nemzetségek s a bosnyák belföldi nemzetségek között, hogy míg amazok az olasz és magyar hatás következtében elébb válnak magánjogilag is körülírható családokká, a bosnyák családok közül még csak kevésnek van állandósított családi neve. A fejedelmi családnak s a vajdaságra vergődött családoknak mindenesetre van czimerök. A provenienciára nézve teljesen mindegy, hogy e czimerek eredetileg a harcosok, később a nemesek (*vlastela*, *proceres*) diszjelvevényei voltak-e? Ez éppen a bosnyák heraldika kiinduló pontja. Ha e téren még bizonyos homály borítja is

ismeretkörünket, tagadhatatlan, hogy a bosnyák heraldika révén a balkáni kulturfelődésnek érdekességben és eredetiségben bővelkedő ága lesz majdan — az összes hozzáférhető idevágó emlékek összehasonlítása után — világossá.

III. Hervoja herczeg czimeres és pecsétbeli emlékei.

I. (Hrvatinié) Hervoja spalatoi herczeg czimere.

A «Turul» 1892. évfolyamában közöltük (9.1. 2. sz.) a «Missale Glagoliticum»-ból Hervoja herczeg czimerét. Nem akarunk itt ismétlésekbe bocsátkozni, csak röviden konstatáljuk, hogy e czimer ezüst pajzsfőben két vörös pólya, alatta vörös mezőben vassal pánczélozott, vaskesztyűs kar marokban balfelé vágó karddal, melyet balról *ágaskodó, kettős farkú, aranykőrmű, vörös oroszlán* kísér, a csőrsisakon reczés takaró, sisakdisz: a pajzsmezőben látható kar, a sisakhoz erősített jelmondat a szalag felírása szerint:

arma · dñi cħeruoꝛ · duciꝛ · spaleti

Hervójának, mint *spalatoi herczegnek* a czimerét tünteti fel. A pajzsmezőben látható két czimeralak *egyikéről*: a kardot tartó karról azt véltük, hogy az a hűbéri viszonylatot fejezi ki.

Bizonyítékul felhoztuk,¹ hogy Hervoja spalatoí érmeinek *egyik típusán* ugyancsak ez a közlötük két alakos czimer látható. Hervoja érmeinek egy másik típusán : sorjában, három liliommal megrakott (j. b.) pantallért illetőleg harántgerendát látunk, sisakdisze: a kardot tartó kar. Ez a második változat a bécsi udv. könyvtárban (Mss. 7683. tab. XXVIII) őrzött illyr czi-merkönyvben, mint a Hrvatinic (Horvatinics) család czimere szerepel.² Már akkor is bizonyos kételyeink voltak, hogy az a liliomokkal megrakott pantallér, mely I. Tvartko király pecsétje lovas alakjában, a czimertakarón, ha nem is a harántgerendán, de mellékelve fönn és lenn fordul elő, aligha lesz a Horvatinicsok *eredeti* czimere, de az érmek s a czimeres könyv adatai megegyezvén, megmaradtunk ez állításnál.

Az oroszlános alakkal azonban nem voltunk tisztában, nem is szóltunk róla idézett közleményünkben. Kutatásaink között azonban ráakadtunk Dobrakutyai *Nelepecz Pál* 1457. kelt ok-

¹ Turul i. h. 10. l.

² Turul i. h. 3. sz. a. közli e czimert, melynek színei: a mező *vörös*, a harántgerenda: *arany*, a liliomok színe *vörös*, a kereszt fenn s lenn: *ezüst*.

levelére, melyben egy, dobrakutyai birtokához tartozó prædiumot a saját feleségének Annának 300 forintért zálogba ad. Ezen papir oklevelén Nelepecz Pál pecsétje elég tisztán kivehető alakjában maradt ránk.

Jelen tanulmányainkban (l. e munka 13—14. ll.) kifejtettük, hogy a Dobrakutyai Nelepeczek a *Hrvatín* nemzetségének Szlavoniába szakadt hajtása s a szóban forgó Pál, Dobrakutyai Benedek fia.

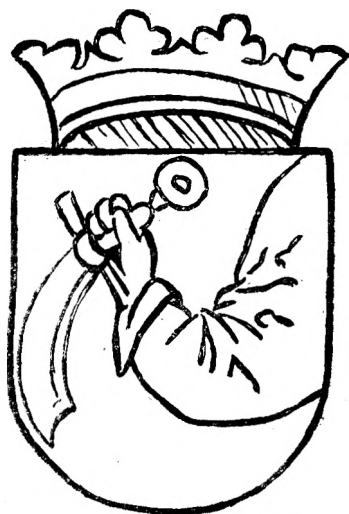
2. A Hrvatínicsok nemzetségi czimere.

Nelepecz Pálnak itt közölt pecsége, mely az eredeti ötszörös nagyításában van feltüntetve, ugyancsak a jobbra fordult kettős farku oroszlánt tünteti fel, mint a hogy az Hervoja herczegi czimerében látható. Ime világos tehát, hogy az oroszlán a *Hrvatín* nemzetség *nemzetségi czimerét* tünteti elénk. E teljesen igazolt heraldikai ténykörülménnyel szemben, mikép értelmezendő Hervoja pantalléros (haránt-gerendás) liliomokkal megrakott czimere, melyet érmein látunk, annak feltevéses magyarázatába ezuttal nem bocsátkozunk. Van erre nézve is többé-kevésbé elfogadható nézetünk, de erről más alkalommal számolunk be.

A Horvatin-nemzetség czímere.

3. A kardos czimer-változatok.

Vörös mezőben, balról jobbra szurásra emelt arany ruházatú kar, görbe szablyával lefelé dőf. A pajzsot csipkézett, lilomos, nyílt korona fedi.

Aláírás: Das königreich zu Cravatia.

Ulrich v. Reichenthal 1-ső kiadás fol. 170.

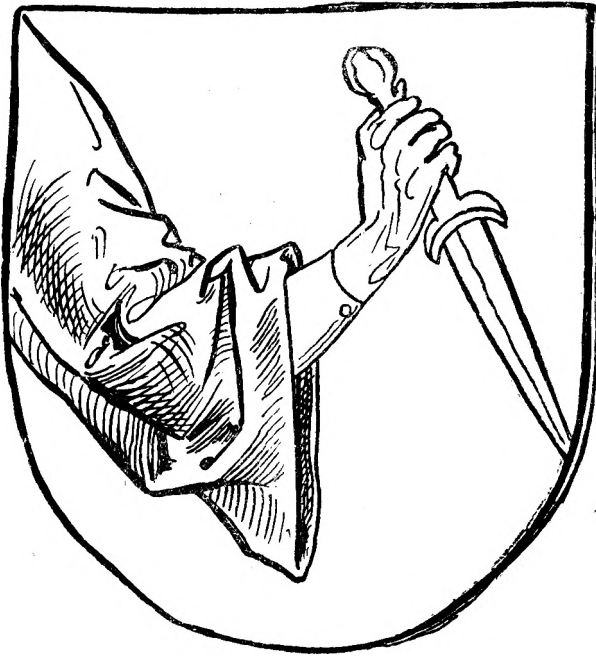
Vörös mezőben balról jobbra vágásra emelt arany ruházatu kar, görbe rövid szablyát tart. A pajzsot liliom szirmu, nyílt korona fedi.

Aláírás: «*Das Künigreych zu Crovatia*».

Ulrich v. Reichenthal 2-ik kiad. fol. CXLI^b.

Vörös mezőben jobbról balra, szurásra emelt, arany-kék-fehér mezű kar, olasz formájú tőrrel lefelé döf.

Aláírás: Der kunig von Dalmacien.

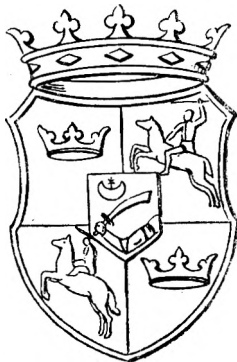
K. v. Grüenberg fol. XXIV^b.

E három czimerből föltetszik, hogy ez a czimer — a spalatoí herczegi czimer — is szerepelt Konstanczban. Reichenthal ábráinak

«pontosságára» vall, hogy ugyanazt a címet kétféleképp is ábrázolja. S hogy mennyire nem mehet forrásszámba a jelzés, annak az a bizonyossága, hogy Grünenberg a «horvát» címerből 1483. már dalmát címet hoz ki s a festő a maga ízlése szerint megstilizálja a karmezét. Mint adalékok azonban beleillenek a sorozatba e címerek is.¹

IV. A Kosača (Koszacska-Vukcsics) család címeres és pecsétbeli emlékei.

1. Katalin bosnyák királyné címere.

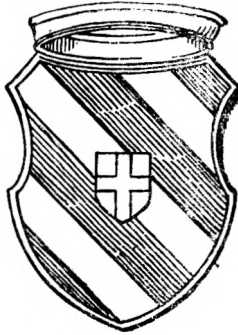
A címer Katalin bosnyák királynő római

¹ A kardos címerről s Hervoja egyéb helyütt közlött címereiről l. Turul 1892. i. h. Osztója kir. címerében is előfordultak a keresztcskék, Gelrenél azonban szintén az aranymarkolatú, hegyével lefelé irányzott kard fordul

(Ara Coeli) siremlékén a nyugvó fejtől (a nézővel szemben) jobbra látható.

Czímerkép: Négyelt pajzs: 1. és 4. mezejében három szirmú nyílt liliomos korona (Bosznia u. n. királysági czimere), a 2. és 3. mezőben a Kotromanovics-féle lovas czimer, mely Erzsébet magyar királynő pecsétjén is előfordul. Szivpajzs: Hervoja spalatoi hercegi czimerének kardot tartó karja, fölötte félhold és csillag (a szlapon pénzekről).

2. Kosača-czimer Katalin bosnyák királyné siremlékén. 1478.

A czimer Katalin bosnyák királynő római (Ara Coeli) siremlékén, a nyugvó fejtől (a nézővel szemben) balra látható.

elő. Turul XXII. 12. A spalatoi Osztójáknál jobb harántpályában csillag, félhold fordul elő, de ez nem vonatkozik a kir. családra.

3. Balsa Péter pecsétje. 1492.

Körirat: ✱ S DOMINI HUMINIS . . . S Egyéb részét megfejteni nem tudjuk, szakértő barátaim már az ezredéves kiállítás alkalmával sem tudtak rajta eligazodni. ✱ S. Domini Huminis? Eddig biztos a legenda, a többi nem fejthető meg.

Átmérője: 2,9 cm.

Czimerkép: jobbradőlt pajzsban három jobb haránt pólya. Sisakdisz növekvő jobbra fordult oroszlán két marokra három pólyás lobogót szorit.

Eredetije a bécsi cs. és kir. titkos levéltár állandó kiállításában látható, 1492-i, a horvát és

tót rendek kiállította nagy békeoklevelen. Balsa Péter Koszacska László hg. (Turul 1907.) fia.

V. Szerb (rácz) czimerek és pecsétek.

1. Lázárevics István deszpota pecsétje.

Köirrat: ✠ [кѣ хри]та бга бгговѣ . и [хри]-
стоуѣ . [кѣкѣкѣ срба]ѣм и по[д]ш[а]в[и]ю] деспотѣ
стеф[анѣ]

vagyis

† [vѣ hris]ta b(o)ga bl(a)gové(ni) i [hri]stolub(ivi)
[vsémѣ] srbljemѣ podunaviju despotѣ Stef[anѣ]

Magyar fordításban: † A Krisztus Istenben
hivő és Krisztust szerető az összes szerbek és
Podunavije (Dunamellék) deszpotája István.

Átmérő: 10 cm.

Eredetije: 1426. dec. 2. okl. Bécsi cs. és kir.
áll. lt. Közölve Magyarorsz. melléktart. okl. II.
LIII—LIV.

Pecsétkép: balradőlt bal haránt pólyával osz-
tott három szegletű pajzs, alól-felül egy-egy há-
rom szirmú liliom. Sisakdisz: csöbörsisak, mely-
nek két oldalt lehulló, végein növénytörzsi or-
namentikába átmenő takarójába egy pár egymás-
felé forduló bölényszarv van illesztve. A bölény-
szarvak között: kiterjesztett szárnyú kétfejű sas.

Lázárevics István deszpota pecsétje.

2. A szerb deszpota czimere. 1415.

Cimerkép: vörös mezőben stilizált, koronátlan kétféjű arany sas, mely csőrében egy-egy kürtöt tart. A pajzsot arany színű zöld bélésű hercegi főveg fedi.

Alatta: «*Der hochwürdig Fürst Hertzog Dispolt zu Ratzen*».

Ulrich v. Reichenthal 1-ső kiad. fol. 108^b.
2-ik kiadás fol. 86^b. és Grüenberg II. k. fol.
XLVIII^b. «*Herzog disphot von Raczen*».

Kétségtelenül Lázárevics István deszpota címere, ki egyébként pecsétjein családi címere nélkül is használta a kétfejű deszpota sast.

3. A magyar-szerb (rácz) igényczimer. 1415.

Czimerkép: vörös mezőben balról jobbra forduló arany agyarú, fekete vadkanfő, tátott szájába arany nyíl furódik. A pajzson liliom szirmú, nyílt korona.

Alatta: «Von dem aller Durchleuchtigsten Kayser von Sirffeÿ».

Ulrich v. Reichenthal 1-ső kiad. fol. 120^a; 2-ik kiad fol. 98^a. — K. v. Grünenberg III. fol. XXIX^b. «Das Kaisertum der Sirfie» azzal a változattal, hogy a nyíl hegye nem befelé, hanem kifelé látszik.

E czimer provenienciáját eleddig hiába kutattuk. Ismeretes, hogy a magyar birodalom szerbiai igényczimere azonos a föntebb közlött czimerrel. Ugyanigy ábrázolják a koronázás alkalmával a menetben vitt lobogón. (1655. évi zászló Bárczay i. m. 317. l.)

Érmeinken először II. Mátyás király koronázási érmén fordul elő (Veszerle Érmészeti Táblái CVI. tábla 5. rajz), utána II. Ferdinánd korában (rajza u. o. VIII. tábla 4. rajz). E rajzokban a czimer mellett az S betű is olvasható. Előfordul III. Ferdinánd érmein (u. o. IX. tábla 15. rajz). A királyi pecsétek galvanoplasztikai gyűjteményében II. Mátyástól V. Ferdinánd király koráig a nagy felségpecséteken szerepe van a vadkanfőcs czimernek és pedig különféle változatokban, részint a többi igényczimer sorában elhelyezve, vagy pedig a többivel egy pajzsban egyesítve, mint V. Ferdinánd pecsétein. Alkalmazást nyert e czimer a könyvalakban kiállított és kiálván diszes formában kiadott magyar nemesi

czimeres levelek czimerlapjain is, a hol a czimerpajzsot körülvevő architektonikus vagy stilizált diszítésen nyertek a melléktartományok czimerei is elhelyezést. Kétségtelen, hogy e czimer régibb eredetű s a XV. században már ismeretes volt.

Annnyit tudunk róla, hogy 1415-ben Konstanczban, mint *szerb* czimer szerepel. Természetes, hogy a szerb császársághoz nincs köze, 1415-ben nem is létezvén szerb czárság. Bizonyos, hogy valamely, a magyar koronával relációban állott szerb főcsalád czimerét példázza, de melyikét?

Reichenthal 1415. jan. kelettel (47. l.) írja: «Bevonultak Vitold, Litvánia herczegének, *Rascia herczegének, a deszpót urnak* «von dem Damenmür (?)», Nagy- és Kis-Oláhország, két Törökországból való királynak s Fehér-Oroszország herczegének küldöttségei 180 lóval Reich János házába «in der St. Paulgasse. Többségök pogány, néhányan schismaticusok s egy-két mohamedán van köztök.»

Ez a deszpota, ha csakugyan Rascia = Rácország herczegéről volna szó, csak *Lázárevics* (Lázár († 1389.) fia) *István* lehetne, kiről tudjuk, hogy Zsigmond király vele 1411 óta barátságos

viszonyban állott. Ámde Lázárevics István deszpótának — ki a Grbljanović Hrbljanović családból származott — a *családi* czimere elűt a föntebbi vadkanos czimertől. Bizonyos tehát, hogy a fent közölt czimer nem lehet a Lázárevics Istváné.

Reichenthal feljegyzései a keleti «potentátokat» illetőleg még zavarosabbak, mint a szomszéd hatalmasságok jelzései. «Törökországból — így ír a 159. l. — három király jött, meg egy császár, valamint Rascia hercege.

Ezek részben — úgymond — a zsidókkal, részben a görögökkel tartanak, (t. i. a hitöket illetőleg), de azért sem nem görögök, sem nem zsidók s egy patriárkájok van Konstantinápolyban. (Most már a szimatikusokra, vagy az örményekre illik-e ez a leírás?!) Európa — ekként folytatja — az a föld, a melynek mi vagyunk a lakói, kezdődik Smolensknél Fehér-Oroszországban s Törökországon «ze Sannow?» magában foglalja a litván herczegséget, Lengyelországot, Slavoniát, Magyarországot, Morvát, Csehországot, a római birodalmat s azokat a királyokat és országot, a melyek a római koronához tartoznak, ezek nagyobb részt keresztények, de van sok nem keresztény is bennök, mint a minő *Bosznia* királya.»

Természetes, hogy ez a statisztiko-földrajzi magyarázat sem nem jobb, sem nem rosszabb a feljegyzési ösztönüket követő középkori krónikások hasonló állításainál. Az egyes kalauzok és tolmácsok beszédjéből állította össze ezt a mondását is R. Egyet melléleg meg kell jegyeznünk, hogy Reichenthal Szlavonia «Schlaffonia» alatt az északi szlávokat érti. Előadja ugyanis, — 183. l. — hogy ezen a zsinaton «a latin a közös nyelv, de beszélnek a szlavoniai nyelvet, a hol Lengyel-, Cseh- és a többi ország fekszik aztán dalmát és bosnyák nyelven beszélnek a bosnyák királyságbeliek («lingua Dalmatia et Wossania regnorum Wossie»), de ez különbözik a szlavontól magyarul stb.»

* * *

Nem mint rácz czimert, de formailag s esetleges analogonként kell méltatnunk egy boszniai siremléket. *Doljni Bakici*-ban, (tuzlai kerület Kladanji járás) Olovo mellett egy 2·5 m. szépen épített magas pyramisszerű kőobeliszken látható sisakdiszként egy vaddisznó fej, mely esetleg sárkányt is példázhat. Nem hisszük ugyan, hogy a ráczországi — magyar igényü — vadkan czimernek ez emlékkőhöz köze volna,

még a sárkányrendre sem következtetünk, de közöljük, mint bosnyák czimeres emléket. (Wiss. Mitth. III. 414.) A vadkanfős czimer tehát ezentul is megmaradt nyílt kérdésnek. A mai modern szerb heraldika Branicevo = Barancs címerének vallja e címert, de minden alap nélkül.

Dönji-Bakići sírkő.

**4. Brankovics György és János deszpóták pecségei.
1479.**

a) Kőirat: ✠ госдинъ гюрѣкъ (Gospodin Gjurago, György úr)

Átmérő: 3.5 cm.

Alak: Bikafő, sisakdisz két szarv között (elmosódva) a deszpótaságot jelző kétfejű sas.

b) Kőirat: ✠ госдинъ иванъ (Gospodin Gjorge)

Átmérő: 3.7 cm.

Alak: ugyanaz, mint fent.

Eredetije egy 1479. kelt hártyaoklevélen függ:
Bécs. cs. és kir. titk. és állami ltár. Inner-
Österreich. (Wiss. Mitth. aus BH. III. 357. l.)

Ugyanezt a czimert használta Brankovics György, a két fentebb közölt pecsét tulajdonosának nagyatyja, a híres nagy deszpota. Brankovics György két gyűrűs pecsétjét (jobbra néző csőrsisak, melynek takarójához jobbról balról egy-egy bölényszarv illeszkedik) a Kállay lev. 1435. és 1450. okleveleiről közöltük Magyarorsz. mellék-tart. oklev. II. köt. LIV. lapján.

Brankovics János deszpota pecsétje.

5. Özv. Brankovics Istvánné pecsége. 1479.

Körirat: ✠ ΔΕ[ΣΠΟΤΗΤΣΑ] ΑΝΓΕΛΙΝΑ (Despotica Angelina.)

Átmérő: 3,9 cm.

Álak: balra fordult, kiterjesztett szárnyú egyfejű sas.

Brankovics Istvánné Angelina deszpotné Georgios Arianites Komnen *Topia* Golem albán főembernek volt a leánya s atyafiságban állott a Komnenekkel.

* * *

A XV. századbeli szerb, kétségtelenül igazolt pecsétek, illetőleg czimerek azt a tanulságot szolgáltatják, hogy 1389 után Szerbia, ille-

tőleg Rácország deszpotái családi czimerükkel kapcsolatban használták a deszpotasági, régi bizantin császári jog szerinti czimert, a kétfejű sast. Ezt a kétfejű sast adoptálta a mai Szerbia is.

Midőn az 1896-iki millenáris körmenetnél a koronázási zászlók között a Szerbiát példázó zászlót vitték, tiltakozás történt Belgrádban, mintha ez a zászló Szerbia függetlenségének prejudikálna. A mint azonban a vadkanos szerbiai igényczimer magyarázatából látható, itt egy még meg nem magyarázott provenienciájú címmről van szó, melyet a magyar közjog mint emlékczimert recipiált. Más állam függetlenségét ez emlékczimer egyáltalán nem sértheti. Hiszen a mai szerb állam czimere egészen más, a mint hogy ez a vadkanos igényczimer nem is vonatkozhatik a *mai* Szerbiára, hanem részint a tengermelléki, részint az ó-szerbiai, Raska folyómenti területet illette és csupán a magyar király illető czimének jelvényben való kifejezése. E jelvény használata egyáltalán nem prejudikálhat a mai Szerbiának, melyet Ausztria-Magyarország, tehát Ausztria és Magyarország 1878-ban együttesen elsőül ismert el független királyságnak. A mi impresszióink szerint az igényczimerekkel úgy va-

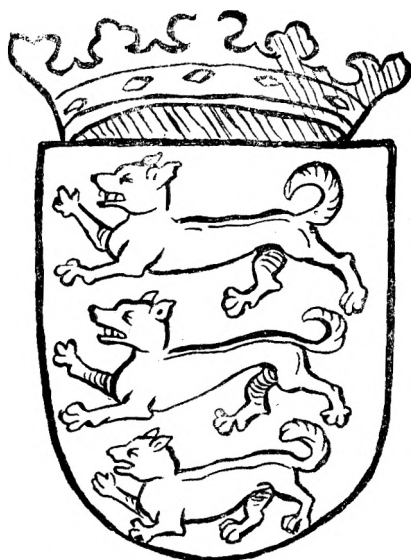
gyunk, mint a mikor valaki régi családi kincstárában egy-egy értékes gombot talál, a melynek már rég nincs meg a mentéje, azt sem tudja, hogy melyiken volt, hanem családjá iránti pietásból még sem hányja el ezt az ékszert. Igény-czime-reink, történeti emlékek, melyek a köztudatban élnek, tehát megbecsüljük őket.

Ezen igény-czimerek mellett vannak még teljesen ismeretlen eredetű oly czimerek, melyeket valamikor bizonyos vonatkozásban használtak, de manapság még annyira sem fejthetők meg, mint az előbb jeleztük vadkanos rác czimer. Ilyen az úgynevezett szlavoniai czimer.

Ezüst mezőben balról jobbra futó veres színű három kutya egymás felett; felül nyílt liliomos korona.

Aláírás: Von dem Edlen könig von Schlafanien. Ulr. v. Reichenthal. I. kiadás 120^a. II. kiad. 98^a.

Természetes, hogy ez a czimer nem az 1494-ben regnummá lett Szlavonia czimere. Tudjuk, hogy a régi Szlavonia nyestje már a régi báni pénzekben is rajta volt. A XV. század végén fejlődésnek indult illyrizmus és ennek nyomán azután a XVIII. századbeli horvát és szerb czimeres könyvek szintén felvették e három kutya

«Szlavoniai» címer.

czimert, de majd Bulgáriáénak, majd valamely más tartományénak mondják. Mindez azonban csak a heraldika legendáris, források nélkül dolgozó ködképei közé tartozik.

VI. Magyar vonatkozású czimerek Reichenthal Ulrik és Grünenberg Konrád czimeres gyűjteményéhez.

Mindjárt előjáróban hangsúlyozzuk, hogy nem célunk a magyarság szereplését a konstanci zsinaton *tűzetesen* tárgyalni. Csak annyiban térünk ki egyes köztörténeti részletekre, a mennyiben Reichenthal Ulrik krónikájának heraldikai adataival összefüggnek, vagy azoknak háttérét alkotják. A zsinat hungaricumainak lehető földerítése a nyugati nagy egyházszakadás magyar történetirójára: Áldásy Antalra vár. Eleddig még mindig Karácsonyi János értekezése¹ a legjobb kalauz a konstanci magyarság jelenléti lajstromát illetőleg, őt követi Fraknói V. is nagy egyháztörténeti tanulmányában.²

¹ Magyarország és a nyugati nagy egyházszakadás. Felavató ért. 1885. 60 s kk. II.

² Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római szent székkal. I. 330 s kk. II.

A mi Reichenthal munkáját illeti, annak adatait olybá kell vennünk, mint egy képes folyóirat közleményeit, melyeket egy aktualitások iránt érdeklődő amateur írt s mindjárt illusztráltatott is. Konstancz városa intelligens polgárságának érdeklődése egyébként nemcsak a városukban lejátsszódó világtörténeti esemény változatos vonatkozásaiból érthető, hanem már a város földrajzi helyzete praedestinálta az efajta naplózásra s gyűjtésre Reichenthalt. A Rajna melléki város, mely a bodeni tó partján terül el, csomópontja volt már a középkorban is a közép-európai nagy utvonalaknak. Délnémetország, az osztrák tartományok, Magyarország s a kelet útja erre vezetett. Svájc felől az olaszok, spanyolok, francziák, hollandok aránylag könnyen megközelíthették a várost, melynek lakosai megszokták az idegenforgalmat, s olyan a milyen érzék fejlődött ki nálok a külföldi sajátosságok megfigyelése iránt. A napi krónikásnak, vagyis zszurnalisztának alapvető jellemvonása a kíváncsiság, tehát a másokkal való törődés. Reichenthal kíváncsiságát felköltötte a sok elütő öltözetü idegen, fegyvereik, czimereik, nyelvök, szokásaik — nem tanulmányozása, de kitudakolása szinte magától értetődik. Forrásait

ott s onnan vette, a hol találta: az utcán a szolgálktól, kiket tolmács útján kérdezett ki gazdáik felől, az egyes urak és papok kíséretében is akadt németül, vagy latinul értő ember s a tanácsbeliek is elősegítették czélzatait. A mit szemmel látott, füllel hallott, leirta s megillusztrálva egymáshoz fűzte, nem tekintvén, hogy egyik tudósítás ellene mond-e a másiknak. Nagyot téved, a ki e tudósításokban pontosságot tételez fel s tárt kaput tör be, ha a középkor földrajzi s ethnographiai naivitásain elszörnyűködik. A feljegyzések nem kronológiai rendben, hanem azonmód következnek, a mint a feljegyző keze ügyébe estek.

Kezdjük a királyon.

Zsigmond király «római király, Magyarország királya, Csehország királya később lett, s egyuttal birta a dalmát és horvát királyságot is — melyek még legnagyobb részt pogányok ¹ — s a brandenburgi örgrófságot» (17. lap.) — 1415. karácsony éjjelén ² két órával éjfél után,

¹ Ebben a fogalmazásban hibás, mert elnézve egy-némely Spalato környékbeli bogumiltól s a déldalmát orthodoxoktól, a lakosság *legnagyobb* részt róm. kath. volt mai számítás szerint.

² 1414. decz. 24., illetőleg 25., mert az új év decz. 24. kezdődött.

kora hajnalban érkezett Überlingenből Konstanczba.¹ Együtt vele érkezék felesége Borbála asszony, római királynő, született Czilli grófnő és kíséretében Erzsébet asszony Bosznia királynéja. A hajókról a tanácsházba mentek s ott körülbelül egy óráig melegedtek. Három óra tájban a konstancziak egy-egy, négy ember hordozta aranyos mennyezetet bocsátottak a király s a két királyné rendelkezésére s ekkép vonult a menet a székes-egyházba. (35. l.)

A király s a két királyné «a lajtorjáról» nevezett házban lakott. Innen december 28-án Petershausenbe² mentek a kolostorba, a hol bizonyos ideig maradtak. Ennek az volt az oka, hogy a magyarokat nem igen akarta megférhetlenségök miatt a városban hagyni. De egyelőre nem fékezhetette meg őket, mint a hogy később aztán sikerült. Azt hitték (t. i. a magyarok), hogy a saját hazájokban vannak, a mit azonban a svábok és németek nem akartak tűrni.

Zsigmond király körülbelől négy hétig ma-

¹ 1¹/₄ órai gőzhajóút ma. Vontatott hajókon érkezett Zsigmond is.

² Konstancz elővárosa a Rajna jobb partján. Ma egyesítve Seehausennel, többnyire kaszárnnyák vannak benne.

radt a magyarok közt Petershausenben s aztán ott hagyván őket ismét a városba vonult. Elmenetele után a magyarság sokfélekép rendetlenkedett. De rosszul jártak, mert a petershauseniek, ha csoportosulás vagy lárma támadt, nekiestek a magyaroknak s megfenyítették őket. A király ekkor a Münstergasse «Friburger Hof» épületében lakott, a két királyné a szövetségi bíró szomszédos házában vett szállást. (37. l.) Hogy ezek a magyar duhajkodások mi-
ben állottak, nem igen tudjuk, de sejtjük, hogy afféle san-galleni Ekkehard beszélte boros je-
netek s nyomukban a német családi élet meg-
zavarására irányzott próbálgatások lehettek. Efféle gyöngéje egyébként Zsigmond királynak is volt. Mielőtt Konstanczba érkezett, Bernben a város a «nyilvános házat» (Frowenhus) ingyen bocsátotta a király, a kíséretében levő szavojai herczeg s az urak rendelkezésére.¹ Ugyanekkor a város megvendégelvén a királyt, a város ezüst-jét akarták az asztalra tenni. Ekkor így szólt a király udvarmestere: «Nein die Beheim mügent nit one steln sin; es wurde bald verstoln.» Tehát a király, a szavojai herczeg s a mont-

¹ Kleinere vor 1420. verfasste Chronik an Konrad Justinger unter dem Namen «Anonymus.» A berni kanton lt.

ferrati örgróf egy pohárból ittak.¹ Ilyen anekdotikus jellegű dolgot eleget találunk, a mivel ugyan nem akarjuk konstanci magyarájaink erkölceit mentegetni, de érthető, hogy az a sok lovas oda szállásolva a polgárok közé, nem a «nyárs végéről» látta a világot. Szóval Konstanczban féltek a «husároktól».

A magyarság apránként, de folyton gyülekezett. Magával a királylyal nagy kíséret jött. Az urak közül: Scolari Fülöp *Ozora* Pipo, «kinek országa Kis Oláhországgal és Erdélylyel határos» (Temes) 1415. jan. 12. érkezett 150 lóval s három szekérrel. Petershausenbe szállott, a hidtól balra eső Breitensteinházba.

Azután jött Lévai *Cseh Péter* főlovászmester, a ki szlapon földön birtokos s Berzen-czét és «Kapelstein»-t (?) birja, 80 lóval s két kocsi-val, Jacob von Ulm házába szállt.² (37—8. l.)

¹ U. o.

² Karácsonyi i. m. 64 l. más forrás alapján Lévai Cseh Péternek csak 36 főnyi kíséretéről emlékezik. Ozorai Pipo kísérete más forrás szerint 60 ember u. o. Az egyes jegyzékek számbeli eltérése könnyen megmagyarázható. Az elszállásoló mesternél előre bejelentettek p. o. 150 embert s tényleg megérkezett 60, lehet, hogy elmaradoztak útközben, vagy bajok történt, vagy el sem indult annyi. Egyik tudósító aztán — mint Reichental — a bejelentett 150 embert jegyzi fel, a másik 60-at. Fölösleges munka különben e folyton változó beszállásolásoknál pontos számokat keresni.

Febr. 12-én bevonult egy magyar érsek, *János* Esztergomból és pedig 160 lóval s a petershauseni kolostorba szállt, kíséretében volt egy másik magyar érsek: *András* Kalocsáról, 18 lóval s ez a Specker házába «az óriáshoz» (zum Riesen) szállott. (46. l.)

E följegyzés szerint *Kanizsay* János esztergomi érsekről és *De Benzis* András kalocsai érsekről van szó. Már Karácsonyi János világosan bebizonyította, hogy *Kanizsay* János 1415-ben Konstanczban nem volt jelen.¹ Menyire zavaros *Reichenthal* feljegyzési könyve, arra éppen ez a feljegyzés a bizonyosság. Miután 1415. febr. 12-ről keltezi föntebb idézett hírét, három lappal odább (49. l.) 1415. febr. 4-iki kelet alatt írja: «Bevonult az esztergomi érsek is 300-ad magával s két püspök, sok vitézzel és szolgálóval. Petershausenbe szállt a meztlábás barátokhoz — a hol már *előbb* is lakott. Ugyanaz nap — (tehát febr. 4.) vonult be a hatalmas *Pipo* ur 160 lovassal Magyarországból s a petershauseni hid melletti *Breitenstein*-házba szállott.» Kétszer vonultatja be a primást Konstanczba különböző kelettel s *Ozori* *Pipót* először jan. 12-én (37—8. l.) 150, majd febr. 4-én 160

¹ I. m. 67. l.

lovassal. Ezekből az ellentmondó hirtelésekből csak az lehet igaz, hogy *Ozorai Pipo* bevonult, mely napon, az mellékes. Fölösleges dolog volna e konfuzus feljegyzéseket bővebben elemezni s esetleg föltételezni, hogy nem Kanizsay János érsek, hanem János esztergomi nagyprépost, római birodalmi alkanczellár *jöhetett* Konstanczba 1415. elején, mert az tényleg ott is volt. *Kanizsay* János Konstanczba érkezéséről ugyanis — egyéb forrásokon kívül ¹ — maga Reichenenthal ad részletes, ez esetben igaz tudósítást, mondván: «1417. feb. 3. szent Balázs napján vecsernye után bevonult az esztergomi érsek Magyarországból. Püspöksége — valamint suffraganeusaié — részben Szlavoniára is kiterjed. Az Erdélylyel, Oláhországgal s Törökországgal határos kalocsai érsekséget letudva, ez az érsekség az egyetlen Magyarországbán. Számos püspök és világi főúr lovagolt eléje. A Rajna várkapujához lovagolt, nyolcz fedett szekérrel és 400 lovassal. Urunk, a király is eléje lovagolt s a városon végig vonult Petershausenbe.» (99. l.) ²

Zsigmond király s felesége konstanczi tar-

¹ Karácsonyi i. m. 67—8. ll.

² Arra a körülményre, hogy Magyarország a konstanczi zsinaton miért soroztatott a germanikus földrajzi

tózkodásának további részleteinek előadása — a mennyiben a nyilvánosság előtt folytak le — megfelel a tényállásnak. Így 1415. ápr. 26., midőn nagy körmenetet tartottak — írja a 72. l., «Urunk a király, felesége, meg a bosnyák királyné, valamint az összes világi fejedelmek és urak a pap-ság után sorakozva» vettek abban részt. Ugyancsak az 1415. jun. 30. urnapi körmenet alkalmával, a király s az említett kíséret ugyanazon rendben következtek. (74. l.)

Valószínű, hogy Reichenthal 1415. jul. 16. maga látta, a mint «reggel a királyné, a bosnyák királyné, udvarmestere s hölgyei társaságában hajóval leutazott Konstanczból Schaffhausenbe.» (82. l.)

Két évvel később — 1417. jun. 26. (109. l.) —

egységhez (egyetemben Lengyelországgal, Törökországgal, Svéd-, Norvég-Dánországgal, Oroszországgal, Reichenthal 50., 154., 162.) Karácsonyi azt az okot hozza fel, hogy 1414. végéig csak kevés magyar volt Konstanczban s ezek — egy lévén az uralkodójok — a szomszéd német nemzethez csatlakoztak. Karácsonyi i. m. 67. l. Fraknoi a földrajzi helyzetet s az uralkodó közösségét hozza fel, tehát ugyanazt mondja. I. m. 332. l. Valami nagy földrajzi logika nem észlelhető a felosztásban, mert p. o. az olasz nemzethez tartozott Bosznia is, «melyben nem sok a keresztény.» Bármilyen ok lett legyen e felosztás alapja, a magyarság azért tényleg mégis külön szervezkedett s összetartott.

látta, a mint a király «a nem nemes magyaroknak hűbéreket adott, ezek, mielőtt a király színe elé bocsáttatnak, tyukokat, tojást, pávákat, viaszt, borsot, vagy egyéb ajándékokat kénytelenek adni.»

Ezután egy metszet illusztrálja a jelenetet. Trónusán ül a király, előtte térden állva — schematicen ábrázolt — pórok nyújtják át neki az említetteket.

Valószínűleg kir. jobbágyok küldöttségéről van szó. Reichenthal egyéb okoskodása a saját képzelő tehetségének hajtása.

Ép ily pontatlan 1417. decz. 30. keltezett följegyzése. «Egy csütörtöki, Szilveszter előtti napon — írja a 132. l. — meghalt a tisztelendő Zsigmond ur, főkancellár, a római birodalom kancellárja s temetésén részt vettek az összes egyházi és világi fejedelmek, valamint a magyar urak.» «A kancellár szolgálai pedig — írja 1418. jan. 12., 134. l. — nagy sirással és jajgatással valának urok halála miatt, mint az Magyarországon még szokás.» (Tehát náluk nem.)

Mig e följegyzésében Zsigmondot megteszi főkancellárnak, sőt a német birodalom kancellárjának, 1415. jan. 18-ára. — 43. l., János mainzi vál. fejedelmet helyesen nevezi a római birodalom első főkancellárjának, de ezenfelül

még Magyarországra is kiterjeszti e méltóságát (oberster Erzkanzler des Röm. Reiches, aller deutschen Lande, Ungarns, Böhmens und ganz Germanien). Csakis jellemzésül hoztuk ezt fel, nem kell hosszabban czáfolgatni Reichenthalt,

Utoljára 1418. márcz. 7-én említi a magyarokat, (137—8. l.) kiknek Zsigmond király mindig akkor vette hasznát, ha tenni kellett. Velök őriztette a fogolyként tartott XXIII. János pápát,¹ de ha kellemetlenkedni kellett egyébként is, hü magyarjait vezényelte ki. Petershausenben tartván udvart, arra kérte az apátot, hogy engedje meg erdeiben a favágatást. «Az apát megtagadta, mire a király magyarjait küldte erdeibe s ezek aztán vágták a fát, akár tetszett az apátnak, akár nem.»²

Ennyi az u. n. historicum a magyarok konstanzi szereplését illetőleg Reichenthal krónikájában.

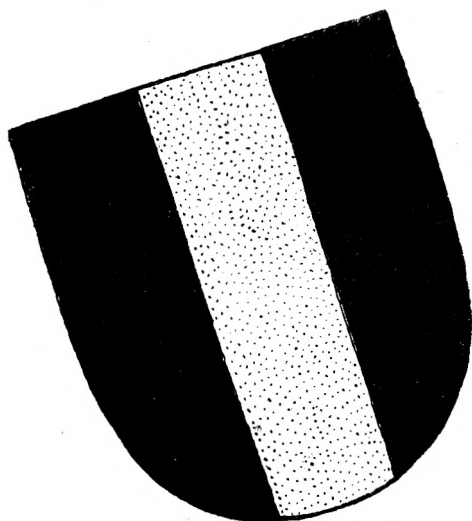
Ehhez csatoljuk a krónikájában foglalt címereket betűsorban. Heraldikai tudásunk — újból hangsúlyozzuk — e közleménynyel csak

¹ Karácsonyi i. m. 68.

² Hogy mily nagy számban voltak Konstanczban a magyarok, mi sem mutatja jobban, minthogy XXIII. János pápa maga is magyar öltözetben szökött meg. «In habitu transformato, ad similitudinem unius balisterii Ungarie», mondja Guillaume de la Tour krónikájában. Idézve Valois: La France et le grand schisme d'occident. IV. köt. 532. l.

statistice bővül, de ez a szempont is igazolja a címerek reprodukcióját.

1. Albeni János címere.

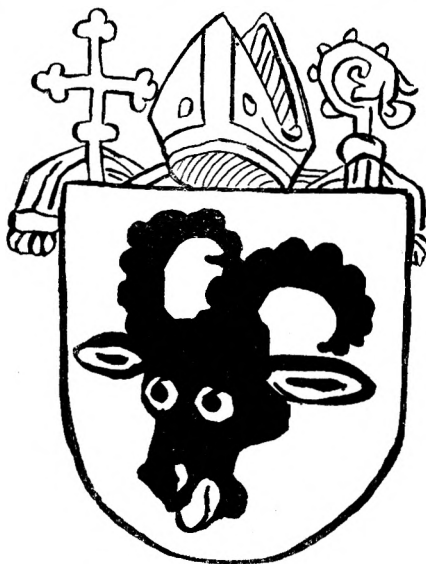
Feketében arany czölöp. Konrad von Grünberg fol. LXIX.

Aláírása: Von der Albin Erbtruchsess zur Salzburg.

A konstanci zsinaton jelen volt Albeni János horvát és dalmát bán. Ulrich von Reichen-
thal (fol. 187.) így említi: Herzog Johannes zu

Alban und Hauptmann zu Dalmatia. Czimere feketében arany balharánt pólya. E czimer egyébként Albeni Henrik kolozs-monostori apáttal hozható kapcsolatba.

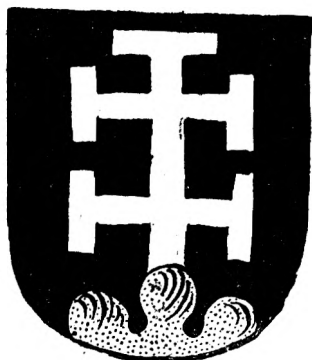
2. De Benzis András kalocsai érsek czimere.

Aranyban jobbra forduló, piros fülű, fekete kőszáli kecskefej. Ulrich von Reichenthal I. kiad. fol. 124^a; II. kiad. fol. 101^b.

Aláírása: «... Andreas erzbischoff czu Colocens in Vngern...»

3. Budavár czimere.

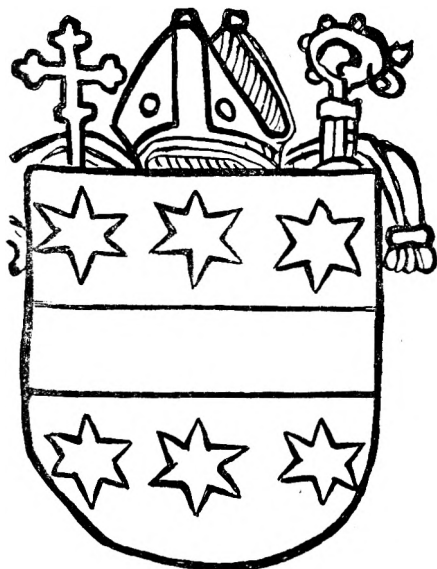

Feketében arany hármás halom középső ormán álló mankósvégű ezüst kettős kereszt. Konrad von Grünenberg fol. XVI.

Aláírása: die burg zu Offen in Vngern.

A magyar királyi kettős keresztet Grünenberg valamelyes viszonylatában tévesen vonatkoztatja Budavárára.

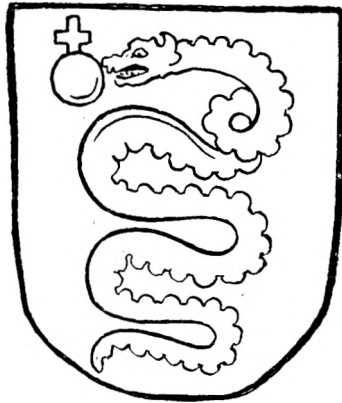
4. De Reate Antal ragusai püspök czimere.

Kékkel vágott sárga (arany) pajzs felső és alsó mezejében három-három egymás mellett elhelyezett hatágú kék csillag. Ulrich von Reichenthal I. kiad. fol. 124^a; II. kiad. fol. 101^b.

Aláírása: « . . . Anthonius erzbischoff zu Ragusin in Dalmacia . . . »

5. Garay Miklós czimere.

Kék mezőben czölöp mentén állított, jobbfelé forduló, tekergő sárga kigyó, szájában országalmát tartva. Ulrich von Reichenthal, I. kiad. fol. 186^a; II. kiad. fol. 158^b.

Aláírása : Graff Nicolaus graszgraf zu Vngern der naterspan.

Konrad von Grünenbergnél II. fol. LXIII. «Grossgrauff von Vngern» aláírással.

A Garay-család kigyója «de novo» adományozott czimeralak. Koronázatlanul és az országalma nélkül is előfordul, néha harántos helyzetben is. Itt koronázatlan, de az ország almáját

tartja. A XIV. században a kigyó több gyűrűben is előfordul. A Garayak kigyójáról l. különben Csoma József közleményét a Turul XX. évfolyamában.

6. Hunyadi czimer.

Aranyban jobbra forduló, piros(?) gyűrűt tartó fekete holló. Konrad von Grüenberg, fol. CXIII.

Aláírása : die hundyanisch herrn von Vngern.

7. Lindvai Herczeg Péter czimere.

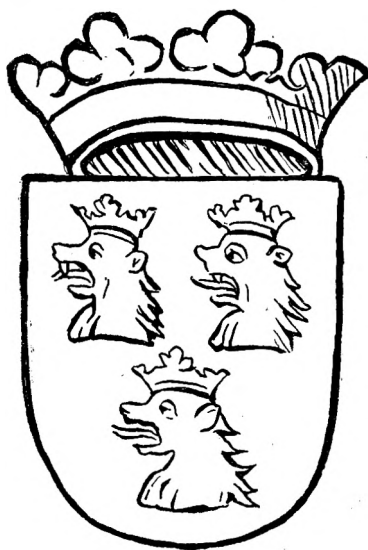

Ezüsttel és kézzel hasított mezőben szincserélő sas. Sisakdisz ezüst-veres kockás karimás süvegen három strucztooll. Aláírása : Herzog Peter von Lindwach von Ungern. Ulrich von Reichental I. kiad. fol. 185^b; II. kiad. fol. 158^a. Konrad von Grünenberg, Der Herczog von Limpeich in Ungarn felirattal II. f. 56. Grünenberg ezenfelül ugyanott ezüsttel és vörössel hasított pajzsban szincserélő sasos czimert közöl «Herczog Eberhart von der Weiden in Vngern» felirattal. Sisakdisze kék-fehérrrel hasított sas-szárny között ezüst sasnyak.

Ismeretlen *herczegekről* itt nem lehet szó — mint Bárczay vélni látszik heraldikájában, 465.). —

vagy Lindvai illetőleg Szekcsői Herczeg Péter-ről és Eberhardról van szó, vagy tán a Lindvai Bánffyokról. A czimer — mondanunk sem kell — teljesen elüt a Héder nembeli Herczegekétől és így ez a szincserélő sasos czimer nyílt kérdésnek marad.

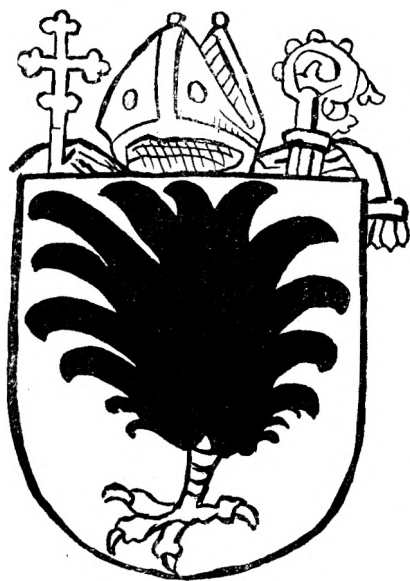
8. Horvát- illetőleg Dalmátország czimere.

Vörös mezőben három koronás, jobbra forduló, kiöltött nyelvű ezüst oroszlánfő. Aláírás: Kung von Croacien. Konrad von Grünenberg,

fol. XXIII^b. Ulrich von Reichenthalnál ugyanez a czimer mint «das Königreich zu Talmacien» szerepel. I. kiad. fol. 170^a; II. kiad. fol. 142^b.

9. Kanizsay czimer.

Ezüstben fekete szárnynyal tetézt saskarom. Aláírás: Strigoniensis nennt man von Granen in Ungern mit hundert und XXVI. Ulrich von Reichenthalnál I. kiadás, fol. 124^b; II. kiadás, fol. 102^a. Ugyanezt a czimert Reichenthal má-

sodszor «Graff Johannes von Canisa in Vnger, des erczbischoff zu Gran Vetter», tehát Kanizsay János czimere gyanánt közli I. kiad. fol. 184^b; II. kiad. fol. 157^a, tehát az előbb közlött az érsek czimere. Konrad von Grünenberg II. fol. LXIII. «Grauf von Canisse in vngern, Stifter des Bistums Kanisse» felirással közli.

10. Korbáviai Gusicsok czimere.

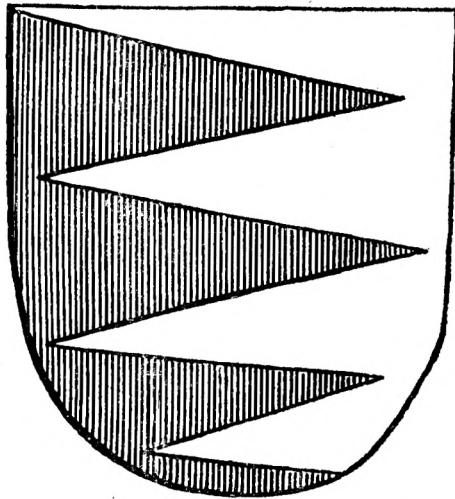

Hatszor ezüst-vörössel vágott pajzs, a vörös pajzsfőben jobbra forduló fehér lúd. Ulrich von Reichenthal I. kiad. 189^b; II. kiad. 162^a. Graff Jörg von Krawaczen, Graf Thomas von Krawaczen, Graf Albrecht von Krawaczen czimere

gyanánt közli. Konrad von Grünenbergnél II. fol. LXIII. «Grauff von Krawatten.»

Korbáviai Károlyt 1422-ben találjuk Zsigmond kíséretében (L. Eberhard von Windecke 151. l.) Reichenthal szerint György, Tamás és Albert grófokról van szó, de meglehet, hogy e collectiv név «Krawaczen» alatt esetleg más horvát (nem Gusics) család is lappanghat.

II. Maróthy czimer.

Ezüstben három baloldali piros ék (Guthkeled-nemzetség czimere). Konrad von Grünenberg fol. CXIII: «herrn von Marrot» aláírással.

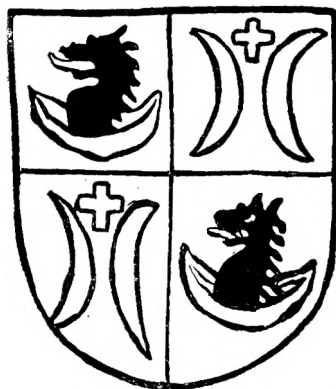
12. Scolari Fülöp, Ozorai Pipo czimere.

Aranyban három fekete jobb haránt pólya. Ulrich von Reichenthalnál «Pypo graf Thene-siedis von Mora hinder den Sibenbürgen» I. kiad. fol. 186^a; II. kiad. fol. 158^b. Konrad von Grünenberg fol. LXIII. «Pippo grauff zur Thamasidis vnd och genempt von Mora, her zur Ossara hinder den Sibenbürgen» felirással ugyanezt a czimert, de fekete-ezüst harántpólyákkal közli.

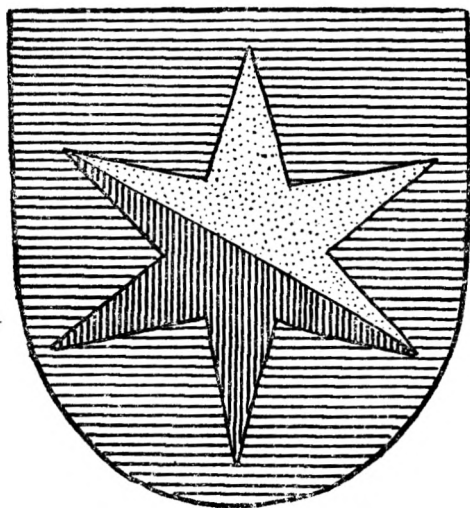
A konstanczi zsinaton Filippo Scolari, Ozorai Pipon kívül még a testvére Scolari András váradi püspök is jelen volt.

13. Stibor erdélyi vajda czimere.

Négyszögletes pajzs 1. és 4. ezüst mezejében szarvaival felfelé fordult aranyfélholdból kinövő farkasfej, 2. és 3. vörös mezejében két kifelé forduló arany félhold (szarv) között felül arany kereszt (családi czimer). Ulrich von Reichenenthalnál: «Graff Stieborn von Stieborn her am Wag» I. kiad. fol. 186^a; II. kiad. fol. 158^a. «Stiebor graf zu Stieborn von Plontag und Wayden im sybenbürgen» felirattal.

14. Szentgyörgyi czimer.

Kék mezőben jobb haránt választékú hatágú arany-veres csillag: Konrad von Grünenberg fol. LXIII. «Grauff von Bössingen zur altenburg in Ungarn» aláírással. A Szentgyörgyi grófok czimerének egy változata. Egyéb változatai egyebek között felsorolva Bárczay: A heraldika kézikönyve II. és 143. II.

OKLEVELEK.

Szokol, 1409. junius 15.

Vulch (Vuk) bán özvegye Anna és Szandálj bosnyák vajda Pastrovich Elek ispánnak Osztrovicza megyében fekvő Cricena draga községet adományozzák.

Nos domina banissa Anna relictæ bone memorie domini bani Vulch et nos Sandalus dei gratia voivoda magnus tote Bosne notum facimus unicuique ad quos pervenerit presens littera, comodo fecimus gratiam servitori nostro comiti *Alexio Pastrouich*, pro suis veris et fidelibus servitiis damus ei villam, que vocatur *Cricena draga* in comitatu Ostrovice de nostro patrimonio, donamus et donavimus predicto Alexio in perpetuo et in perpetuum patrimonium predicto Alexio et heredibus cum omnibus pertinentiis et metis, que pertinent *Cricene drage* cum veris metis et confinibus et quod nunquam ab eo possit tolli sine infidelitate predicti Alexii, quam ipse fecisset contra dominium nostrum. Scripta in Socol d. m. Junii XV°.
die anno domini M.^o CCCC^o. VIII. et pro magna cautella sigillavimus cum sigillo nostro.

1409.
jun. 15.

Eredeti fogalmazat papiron, a szerajevoi orsz. muzeumban.

II.

Konstanz, (1415.) február 1.

*Zsigmond király, császári pecsét alatt megerősíti
Osztoja bosnyák királyt összes kiváltságaiban.*

Confirmatio ducis Ozstoye.

In nomine sancte et individue trinitatis feliciter amen. Sigismundus etc. notum facimus etc. Quamvis sublimitas Romani regni fastigium et dignitas in qua conditor orbis nos sue pietatis clementia feliciter collocavit, iugiter mentem nostram sollicitet, ut cura pervigili et laboribus sollicitis universorum sacri imperii et ceterorum regnorum nostrorum fidelium amputemus incommoda eisque votive pacis amenitatem salubriter procuremus, ferventiori tamen affectu cor nostrum attenditur penes ea, que regnorum nostrorum decus et illustrissimorum principum nostre ditioni subiacentium utilitatem quadam singularitate concernunt, eos precipue quos constantie nobilitas, multiplicia virtutum insignia et preclara fidelis devotio laudabilius recommendant. Sane propter illustrissimi principis *Ozstoye* regis Bosne fidelis nostri dilecti nobilis *Obrat de Rzetziŕze* eiusdem regis ambasciator et consiliarius nostre celsitudinis accedens presentiam *nobis* humiliter supplicare curavit, quatenus eidem Ostoye regi Bozne universa privilegia et literas super quibuscunque castris fortaliciis possessionibus bonis et iuribus sibi per nostram celsitudinem prout rex Hungarie datis et concessis sub sigillo imperiali

approbare, ratificare et confirmare gratiosius dignaremur. Nos itaque prefatis supplicationibus utpote rationabilibus atque iustis benignius inclinati, revolventes etiam in animo grata plurimum et accepta servitia quibus prefatus Ostoya rex nostre Serenitati immo et cari regno nostro Hungarie etc. tam prompte tamque fideliter contra Turcos crucis Christi emulos neque rebus neque personis parcendo multipharie hucusque placere studuit, placet cottidie et inantea ferventius placere poterit et debebit, animo deliberato non per errorem aut improvide, sed sano principum quorum copiam in nostra regia curia tunc habuimus, comitum, baronum, procerum nobilium et fidelium nostrorum accedente consilio et de certa scientia ac de regie potestatis plenitudine universa et singula privilegia et literas, que et quas eidem illustrissimo regi Ostoye tamquam regni nostri Hungarie feodali et subdito super quibuscunque castris fortaliciis possessionibus bonis et iuribus prout rex Hungarie dedimus et concessimus, ratificamus, approbamus et tenore presentium gratiosius confirmamus decernentes expresse ea omnia perpetuis temporibus obtinere inviolabiliter roboris firmitatem, salvo tamen semper iuribus alienis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre ratificationis approbationis confirmationis et decreti paginam infringere aut ausu temerario quomodolibet contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem nostram eo facto se noverit gravissime subiturum presentium sub nostre Cesaree Maiestatis sigilli testimonio lite-

1415. rarum. Datum Constancie anno etc. prima die februarii
febr. 1. regnorum nostrorum.

Bécsi áll. levéltár, Reichsregistratursbücher Band E. fol.
127. v. Év nélkül, 1415. évi oklevelek között. Kivonatban N. Jorga :
Notes et extraites pour servir à l'histoire des Croisades Paris.
II. série 1491.

III.

Buda, 1425. szeptember 5.

*Zsigmond király Gucsjagorai Drusich Milos fia
Wlknak a törökök és bosnyákok elleni harczokban
szerzett érdemeiért a Pozsegamegyében fekvő Páka
birtokot adományozza.*

Nos Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper
augustus, ac Hungarie, Bohemie ac Hungarie, Bohe-
mie (!) Dalmatie Croatie etc. rex memorie com-
mendamus tenore presentium significantes quibus
expedit universis, quod nos, qui ex innata nobis regie
liberalitatis propitia, qua cunctorum nobis fideliter
obsequentium actus et merita equo libramine solemus
ponderare, exindeque ipsos gratiosis prosequi favoribus
et premiis decorare donativis, attentis et in rega-
libus precordiis digna et perspicaci mentis nostre
meditatione revolutis et consideratis variis multipli-
cibusque fidelitatibus et fidelium gratuitorum ob-
sequiorum meritis, virtuosis gestis, sincerisque et
acceptis complacentiis fidelis nostri dilecti egregii
*Wlk filii quondam Milosy Drusich de Gudchgagora
de Laswa* aule nostre militis, quibus idem in non-
nullis immo diversis nostris et regni nostri arduis

agendis et expeditionibus, sicuti prosperis sic et adversis sub locorum et temporum varietate contra sevissimos Turcos, crucis christiani persecutores, presertim vero adversus Bosnenses, nostros eotunc et regni nostri notorios emulos et rebelles, cum eisdem viriliter dimicando et pugnando persone rebusque et bonis ac expensis suis non parcens maiestati nostre et sacro nostro regio diademati gratum se reddere studuit utique et acceptum; quique Wlk ut sue fidelitatis operam, quam apud nostram maiestatem ex intimo gessit, deduceret in apertum, certa castra sua in terra nostra *Vzure* et in comitatu de *Zana* habita, alia per violentam expugnationem nostrorum emulorum amisit, alia vero et specialiter castrum suum *Kozora* vocatum in signum veridicum nobis servande fidelitatis manibus nostris regiis sponte tradidit et assignavit, quod et apud manus nostras habetur etiam de presenti; et licet ipse Wlk ratione premissorum multo plura a nostra maiestate antidotorum premia mereretur reportare, in particularem tamen eorundem recompensationem ut idem pregestata nostre remunerationis dulcedine ad nostra et ipsius corone regni nostri Hungarie obsequia de cetero ferventius animetur, nostrique maiestatis benivolentiam sibi sentiat aliquantisper fore inclinatum, quandam possessionem nostram regalem *Paka* appellatam in comitatu de *Posega* situatam, nunc apud manus nostras regias pacifice habitam et eius pertinentias simulcum universis et singulis eiusdem utilitatibus, locis videlicet sessionalibus, terris arabilibus

cultis et incultis, agris, pratis, silvis, nemoribus, virgultis, rubetis, montibus, vallibus, vineis et earum promontoriis, pascuis, piscinis piscaturis, aquis, fluviis, aquarumque decursibus nec non foro ebdomali in eadem possessione celebrari solito, et generaliter quarumlibet utilitatum et pertinentiarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis limitibus, quibus eadem usque modo retenta fuisset et possessa memorato Wlk et per eum nobiles dominabus *Katharina* et *Stana* vocatis filiabus suis, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis sexus utriusque ex certa nostre maiestatis scientia, de consensuque et beneplacito serenissime principis domine Barbare, eadem gratia regnorum predictorum regine conthoralis nostre carissime prelatorum etiam et baronum nostrorum ad id accedente consilio prematuro de manibus nostris regiis nove nostre donationis titulo et omni eo iure, quo eadem nostre rite incumbit collacioni dedimus donavimus et contulimus, immo damus, donamus et conferimus jure perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam, pariter et habendam, salvo jure alieno, assumentes nihilominus nostro et successorum nostrorum regum scilicet Hungarie nominibus ipsum Wlk et filios eiusdem, eorumque utriusque sexus heredes in dominio prescripte possessionis et singularum eiusdem pertinentiarum ab omnibus impetitoribus, causidicis et actoribus intra et extra iudicium protegere, tueri et defensare propriis nostris et eorundem successorum nostrorum laboribus sumptibusque

pariter et expensis. Preterea ad supplicationis instantiam ipsius Wlk pro utiliori commodo status sui et suorum successorum eidem et dictis suis filiabus duximus annuendum et concedimus, ut ipsi dum eis id faciendi facultas suppeteret, in facie prescripte possessionis et ipsius pertinentiarum, fortalitium seu castrum de lignis aut lapidibus erigendi construendi et edificandi, et idem castrum seu fortalitium tenendi et conservandi liberam habeant potestatem harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude feria quarta proxima ante festum nativitatis virginis gloriose anno domini MCCCCXXV. regnorum nostrorum anno Hungarie etc. XXIX. Romanorum XV. et Bohemie VI.

1425.
sept. 5.

E darabot néhai Lopašić Radoszláv bocsátotta rendelkezésemre.

IV.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 15.

*Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele (Koszacska) István bosnyák herceghez, melyben közli a követjeivel megállapított segélyadási pontokat s igéri, hogy a császári és más udvaroknál levő követei útján közre fog működni, hogy a herceg a bosnyák királytól és a velen-
czeiektől elfoglalt birtokait visszakapja.*

Pro duce Bossine.

Rex Aragonum Sicilie citra et ultra farum etc.
Ill. et magn. dux amice nobis carissime. Havimo recepta vostra lettera et auduto ad plenum li spe-

ctabili et magnifici conte Georgio et conte Paulo in quello che per vostra parte ne havevo dito et explicato verengraciamo la bona offerta affectione et voluntà che hauite ala Maesta nostra et volendo li exequire per opera havimo concordato et firmato certi capituli conli prefati vestri ambaxiaturi en nomo e per parte vestra secundo che per li dicti capituli poriti pui largamente videre. Quanto a lo fato de lo soldo de li mille caualli che ne offeriti pagare ogni anno pero che non ce sia dubitacione alcuna havimo fato fare equa lo calculo et summa in tuto ducati trenta duy milia e quatro a rasone de octo ducati per lança lo mese ala vsanza italiana. A quello che li diti vestri ambaxiaturi ne anno dicto de farene recuperare le terre che sono in potere de re de Bossina de Veneciani e de Hyuanis servitore de lo prefato re de Bossina ve respondimo che nuy mandarimo nostri ambaxiaturi a lo Imperatore et a li supradicti et usarimo ogni diligencia et opera in recuperare le cussi como tariano si fosseno nostre proprie. Et in tute cose che toccarano a nuy farimo per vuy como per bono e vero recommandato servitore et amico et persona che desseamo multo compiacere. Datum in castro nostro novo civitatis nostre Neapolis die XV° mensis febroarii VIIe indictionis anno a nativitate domini MCCCCXXXIII/Rex Alfonsus.

1444.
febr. 15.

A lo Illustro e magnifico Sthefano Duchà de Bossina amico nostro carissimo

Dominus rex mandavit mihi
Francisco Martorell.

Fuerunt expedita sub forma superius scripta et inserta capitula duplicata sub eadem data signatura et mandato.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2939. f. LXXVII.

V.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 18.

Alfons, Aragon és Nápoly királya István bosnyák hercegnek a Szűz Máriáról nevezett rend övét adományozza, az azzal járó kiváltságokkal.

Pro duce Bossine licentia Stole et jarre.

Alfonsus dei gratia Rex Aragonum etc. Illustri et magnifico viro Sthefano duci Bossine amico nostro carissimo gratiam nostram et bonam voluntatem. Singulares virtutes ac prestantes dotes insigniaque gesta memoratu digna vestri prefati illustris ducis, de quibus non solum apud Maiestatis nostre conspectum, sed etiam per totum fere universum orbem commendabile testimonium perhibetur, merito nos inducunt, ut amprisia nostra stole et jarre, quam in honorem beatissime gloriosissimeque semper virginis Marie diebus sabbatinis et aliis etiam diebus in capitulis ipsius amprisie contentis gestare solemus, et qua cupitis insigniri, vos decoremus, tenore igitur presentis gratis de certa nostra scientia et expresse vobis prefato illustri duci licentiam omnimodam concedimus ac plenum posse impartimur quod de cetero

ipsis diebus sabbatinis ac aliis diebus ad hoc statutis dictam stolam et jarram, qua vos nobilitamus sublimamusque defferre valeatis, prout alii milites et generose persone qui per nos sunt illa insigniti, solent defferre. Cuius rei gratia concedimus vobis, quod illis omnibus et singulis gratiis privilegiis libertatibus atque immunitatibus honoribus favoribus et prerogativis plene gaudeatis atque fruamini, quibus reliqui milites et generose persone illam portantes gaudent et cum integritate letantur. Volumus tamen quod antequam ipsam stolam et jarram defferatis in posse spectabilis et magnifici viri comitis Georgii oratoris per vos ad nos missi, cui super hoc plenum posse comittimus serie cum presenti, iuramentum prestare teneamini de tenendo et inviolabiliter observando capitula ratione ipsius stole et jarre per felicis recordacionis serenissimum dominum regem Ferdinandum genitorem nostrum colendissimum edita, et ad maioris gratie augmentum plenam facultatem vobis concedimus, quod libere et sine impedimento possitis quinquaginta generosas personas per vos eligendas decorare et insignire amprisia supradicta stole et jarre prestito tamen prius per eas in posse vestri iuramento de tenendo et observando capitula dicte amprisie ut est dictum. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostro communi sigillo Aragonum inpendenti munitas. Datum in castro novo civitatis nostre Neapolis die XVIII° mensis februarii VIIe indictionis anno a nativitate domini MCCCCXXXIII huius nostri citra farum Sicilie

1444.
febr. 18.

regni anno decimo, aliorum vero regnorum nostrorum XXVIII Rex Alfonsus.

Dominus rex mandavit mihi Francisco Martorell.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 2778. f. CXCIX. av.

VI.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 19.

Alfons, Nápoly és Aragon királya értesíti (Koszacska) István bosnyák herceget, hogy hozzá érkezett követeknek kedvező feleletet adott.

Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc. Illustris et magnifice Dux amice nobis carissime. Per spectabiles et magnificos viros comitem Georgium et comitem Paulum etc. oratores vestros nonnulla nobis vestri ex parte exposita sunt quibus per valida capitula intentum nostrum apariencia responsum dedimus pro ut ex ipsorum tenoribus illustris magnificentia vestra late poterit intueri. Ceterum dictorum ambaxiatorum gratis servitiis digne correspondere volentes vos maiorem in modum ut nostro intuitu ipsos favorabiliter recomissos habere velitis. Erit enim res, pro qua nobis complacebitis immensum. Datum in nostro castro novo civitatis Neapolis die decimonono mensis febroarii anno a nativitate domini M^oCCCCXXXIII. Rex Alfonsus. Illustri et magn. Viro Sthefano duci Bosnie amico nostro carissimo.

1444.
febr. 19.

Dominus rex mandavit
mihi Francisco Martorell.

Barcelona Archivo de la Corona de Aragon. R. 2939. f. LXXVII^a.

VII.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 19.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának István bosnyák herczeggel ennek követei útján kötött szövetséglevele, melyben a herczeg névleg felsorolt birtokait biztosítja és a kölcsönös katonai és pénzübeli segélyadás feltételeit megállapítja.

Pro duce Bossine.

Alfonsus etc. universis et singulis huiusmodi nostras litteras inspecturis presentibus et futuris gratiam nostram et bonam voluntatem. Ut honor qui operante altissimo ex deditione illustris Sthefani ducis Bossine, qui sponte sua cum vassallis suis omnibus sese nobis dedit, reliquis majestatis nostre honoribus in presentiarum est accumulatus, omnibus innotescat et alias etiam ut officiales subditi et stipendiarii nostri tenaciter observent ea, que per nostram celsitudinem ipsi illustri duci promissa fuerunt capitula, que inter nos et ipsum illustrem ducem seu verius per magnificos viros comitem Georgium et comitem Paulum nuncios et legatos ac assertos syndicos suos eius nomine inita celebrata et firmata extiterunt capitula, ipsa presentibus inseri iussimus serie subsequenti.

Capituli pacti et conventioni facti firmati et jurati tra la Serenissima Maesta de lo signore Re de Aragona et de Sicilia citra et ultra farum etc. della vna parte

et li spectabili et magnifici conte Georgio et conte Paulo oratori ambasciatori et asserti sindici delo I. Sthefano ducha di Bossina in nome et per parte de isso prefato I. Ducha de la parte altra.

Imprimis la prefata M^{ta} e contenta et promete de affidare et assecurare et damo affida et assecura la persona del prefato I. Ducha et soi figlioli so exercito auro argento joye et qualuncha altre cose soe che per tempo verranno in servizio dessa M^{ta} Ita videlicet che tanto venendo et stando in li servicii de essa M^{ta} quanto partendose et tornando nele terre desso prefato I. Ducha tante volte quante aloro sera ben uisto, siano liberi securi guidati et affidati et non li sia fatta nouitate molestia injuria dampno oy male in persona ney roba sua, oy loro ante siano tractati como veri et boni servitori raccomandati et amici dessa maiesta.

Item promete la prefata M^{ta} alo prefato I. ducha che in casu che aluy o a alcune dele terre soe se movesse oy se fecesse nouitate alcuna per qualuncha Ri principe duchi oy conti oy per qualuncha comunita oy segnorìa essa I. M^a prefata alo prefato I. Ducha ogni ayuto subsidio oy favore che le sera possibile et lo deffendera deli predicti quando bona mente porra non altramente che deffenderia lo proprio statu dessa M^{ta} et damo essa M^{ta} piglia et accepta lo prefato Ilmo Ducha per suo vero et bono raccomandato servitore et amico et viceversa lo prefato I. Ducha damo piglia et accepta la prefata M^{ta} per suo vero et bono protectore maiore et deffensore et

se rende ala sua Maesta conli castelli terre et contati infrascripti videlicet.

Sochol con un contato che se chiama *Drina toyeuacs*, *Vdrynagliano* castello con lo contato *Vatrato*, *Sucisti* castello con lo contato *Nonio*, *Gorasdo* castello con lo contato *Samobor*, *Obribudo* castello con lo contato, *Chechnauchoy* castello con lo contato, *Mileseuischi* castello con lo contato *Consina* con lo che signoriano li turchi de la Grecia, dove sta un sancto che fa grandi miracoli, *Cosisti* castello con lo contato *Cochangu* in *Brisiniza* castello con lo contato *Creseuaz*, *Opolinio* castello con lo contato *Ostraviza*, *Vbistrizi* castello con lo contato, *Osip* castello con lo contato, *Susit honagust* castello con lo contato, *Ostroch* castello con lo contato ali confini de Albania *Novi vpimi* castello con lo contato *Colobrich*, *Verramu* castello con lo contato *Biseuatts*, *Vtribigno* castello con lo contato *Novi*, *Vdrazanich* castello con la contato a la marina vicino de Ragusa la via de Albania, *Rixano* appresso de Cataro a la marina castello con lo contato sta la via de Albania appresso della dita terra de Cataro, *Vnizats uniucsegno* castello e contato *Vidosich*, *Vuidonopoglyo* castello con lo contato *Popohosti*, *Vpopohu* castello con contato *Iblagayscu'*, *sem som glyom* castello con contato *Posichell*, *Vdobranah* castello con lo contato *Neboysa*, *Vnitericih* castello con lo contato, *Vratar* castello con lo contato et ha una gran gabella de sale, *Vergolaz*, *Vgor cohi supi* castello con contato *Cimiacho*, *Vbrechinich* castello con lo contato *Visuch*,

Vtusirich castello con contato, *Onis* castello con contato a la Marina in Dalmacia, *Polis* un gran contato senza castello, *Prolosats vposutro* castello con lo contato *Rogu*, *Vdumpno* castello con lo contato *Imozchi huimoth* castello et contato *Crezeuacts*, *Vbelach* castello con contato *Rodobiglia*, un contato senza castello, *Nouo vluzi* castello con contato *Himereti*, *Biogrado* castello con contato, *Vrabaz en erena* castello con contato, *Borauaz en erecena* castello con contato *Bioschi*, *Vbiloy* castello et contato *Choni*, *Vdrabez* castello et contato, *Veletin Vsagorie* castello con contato *Hioball*, *Vsagorie* castello con contato *Hihelech*, *Vgobici* castello e contato *Codidich*, *Sunrech Buzanio* castello et contato *Sustich*, *Vsopio* castello et contato *Ravanscha*, *Vbrisino* castello con contato, *Serauansche* castello con contato *Medun* castello et contato, *Socho* castello et contato.

Item offere et promete lo prefato I. Ducha de pagare realiter et de facto ogni anno ala prefata **M^{ta}** essendo essa **M^{ta}** en guerra lo stipendio et soldo de mille cavalli ala usanza italiana secundo li paga essa **M^{ta}** cio e a rasone de octo ducati per lança lo mese in quisto modo che isso prefato I. Ducha mandara incontinenti per lo soldo delo de presente anno ducati XXXII milia e quatro que monta lo soldo deli diti mille cavalli et cussi ogni anno durante la dicta guerra, lo quale termino incomençe acurrere del di dela ferma deli presente capituli in innante passata impero et finita la dicta guerra et stando

essa M^{ta} in pace, promete lo prefato I. Ducha pagare ogni anno ala prefata M^{ta} lo tributo che in tempo passato pagava et era solito mandare et pagare alo Gran Turcho. Item offere et promete lo prefato I. Ducha ala prefata M^{ta} de fare rumpere guerra ale spese de illo Ducha contra qualuncha Ri principi duchi oy conti oi qualuncha communita o signoria ad ogni peticione, requisicione et instancia de la prefata Maesta et quella prosequire fino che per la prefata M^{ta} altramente fosse deliberato et ordenato. Item prometeno et se obligano medio juramento li spettabili et magnifici conte Georgio et conte Paulo pero che loro non portano suficiente potesta per concludere li presenti capituli che fra tre misi partiti de qua mandaranno lo consimili capituli signati de propria manu de lo prefato I. Ducha et sigillati de so sigillo et che la prefata M^{ta} non sia tenuta ne obligata alo prefato I. Ducha fin tanto che li diti capituli siano assignati in potere de essa M^{ta} Datum in castro novo civitatis nostre Neapolis die XVIII mensis febroarii VII indictionis anno a nativitate domini MCCCCXXXIII Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Francisco Martorell.

1444.
febr. 18.

Mandamus propterea per has easdem de certa nostra scientia et expresse universis et singulis officialibus subditis et stipendiariis nostris maioribus et minoribus quocunque nomine censeantur eorumque loca tenentibus presentibus et futuris, quatenus preinserta capitula et omnia ac singula in eis contenta teneant firmiter et observent tenerique et observari faciant

inviolabiliter per quoscunque juxta sui seriem plenior et non contraveniant quavis causa si gratiam nostram caram habent iramque et indignationem nostram ac penam decem milium ducatorum nostro erario applicandorum cupiunt evitare. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus sigillo nostro communi Aragonum pendenti munitas. Datum in castro novo civitatis nostre Neapolis, die XVIII mensis febraio VIIe indictionis anno a nativitate domini MCCCCXXXIII regni huius Sicilie citra farum decimo aliorum vero regnorum nostrorum anno XXVIII Rex Alfonsus.

1444.
febr. 19.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2939. (Var. Inst.) f. LXXVI^a—LXXVII^a.

VIII.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. márczius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya I. Ulászló lengyel és magyar királyt melegen üdvözlí a törökökön aratott győzedelem alkalmából.

Serenissimo principi domino Vuladislao Polonie, Dalmatie, Croatie etc. Regi illustri fratri carissimo. Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc. salutem et mutue caritatis augmentum. Serenissime Rex: per excelse fraternitatis vestre litteras felicissimam sane victoriam et immortalem glorie triumphum quem adversus infidelissimam

Treucorum gentem deo bene iuvante consecutus est, licet antea fama preconante audiveramus, nunc tamen per has ipsas plane composite ac dilucide cognovimus adeo nos illos gerendi modos diversos eventus ac denique summas rerum omnium ab ea fraternitas vestra fortiter ac sapienter gestarum partes per illarum lectionem intelleximus ut non audire sed quasi presentes cernere visi fuerimus. Qua quidem de re eidem fraternitati vestre et habemus et toto pectore gratias agimus atque illi summo studio congratulamur, quod et in terris gloriosissimum nomen et in coelis immortalia merita consecuta fueris, necnon ut christiane fidei non modo nos congratulamur, sed etiam ab universo christiano populo congratulandum est et immortaliter agende in excelsis gratie quod hinc iam verissima christiana religio perfractis ac fuis infidelissimarum nationum viribus extolli propagari lateque victrici gloria ferri incipiat. Datum in Castellonovo Neapolis die XXIII. martii anno MCCCCXXXIII. Rex Alfonsus.

1444.
márcz. 24.

Serenissimo principi domino Vuladislao Polonie Dalmatie, Croatie etc. regi, fratri nostro carissimo.

dominus rex mandavit mihi

Johanni Olzina

Barcelona Archivo de la corona de Aragon. R. 2652. f. LXXXII. av.

IX.

Castelnuovo (Nápoly), 1444. márczius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának I. Ulászló lengyel és magyar királyhoz a ragusai kereskedők ügyében intézett válasza, melyben őket kereskedelmi szabadságaikban megtartatni igéri.

Serenissimo principi domino Vuladislao Polonie, Dalmatie, Croatie etc. regi illustri fratri carissimo Alfonsus dei gratia rex Aragonie et utriusque Sicilie etc. salutem et mutue caritatis augmentum. Serenissime rex, quos nobis fraternitas vestra scribit, ut egregios et prudentes viros cives civitatis vestre Ragusij per terras regnaque nostra varie pro ipsorum negociis ac mercibus versantes, adeuntes, immorantes, tractantes et pro eorum arbitrio redeuntes commendatos habere velimus eosque acceptare protegere ac fovere ad id plene respondemus, nos id benignissime ac libenti animo facturos esse, nec in iis nunquam rebus, que ad nos pertinebunt propicium favorem nostrum eis defuturum. Datum in castello novo Neapolis die XXIII. mensis Marcii VII Indictionis MCCCCXXXIII. Rex Alfonsus.

1444.
márcz. 24.

Dirigitur: Serenissimo principi domino Vuladislao Polonie Dalmatie Croatie etc. regi fratri nostro carissimo.

*dominus rex mandavit mihi
Johanni Olzina.*

Barcelona. Archivo de la corona de Aragon. R. 2652. fol. LXXXII. v.

X.

Castelnuovo (Nápoly) 1444. márczius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának Raguzához intézett levele, melyben megköszöni, hogy Ulászló királynak hozzá intézett levelét Alidonich Mihály követökkel hozzájuttatták s kéri őket, hogy viszont az ő választ is juttassák rendeltetése helyére; polgáraik szabadságát illetőleg pedig kegyes választ ad.

Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc. Magnifici ac spectabiles viri plurimum nobis dilecti. Certiores vos facimus quod litteras illas serenissimi principis domini Vuladislai Polonie, Dalmatie, Croatie etc. regis quas nobis per Michaellem Alidonich reddideratis accepimus, quibus per has nostras responsionem idoneam facimus, vos igitur summo studio rogamus, ut eas itidem diligenter reddere curetis. Quod autem nobis scripsit, ut egregios ac prudentes cives vestros per terras regnaque nostra varie pro ipsorum negociis ac mercibus versantes, adeuntes, immorantes, tractantes et pro eorum arbitrio redeuntes comendatos habere velimus eosque acceptare protegere ac fovere, pollicemur nos id benignissime facturos nec nunquam vobis favorem nostrum defuturum. Datum in Castellonovo Neapolis die XXIII. mensis martii anno domini MCCCCXXXIII. Rex Alfonsus. Dominus,

1444.

márcz. 24.

Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Dirigitur magnifico spectabilibusque viris rectori et consilio civitatis Ragusii nobis plurimum dilectis.

Barcelona. Archivo de la corona de Aragon. R. 2652. f. LXXXIII. V. ö. VIII. és IX.

XI.

Belcastro (Calabria) mellett, 1444. november 27.

Alfons Aragon és Nápoly királyának levele I. Ulászló lengyel és magyar királyhoz, melyben üdvözlő győzedelmes hadjárata alkalmából s az atheni és patrasi, őt elődei révén illető herczegség felszabadulása csetére való rendelkezéseinek tekintetbe vételére kéri.

Illustrissimo principi regi Polonie etc. consanguineo et amico nostro carissimo, Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. salutem et prosperos ad vota successus. Illustrissime princeps. Parum admirationis plurimum verum consolationis et gaudii nobis fuit cum intelleximus vulgatumque audivimus vos vestris copiis Teucros et alios infideles sic equidem vicisse fugasse et exterminasse, ut in Romania pene tota nullus locus relictus est, qui ea infidelitate teneatur. Magnum quidem et prope incredibile brevi tam tempore eam partam esse victoriam, que memoriam vestram perpetuam et indelibilem efficit, dum clare liquet, cultoribus christiane fidei qui favet altissimus vos dirigit et exaltat. Cum enim ducatus *Athenarum* et *Neopatrie* nostris additos titulis a posse infidelium ipsorum ex ea victoria liberatos credamus aut propter dictam liberandos vos oramus et quanto possumus deprecamur jus nostrum in ducatibus ipsis, qui per nostros predecessores acquisiti ad nos spectant, commissum suscipere

velitis. Dedimus namque ob id illustri et magnanimo viro *Johani de Vigintimiliis marchioni Geracii* etc. onus et facultatem amplissimam, quod eos nomine et vice nostris habeat, revocet et acquirat, qui vos super hiis diffusive alloquetur aut litteris seu nunciis informabit, cuiusque relatibus seu informationibus fidem habebitis tamquam nostris. Ceterum illustrem *Karolum* secundum Arthe dispotum marchionis ipsius generum nobisque carissimum et dilectissimum circa status sui recuperationem et acquisitionem acquisitionisque conservationem et augmentum sic commissum nostri intuitu suscipere dignemini, ut nostras intercessionem huiusmodi ad vos intelligat non vulgariter datos esse. Datum in nostris felicibus castris apud Bellicastrum XXVII. novembris anno MCCCCXLIIII. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda. Illustrissimo principi Regi Polonie etc. consanguineo nostro carissimo.

1444.
nov. 27.

Similes fuerunt expedite sequentibus mutatis mutandis Reverendissimo in Christo patri domino A. tituli Sancti Angeli sacrosancte Romane ecclesie presbitero cardinali Sedis apostolice legato amico nostro carissimo.

Spectabili et strenuo viro Johanni Cole armorum generali capitaneo nobis plurimum dilecto.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2690. f. CXXIII. a

XII.

Castelnuovo (Nápoly), 1446. október 16.

Alfons, Nápoly és Aragon királya értesíti István bosnyák herceget, hogy Pál nevű követétől előadott kéréséhez képest a törökök ellen segélyére fog lenni, de megkívánja, hogy a herceg az eddigi szerződéseket pontosan megtartsa.

Rex Aragonum, etc. Illustris et magnifice Dux amice noster carissime. Ex litteris magnificentie vestre magnam fidem habuimus iis sermonibus quos nobilis vir Paulus legatus vester vestro nomine nobis rettulit, quibus brevi respondebimus. In primis ad illud quod a nobis requeritis auxilium et opem nostram ad propulsandos inimicos vestros et magnificentiam vestram ab omni hostium injuria illisam servandam, promptissimum futurum nos pollicemur, si econverso ea ab illustri magnificentia vestra nobis servabuntur, que inter nos conventa et pacta extiterunt, quas nos condiciones et pacta simulque ratificationem vestram eorundem, quamquam diligentissime conservata a vobis credamus, tamen per eundem Paulum ad illustrem magnificentiam vestram mittimus, ceterum fides nostra firme semper stiterit, si fidem vestram ita ut arbitramur incorruptam servaveritis. Data in Castello novo civitatis Neapolis die XVIa. Octobris anno a nativitate domini M^oCCCC^oXXXVId. Rex Alfonsus.

1444.
okt. 16.

Dominus Rex mandavit mihi Francisco Martorell. Dirigitur Duci Bossnie.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2653., f^o. CXX.

XIII.

Presenzano melletti kir. kastély, 1446. nov. 20.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Kázmér lengyel királyhoz, melyben egy kérelmezőt kegyeibe ajánlja.

Serenissimo et illustrissimo Regi Polonie etc. Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum etc. Salutem et prosperos ad vota successus. Serenissime rex. Proficiscitur istas ad partes caduceator seu porsandus (Porcianus?) nomine *Sedes periculosa* (így) familiaris noster dilectus presentium exhibitor eo quidem animo, ut in officio suo peritus valeat effici. Et quia tum ob servicia maiestati nostre per eum impensa ipsum tum ob bonam suam indolem caripendamus et sibi bene esse velimus, vos precamur, ut nostri intuitu et amore dignemini eum in agendis quibuslibet commissum suscipere. Erit enim profecto nobis res grata qui ultro paratos nos offerimus vestris desideriiis morem gerere velut nostris. Datum in castris nostris felicibus apud silvam Presentiani die XX. mensis novembris decime indictionis anno a nativitate domini MCCCCXXXVI. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

1446.
nov. 20.

Serenissimo et illustrissimo principi Caysimir Regi Polonie ac duci magno Litphanie et Rossie etc. amico nostro carissimo.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656. f. XXXII. v.

XIV.

Tiberis (Tevere) melletti kir. kastély 1447. jan. 8.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Soris Jakab (váránai) perjelnek, melyben Constanzo Lajos, alcoleai apátnak, mint Magyarországra küldött követének támogatására kéri.

Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc. Venerabilis religiose et magnifice miles devote nobis plurimum dilecte. Supra alcune facende che aguardano assay honore servicio et utilita de la maiesta nostra mandamo de presente a la sanctita de nostro signore lo honesto et religioso fratre *Loyse Constanzo abbate de Alcolea* consigliere capellano et ambasciatore nostro multo caro et dilecto. E per che sumamente desideramo che le dicte facende habiano efecto et bona et presta expeditione ve pregamo et incarricamo ve vogliate adoperare et interponere con nostro signore et tenere et favorire per nostro amore et servicio lo dicto fratre, Loyse tanto in quiste nostre facende quanto in altre soi proprie che havera de fare secundo de vui prenamente confidamo et serete informato de nostra parte per isso secundo forma de certe instruccione a le parole de lo quale ve pracia dare credenza et fede quanto farisseno a la persona nostra propria. Datum in nostris felicibus castris prope Tiberim die VIII. mensis januarii anno a nativitate domini MCCCCXXXVII. Rex Alfonsus.

1447.
jan. 8.

Venerabili religioso et magnifico militi fratri Jacobo de Soris priori Hungarie ac s. d. n. familiari nobisque dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656. f. XXXVI.

XV.

Tibur, 1447. január 9.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Soris Jakab (vránai) perjelnek, melyben követét (XIV. sz.) mint Soris rendjének tagját ajánlja.

Rex Aragonum etc. Venerabilis religiose et magnifice miles devote nobis plurimum dilecte. Sopra alcune facende, che aguardano assai honore servizio et utilita de la maiesta nostra mandamo de presente a la Sanctita de nostro signore lo honesto et religioso fratre *Loise Constanço abbate d'Alcolea* consigliere capellano et ambasciatore nostro multo caro et dilecto prega-moni per cio che atiso che lo dito fratre Loise e adoperato e faticato al modo che sapete en la reformatione che ultimo havete facta del ordine vestro e fo uno de li electi in lo capitulo generale ultimo celebrato et in la dicta religione e antico et expertissimo e per sa virtute a lo parere e iudicio nostro lo merita quanto uno altro de sua condicione vi pracia per contemplacione nostra procurare con la santita de nostro signore che li pracia farele tresorere generale del dito vestro ordine in le parte de Ispania. Certificandove che per essere lo dito fratre Loyse vassallo et servitore nostro e per li soi boni servicii et costume bone lo havemo multo caro, de questo farete a la maiestat nostra piacere et servizio assai grato et accepto. E si del canto nostro potemo fare alcune cose per vestro honore et bene, siate

certo lo faremo ad omni vestra volunta et piacere.
 Datum in civitate Tiburis die VIII. mensis januarii 1447.
 anno a nativitate domini MCCCCXXXVII. Rex jan. 9.
 Alfonsus.

Venerabili religioso et magnifico militi fratri Jacobo
 de Soris priori Hungarie ac s. d. n. familiari.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656. f.
 XXXVI. v.

XVI.

Tibur, 1447. április 10.

*Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Hunyadi
 Jánoshoz, Magyarország kormányzójához, melyben
 levelének vételéről értesíti és hogy hozzá küldendő
 fiát szívesen fogja fogadni, a többi szóbelileg a haza-
 térő Ferencz, vegliai püspök fogja átadni.*

Rex Aragonum, etc. Spectabilis et magnifice gu-
 bernator et vaivoda nobis plurimum dilecte. Magnam
 leticiam suscepimus ex litteris vestris, intelligentes
 per eas caritatem ac devotionem quam erga nos cum
 affectu summo geritis, qua ex re vobis gratias ha-
 bemus, offerentes nos ad omnia decus honorem et
 comodum vestrum concernentia promptissimos, ut non
 frustra erga nos talem amicitiam habere vos cognos-
 catis. De filio vestro, quem cupitis ad nos mittere,
 ut nobiscum sit, gratissimum et acceptissimum habe-
 mus ea de causa quam scribitis, ut non solum vos
 sed etiam posteri vestri suam in obsequiis nostris
 fidem presentes ostendant, atque etiam ut nos ipsi

demostrare illis presentibus possimus vestram et suam ad nos affectionem nobis esse, quem quidem filium vestrum eo statu quo illum ad nos mittetis, eodem atque etiam aliquanto meliore conservabimus, nullam ommittentes erga ipsum occasionem, qua ad laudem pergere valeat, et vos genitorem suum prestantissimum imitari. Ad ea que nobis seorsum coram significavit nomine vestro et insuper Comitis Segnie venerabilis in Christo pater episcopus Vegliensis, fecimus eidem responsionem nostram, quam ex eo audietis plenam sibi fidem adhibens. Data Tiburis die X. Aprilis anno a nativitate domini MoCCCCoXXXVIIo. Rex Alfonsus.

1447.
ápr. 10.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Spectabili et magnifico viro Johanni Huniad regni Hungarie gubernatori necnon voyvoidæ Transsylvano nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. Reg. 2654., fº CXXVIII. vº.

XVII.

Tibur, 1447. április 10.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Frangepán Istvánhoz, melyben értesíti, hogy követe, Ferencz vegliai püspök udvarába érkezett s az előadottakra való felelelét személyesen fogja megvinni.

Rex Aragonum, etc. Spectabilis et magnifice Comes nobis plurimum dilecte. Audivimus plene venerabilem in Christo patrem Franciscum Vegliensem

episcopum magnificentie vestre oratorem in omnibus que sibi placuit nomine vestro exponere, cui ad ea omnia reddidimus responsionem nostram sicut ab eo intelligere eadem vestra magnificentia poterit, plenam fidem sibi adhibens. Data Tiburis X. aprilis, millesimo CCCCXXXVII. Rex Alfonsus.

1447.

ápr. 10.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Spectabili et magnifico viro Stephano de Frangapanibus Segnie Vegle ac Modrusie Comiti nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. Reg. 2654. fº CXXVIII. vº.

XVIII.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele a pápához, melyben György boszniai ferenczes szerzetes a humi földön levő (Mercana-Trebinjei) püspöki székre ajánlja.

Sanctissime Pater, etc. Quoniam virtutes ac merita anteacta suo loco premium consequi debent, idcirco in presentia venerabilem fratrem Georgium, ordinis minorum de regno Bosnie, devotum servitorem nostrum Sanctitati vestre comendamus, ut propter virtutes eius et opera que ad honorem fidei christiane gessit promovere ad episcopatum *Mugarensem* de territorio *Hulminis* dignetur et si qui sue laudi emuli sibi adversabuntur, velit eadem Sanctitas Vestra eidem in protectionem et favorem adesse. In qua re propter predictas causas nobis ab ipsa Sancti-

1447.
jul. 24.

tate Vestra gratissimum censebimus, quam custodire dignetur Omnipotens Deus in regimen Ecclesie sue Sancte. Data in civitate Tiburtina die XXIIII^a mensis Julii, X^a indictione, anno a nativitate domini M^oCCCC^oXLVII^o. Rex Alfonsus.

Dominus Rex referente Francisco Martorell, secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro Pape et Vestre Sanctitati humilis et devotus filius Alphonsus, Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R, 2656., f. LXV.

XIX.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya, a római bíborosok pártfogásába ajánlja György szerzetesnek püspökké leendő kinevezését.

1447.
jul. 24.

Reverendissime in Christo pater, etc. Scribimus ad Sanctissimum dominum nostrum pro venerabili fratre Georgio ad exemplum interclusum. Rogamus propterea Vestram reverendissimam Paternitatem ut in eisdem causis ope, opera auxilio et favore sibi esse velit, quod nobis ab ipsa reverendissima Paternitate vestra gratissimum censebimus. Data Tibure die XXIIII°. Julii, X^a indictione M^oCCCC^oXLVII^o. Rex Alfonsus.

Dominus Rex referente Francisco Martorell, secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Rex Aragonum et utriusque Sicilie, etc. reverendissimo in Christo patri domino N. divina providentia tituli duodecim Apostolorum Sacrosancte Romane Ecclesie presbitero Cardinali, amico nostro carissimo.

Sub simili forma fuit scriptum cardinalibus Aglegiensi, Vicecancellario, et Cardinali Sancti Marci.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656., f. LXV.

XX.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya, Tamás bosnyák király pártfogásába ajánlja György szerzetest, hogy ez érdemeiért egyházi javadalommal elláttassék.

Serenissimo et illustrissimo Principi Thome, Regi Bosnie etc. Nos Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc., salutem et prosperos ad vota successus. Serenissime et illustrissime Rex amice noster carissime. Quoniam virtutes et merita antea suo in tempore premium habere debent, propterea illustrissimam fraternitatem vestram rogamus, ut venerabilem fratrem Georgium in omnibus sibi occurrentibus comendatum habere velit ac de aliquo pingui beneficio intuitu nostro providere, cum enim idem propter virtutes suas et sancta opera, que ad honorem christiane fidei gessit nobis dilectus existat, id nobis faciet eadem illustrissima fraternitas vestra gratissimum. Data Tibure die XXIII° mensis Julii 1447.
jul. 24.

1447.
jul. 24.

Xa indictione, anno domini M^oCCCC^oXXXVII^o.
Rex Alfonsus.

Dominus Rex referente Francisco Martorell secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Serenissimo et illustrissimo Principi Thome Regi Bosne, amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656., f. LXV.

XXI.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya, István bosnyák hercegnek ajánlja a püspökségre előterjesztett György szerzetest.

Rex Aragonum et utriusque Sicilie etc. Illustris et magnifice Dux nobis plurimum dilecte. Supplicavimus sanctissimo domino nostro ut venerabili fratri Georgio, ordinis minorum, fidei vestro et servitori nostro dilecto, episcopatum *Mugarensen* conferre dignaretur. Quod cum Sanctitas sua benignissime fecerit, illustrem magnificentiam vestram propterea rogamus magnopere hortantes, ut in recuperatione bonorum quorumcunque ex quibus antea episcopatus eiusdem civitatis sustentari pro dignitate consueverat, ipsa vestra magnificentia ope, auxilio, presidio et favore adesse et assistere intuitu nostro, quod nobis valde gratum ab eadem fuerit, quam etiam rogamus, ut in singulis fidem adhibere ipsi fratri Georgio velit, que nomine nostro sibi referet. Data

in civitate Tiburis die XXIII^a mensis Julii, X^a indictione, anno domini M^oCCCC^oXLVII^o. Rex ^{1447.} ^{jul. 24.} Alfonsus.

Dominus Rex referente Franciſco Martorell, secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Illustri et magnifico viro Stephano, magno Duci regni Bosne, nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656., f. LXV. v

XXII.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya, a raguzai köztársaságnak ajánlja György szerzetest.

Rex Aragonum, etc. Spectabiles et magnifici viri nobis plurimum dilecti. Venerabilem virum fratrem Georgium, ordinis minorum de regno Bosnie, dilectum habemus propter virtutes et bona opera sua, que ad honorem christiane fidei gessit, propterea magnificentias vestras rogamus magnopere hortantes, ut in omnibus sibi oportune eventuris favori, auxilio et presidio adesse velitis, quod propter supradictas causas nobis valde acceptum judicabimus. Data Tibure die XXIII^a Julii X^a indictione, M^oCCCC^oXXXXVII^o. Rex Alfonsus. ^{1447.} ^{jul. 24.}

Dominus Rex referente Francisco Martorell, secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Spectabilibus et magnificis viris Rectori et Consilio civitatis Aragusii nobis plurimum dilectis.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. Reg. 2656., f° LXV. b.

XXIII.

Tibur, 1447. julius 24.

Alfons, Aragon és Nápoly királya, kéri Cilli Frigyes grófot (és Frangepán Istvánt, valamint Hunyadi János kormányzót), hogy György szerzetes számára valamely egyházi javadalomról gondoskodjék.

Rex Aragonum, etc. Illustris et magnifice Comes nobis plurimum dilecte. Venerabilem virum fratrem Georgium, ordinis minorum de regno Bosnie, dilectum habemus propter virtutes et bona opera, que ad honorem christiane fidei gessit. Propterea cum mereatur ut eorum premium consequatur, illustrem magnificentiam vestram rogamus magnopere hortantes, ut in vestra ditione de aliquo pingui beneficio providere velit, quod cum eidem magnificentie vestre laudi futurum sit, propter predictas causas id nobis etiam gratum fuerit. Data Tibure die XXIII^a mensis Julii X^a indictione anno domini M^oCCCC^oXLVII^o. Rex Alfonsus.

1447.
jul. 24.

Dominus Rex referente Francisco Martorell, secretario, mandavit mihi Arnaldo Castello.

Illustri et magnifico viro Federico Comiti Cilie ac Sclavonie Bano nobis plurimum dilecto.

Sub simili forma fuit scriptum infrascriptis videlicet:
Spectabili et magnifico viro Stephano Comiti
Senie nobis plurimum dilecto.

Spectabili et magnifico viro Johanni voivode et
gubernatori regni Ungarie nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2656., fº
LXVI.

XXIV.

Bécs, 1448. január 20.

*Frigyes római király igéri Szokoli (Koszacska) István
bosnyák vajdának, hogy öcscsét Lászlót Magyar- és
Csehországok királyát (mihelyt ez nagykorúságát eléri)
rábírtja, hogy a vajdát az oklevélben említett birto-
kaiban megerősítse.*

Fridericus dei gratia Romanorum rex semper
augustus, Austrie, Stirie, Karinthie et Carniole
dux, comes Tirolis etc. Notum facimus tenore pre-
sentium universis, etsi regie dignitatis clementia
universorum fidelium, quos latitudo orbis complec-
titur, felicibus profectibus, gratis comodis et speratis
augmentis semper favorabiliter dignetur intendere, ad
illorum tamen comoda et profectus diligentiori studio
clementius inclinari consuevit, quorum merita, fides
et constantia, ac interne fidelitatis integritas conti-
nuatis studiis ceteros antecedunt, sane pro parte
magnifici *Stephani de Zokol wayvode regni Bosne*
nobis humiliter extitit supplicatum, quatenus omnes

et singulares gratias et privilegia, — olim patruo suo Sandal per dive memorie Sigismundum imperatorem, necnon regem Ungarie etc. concessas et concessa, et sibi per felicitis recordationis regem Albertum patrum nostrum et Elizabeth conthoralem suam confirmatas et confirmata, in quibus infrascripta castra forent conprehensa, videlicet castrum *Soko* cum dominio *Strýnon*, castrum *Stoyewecz*, castrum *Boýtrýnecz*, castrum *Bratal*, cum omnibus pertinentiis suis, castrum *Samatur*, castrum *Klekh*, castrum *Ossonitzk*, castrum *Gurgewetz*, castrum *Hersowetz*, castrum *Gukani*, castrum *Koznik*, castrum *Serverin*, castrum *Konin*, castrum *Milleschetský*, castrum *Osstrikch*, castrum *Saslon*, *petýschytynskéý*, castrum *Sozet*, castrum *Moratský*, castrum *Ostrog*, castrum *Budosch*, castrum *Globukch*, domus *Nový*, castrum *Rýssen*, castrum *Mischewetz*, castrum *Konowaltský*, castrum *Glutsch*, castrum *Medwed*, castrum *Blagay*, castrum *Bentschecz*, castrum *Widoský*, castrum *Grizzora*, castrum *Beczitel*, castrum *Veboýze*, castrum *Ymotzky*, castrum *Wererætz*, castrum *Nonýa*, castrum *Breta*, castrum *Býssucý*, castrum *Rog*, castrum *Prolesetza*, castrum *Starý*, castrum *Krulscherwetza*, castrum *Onusch pollitza*, castrum *Welligrad*, castrum *Porowatz*, castrum *Wreawetz*, castrum *Wellskey*, castrum *Welletin*, castrum *Ckaw*, castrum *Odezky*, castrum *Geletz*, castrum *Durososch*, castrum *Ossýpp*, castrum *Sýr*, castrum *Wýzýstrizky*, castrum *Ostrowitz*, castrum *Hodýeded*, castrum *Sozzed*, castrum *Rabenzky* et dominium *Czarýna Olofska* cum eorum pertinentiis, que omnia

et singula cum suis pertinentiis ipse in presentia pacifice possideret, et in quibus litteris etc. contineretur, ut ipsi et heredes sui cera rubea in sigillatione litterarum quarumcunque uti possent pro se necnon Ladislao et Wladkone filiis suis sub sigillo serenissimi principis Ladislai Ungarie et Bohemie regis, ducis Austrie etc. patruelis nostri carissimi roborare, innovare et confirmare dignaremur. Cum vero idem patruelis noster nondum annos discretionis attigerit, neque regimen regnorum et dominiorum suorum exerceat, proprio quoque sigillo non utatur, quorum occasione huiusmodi confirmatorie littere sub sigillo dicti patruelis nostri ad presens minime potuerint emanare, nos attentis fidelibus obsequiis prefati wajwode pretactis Sigismundo imperatori et Alberto regi eiusdem patruelis nostri, avo et patri incessanter exhibitis, uti veridica relatione didicimus et nobis, ac prefato regi Ladislao prout se per nuntios suos in presentia nostra obtulit, futuris temporibus, fideliter exhibendis, animo deliberato sano quoque nobilium et aliorum nostrorum fidelium accedens consilio, ac de certa scientia prenominato Stephano promisimus et polliciti sumus, promittimusque et pollicemur per presentesque prefatum patruelem nostrum regem Ladislaum, cum ipsum ad annos discretionis pervenire contigerit, ad pretactas roborationes, innovationes et confirmationes dandas et concedendas inducemus, dolo et fraude quibuslibet proculmotis. Harum testimonio literarum nostre regie Maiestatis sigillo munitarum. Datum Vienne vigesima mensis

1448.
jan. 20.

Januarii anno domini millesimo quadringentesimo [quadragesimo] octavo, regni vero nostri anno octavo.

Ujabbkori másolat a cs. és kir. közös pénzügyminiszterium levéltárában. Hungarn I. k.

fent: ^{Ex libro} Kaiser Friderich III. von Jahre 1446. bis 1460.
p. 215.

XXV.

Alberese kastély (Toscana) 1448. május 8.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István Tamás bosnyák királyhoz, melyben barátságának kifejezése mellett értesíti, hogy követe Sorrentói Jeromos, a jogtudomány doktora, udvarába érkezett.

Serenissime et excellentissime princeps et Rex consanguinee et amice nobis carissime. Date sunt nobis littere vestre per egregium legumdoctorem *Jeronimum Romanum de Surrento* oratorem vestrum, quibus perlectis et plenissime audito dicto Jeronimo in his que vestro nomine alloqui nos voluit, maiorem in modum gratulati sumus et ob id quidem ingentissimas agimus gratias eidem excellentie vestre, presertim cum omnem vestram in nos integritatem amoris et fidei amplissime cognoverimus, quod vero reliquum est, nos omnia vobis pollicemur que decus et amplitudinem vestram attingant, ut ex relatibus eiusdem Jeronimi super iis et aliis mentem nostram poteritis latius intelligere. Datum in nostris felicibus castris apud Albaesium Aquevive, die VIII. mai anno a nativitate domini MCCCCXXXVIII. Rex Alfonsus.

1448.
máj. 8.

Serenissimo ac excellentissimo principi Stephano

Thome Dei gratia Rasie Bosnie Maritimeque Regi
consanguineo et amico nobis carissimo.

Dominus rex mandavit mihi Francisco Martorell.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon R. 2657. f. CXXV. v.

XXVI.

Sangro mellett, (Abruzzo ulteriore) 1450. jun. 30.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák nagyvajdához, melyben értesíti, hogy a Firenze városával megkezdett békétárgyaláshoz bizalmi emberének választotta és kéri, hogy feleletét június 21-től számított hat hónap alatt vele közölje.

Serenissimo Rey nostre molt car e molt amat frare aquests passats dies com per la guerra qui era entre nos e la comunitat de Florenca a nos fossen stats diversos embaxadors de la dita comunitat per voler de nos bona e perpetua pace e de aquella fossen stades diverses pratiques e rahonaments entre nos e aquells finalment digmenge a XXI. del present [1450.]
mes fermam ab certs embaxadors de la dita comunitat a nos per obtenir la dita pace tramessos en [jun. 21.]
nom e per part de aquella bona e perpetua pace en lo tractat de la qual es stat concordat entre les dites parts que cascu deia fer nominacio de sos colligats confederats adherents e recomanats en la dita pace e que aquells dels nomenats ço es los que seran en Italia aquella dells feta nominacio haien acceptar [1450.]
dins dos mesos comptadors del dit XXI. dia del [jun. 21.]

(1450.)
jun. 21.

present e dessus dit que la dita pan fon fermada e dels que son fora de Italia dins sis mesos apres continuament següents començant a correr lo dit XXI. del present mes. E per ço que a vos en la dita pace havem nomenat per hu de nostres colligats confederats et adherents lo que creem vos sera grat e accepte vos pregam quant pus affectuosament podem que la dita per nos de vos feta nominacio en la dita pace vullau haver per accepta e aquella confirmar e acceptar ab solemne contracte en scrits per forma que dins los dits sis mesos se faca la dita ferma e aquella depuixs nos envieu lo mes prest que sia possible. Dada en lo nostre camp prop castell de Sangro lo derrer dia de juny del any de la nativitat de nostre senyor MCCCCL. Rex Alfonsus.

1450.
jun. 30.

Illustri et magnifico viro Stephano magno vaivode et duci Bocine amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2658. XLII. v.

XXVII.

Sangro mellett, 1450. június 30.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy a Firenze városával megkezdett békétárgyalásaihoz bizalmi embernek választotta és kéri, hogy feleletét június 21-től számított hat hónap alatt neki megküldje.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Serenissime princeps consanguinee et amice noster carissime. Cum proximis his diebus inter nos ex una parte et

magnificam comunitatem Florencie seu illius syndicos ex parte altera ob vicissim vigens bellum de pace ageretur, tandem ad eam firmandam et concludendam die XXI. presentis mensis nos ex una parte prefatique syndici ex altera concordavimus et illam firmavimus atque conclusimus et cum in tractatu pacis ipsius per utramque partium conventum sit de quadam adherentium et recomendatorum partium earundem facienda nominatione et eorum acceptatione, videlicet eorum qui italici sunt infra menses duos et extra Italiam menses sex, qui die XXI. presentis quo ipsa pax firmata extitit currere inceperunt. Nosque ipsa in pace vos pro uno ex adherentibus nostris nominaverimus gratumque id vobis futurum prestemur, vos rogatum esse volumus summopere, quod nominationem de vobis per nos factam gratam acceptamque habendo vestris scripturis acceptare velitis, infra tempus predictum sex mensium acceptationem ipsam quam primum facta sit ad nos celeriter demittendo. Quod nobis gratum summopere futurum est. Datum in nostris felicibus castris apud castrum Sangri die ultimo junii anno Domini MCCCCI. Rex Alfonsus.

[1450.]
jun. 21.

[1450.]
jun. 21.

1450.
jun. 30.

Illustri viro Stephano magnovaivode et duci Bocine amico nostro carissimo.

Illustri et potenti magnificisque viris duci ancianis et comuni Janue amicis nostris carissimis.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2658. f. XLV. v. A XXVI. sz. a. fogalmazat latin kiadmánya.

XXVIII.

Castelnuovo (Nápoly), 1450. augusztus 10.

Alfons, Aragon és Nápoly királya közli István bosnyák herczeggel, hogy a velenceiekkel kötött ferrarai békébe őt is befoglalni szándékozván, belépési elhatározásáról két hónap leforgása alatt kéri őt értesíteni.

[1450.]
jul. 2.

Rex Aragonum utriusque Sicilie, etc. Illustrissime et potens dux consanguinee et amice noster carissime. Cum exacto tempore bellum vigeret inter nos ex una parte et illustrissimum dominium Venecie ex parte altera et maximo quidem studio his propimioribus diebus de pace componenda ageretur, tandem ad eam concludendam et firmandam devenit: adeo quod die secundo mensis exacti Julii per oratores, syndicos et procuratores utriusque partis apud Ferrariam pax conclusa et firmata extitit. Cumque per expressum capitulum utraque pars teneatur intra duos menses adherentes recomendatos complices et sequaces dare et nominare alteri parti et ii nominandi intra alios duos menses, si in eam intrare voluerint et eius beneficio gaudere pacem eandem aprobare et ratificare teneantur: desiderantes vos in eandem pacem includi, vos ut adherentem nostrum dedimus et nominavimus. Rogamus vos propterea quanto possumus studio, ut prefatam nominationem de vobis factam gratam et acceptam habendo litteris vestris auctenticis quidem intra dic-

tum tempus duorum mensium acceptationi huiusmodi ad nos celeriter demittere curetis, quod nobis non minus gratum quam carum erit. Data in Castello novo Neapolis die X.^o mensis Augusti anno a nativitate domini millesimo CCCCL.^o

1450.
aug. 10.

Rex Alfonsus.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Illustri et magnifico viro Sthefano Magno Vayvode et Duci Bocine, amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. Reg. 2655. folio LXXVII. v.

XXIX.

Castelnuovo (Nápoly), 1450. szeptember 11.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herczeghez, melyben kéri, hogy levele átnyújtójának bizonyos mennyiségű ólmot adjon át saját bányáiból.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Illustris et potens dux nobis plurimum dilecte. Cum necessario habeamus certam plumbi quantitatem in operibus que fieri facimus convertendam, vos affectuose precamur, ut nostro intuitu dictum plumbum latori presentium justo pretio mediante a terris vestris extrahere permittatis. Ex hoc enim nobis summe complacbitis. Datum in Castellonovo civitatis nostre Neapolis die XI. septembris anno a nativitate domini

1450.
szept. 11.

MCCCCL. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Illustri et potenti Stephano magno vayvode et duci Bocinie amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2658. f. LV.

XXX.

Torre del Greco, 1450. október 16.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy a herceg hozzáérkezett követeknek írásbeli feleletet adott.

1450.
okt. 16.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Illustris et potens dux nobis plurimum dilecte. Per nobiles viros *Niladenum et Radiz* nuncios vestros accepimus litteras vestras in eorum personis credentiales quos libenter audivimus, in cunctis que vestri parte nobis explicare voluerunt, quibus responsum dedimus ut ex ipsorum relatibus accipietis. Datum in Castello Turris Octave sextodecimo mensis octobris XIII. indictionis anno a nativitate domini MCCCC. quinquagesimo. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Illustri et potenti viro Stephano duci ac magno vayvode regni Bossine ac comiti Santisave nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2655. f. 92. b.

XXXI.

Nápoly, 1450. október 23.

Aljóns, Aragon és Nápoly királya tudatja István nagyvajdával és Bosznia hercegeével, hogy a velenczei köztársasággal békét kötött.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2655. CIII/b. Alfons, azonban már a béketárgyalások folyamán — 1450 aug. 15-én — biztosította István herceget, hogy a békealkuba barátait is befoglalja. U. o. R. 2655. LXXVII/v. V. ö. XXVIII. sz.

XXXII.

Torre del Greco, 1450. november 11.

Aljóns, Aragon és Nápoly királya értesíti István bosnyák herceget, hogy követe, Acichi János által küldött kéréséhez képest közbe fog járni, hogy a velenczeiek visszaadjanak Istvánnak egy tőle elvett várat.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Illustris dux amice noster carissime. *Iohannes de Acichi* orator sive embassiator vester litteras nobis vestras reddidit quibus perlectis et auditis que nobis ab eo nomine vestro explicanda erant, respondemus, quod cum nos ad illustre dominium Venetorum oratores et nuncios missuri sumus, eisdem comitemus, ut preter cetera ipsum illustrem dominium Venetorum nostri parte precentur, quatinus vobis castellum illud restitui

1450.
nov. II.

faciatis, de quo nobis idem Iohannes loquutus est, sicut plenius de hoc certior reddi poteritis verbis prefati *Iohannis de Acichi*, cui quantum super hoc vobis exponet fidem indubiam prestare velitis. Datum in castello Turris Octave die XI novembris anno MCCCCL Rex Alfonsus.

Illustri Stephano duci Bossine magnovayvode amico nostro dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2658. f. LXVIII.

XXXIII.

Nápoly, 1450 deczember 23.

Aljons, Aragon és Nápoly királya értesíti István bosnyák herceget (és Fülöp burgundi herceget), hogy a velenceiekkel kötött szövetségbe őt is be akarja foglalni, s kéri, hogy a szövetség elfogadásáról őt hat hónap alatt értesítse.

1450.
okt. 4.

Rex illustrissime, Dux consanguinee et amice noster carissime. Certiores vos reddimus quod cum die quarta mensis Octobris proxime preteriti XIII. indictionis presentis anni nos cum illustri dominio Venetorum unionem, confederationem, colligationem, intelligentiam et ligam iniverimus ac contraxerimus, inter alia huiusmodi unionis et lige capitula fuit capitulum seriei sequentis. Item convenerunt partes predictae quod quilibet earum teneatur et debeat infra terminum *uni* mensis incohandi a die celebra-

tionis presentis contractus in scriptis nominare suos colligatos, adherentes, complices et recommendatos, exceptis iis, qui in capitulis pacis inter dictas partes firmate per easdem excepti fuerunt. Quiquidem sic nominandi pro colligatis, adherentibus, complicibus et recommendatis per partes exceptis semper supradictis infra terminum trium mensium in Italia et extra Italia mensium sex numerandorum a die celebrationis presentis contractus ratificasse et predictam nominationem approbasse teneantur. Quo casu beneficio presentis unionis et lige gaudere possint aliter non. Et quam nos in nostris colligatis, adherentibus et recommendatis vos imprimis nominavimus tanquam nobis amicissimum et acceptissimum et quem in liga ipsa comprehendi maxime cupimus, vos propterea precamur attente, ut nominationem nostram prefatam de vobis factam infra terminum in preinserto capitulo expressum vestris auctenticis literis et scripturis ratificare et approbare ipsamque ratificationem et approbationem, quod primum ad nos transmittere velitis, ut unionis et lige predictae beneficio gaudere valeatis, quod nobis gratum admodum et acceptum futurum est. Data in Castello novo Neapolis die XXIII. decembris anno domini MCCCCL.

1450.
decz. 23.

Rex Alfonsus.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Illustrissimo Philippo Duci Burgundie, etc. . . .

Sub simili forma scriptum fuit sequentibus, videlicet . . .

Illustri Stephano Magno Vayvode et Duci Boc-
cine amico nostro carissimo.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2655. fo-
lio CIII.

XXXIV.

Torre del Greco, 1451. május 29.

*Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István
bosnyák herceghez, melyben értesíti 100 gyalogosnak
Castriota György segélyére történt elküldéséről, a
kikkel együtt megy követe, Vaquer Bernát is.*

Illustris Dux devote noster dilecte. Mittimus in
presentiarum ad partes istas Albanie duos nostros
comestabulos cum centum peditibus in subsidium et
adiutorium spectabilis et magnifici *Georgii Castrioti*
Domini Croye adversus Theucros, cum quibus pro-
ficiscitur comissarius noster nobilis et dilectus fami-
liaris noster *Bernardus Vaquer*. Rogamus et pre-
camur vos, ut intuitu et contemplatione nostri
ipsum comissarium cum dictis nostris gentibus
plurimum comissos habere velitis assistendo eisdem
si opus fuerit et vos duxerint requirendum ope
auxilio consilio ac favoribus quibus poteatis (*igy*). Et
si prefatus noster comissarius ad magnificum Iohan-
nem Vayvodam accedere vel aliquem mittere voluerit,
eidem comissario vel illi quem miserit provideatis
de tuto transitu, ita quod ad eum absque impedi-
mento aliquo pervenire possit. Quod si ut non dubi-
tamus effeceritis, multum nobis complacebitis. Datum

in castello Turris Octave die XXVIII mensis maii
 anno a nativitate domini MCCCCLI. Rex Alfonsus. 1451.
máj. 20.
 Illustri et potenti viro Stephano duci et magno
 Vayvode Bocine nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2655. f.
 CXXXIV. av.

XXXV.

Puteoli, 1452. február 18.

Alfons, Aragon és Nápoly királya kéri István bosnyák herceget (valamint a bosnyák királyt és Castriota Györgyöt), hogy hozzájuk küldött követével 5—6 ügyes bányászt küldjenek országába az újonnan felfedezett arany, ezüst és más bányák kiaknázására.

Serenissimo principi Regi Boccine etc. amico
 nostro carissimo. Alfonsus etc. salutem et prosperos
 ad vota successus. Serenissime princeps amice noster
 carissime. Reperimus in aliquibus nostris terris venas
 auri argenti et aliorum nonnullorum metallorum ad
 que fodienda peritorum magistrorum copia nobis
 deest. Quapropter cum huiusmodi magistros satis
 expertos penes vos seu in vestris terris esse non
 paucos intellexerimus, vos rogamus vehementer, ut
 intuitu nostri quinque vel sex de magistris ipsis ad
 nos transmittere velitis, pro quibus istinc ad nos con-
 ducendis mittimus in presentiarum dilectum familia-
 rem nostrum Vicinum Albanensem presentium lato-
 rem. Remittatis itaque ad nos quam primum fieri
 poterit, Vicinum ipsum cum prefatis quinque vel sex
 magistris quos optime et taliter pertractabimus, quod

1452.
febr. 18.

illos venisse postmodum non penitebit ut arbitramur. In hoc vos nobis in inensum complacebitis. Et si qua ex regnis et terris nostris vobis placuerint, ea nobis per vos significata impendi vobis libenti animo curabimus. Datum in civitate nostra Puteolorum die XVIII februarii anno MCCCCLII. Rex Alfonsus. Post signatam, super premissis vos latius alloquetur dictus Vicinus, cui fidem adhibere placeatis tamquam nobis. Datum ut supra.

Serenissimo principi Regi Boccine etc. amico nostro carissimo.

Similes due fuerunt expedite directe videlicet: Illustri Stephano duci Boccine ac magnovayvode etc. et magnifico viro Georgio Castrioti domino civitatis Croye in partibus Albanie.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. R. 2660. f. 1.

XXXVI.

Castelnuovo (Nápoly), 1452. november 10.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának parancsa Apuliában levő összes tisztviselőihez, melyben István bosnyák herceg számára, mikor ez Novigrádban (Herceg-Noví) tartja udvarát, 2000 arany vételár erejéig vámmentes élelmiszervásárlást engedélyez.

Pro Duce Bossine.

Alfonsus, etc. Magnifico et nobilibus viris Simoni Caczepte, militi, magistro portulano in provincia Apulie, eiusque locumtenenti, daciariis, cabellotis, placteariis, portulanotis, portulanis et aliis quibusvis offi-

cialibus nostris ad quos spectet presentesque nostre littere fuerint presentate ubilibet in dicta provincia Apulie et presertim in civitate nostra Trani constitutis et constituendis, consiliario et fidelibus nostris dilectis gratiam nostram et bonam voluntatem. Significamus vobis quod nos cum intellexerimus illustrem Stefanum ducem Bossine recomendatum nostrum dilectum nonnunquam cum eius Curia moram trahere in quadam eius terra vocata Castellum novum, que est valde remota ab aliis terris eius ditionis, et propterea cum ibi est pati penuriam frumenti, salis et aliorum qui sunt necessaria usui dicte eius Curie, ob singularem devotionem et magna merita ipsius ducis erga nos eidem fecimus gratiam infrascriptam prout facimus serie cum presenti, videlicet quod dux ipse cum in dicta terra Castelli novi cum dicta eius Curia moram trahet, durante nostro beneplacito singulis annis libere et sine aliquo impedimento ac solutione juris tracte, dacia, cabelle, platee et alterius cuiuscumque juris et vectigalis possit et valeat in dicta provincia Apulie emere et inde extrahere et in quecumque vasa maritima onerare seu per eius factores emi, extrahi et onerari facere et ad dictum Castellum novum devehi tantum frumentum, sal et alia quecumque victualia et res pro usu dicte eius Curie, quod illorum inter omnia precium singulis annis ascendat ad summam ducentorum duorum milium. Mandantes propterea tenore presentium de certa nostra scientia vobis et unicuique vestrum, quatenus durante hoc nostro predicto

beneplacito constituto vobis de residentia dicti illustris ducis in dicta terra Castellinovi cum ipsius Curia per eius litteras auctenticas factores dicti illustris ducis, quos cum presentibus miserit, permittatis libere et sine aliquo impedimento emere deferre extrahere et in quecumque vasa maritima onerare seu emi deferri extrahi et in quecumque vasa maritima onerari facere tantum frumentum sal et alia quecumque victualia et res pro usu dicte eius Curie, annumerando etiam his salnitrium, quod precium omnium ipsarum rerum emptarum ad dictum Castellum novum ut predicatur devehendarum, ut prefertur capiat summam ducatorum duorum milium et non plus. Nullum jus tracte, dacia, cabelle, plate, vel alterius cuiuscumque vectigalis pro eis, quorum ut supradiximus precium summam dictorum duorum milium ducatorum non excedat, exigentes vel exigere quomodolibet facientes prestita tamen per factores predictos idonea cautione de non deferendo predicta nisi ad dictum Castellum novum. Et quia fortasse continget de eisdem rebus plures extractiones fieri et ne Curia nostra veniat in aliquo defraudata, volumus, quod factores prefati illustris ducis Bossine faciant sibi fieri apodixas et certificatorias quanto precio unumquodque emptorum constiterit, quasquidem apodixas et certificatorias reddant vobis prefato magistro portulano et seu dicto vestro locumtenenti factoris de eisdem pro Curie nostre cautela in libris vestris debitum notamentum providendo diligenter, ne sine solutione iurium nostrorum maior quantitas supra-

dicta extrahatur, recuperaturi de singulis extractionibus debitas apodixas, in quarum prima tenor presentium totaliter sit insertus, in aliis vero de eisdem fiat mentio specialis vestri ratiocinii tempore simul cum dictis litteris autenticis prefati illustris ducis Bossine ac cum apodixis et certificatoriis supradictis producendas et acceptandas per nos Magnum Camerarium presidentes et rationales camere nostre summarie et alios quoscunque a vobis computum audituros absque nota cuiuslibet questionis, presentes nostras litteras magno Maiestatis nostre sigillo pendente munitas vobis propterea dirigentes. Datum in Castello novo civitatis nostre Neapolis die X mensis Novembris, prime indictionis, anno a nativitate domini MCCCCLII^o., regnique huius Sicilie citra farum anno decimo octavo, aliorum vero regnorum nostrorum anno XXXVII. Rex Alfonsus.

1452.
NOV. 10.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda, et viderunt Nigantes, locumtenens Magni Camerarii, P. de Capdevila, Iheronimus et M. Ricius pro Conservatore generali Regii Patrimonii.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon R. 2917. f°. LXIII. v^o.

XXXVII.

Nápoly, 1452. november 19.

Alfons, Aragon és Nápoly királya III. Frigyes császárnak (valamint Hunyadi Jánosnak) pártfogásába ajánlja István bosnyák herceget.

Serenissimo principi Friderico Romanorum Imperatori semper augusto consanguineo et tanquam patri

nostro carissimo. Alfonsus etc. Salutem et prosperos ad vota successus. Illustrem Stephanum ducem Bossine Serenissime Imperator habemus carissimum, cum quod multa de illius et animi et corporis virtute ac magnificentia audivimus, tum quod precipua quedam signa eius erga nos devotionis cognovimus, imprimisque hoc vinculum inter nos et illum intercedit, quod ipse multis iam annis elapsis nos protectorem suum delegit atque esse voluit seque et sua omnia nobis comendavit, quibus rebus effectum est, ut eum ita carum haberemus uti supradiximus, proinde eundem ducem vehementer ac summo studio his nostris litteris commendatum faciemus Serenitati vestre eandem ex animo rogantes, ut si quando ille ipsius vestre serenitatis opem et favorem imploraverit, eum et per se et cum aliis nostro respectu omnibus in rebus iuvet eique faveat, que quidem res nobis erit gratissima et pro ea et Serenitati vestre multum red-demur obligati. Datum Neapoli die XVIII° novembris MCCCCLII. Rex Alphonsus. Serenissimo principi Frederico Romanorum Imperatori semper Augusto consanguineo et tanquam patri nostro carissimo.

1452.

nov. 19.

Fuit expedita alia similis directa.

Spectabili et magnifico viro Joanni voivode et Gubernatori Regni Hungarie nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon Com. 2550. f. CIX. v.

XXXVIII.

Torre del Greco, 1453. január 20.

Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István bosnyák herceghez, melyben Zuzulói Miklós és János pénzkövetelését figyelmébe ajánlja.

Pro Cola de Zuzulo.

Rex Aragonum etc. Illustris dux devote et amice noster carissime.

Offerens se conspectui fidelis noster *Cola de Zuzulo de Trano* frater *Johannis de Zuzulo* vobis referet, quemadmodum ipse Johannes consequi et habere debet a *Marino de Primiti de Cathera* nonnullam pecunie summam. Eam ob rem vos affectuose rogamus, ut nostri gratia eundem Colam recommissum suscipientes eidem nomine et pro parte dicti Johannis fratris sui constituto de huiusmodi debito ministrari mandetis iusticie complementum tali siquidem expeditione, quod ipsum non oporteat ea de causa ibidem diutius permanere, ut vobis et vestris teneamur ad similia et maiora. Datum in castro Turris Octave die XX Januarii prime indictionis MCCCCLIII^o Rex ^{1453.}
Alfonsus. ^{jan. 20.}

Dirigitur Stephano Duci Bosine.

Johannes Peyro mandato regis facto per Valentinum Clauer vice qui has vidit.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon R. 2550. f. CXXXII. v^o.

XXXIX.

Foggia, 1453. április 3.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Frangepán Istvánhoz, melyben megköszöni a Segnai (Zenggi) Antaltól küldött híreket, s kér., hogy őt továbbra is értesítse.

Rex Aragonum. Illustris Comes devote nobis plurimum dilecte. Antonium de Segna, quem ad nos cum litteris vestris misistis, vidimus et audivimus libenter et nova Hungarie que nobis significavistis et alia, que prefatus Antonius nobis retulit fuerunt nobis valde grata, vos rogantes ut deinceps itidem faciatis, ut cum aliquid novi quod dignum scitu sit, istis in partibus contigerit, id nobis continuo significare velitis et quomodo res Hungarie de quibus ad nos scribitis, in presentia modum non habent, in aliud tempus atque oportunitatem illas differimus sicuti ab eodem Antonio, quem super huiusmodi allocuti sumus, vobis referetur. Datum Fogie III Apr. MCCCCLIII^o
 Rex Alfonsus.

1453.
apr. 3.

Illustri Stefano de Frangopanibus Senye Modrusie atque Veglie etc. comiti devoto nobis plurimum dilecto. Dominus rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 266o
 CI. v.

XL

Castellnuovo (Nápoly) [1453] augusztus 5.

Alfons, Nápoly és Aragon királyának levele Frangepán Istvánhoz, melyben értesíti, hogy követe, Modrušić Antal, hozzáérkezett és hogy a velenczeiekkal békét kötven, Frangepán elbocsáthatja fegyvereseit.

Rex Aragonum etc. Illustris et magnifice comes devote nobis plurimum dilecte: Accepimus credenciales litteras vestras et audivimus que nobis asseruit vestri parte Antonius de Mondrussia familiaris vester. Super quibus vobis presentibus respondemus et primo admodum vobis reingraciamur de integra sinceraque affectione dilectioneque vestris, quas erga nos geritis: supernarratis vero per ipsum Antonium vobis respondemus notificantes, quod his decursis diebus sicut omnibus notum est inter Maiestatem nostram et Ill. dominium Venetorum pax firmata est: propter quod nobis impresentiarum opus non est tenere amplas gentium armigerarum copias, prout idem Antonius familiaris vester vos informabit, cui in referendis fidem credulam placeat adhibere. Datum in castro nostro novo Neapolis die Va mensis Augusti XIII. indictionis Rex Alfonsus.

1453.
aug. 5.

Arnaldus Fonolleda prothonotarius.

Illustri et magnifico Stefano de Frangapanibus Vegle Segne Mandrusieque etc. comiti devoto nobis plurimum dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 2658. f. XLVIII.

XLI.

Castelnuovo (Nápoly), 1454. június 1.

Alfons, Aragon és Nápoly királya a saját és fia Ferdinánd calabriai herczeg nevében védelmet ígér István szent-szávai herczegnek és fiainak és egyenkint megnevezett várai és városai birtokát biztosttja, áttérván István herczegnek 1454. márcz. 30-án kelt, hűséget ígérő oklevelét.

Promissio facta per dominum Regem illustri duci Stephano et eius filiis.

In Dei nomine amen. Pateat universis presentium seriem inspecturis seu visuris quod nos Alfonsus etc. Cum magnifici milites comes *Buchina* et *Radivoy Sicliza* oratores nuncii et ambassiatores illustris Stephani ducis Sancte Save Domini terre Hulminis maritimarum partium ac comiti Drine et magni vayvode Regni Boccine devoti nostri dilecti anno preterito ad nos venissent, ut nobiscum nonnulla capitula nomine et pro parte prefati illustris ducis practicarent, audivimus ipsos ambassiatorès ac praticam super capitulis ipsis concludendis per aliquos dies fecimus, finaliter cum prefati ambassiatores non haberent plenam potestatem ab eodem duce nobiscum concludendi, remisimus ipsos ambassiatores ad dictum illustrem ducem cum forma quadam capitulorum concludendorum si dicto illustri duci placerent; postquam ergo nunc dicti ambassiatores ad nos redierunt ostendentes nobis autentice litteras eiusdem ducis in pergameno scriptas et eius sigilli appensione munitas, cum quibus

prefatus illustris dux depositans ac relinquens ad partem pacta et capitula que fuerunt facta et copulata inter nos et oratores vel oratorem missum per dictum illustrem ducem et deinde facta et confirmata per ipsum illustrem ducem noviter facit, confirmat, proficit et promittit nobis certa capitula prout in ipsis litteris continetur tenoris huiusmodi :

In nomine Magni Sabaot altissimi dei nostri qui est a primordio pater, impletio filii et ad perfectionem spiritus sancti, gloriosa trinitas, gloria tibi, in te credimus et recepimus divinam gratiam qui dignata est per suam dulcissimam et indicibilem misericordiam obtinere nobis omnia, ut sunt in potestate nostra tenentia et gubernantiâ diocesitatesque civitates atque confines huius pertinentiis nostris inagitatis imo in omnibus gloriosam atque valde gratam, dignam atque dilectam et inextimabilem justitiam et amorem, publice notemus omnibus potentibus atque gubernantibus consanguineis et ita cordialibus amicis cuilibet per dignitatem suam videntes ipsius rectitudinem et amorem ad nos. Nos Dominus Stephanus Dei gratia dux Sancti Save dominus terre Hulmus Maritimarum partium ac comes Drine et magnus Vayvoda Regni Boccine etc. notum facimus universis et singulis ante quoscumque faciem hominum demonstrata fuerit ista scriptura aperta cum autentico sigillo nostro, sicuti fecimus pacta et corroborationes atque ista privilegia cum serenissimo et excellentissimo principe domino domino Alfonso Rege Aragonum Sicilie citra et ultra farum etc. : Im primis coppulatum et

perfectum inter illustrissimum dominum Regem et inter me ducem Stephanum depositantes ac relinquentes ad partem pacta et capitula facta et coppulata, que sunt inter dominum Regem ex parte ipsius et qui oratores fuerunt missi seu missus fuit ex parte illustrissimi principis ducis Stephani, qui fuerunt facti atque confirmati per ducem Stephanum modo noviter facimus et confirmamus atque perficimus capitula congrua atque perfecta ; et istud promittit Serenitati Regie Maiestatis dux Stephanus, quod erit semper cum omnibus suis bonis et fidelis servus et amicus. Etiam promittimus, quod omne negotium atque preceptum erimus essendo in nostra autentica lege cum nostris fidelibus et subditis parati, si fecerit pacem aut discordiam atque guerram cum omni homine aut cum domino, quod sua dominatio preciperet ex ista parte maris Adriani per terram ab sumptibus ducis incipiens a Boyana que est in partibus Albanie usque ad Jadram et usque ad tenutas Jadre intus per terram recte per tenutas que sunt prope triginta miliaria castris atque civitatibus, quas tenet dominus rex in partibus Albanie prope terram atque castra nobilissimi Georgii Castriotis dicti Scanderbegii narrando atque publicando, a qua re nos non invenisset damnum atque dispersio ab imperatore Teucrorum cui nos servimus ita ut amici nostri cum quibus fuissimus in amore et amicitia. In privilegiis etiam plus de prefatis ut faciamus Regie Serenitati omnem honorem sicuti dignanter cum muneribus visitare et prestolare personaliter dominum regem cum spatium

haberemus, sicuti est consuetudo bonorum servorum domino et amico suo. Et si dominus Rex postularet a me duce Stephano, ut sibi concederem servorum meorum in armata maris quantum esset possibile cum nostra bona voluntate, ut tales homines debet dominus Rex solvere cum suis sumptibus per tempus, quo erunt ad servitia sue dominationis et iterum revertere ad proprias: etiam promittimus, si Serenitas regis nos liberabit a servitiis et daciis ab imperatore Theucrorum et omnium aliorum dominorum qui vellet nos dominare et sub se ponere, ut demus et mittemus Regie Serenitati annuatim in curia sua vel ubicumque fuerit quinque millia-ducatum per dacium et per libertatem nostri domini que debent solveri omni anno usque dum vixerit Dominus Rex et suus filius dux Calabrie. Et hoc intelligitur quod non debet inquirere istam solutionem dominus Rex nec filius suus dux Calabrie donec liberabit nos ab imperatore Theucrorum, et ab aliorum dominorum. Etiam promittit Dux Stephanus stando sub potestate domini imperatoris Theucrorum, nos erimus vocati servi recommissi domini Regis et filii sui ducis Calabrie et ut mittemus nostros nobiles cum habuerimus congrua tempora in curiam domini Regis, quod dominatores ex vestra parte maris Adriani similiter et ex ista parte maris vident et agnoscant, quod ego sum dictus dux Stephanus servus et amicus domini Regis et filii eius ducis Calabrie et etiam omnimode essendo liberi ab dominatione et potestate imperatoris Teucrorum aut si non fuissemus liberi

1454.
márcz. 30.

et securi cupimus semper esse servi et amici domini Regis et filii eius ducis Calabrie. Datum *Noui locy* anno Domini MCCCCLIIII. die XXX mensis martii.

Nos etiam impresentiarum postponentes et relinquentes ad partem omnia et quecumque capitula pacta et conventiones inter nos hucusque et quoscumque ambassiatores seu nuncios predicti Illustrissimi ducis facta, conclusa et firmata et per ipsum illustrem ducem confirmata, de novo facimus firmamus ac promittimus dicto illustri duci capitula et pacta infrascripta. Et primum promittimus affidare et assecurare et ex nunc affidamus et assecuramus personam dicti illustris ducis et comitis ac personas illustrissimorum filiorum suorum et omnes suos barones servitores et vassallos, suum exercitum, aurum, argentum, jocalia et alias quascumque res suas; capientes illos a modo in recommendatos et servitores nostros et ita tenebimus illos inperpetuum. Ita quod ipse illustris dux et dicti sui filii vel alii quicumque ambassiatores curiales servitores seu vassalli sui venientes ad nostram presentiam vel in nostra regna et terras sint liberi securi affidati et assecurati tam venientes et stantes quam etiam revertentes ad terras ipsius illustrissimi ducis totiens quotiens eis fuerit bene visum. Quibus omnibus predictis nolumus novitatem molestiam injuriam malum aut damnum aliquod fieri in personis et rebus eorum, immo tractentur et illis faveatur per totam nostram dicionem et regna sicut veris et bonis nostris servitoribus recommendatis et amicis nostris ac etiam Illu-

strissimi Ferdinandi de Aragonia ducis Calabrie filii nostri primogeniti cum omnibus baronibus servitoribus et vassallis dicti illustrissimi ducis et filiorum suorum ac civitatibus terris castellis et locis sequentibus videlicet imprimis civitate *Falcone* cum suis castellis et cum comitatu suo, civitate *Socol* cum omnibus suis pertinentiis castris et confinibus; civitate *Togruam* cum castris et pertinentiis suis; civitate *Samombor* cum castris et pertinentiis suis; civitate *Euchane* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Mileseuschii* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Ostrich* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Chovino* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Severino* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Negano* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Cisinch* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Chrsonam* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Sancti Georgii* cum castris et pertinentiis suis, civitate *nova Indrina* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Hosonichi* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Biscrichi* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Clech* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Ostruiza* cum pertinentiis suis, civitate *Osip* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Pontis Terre* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Dunos* cum pertinentiis suis, civitate *Jelez* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Ziir* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Preliet* cum omnibus pertinentiis suis, civitate *Vratar* cum castris et pertinentiis suis, civitate *Mediuad* cum castris et pertinentiis suis, civitate

Morachii cum castris et pertinentiis suis, civitate
Susied cum castris et pertinentiis, civitate *Ostroc*
 cum castris et pertinentiis suis, civitate *Budos* cum
 castris et pertinentiis suis, civitate *Clobuch* cum
 castris et pertinentiis suis, civitate *Risan* cum perti-
 nentiis suis, civitate *Nova* prope mare cum pertinen-
 tiis suis, civitate *Micenaz* cum pertinentiis suis, civi-
 tate *Cluz* cum castris et pertinentiis suis, civitate
Vinencaz cum castris et pertinentiis suis, civitate
Vidouschi cum castris et pertinentiis suis, civitate
Blagii cum antris et cum castris ac cum pertinentiis
 suis, civitate *Pozitell* cum pertinentiis suis, civitate
Nova in *Lucha* cum pertinentiis suis, civitate *Vratar*
 cum pertinentiis suis, civitate *Lublano* cum castris et
 pertinentiis suis, civitate *Vergoran* cum pertinentiis
 suis, civitate *Visuchi* cum pertinentiis suis, civitate
Imozohi cum castris et pertinentiis suis, civitate
antiqua cum pertinentiis suis, civitate *Prologaz* cum
 pertinentiis suis, civitate *Rof(g)* cum castris et perti-
 nentiis suis, civitate *Rixachi* cum pertinentiis suis,
 civitate *Chrusevaz* cum castris et pertinentiis suis,
 civitate *Pontis* cum castris et pertinentiis suis, civitate
Neboysse cum pertinentiis suis, civitate *Boronaz* cum
 castris et pertinentiis suis, civitate *Biograd* cum
 castris et pertinentiis suis, civitate *Albalapis* cum
 pertinentiis suis, civitate *Vrabam* cum castris et per-
 tinentiis suis, civitate *Come* cum castris et pertinen-
 tiis suis, civitate *Velletino* cum castris et pertinentiis
 suis, civitate *Odrzchi* cum castris et pertinentiis suis,
 civitate *Oball* cum castris et pertinentiis suis. Item

promittimus predicto illustri duci in casu, quo sibi aut alicui suarum terrarum moveretur guerra vel fieret novitas aliqua per quemcumque regem principem ducem comitem vel quamcumque comunitatem aut dominationem, que nobiscum non sint in liga confederatione vel amicitia aut non sint amici et benevoli nostri et inter alios comunitas Raguse, nos dabimus predicto illustri duci et comiti et eius filiis omne auxilium, subsidium et favorem nobis possibilem ad expensas ipsius illustris ducis vel dicti sui filii et non nostras ita videlicet, quod quando ipse illustris dux requireret dictum auxilium, subsidium et favorem a nobis, nos illud mittere non teneamur, donec sint huc ad nos misse pecunie ab ipso duce pro gentibus et fustibus, quas dictus dux volet in sui auxilium et nobis erit possibile illas mittere, quas gentes et fustes ipse illustris dux debeat solvere pro tempore, quo illas tenebit in servitio et favore suo et donec redierint in terras nostras regni Sicilie citra farum. Et hoc modo defendemus eos a predictis quantum melius poterimus; item promittimus, quod quandocumque faciemus concordiam treugam confederationem cum quocumque rege principe duce comunitate vel dominatione tam ultra mare Adriaticum quam in Italia, faciemus exprimi et intelligi in ipsa concordia vel confederatione facienda dictum illustrem ducem Stephanum et filios eius et suos barones civitates terras castella et omnia alia bona et res suas. Item promittimus quod si propter aliquam necessitatem conveniret dicto illustri duci vel prefato

suo filio venire personaliter ad presentiam nostram, nos certificati prius de eius adventu mittemus fustes et navilia necessaria ei pro suo passagio tam inveniendo ad nos quam in redeundo in suas terras. Item promittimus quod si aliquis dominus potentia vel comunitas vellet facere aut faceret guerram contra dictum illustrem ducem vel eius filios vel suas terras, nos non dabimus auxilium neque favorem aliquem talibus inimicis prefati ducis, nec permittemus quod per aliquem subditum et vassallum nostrum detur ipsis aliquod auxilium et favor. Que omnia et singula superius expressa sub nostris fide et verbo regiis promittimus prefato illustri duci firmiter tenere et inviolabiliter observare ac teneri et observari facere omni contradictione cessante. Et ideo presentes litteras illi fieri jussimus nostra manu subscriptas et nostro pendenti Maiestatis sigillo munitas in testimonio omnium premissorum. Datum in Castello novo Neapolis die I mensis junii II. indictionis anno a nativitate domini MCCCCLIII. huius citra farum Sicilie regni anno XX aliorum vero tricesimo nono. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

1454.
jun. I.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon R. 2700 f. LXV a--LXVIII v.

XLII.

Castelnuovo (Nápoly), 1454. október 11.

Alfons, Aragon és Nápoly királya levele László cseh (és magyar) királyhoz, melyben értesíti, hogy követe által kifejezett kéréséhez képest a német-római császárral együtt mindent meg fog tenni a török elleni küzdelemben.

Serenissimo principi Ladislao Regi Boemie etc. consanguineo et amico nostro carissimo. Alfonsus etc. salutem et prosperos ad vota successus. Serenissime princeps consanguinee et amice noster carissime. Generosus et egregius miles *Volcius de Babaliis* orator vester virtute litterarum credentialium vestrarum nobis reeditarum retulit nobis nonnulla vestri nomine, quibus auditis respondemus vobis nos pro fide Catholica adversus Turchos pro facultate nostra esse acturos. Et propterea oratores nostros ad statutam diem apud serenissimum Romanorum imperatorem affinem et tamquam patrem nostrum carissimum celebrandi concilii duximus deliberationem in concilio ipso faciendam expectaturi, qua intellecta arma nostra quo maturius fieri poterit in eiusdem nostre fidei defensionem parare intendimus adeo, quod que a nobis fieri debent in iis nos non deficiamus: hec largius prefato vestro oratori coram diximus, que cum ad vos redierit aperte enarrare poterit. Si quid ex regnis et terris nostris vobis placuerit, id nobis per vos significatum exhiberi vobis curabimus. Datum in castello

1454.
okt. II.

novo Neapolis die XI. mensis octobris anno domini
MCCCCLIII. Rex Alfonsus.

Serenissimo principi Ladislao Regi Boemie etc.
consanguineo et amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, Reg. 2660
CXXXI.

XLIII.

Castelnuovo (Nápoly), 1454. november 8.

*Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István
bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy kéréséhez
képest ferenczrendű szerzeteseket küld János püspök
vezetése alatt a bosnyák nép hitbeli erősítésére.*

Rex Aragonum utriusque Sicilie. Illustris dux de-
vote noster dilecte. Littere vestre dudum ad nos
misse nos rogabant ut operam dare vellemus, quo
aliqui honesti religiosi viri sancti Francisci nostre
potissime dicionis ad vos mitterentur instructuri et
confirmaturi eorum monitionibus ac vita populum
vestrum in divino cultu et fidei orthodoxe obser-
vantia. Que res ubi nobis nota fuit, allocuti super
ea reverendum generalem magistrum ipsius ordinis
qui forte hic Neapoli erat: tandem voto vestro sa-
tisfieri curavimus, venit enim ad vos venerabilis in
Christo pater et dilectus admodum nobis frater *Joa-
nes de Salinis aureis* episcopus *Osanensis* eiusdem
ordinis sancti Francisci sacre theologie magister,
vir scientia magna preditus eloquensque et probus
adducens etiam secum nonnullos alios religiosos

etiam vassallos nostros et viros probate vite, qui et sermonibus et operibus instructum ipsum vestrum populum ad verum Dei cultum et servitium reddere poterint ipsos vobis placituros proculdubio existimantes. Solum igitur eosdem vobis eque ac rem nostram commendatissimos facimus. Datum in Castellonovo Neapolis die octavo mensis novembris anno MCCCCLIII. Rex Alfonsus.

1454.
nov. 8.

Illustri Stephano Duci Boccine etc. ac magno voyvode devoto nobis dilecto.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, Reg. 2661. fol. LXXIX.

XLIV.

Castelnuovo (Nápoly), 1454 november 8.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele a ragusaiakhoz, melyben tudatja, hogy a követségek útján hozzá intézett kívánságokra, követek majd szóbelileg tesznek jelentést.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Magnifici viri devoti nostri dilecti. Dudum a vobis littere nobis redдите sunt per vestros oratores ad nos missos, quibus visis auditisque iis omnibus que nobis vestr nomine referre voluerunt, post longam confabulationem et praticam per eos nobiscum factam tandem de nostri bona licentia et voluntate ad vos revertuntur responsum nostrum super negociis ipsis tractatis ad summum edocti, ut cum istuc applicuerint

1454.
nov. 8.

vobis illud referre poterunt, quibus in referendis eque ac nobis fidem adhibeatis. Datum in Castellonovo Neapolis die VIII mensis novembris anno a nativitate domini MCCCCLIII. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Dirigitur Ragusinis.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, Reg. 2661 fol. LXXIX

XLV.

Castelnuovo (Nápoly), 1455 április 1.

Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István Tamás bosnyák királyhoz, melyben elfogadja Tamás nevű követével küldött bocsánatkérését, hogy a kért bányászokat a háborús idő miatt még nem küldhette el, s értesíti, hogy ő is a keresztény fejedelmekkel együtt a török ellen harczra készül.

Illustrissimo principi Stephano Thome Regi Boccine et &^a amico nostro carissimo. Alfonsus Dei gratia Rex Aragonum &^a (ponatur totus titulus [*sic*]) Salutem et prosperos ad vota successus. Illustrissime Rex amice noster carissime, redдите fuerunt nobis littere vestre per virum nobilem Thomam fidelem servitorem et nuncium vestrum ad nos missum, qui nobis vestri parte in vim credentie sibi commisse duo in effectu narravit; primum excusationem vestram, si eos homines ad fodendum minerias argenti et metallorum aptos quos a vobis petivimus, in tempore propter guerrarum turbinem non misistis: oblationemque

illorum juxta nostram voluntatem mittendorum. Secundum vero mote per vos guerre contra magnum Teucrum catholice fidei hostem et invasorem notificationem quid adversus ipsum Teucrum nos agere intendamus scire cupiens. Nosque ad ea respondentes, excusationem vestram acceptamus et de oblatione hominum mittendorum gratias agimus ; pro eis itaque habendis, cum oportuerit, ad eos petendos et a vobis habendos mittemus : guerre autem contra Teucrum mote sanctum vestrum et catholicum propositum laudamus : quod nostro et aliorum fidei catholice regum et principum est conforme. Constanti igitur animo agite : nam per nos ceterosque christianos reges et principes maximi contra ipsum Teucrum exercitus preparantur celeriterque mittentur ; quibus illius effrenata rabies, opitulante Altissimo, comprimatur, prout ex eodem vestro nuncio cui premissa narravimus plenius intelligetis. Datum in castello novo civitatis nostre Neapolis die primo mensis Aprilis anno domini millesimo CCCCLV. 1455.
ápr. 1.
Rex Alfonsus.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Illustrissimo principi Stephano Thome Regi Bocine et &a amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon. Reg. 2659.
fol. CXLVIII. v. — V. õ. a XXXV. sz.

XLVI.

Castelnuovo (Nápoly) 1455 április 5.

Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy Istvánnak, Vuchotich Pribiszláv követe útján küldött tudósítását saját és két leánya házasságáról örömmel vette és biztosítja, hogy a törökkel továbbra is harcolni fog.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Illustris Dux amice noster carissime. Reddite sunt nobis littere vestre per nobilem et egregium militem comitem *Pribislavum* devotum nobisque dilectum qui vigore credentie in ipsis litteris apposite nobis retulit vos contraxisse matrimonium cum filia illustris ducis de *Payto* duosque ex filiis vestris matrimonio locasse, unum scilicet cum nepte illustrissimi uxoris despoti *Cervie*, alterum verum cum sorore spectabilis et magnifici comitis *Silie*. Pro qua quidem re summam letitiam assumpsimus. Vobisque pro his affinitatibus quas gratas et acceptas habemus admodum congratulamur et quod illas nobis significaveritis, ingentes gratias agimus. Retulitque etiam nobis idem comes legatus vester vos admodum cupere scire an cum magno Turchorum domino indutias aut treugas seu genus aliquod concordie inire voluerimus an circa *inceptum sive amprisiam* contra huiusmodi Turchorum dominum operam daturi simus, cum ad utramque rem perficiendam non sine ingenti honore

nostro vos fore paratum exhibeatis admodumque affectetis, ut si inceptum ipsum capiamus, cum maxima armatorum manu pro Dei servicio nostroque honore personaliter nos sequi. Atque habentes et agentes vobis denuo gratias et quidem ingentes de huiusmodi optima voluntate vestra amoreque integro quem ad nos nostrumque honorem et statum geritis, vobis respondemus nos indutias ipsas aut genus aliquod concordie cum ipso Turcorum domino hoc tempore nullo pacto inituros fore. Quando quidem unacum quibusdam Christianis principibus ad eiusmodi Turchorum domini vires propellendas et exterminandas adeo omni conatu summisque viribus intendamus ut autore domino nostro Jesuchristo victores evadere speremus, quo fiet ut omnes Christi fideles ab insidiis ipsius immanissimi Turchi liberabuntur illeque et cuncti mathumetiste succumbent. Hec quidem ab ipso comite legato vestro extensius didiscere poteritis, cui omnia verbo deteximus parati ad cuncta beneplacita vestra. Datum in Castello novo civitatis nostre Neapolis die quinto mensis aprilis anno a nativitate domini MCCCCLV. Rex Alfonsus. 1455.
apr. 5.

Dominus rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda. Illustri Stephano duci Boccine etc. et magno voyvode amico nostro carissimo.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 2660 f. CXXXIX. a.

XLVII.

Nápoly, 1455 szept. 10.

Alfonz, Aragon és Nápoly királyának levele III. Calixt pápához, melyben a fia Ferdinánd calabriai herceg és Sforza Ferencz milanoi herceg családjai közt kötendő kettős házasság ügyében kérelmez, a törökök ellen sikeres hadjárat lehetőségét kiemelve.

Sanctissime etc. Binis hactenus nostris litteris Sanctitatem vestram reddimus certiore cepta esse hic praticare inter nos et spectabilem juris utriusque doctorem et comitem *Albericum Malletam* oratorem illustris ducis Mediolani nonnulla matrimonia, alterum scilicet filii primogeniti illustrissimi ducis Calabrie nepotis nostri cum filia primogenita ipsius ducis Mediolani et alterum unius ex filiis prefati ducis Mediolani cum filia ipsius ducis Calabrie, ad que quidem praticanda proclivis satis annis tam nos quam illustris dux Mediolani accedimus causis et respectibus in aliis binis nostris litteris prolixius enarratis illaque duos potissimum ad optatum finem perducere cupimus pro firmiore et diuturniore Italie pace facilioreque *adversus Teucros expeditione* et ut apertius nullam inter nos et ipsum illustrem ducem Mediolani invidiam aut simultatem esse cognoscatur. Et quum huius negotii conficiendi procrastinatio effectit ut iam de eo per ora vulgi susurretur, dubitandum est profecto ne propterea eius conclusio impediatur. Quapropter ocius illud aut concludi aut omnino

excludi cupientes tertio hisce nostris litteris Sanctitati vestre supplicare humillime volumus, ut suam super hoc mentem celerrime nobis dignetur significare. Et si id peragendum et concludendum videbitur aliquem ad nos ocissime nisi iam missus fuerit mittere, qui in huiusmodi re tractanda nomine vestre Sanctitatis intersit componatque, si quid inter partes scrupuli aut differentie occurrerit. Quod si die dominico proximo qui presentis mensis vicesimus primus inscribetur, Sanctitas vestra super hac re non rescripserit nec suum oratorem predictum miserit, necessitas rei nos coget sine vestre Sanctitatis intervenitu, quod nollemus et molestum ferremus, rem si fieri poterit ad transactionem perducere aut omnino excludere. Nam si Sanctitas vestra in praticanda ea decreverit intervenire, binis nostris litteris ut supradiximus monita ad ipsum usque proximum diem dominicum et nobis rescripsisse et ipsum suum nuncium poterit misisse. Quam omnipotens Deus feliciter tueatur regimini Ecclesie sue sancte. Datum Neapoli decimo mensis septembris anno domini MCCCCLV. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

(1455.)
szept. 21.

1455.
szept. 10.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro Pape.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2700 f. XCIX.

XLVIII.

Nápoly, 1455. szept. 15.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának utasítása Berenguerhez, követéhez, kit Lajoshoz, Savoya herczegéhez küldött a török veszedelem ügyében való felvilágosítás czéljából.

Item dira al dit Illustrisimo Duch en virtud de la letra de creença que sen porta del dit Senyor al dit Duch dreçada, la deliberatio feta per lo dit Sor de fer armada contra lo Turch e pus presta que pora. En axi que si per nostre Senyor lo Papa e altres princeps e potencies se entendra en fer lo semblant confia lo dit Senyor que sera tal potencia que sera sufficient no tant solament á defendre les terres de christians vehines al dit turch, mas a offendre e adquirir de es sues e de aquelles e de ell haver victoria. E on lo dit Sanct pare e altres potencies dilatassen entendre en la dita empresa lo dit Sor per sa part fara son sforç, é aquella proseguira ; de la qual cosa á ell com a amich ha volgut avisar.

Barcelona. Archivo de la corona de Aragon. R. 2659 fol. CLXL.

XLIX.

Castelnuovo (Nápoly), 1455. szeptember 16.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának Sforza Ferenczhez, Milano herczegéhez intézett jegyzéke, hogy a török veszedelemre való tekintetből szerezzen békét III. Calixt pápa és aragoniai Piccinino Jakab hadvezér között, megemlítvén a magyar király és Hunyadi János között kitört viszályt.

Rex Aragonum utriusque Sicilie. Illustrissime et potens dux affinis et amice noster carissime. Posteaquam supremo Deo placuit mutuam inter nos necessitudinem ac benivolentiam affinitatis etiam vinculo arctius astringi, nihil profecto est in quo tantopere nobis elaborandum videatur, quam ut illustris ac strenuus capitaneus comes *Jacobus Piccininus de Aragonia* utriusque nostrum bonus et filius et servitor remaneat. Et cum negotium huiusmodi sepe numero nobiscum reputaverimus, rem ipsius illustris comitis Jacobi optimo in loco poni maxime aventes haud alienum censuimus studio ac interventu vestro, uti apud summum pontificem ut in eius gratie sinum idem comes Jacobus recipi possit. Quare spondentes nos principio pro eodem comite Jacobo futurum illum vobis bonum filium et servitorem vos rogatum esse, quam efficacissime volumus ut et nunciis et litteris vestris concordiam aliquam inter suam sanctitatem et ipsum Comitem Jacobum tentare velitis, poteritis enim primum sibi persuadere nunquam nos

pacem aliquam cum eodem comite Jacobo tentaturum fuisse nisi ut filius et obediens sue sanctitatis fieret. Credensque nulli unquam parti Italie illum bellum illaturum non existimet tantam vos de eo concordando curam habere, nisi magnum a Teucris discrimen Christianis immineret, hac potissimum tempestate in qua et *apud Hungaros inter Regem et Joannem voyvodam Regni Hungarie* et apud Appolonios inter eos et Prusienses ortas esse seditiones publica fama ferretur; nec preterea ita facile ac prompte expeditio in Teucros parari posset nondum bene firmata et stabilita pace Italie, ad quam quidem firmandam et stabiliendam nihil reliquum est preterquam comitis Jacobi cum summo pontifice concordia, huiuscemodi his itaque et aliis plurimis rationibus, que vobis ad rem hanc conficiendam necessaria et expedientia esse videbuntur, cum ipso summo pontifice agere velitis, ut omnino huic negotio extrema manus imponatur. Speramus nempe opera presertim vestri optatum finem rem habituram. Quod ut obnixi faciat iterum atque iterum vos rogamus. Datum in Castellonovo Neapolis die XVI septembris anno Millesimo CCCCLV. Rex Alfonsus. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonnolleda.

1455.
szept. 16.

Illustrissimo ac potenti principi Francisco Sforcie vicecomiti duci Mediolani, Papie Anglieque comiti ac Cremone domino affini et amico nostro carissimo.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2700 f. XCIX. v.

L.

Castelnuovo (Nápoly), 1455. október 3.

Alfons, Aragon és Nápoly királya sajnálattal értesíti István bosnyák herceget, hogy V. Alfons portugál király leányát már máshoz adta, s így közbenjárása a királyleány kezének István számára megszerzését illetőleg, sikertelen volt.

Rex etc. Illustris Dux devote noster dilecte. Reddite sunt nobis littere vestre super negotio puelle regis Portugallie quibus vestris literis respondentes significamus vobis nos cupivisse potius illam dari vobis, quam alteri. Sed cum ipse Rex Portugallie longe a nobis absens alio eam nobis insciis nuptui locaverit, moleste profecto ferimus non potuisse vobis in hoc ut volebamus, morem gerere ac placere. Datum in Castello novo Neapolis die III. Octobris Anno MCCCCLV. Rex Alfonsus.

1455.
okt. 3.

Illustrissimo Stephano Duci Boccine ac regni Boccine magno vaivode devoto nobis dilecto.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 2659. f. CLXVIII. v.

LI.

Castelnuovo (Nápoly), 1455. október 3.

Alfons, Aragon és Nápoly királya értesíti István bosnyák herceget, hogy követe, (Vuchotich Pribiszláv) udvarába érkezett.

Rex etc. Illustris dux devote noster dilecte. Accipimus litteras vestras per egregium camerarium

1455.
okt. 3.

vestrum comitem Presbilaum militem. Audivimusque ea omnia, que nobis vestra parte explicare voluit. Quibus visis auditis super omnibus ei respondimus quemadmodum ipse cum ad vos redierit, largius vobis referre poterit. Datum castello novo Neapolis die III. Oct. Anno Domini MCCCCLV. Rex Alfonsus.

Dirigitur prefato Duci Stephano.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda

Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon, R. 2659.
CLXVIII. v.

LII.

Castellunovo (Nápoly), 1455. október 10.

Alfons Aragon és Nápoly királyának V. Alfons Portugalia királya követéhez intézett írásbeli válasza, melyben neki a török ellen való föllépéséről és szándékairól ad felvilágosítást.

Memorial acomodado por el Serenisimo senyor Rey de Aragon e de las dos Sicilias etc. al magnifico mossen Barredo embaxador del Serenissimo Senyor Rey de Portugal etc. por respuesta a lo por el dicho embaxador explicado al dicho senyor Rey de Aragon por parte del dicho Señor Rey de Portugal.

Primeramente explicadas las saludes acostumbradas por parte del dicho senyor Rey de Aragon al dicho Serenissimo Señor Rey de Portugal le dirá como el dicho Señor Rey d'Aragon, oydo a el dicho embaxador en aquello que por parte del dicho Señor

Rey de Portugal le ha quesido explicar acerca de la voluntad quel dicho Rey de Portugal tiene de saber si el dicho Señor Rey de Aragon ha deliberado en persona suya ir *contra el turco* e de todas otras particularidades por el dicho embaxador explicadas ha respondido e declarado lo que acerca desto ha fecho e entiende a fazer con la voluntad e aiutorio de nuestro senyor Dios conviene a saber que considerado el dicho Senyor Rey de Aragon quanto tiempo es passado desde que la ciudad de Constantinoble fue tomada por el Turco fasta al presente e que por algunos principes e senyores cristianos no se fazia demonstracion con efecto de execucion a emprender por deffension de la Christiandad contra el dicho Turco con los cuales principes e senyores el dicho Senyor Rey de Aragon se podiesse entender porque en un tiempo mesmo por muchas partes el dicho Turco fuesse offendido. E hovida consideracion a tantas gracias que de nuestro Senyor Dios recebió e recibe cada dia por render su deudo a que tenido li es en este caso ha deliberado sin mas sperar con el mayor exercito maritimo que le sea posible ir en persona con aquellos sus vassallos e otras personas que con él ir querran en deffension de la Christiandat e offension del dicho Turco por quanto su poder bastara e ya ha ordenado por todos sus reynos e tierras fazer sus preparatorios para que lo mas presto que possible sea el dicho exercito sea a punto para assecutar la deliberacion del dicho Senyor Rey de Aragon en la qual hasta la present iornada alguna potencia

de Italia no ha participio alguno Bien cree el dicho Señor que cada uno dellos fara su deber. E principalmente el Sancto Padre el qual con gran voluntad en este negocio se demuestra e con grand solicitud fa entender en fazer e armar las mas galeras que puede. Avisando al dicho Senyor Rey de Portugal que si alguna de las otras potencias de Italia o otras deliberara con el dicho Senyor Rey d'Aragon concurrer en este fecho luego el dicho Senyor Rey de Portugal desto sera avisado e de las convenciones capitulos, pactos e otras particularidades porque de todo haya noticia.

E mas el dicho embaxador dira al dicho Rey de Portugal como el dicho Señor Rey de Aragon *tiene en Albania algunos castillos e tierras* e de alla con sus gentes defiende aquella provincia de la potencia del dicho Turco. Del qual sin dubda sino por la defension de la dita gente fora ya ocupada de la qual seguiria gran danyo a la Christiandad por la facilidad *quel dicho turco ocupada por el l'Albania haveria mayor de proseguir su mal proposito contra la Christiandad asi por la via de Hungria como por la via de Italia.* Rex Alfonsus. Expeditum in Castellonovo Neapolis die X octobris anno a nativitate domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto. Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

1455.
okt. 10.

Barcelona. Archivo de la Corona de Aragon. R. 2700 f. CIV—CIIv.

LIII.

Bobovac, 1457. julius 24.

István Tamás bosnyák király ajánlólevele a pápához, az aragon királyhoz, a velenczei dogehoz, a milánói és burgundi hercegekhez küldött követe Testa Miklós részére.

Nos Stephanus Thomas dei gratia rex Bosne etc. Universis et singulis presentes nostras litteras inspecturis notum facimus et manifestum, quomodo egregium ac strenuum militem *Nicolaum Jacobi Testa*, fidelem ac dilectum nostrum oratorem pro nostris certis factis et negotiis arduissimis ad sanctissimum in christo patrem et dominum *Calistum tertium* divina providentia sacrosancte ac universalis Romane ecclesie summum pontificem, dominum nostrum clementissimum, et ad serenissimum ac illustrissimum principem dominum *Alfonsium* dei gratia inclitum regem *Aragonum* etc., ac ad serenissimum et excellentissimum principem dominum *Franciscum Foscari*, eadem dei gratia ducem Venetiarum etc., necnon ad illustrissimum et excellentissimum principem dominum *Franciscum*, similiter dei gratia ducem *Mediolani* etc. atque ad illustrissimum et gloriosissimum principem dominum eadem dei gratia ducem *Borgondie* etc., fratres et amicos nostros honoratissimos, ad ceterosque nonnulla principes et communitates christi fideles mittimus. Quapropter vos omnes presentibus requirentes rogamus instantissime, quatenus tum intuitu eius summi dei, a quo

cuncta bona procedunt, cuius rem nunc acturi sumus, tum ob eam legem divinam, que proximos diligere iubet, eundem Nicolaum fidelem oratorem nostrum recommissum habentes, omnem sibi favorem possibilem, ubi, quum et quotiens opus fuerit, animo benigno efficere velitis, nec aliquem ex vestris subiectis ei aliquam molestiam inferre promittatis. Offerentes nos ad paria et hiis maiora vestra beneplacita. Datum sub castro nostro regali Bobovacz in oppido Sutischa, die XXIII. Julii, anno domini MCCCCLVII°.

1457.
jul. 24.

Kiadva: Lucius, Memorie istoriche di Tragurio. 451. lap.

LIV.

Castelnuovo (Nápoly), 1457. augusztus 3.

Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy követei, Dabussics Herbelan és Grupkovics Radics, udvarába érkeztek és a tőlük közölt ügyeket, főként a segélyküldést illetőleg, részletesen megbeszéli.

Rex Aragonum utriusque Sicilie etc. Illustrissime dux amice noster carissime. In quisti proxime passati di venero ad nuy de parte vestra li Magnifici misser *Herbelano Dabusich* caualliere et *Radiczó Grupconich* vestri oratori et fidelissimi li quali in virtute de vna vestra litera de credencza ad nuy per ipsi presentata ne exposero loro ambaxiata essere principalmente per visitarene da vestra parte et farene noticia delle nouelle occorente in le parte et payse

vestro et circumvicini. Le quale particolarmente ne hanno narrato *Simone* remasi molto contenti et ve remgraciamo molto de la dicta vestra visitatione et de lo amore ne mostrate. Lo quale hauere in so caso loco et tempo bene a mente pregandone che acadendo la oportunita de ne advisare de occurentia alcuna in nostra singulare complacentia vogliate advisarene che molto ne sera caro. Ceterum ne domandaro de parte vestra alcuni fanti che ue mandassemo in subventione vestra ad le spese nostre ad che li hauimo risposto nuy al presente non potere farelo per le grande spese ne convene fare in la armata maritima che tenemo contra lo Duchia de Genova et cosi non ne potemo subvenire de la galea ne hanno domandata per vestra parte per che nuy quante galee potemo hauere armamo et si de presente ne tenessemo in quesse parte per questa nostra cessita le fariamo venire per mandarele a lo capitaneo nostro. Quanto ad lo facto che ne hanno exposto vogliamo mandare de lo sale nostro ad Terranova nuy prestamente intendemo deliberare sopra daczio et facta la deliberatione quella ue notificaremo. De lo facto de le franzoso nuy ad pregherie soe ue scripsimo pregandoue in fauore suo non percizio fo nostra intentione in questo facesseuo altro che lo deuere et che ad vuy venga bene. Ad quello ve he stato reportato et presentato de nostra parte alcune cose portasseuo sopra la vostra persona ve rispondemo che per nuy may ne e stato mandato cosa alcuna per portare sopra de vuy et cui per nostra

parte ue ha tale cosa exposita et data ha usato de fictione et non de uerita et cosi per la presente ue lo declaramo et notificamo tucte queste cose hauemo dicto ali dicti vestri oratori per li quali amplamente ve serranno referute. Datum in Castellonovo civitatis nostre Neapolis die tertio mensis Augusti quinta indictione anno a nativitate domini Millesimo CCCCLVII^o Rex Alfonsus.

1457.
aug. 3.

Illmo Stephano Duci Boccine etc.

Magno vaivode amico nostro carissimo.

Dominus Rex mandavit mihi Arnaldo Fonolleda.

Barcelona Archivo de la Corona de Aragon, R. 266 s. f. CLXIa v.

LV.

Jajeza, — május 31.

Durazzói Barbuci Miklós domonkosrendű szerzetes levele János cardinalishoz, a németországi pápai követhez, melyben a Magyarországon való útutazás alkalmával és Boszniában szerzett hírekről, a törökök pusztításairól, s a velenczeiek, a pápa és németek hadi-készületeiről értesíti.

Reverendissime in Christo pater et domine domine mi prestantissime post humilem recommendationem. Die XXVII. madii aplicavi apud regem Bosgne cui omnia que mihi dominatio vestra commisit explicavi, respondit, quod ipse vult facere illud, quod sanctissimus dominus noster precipiet et vestra reverendissima paternitas, tamen vult habere aliquod adiutorium, quia solus non valet pugnare cum Turcis

máj. 27.

ob causam istorum manicheorum, quia isti magis vellent Turchos quam Christianos et quasi maior pars regni est, ipsorum videlicet plures sunt manichei ac de causa non est ausus cum ipsis pugnare cum Turcis sine adiutorio Christianorum. De Turcho dixit, quod habet exploratores suos ibi et quam cito venient notificabit vestre reverendissime paternitati. Ego autem existens in Ungaria per viam in quadam villa que vocatur *Osiech*, ibi comes Johannes ostendit mihi unam literam domini despot, qui scribebat sue dominationi, aut vadant in adiutorium illorum castrorum videlicet *Belgrad* et *Spendero* aut ipse vult aufugere nec vult solus expectare iram istius diaboli *Machomet*. Preterea me existente via in quadam villa que vocatur *Sebci* dixerunt mihi duo vasalli Turchorum, quod ipsi intellexerant a Turcis *Hessen beg*, quod Turcus hiis diebus expoliaverat totam terram despoti et homines utriusque sexus asportavit Constantinopolim et quod intendit immediate venire contra ista castra cum valido exercitu. Hic ad regem Bosgne venerunt duo fratres ordinis nostri de Sibenicho et dixerunt, quod Veneti preparant maximam classem contra Turchum. Etiam hic sunt oratores Ragusien-sium, qui mihi dixerunt, quod maximus concursus est de Italicis euntos (!) contra Turchum, etiam unus Bosgnensis, qui pridie venit de Roma dicit miranda, qualiter Rome maximus exercitus vadit contra Constantinopolim et dominus cardinalis patriarcha vadit personaliter capitaneus generalis; dicitur etiam, quod in partibus Alemannie fuerunt hiis diebus preteri-

máj. 31.

tis interfecti duo milia Turci ab uno domino, qui vocatur Arauit; usque huc non audiui aliud. Cras recedam deo duce. Vere reverendissime domine dominus rex a more regum predecessorum fecit mihi bonam societatem, deus retribuat sibi; Alia pronunc non occurrunt, me semper dominationi vestre recommitto. Die ultima madii, ex Jaice apud curiam regis Bosgne.

Vestre reverendissime paternitatis servus frater Nicholaus Barbuci de Durachio ordinis predicatorum indignus vestre dominationis capellanus.

A tergo: Reverendissimo in Christo patri et domino domino Joanni tituli s. Angeli divina miseratione diacono cardinali dignissimo necnon legato de a latere domini nostri pape per totam Alamaniam detur.

Eredeti, papiron rányomott, töredezett pecsét nyomaival. Capestranoi levéltár. (Másol. Pettkó Béla szivességéből).

I.VI.

1460. november 24.

Nikolsburgi Liechtenstein György leánya Borbála Schwarzenaui Streun Henrikkel való házassága alkalmával lemond összes alyai és anyai örökségi igényeiről.

Ich Barbara weylend hern Jörgens von Liechtenstain von Nicolspurg seligen Tochter Und des Edeln herrn, hern Hainreichs Strewn von Swarzenaw eliche

hausfrau. Vergich für mich vnd all mein erben, vnd tun kund offennlich mit dem brief, allen den er furkumbt, Daz ich willigklich vnd vnbetwungenlich mit willen vnd gunst des egenanten meins gemahel vnd ander meiner frewnt Rat, mich verczigen hab, vnd verzeihen Ich vnd mein erben vns auch in krafft desbriefs, gegen den Edeln herrn, hern Hannsan hern Hainreichen hern Kristoffen vnd hern Jörgen meinen lieben brüdern von Liechtenstain, von Nicolspurg vnd allen Irn erben das Sün sind alhuerr das von Sünnen zu Sünen geraihen mag, alles meins Erbtails vnd guts Väterlichs vnd Mutterlichs darzu alles Erbgut vnd varundhab die Sy yecz haben, künfftigklich gewynnen vnd hinder In lassen wo oder wie daz alles genant oder wo daz gelegen ist nichtz ausgenommen sunder alles Innbeslossen daz mit Recht an mich geerben oder geuallen mocht, daz ich noch all mein erben noch yemand von vnsern wegen darumb kainen Zuspruch vordrung noch Recht nicht mer haben gewynnen sullen noch wellen, vmb vil noch vmb wenig in kainerley weis vngeuërlich. Geschëch aber da got vor sey daz die vorgenanten mein lieb brüder, mit dem Tod abgingen, vnd nicht leiberben daz Sün wërñ hinder In liessen, oder ob sew leiberben hinder In liessen daz Sun wërñ, vnd daz die an Sün auch abgingen vnd stürben, Also daz des namens von Liechtenstain von Nicolspurg alhuerr daz von Sün zu Sünen geraichen mag, mëndlichs geslëchts, nicht mer enwërñ, vnd zu töchtern këme Was Sy dann vnuer-

kümert hinder In lassent, des verzeihen wir vns, Ich, noch mein erben nicht. Vnd süllen dann ich, vnd mein erben, alles daz erben vnd Recht haben, als ander Erbtöchter, nach dem lanndsrechtñ zu Österreich vnd Mërhern. Mit Vrkund des briefs versigelt mit meinem aigen anhangunden Insigl, vnd mit meins vorgeschriben gemëhels hern Hainreichen Strewn mit willen vnd gñnst die verzeichnüss geschehen ist, anhangundem Insigl, Darczu hab ich mit vleiss gepeten. Die Edeln herrñ mein lieb frewnt hern Ruedigern von Starhemberg, herrn Jörgen von Potendorff Öbristen Schenkchen in Österreich, vnd hern Veyten von Eberstorff Erbkamrer in Österreich, daz Sew der sach geczewgen sein mit Irn anhangunden Insigeln, denselben dreyn vnd Irn erben an schaden. Geben nach Kristi gepurd Virczehenhundert vnd darnach in dem Sechczigisten Jahre an Montag vor sand Kathrein tag der heyligen Junkfrawn.

1460.
nov. 24.

Öt darab, hártiaszalagról függő, jó karban levő pecséttel, melyek körirata:

1. Barbara Streinin.
2. Hainrich Strewnj.
3. Ruedger von Starchemweg.
4. Jorg von Potndorf.
5. Veit von Eberstorff.

Eredeti, hártján, a Liechtenstein-család bécsi levéltárában.

LVII.

Jajcza, 1463. deczember 6.

1. Mátyás király István szt.-szúvai herczeg fiát László vajdát és fiát Balsát, a török elleni hadjáratban szerzett érdemeikért az ország rendei sorába fogadja, birtokaiban megerősíti s a Ráma völgyét (Uskoplýét, Prozort, Hlevnót, illetőleg Lívnot) neki adományozza.

Mathias Dei gratia Rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. ad perpetuam rei memoriam. Solet regie Maiestatis immensa liberalitas in cunctos subditos suos, sue munificentie dona, generali quadam liberalitate diffundere, illosque, ut regiam decet Majestatem non solum dignis pro meritis honoribus decorare, sed et eorum merita plerumque generosissima retributione prevenire, ut tanto eos reddat ad devota fidei et fidelitatis obsequia paratiores, quanto se illi uberioribus gratiarum donis agnoverint esse preventos; tamen ut equo recti iudicii libramine cuncta moderans dignis digna premia rependat, illos altioribus solita est Maiestas regia extollere titulis dignitatum et uberioribus prosequi favoribus gratiarum, quos digniores agnoscit et ingentior recommendat excellentia meritorum. Hinc est, quod cum in nostre mentis cogitatione pensamus revolvimusque grata fidelium obsequiorum merita et sinceram devotionem fidelis nostri sincere dilecti, spectabilis et magnifici Ladislai vajvode filii fidelis nostri illustris Stephani ducis Sancti Sabe, quibus ipse sincero cum affectu

1462.
nyara.

jugiter insudans, seipsum nobis gratum reddidit et acceptum, dignum arbitramur, ut in ipsius honoris excellentiam nostre Maiestatis dexteram gratiose porrigamus, sibi que digna pro suis meritis premia respondemus. Nam ut de ceteris fidei et fidelitatis obsequiis per ipsum Ladislaum wajwodam nobis et sacre corone regni nostri constanter exhibitis et impensis ad presens taceamus, cum in estate proxime preterita Turcorum Imperator nostre christiane religionis immanissimus hostis, cum maxima paganorum multitudine hoc regnum nostrum Bozne hostiliter invadens, interfecto condam fidei nostro illustri Stephano rege, regnum ipsius predictum et incolas ejus in miserabilem redegisset servitutem, ipse Ladislaus vajvoda personis ac rebus et bonis suis et suorum fortune casibus submissis se ipsum patenter et manifeste ipsi imperatori Turcorum hostem pro viribus constituit ac contra illius potentiam pugnans et si plurimam suorum hominum stragem et dampna non modica suscepit, ab illius tamen potestate castra quedam et terrarum dominia excipiens; tandem non parcens laboribus et expensis, penes nostram maiestatem, cum pro recuperatione dicti regni nostri Bozne exercituaremus, properavit cum gentibus suis et tam consilio, quam facto egit omnia, ea que fidelem decuit servitorem, promisitque ab inceptis fidei et fidelitatis obsequiis atque ab obedientia et reverentia Maiestatis nostre et sacrosancte corone regni nostri Hungarie nullo unquam tempore vita sibi comite discedere, sed in omnem eventum constanter

perseverare, promisit etiam, quod castrum *Buxovecz* simul cum *Nerehva* cum suis veris et antiquis metis ac villis, possessionibus et universis suis pertinentiis ad manus nostras regias vel hominum nostrorum, quos ad id deputaverimus, dabit et assignabit, quod que dum et quando nos in hoc regnum nostrum Bozne personaliter cum exercitu venerimus, vel aliquem ex baronibus nostris capitaneum miserimus, extunc etiam ipse Ladislaus Vajvoda ad bellum penes nostram Maiestatem aut predictum baronem capitaneum exigente necessitate cum gentibus suis personaliter veniet et fideliter exercituabit. Si vero nos ad dictum regnum Bozne exercitum nostrum sub conductu alicujus capitanei, qui non esset baro, miserimus, extunc etiam ipse Ladislaus vajvoda exercitum suum mittere debebit. Cum autem ad alias partes exercituare statuerimus, extunc idem Ladislaus vajvoda contra quosunque nostros et regni nostri emulos more aliorum baronum exercituare et constanter adherere ac adesse et juvare promisit, dempto duntaxat illustri ducali dominio Venetorum, cui se ipsum fœdere societatis salva nostre Maiestatis obedientia ligatum dicit ac castra, castella, civitates, oppida et dominia, que possidet, et in futurum possidebit, nunquam ab obedientia nostra et sacre corone nostre alienare promisit et sponndit. Nos igitur, qui cunctorum fidelium nostrorum actus et merita discernimus, omniumque constanter credimus adimpleri, intuitu premissorum volentes eundem Ladislaum vajvodam et comitem

Balsam filium suum plena omnimoda in nostris obsequiis securitate et libertate instar aliorum baronum regni nostri Hungarie gaudere et perfrui, eisdem ac homines et nobiles eorum presentibus in perpetuum valituris literis nostris patentibus affidamus, assecuramus et certificamus, ipsisque plenam securitatem in eo damus et concedimus, ut ipse Ladislaus vajvoda et comes Balsa filius ejus semper et omni tempore cum exercitu et sine exercitu quocunque in loco sive in regno Hungarie sive in regno Bozne vel in alio quovis loco et regione habeant securam et liberam potestatem veniendi ad curiam nostram regiam et ad nos ac prelatos, barones et aule nostre milites ibique standi, morandi et recedendi ad domum suam pro libitu suo absque impedimento et molestia aut alio gravamine tam nostri, quam baronum, militum et alterius cujuscunque conditionis subditorum vel servitorum nostrorum sine ullo dampno aut detrimento, tam personarum quam bonorum ipsorum vel que apud ipsos essent et quapropter nullius seu nullorum susurationem, inimicitiam aut accusationem quovis modo factam, debeamus nos manum nostram imponere supra prefatum Ladislaum Vajvodam vel comitem Balsam filium ejus aut supra homines vel bona aliqua eorum nisi justitia mediante secundum morem et consuetudinem ac jura aliorum baronum regni nostri Hungarie, suscipientes de gratia speciali eundem Ladislaum Vajvodam et comitem Balsam filium ejus suosque heredes et posteritates universos in omnibus castris, castellis, civitatibus,

oppidis, comitatibus, villis, possessionibus, proventibus, utilitatibus, redditibus, juribus legitimis, quibuscunque et quocunque nominis vocabulo vocitatis, quas hucusque rite habuerunt et tenuerunt, conservari volentes, ipsos in eisdem de plenitudine regie potestatis in perpetuum confirmamus universas literas et quelibet literalia instrumenta eisdem justitia suffragantes, roborantes et perinde ratificantes, ac si coram nobis specietenus producta et presentibus literis nostris de verbo ad verbum inserta essent et inscripta. Preterea castra *Vezela Straza* et castrum — in comitatu de *Usthopye* et cum toto *Usthopye* castrum *Prozor* in *Rama* et cum tota *Rama* ac *Illevanczky* cum *Hleva*, cum omnibus et singulis castellis, oppidis, villis, proventibus et utilitatibus ac cum veris et antiquis metis et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fœnetis, fœnilibus, sylvis, rubetis, nemoribus, alpibus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis aquarumque decursibus, molendinis, molendinorumque locis et generaliter quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum de manibus Turcorum nuper per prefatum Ladislaum Vajvodam recuperatarum integritatibus, quos olim reges Bozne capere et habere consueverunt, quovis nominis vocabulo vocitatis et ad prefata castra ac comitatum juridice pertinentibus, nove nostre donationis titulo memorato Ladislao et filio ejus comiti Balsa ipsorumque heredibus et posteritatibus dedimus, donavimus et con-

cessimus, imo damus donamus et concedimus, ita, quod hec omnia et singula prenotata scilicet castra, comitatus, villas et alia premissa eo jure et modo habeant et possideant, quo olim reges Bozne possidere consueverunt, harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum quo ut rex Hungarie utimur appensum est, vigore et testimonio literarum mediantem. Quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate.

1463.
decz. 6.

Datum in civitate nostra Jajcza in festo Beati Nicolai Episcopi et Confessoris in Anno Domini Millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio.

Eredeti hártya. Budapest, m. kir. orsz. ltár. — Katona XIV. 657. a pécsi püspöki könyvtárból töredékesen. — Egyet. ktár.: Pray kézír. XIV. 26. Kaprinay IV. 217. l. — László vajda embere Vlatković János humi vajda «vayvoda Humzki» 1466. aug. 14.; (Szombathelyi kápt. lt. C. cs. 14. sz.). L. LXIII. sz. — 1471. okt. 4. Lászlót felmenti a báni joghatóság alól (Cod. patr. III. 425. l.); L. LXVII. sz. — 1476. aug. 17. megerősíti Brezovicza kiváltságait. (Szombathely 12. cs. 6. sz. V. ö. Századok 1870. évf. 630. l.). L. LXXI. sz. — 1481. jan. 18. adományba kapja Kemleket és Marótot Valkó-megyében. (Biszági ltár. 14. cs. 10. sz.) L. LXXII. sz.

LVIII.

Zvornik alatti táborban, 1464. október 28.

Mátyás király Monyorókeréki Elderbach Berthold főlovászmesternek és Verőczemegye főispánjának, a törökök elleni küzdelemben Zvornik vára ostrománál szerzett érdemeiért a körmendi és egyéb vasvármegyei birtokok utáni kamara hasznát adományozza.

Commissio propria domini regis.

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmatie Croatie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod licet nos, prout regale exigit officium, cunctorum fidelium nostrorum meritis, retributionibus condignis respondere soliti simus, meritorum tamen qualitate pensata, illos uberius regiis favoribus et munificentis prosequimur, qui altioribus obsequiis premia excellentiora meruerint. Consideratis itaque fidelitatibus et fidelibus servitiis fidelis nostri magnifici Pertoldi *Elderboh de Monyarokerek* magistri agazonum nostrorum et comitis comitatus de Vereucze, nobis et sacre corone dicti regni nostri, in nonnullis arduis rebus et negociis nostris ac eiusdem regni nostri et in hoc presenti exercitu nostro contra Turcos instaurato, ac in obsidione huius castri nostri Zwoynik apud manus ipsorum Turcorum pronunc habiti, cum notabili copia gentium suarum unacum maiestate nostra personaliter perdurando, ac pro honore nostro et recuperatione eiusdem castri nostri contra Turcos ipsos fortiter decertando exhibuit et in dies exhibere

intendit, universos proventus lucri camere regie, qui de oppido *Kermend* appellato in comitatu Castriferrei habito, necnon de possessionibus fidelium nostrorum magnifici Emerici bani, ac egregiorum Pauli, Stephani et Oswaldi de *Hedervara*, *Streen*, *Sombathfalwa*, *Salmon*, *Zenthkuth*, *Lak*, *Bykevs*, et *Chokan*, item *Zenthmyhal* et *Rednek*, Ladislai et Michaelis de *Hozyuthoth* ac filiorum condam Emerici de *Zombor*, preterea *Medwes* magnifici Nicolai *Pethey* de *Gerse* ac egregii Iohannis similiter *Pethey* de eadem et nobilis domine relicte condam Blasii *Zeles* et Benedicti filii Nicolai de *Nadalya* omnino similiter in dicto comitatu Castriferrei habitis, ac medio populorum in eisdem oppido, possessionibus pro tempore commorantium fisco regio singulis annis provenire deberent, eidem Pertoldo Elderboh in perpetuum duximus dandum et deputandum, immo damus et deputamus presentium per vigorem. Quocirca vobis prefato Emerico bano et aliis supradictis firmiter precipimus, quatenus a modo deinceps futuris temporibus universis, dictos proventus lucri camere regie de prefatis possessionibus, necnon medio dictorum populorum vestrorum in eisdem pro tempore commorantium, eidem Pertoldo aut hominibus per eum ad id deputandis et nemini alteri, singulis annis futuris temporibus universis, integre persolvi debeatis. Vobis etiam universis dicatoribus et exactoribus huiusmodi proventuum in dicto comitatu nunc constitutis et in futurum constituendis, presentium notitiam habituris similiter

mandamus, ut de dictis proventibus, ex prefatis opido et possessionibus provenire debentibus, aut exactione eorundem nullo tempore vos intrromittere audeatis, sed eosdem prefato Pertoldo vel hominibus per eum ad id deputandis plene et pacifice exigere facere et exigere permittere teneamini, secus non facturi, presentes quoque, quibus secretum sigillum nostrum est appensum, semper post earum lecturam reddatis presentanti. Datum in descensu nostro exercituali, sub dicto castro nostro Zwoynyk, die dominico proximo ante festum beati Emerici ducis, anno domini MCCCCLXIV, regni nostri anno VII. coronationis vero I.

1464.
okt. 28.

Eredeti, hártján, sárga-ibolyaszínű selyemfonálról függő pecséttel. Orsz. ltár. D. O. 16074.

LIX.

A Száva réve melléki királyi táborban, 1465. november 2.

Mátyás király nyílt levele, a melyben meghatalmazza Rozgonyi János kir. tárnokmestert és zagorjai János gróf, szlavóniai és horvátországi főkapitányt, hogy Horváth János klísszai várnagygyal tárgyalhassanak.

Commissio propria domini regis.

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Significamus tenore presentium, quibus expedit universis, quod nos de fide et fidelitate fidelium nostrorum magnificorum Johannis de Rozgon

tavernicorum nostrorum magistri et alterius Johannis comitis Zagorie ac regnorum nostrorum Sclavonie et Croatie predictorum capitanei generalis ad plenum confisi eisdem plenum mandatum et omnimodam facultatem dedimus et concessimus, damusque et concedimus per presentes cum egregio Johanne Horvath castellano castri Clyjz nomine nostro conveniendi ac in rebus, in quibus a nobis informationem habent, tractandi, disponendi et concludendi atque omnia et singula alia faciendi que nos ipsi faceremus, si huiusmodi tractatibus interessemus, etiam si talia forent, que mandatum exigenter magis speciale, promittentes omnia ea, que iidem Johannes de Rozgon et alter Johannes comes cum prefato Johanne Horvath castellano in premissis rebus fecerint, disposuerint et concluderint, rata et grata habere ac firme observare et facere observari, harum litterarum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum in castris exercitus nostri in vado Zawi, sabbato proximo post festum omnium sanctorum, anno domini MCCCCLXV. regni nostri anno VIII. coronationis vero II.

1465.
nov. 2.

Eredetiye papiron, előlapjára nyomott piros pecsét töredékével. Orsz. Levéltár D. O. 18138. sz.

LX.

**A Száva réve melléki királyi táborban,
1465. november 2.**

Mátyás király meghagyja Hlewna vármegyének, hogy a védelmükre küldött Rozgonyi Jánosnak és János zagorjai grófnak, valamint Frangepán István dalmát és horvát bánnak mindenben engedelmeskedjenek és parancsukra fejenként hadba álljanak.

Commissio propria domini regis.

Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatiae etc. Fidelibus nostris universis et singulis nobilibus et alterius cuiusvis status possessionatis hominibus comitatus de Hlewna salutem et gratiam. Pro defensione et utilitate illarum partium deputavimus illuc cum gentibus nostris magnificos Johannem de Rozgon magistrum tavernicorum nostrorum et alterum Johannem comitem Zagorie et regnorum Sclavonie et Croatiae predictorum capitaneum generalem. Mandamus ergo vobis et cuilibet vestrum firmiter, quatenus statim dum per prefatos Johannem de Rozgon et alterum Johannem comitem Zagorie cum presentibus requisiti fueritis, simulcum equitibus et peditibus vestris more exercituantium per singula capita insurgere et illuc, quo iidem nomine nostro iusserint proficisci, atque ea omnia facere debeatis, que vobis facienda duxerint, alioquin eisdem Johanni de Rozgon et alteri Johanni comitum necnon spectabili et magnifico Stephano de Franganibus Segne, Wegle et Modrusse comiti et bano

1465.
nov. 2.

regnum Dalmatie et Croatie predictorum commisi-
mus et eis plenam facultatem dedimus, ut vos et
quemlibet vestrum ad id per omnia gravamina vestra
et remedia opportuna compellant et astringant. Se-
cus ergo facere non ausuri presentibus perlectis ex-
hibenti restitutis. Datum in descensu nostro exer-
citali in vado Zawi, sabbato proximo post festum
omnium sanctorum, anno domini MCCCCLXV. regni
nostri anno VIII., coronationis vero II.

Eredetije papiron, előlapjára nyomott piros pecsét töredéké-
vel. Orsz. Levéltár D. O. 16275. sz.

LXI.

Szávamellék, Brod 1465. november 2.

*Mátyás király Ragusai Sándor, telkii apátnak Dél-
hercegovinában magyar jogon tizenkét falut ado-
mányoz.*

Матнаш, мноґстю боґнѡмѣ краљь Ѣгарскѣ,
далматинскѣ и хрѡацкѣ и к томѣ, дамо на
знаніе свѣмѣ и свакоѣмѣ, коѣмѣ се подѡба, по
шѡмѣ писѣмѣ нашеѣмѣ ѡтворенѡмѣ, како мнѣ
процннѣюћѣ и на памѣть преносѣћѣ правѣ вѣр-
ноствѣ и мноґе вѣрне слѣґже вѣрноґа нашеґа по-
чтованоґа и редовноґа Фратѣ Александра дѣерок-
чаннна, ѡпатіе ѡдѣ Тѣлѣн владаѡца, кон мнѣ
послѣґжн скѣтон корѣнн реченоґа краљевства на-
шеґа Ѣгарскоґа и нашон вѣсоти Ѣ мнѣста и вѣр-
мена разанка, гдѣ се је (прѣґгадало), даровасѣмо

Magyar fordítása :

Mi Mátyás, isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia és Horvátország stb. királya, adjuk tudtára ezen nyílt levelünkkel mindeneknek és mindenkinek, akiket illet, hogy, mi fontolóra vévén, a mi hű és tiszteletre méltó hívünk, Ragusai Sándor telkii apát igazi hűségét és számos, szent koronánk és nevezett magyar királyságunk iránt különböző helyeken és különböző időkben tanusított hű szolgálatait, adományozzuk és adjuk visszavonhatatlanul és ellenmondás nélkül a következőket: a *humi* tartományban : *Luka* megyében három falut: *Nerisi*-t, *Gavilista*-t, *Losica*-t valóságos határaikkal s környékökkel; a *trebinjei* zsupában három falut: *Cesvinica*-t, *Necijcé*-t, *Goricát* határaikkal s környékökkel; a *dračevicai* zsupában három falut: *Szv. Stipan*-t, *Kuti*-t, *Mokrine*-t határaikkal s környékökkel; *Popovo*-ban három falut: *Dubljané*-t, *Grmljané*-t és *Galčic*-et határaikkal és környékökkel — (megannyit) összes jövedelmeikkel és haszonvételeikkel, szántó és ugar földeikkel, berkeikkel, erdőikkel, vizeikkel, patakaikkal, halas tavaikkal, malmaikkal és azon helyekkel, a hol ezek állottak, szölleikkel, réteikkel, legelőikkel és egyéb haszonvételeikkel, a fentnevezett Sándor apátnak, a kinek ezen oklevelünk rendjében joga van mindezeket sajátjaként birni, élvezni és elidegeníteni, elajándékozni, átörökitni, akinek tetszik. Adatott a Száva melléki Bródban, Gradistyeben, 1465-ben, Mindszentek után való első napon, uralkodásunk 8-ik, koronázásunk első (így) évében.

1465.
nov. 2.

LXII.

**A Gradistye-i (Gradiška) átkelőnél levő királyi
táborból, 1465. november 3.**

*Mátyás király nyílt levele, a melyben felhatalmazást
ad Rozgonyi Jánosnak és János zagorjai grófnak,
hogy István sz.-szávi herczeggel tárgyalhassanak.*

Commissio propria domini regis.

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Significamus tenore presentium quibus expedit universis, quod nos de fide et fidelitate fidelium nostrorum magnificorum Johannis de Rozgon tavernicorum nostrorum magistri et alterius Johannis comitis Zagorie ac regnorum Sclavonie et Croatie capitanei generalis ad plenum confisi eisdem plenum mandatum nostrum et omnimodam facultatem dedimus et concessimus, damusque et concedimus per presentes cum illustri Stephano duce s. Sabe nomine nostro conveniendi ac in rebus, in quibus a nobis informationem habent tractandi, disponendi et concludendi, necnon omnia et singula ea faciendi, que nos ipsi faceremus, si huiusmodi rebus et tractatibus interessemus, etiam si talia forent, que mandatum exigent magis speciale. Promittentes ea omnia, que dicti Johannes de Rozgon et alter Johannes comes cum prefato Stephano duce in rebus premissis fecerint, disposuerint et concluderint, rata et grata habere ac firme observare et facere observari harum literarum nostrarum vigore et testimonio mediante. Datum in castris exercitus nostri prope

1465.
nov. 3.

vadam Gradisthye, die dominico proximo post festum omnium sanctorum, anno domini MCCCCLXV regni nostri anno VIII., coronationis vero II.

Eredetije papiron, előlapra nyomott piros pecséttel. Orsz. Levéltár D. O. 16276. sz.

LXIII.

Pridezlaus, (?) 1466. augusztus 14.

János humi vajda Albert veszprémi püspök csekeli jobbágyságit a vránai perjelséghez tartozó somogymegyeri Mike község prédálásaért való megtorlástól felmenti.

Nos Johannes vayvoda Humzki etc. memorie commendamus per presentes, quod nos tum reverendum in Christo patrem dominum Albertum Episcopum ecclesie Vesprimiensis, tum etiam universos populos et iobagiones suos in possessione eiusdem *Chekel* vocata in comitatu Simigiensi habita commorantes ac quemlibet eorum insolidum super invasione cuiusdam possessionis *Mike* vocate similiter in eodem comitatu Simigiensi existentis ad prioratum Auranie pertinentis nunquam prefatum dominum Albertum episcopum ecclesie Vesprimiensis necnon universos populos et iobagiones suos in prefata possessione *Chekel* vocata commorantes nobis per regiam serenitatem pro loco nostri descensus deputata ab depredatione et desolatione eiusdem, necnon aliis quibuslibet dampnis iniuriis et prejudiciorum generibus per prefatos populos et iobagiones dicti domini Alberti episcopi in iamfata possessione sua *Chekel*

residentes his preteritis temporibus videlicet circa festum beatorum Viti et Modesti martirum factis et jun. 15.
 commissis pure et simpliciter quitos et expeditos et nunquam in causam seu litem provocando immo committimus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Pridezlaus, feria quinta in vigilia assumptionis virginis Marie anno domini MCCCCLXVI. 1466.
aug. 14.

Eredeti, papiron, pecséttel, a vassvárszombathelyi káptalan orsz. ltárában fasc. C. Nro 14.

LXIV.

Klissza, 1466. október 2.

Rozgonyi János kir. tárnokmester és Laki Thuz János bán elismervénye, hogy az István sz.-szávai herczeg fiától, Vlatkótól Ragusa városánál letett 9000 forintot, mint egy részét a 27000 forintnak, melylyel Vlatkó Mátyás királynak a tőle nyert védelemért tartozik, Ragusa tanácsa kezükbe szolgáltatta.

Nos Johannes de Rozgon magister thavarnicorum regie maiestatis ac Johannes Thwz de Lak regnorum Dalmatie, Croatie, Bosne et Sclavonie banus et capitaneus generalis etc. memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod quia nobiles et prudentes viri rector et consilium civitatis Ragusii in sortem et rationem illarum pecuniarum videlicet viginti septem milium florenorum auri quibus illustris *Vlathko* filius quondam Stephani ducis s. Sabe pro facienda solutione

gentibus per serenissimam regiam maiestatem pro defensione illarum partium missis et destinatis eidem regie maiestati tenetur et obligatur novem milia florenorum auri per ipsum Wlathkonem apud eos reposita nobis plenarie et cum effectu soluerunt; ideo nos prefatum rectorem et consilium dicte civitatis Ragusii de et super ipsis novem milibus florenorum auri per eos nobis modo premissis datis et assignatis in persona prefate regie maiestatis quitos reddidimus et commisimus expeditos immo reddimus et committimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum sub castro Klyz feria quinta proxima post festum b. Michaelis archangeli anno domini MCCCCLXVI.

1466.
okt. 2.

Eredeti papír, rányomott pecsétekkel, Bécs, cs. és kir. titk. ltár. Rag.

LXV.

Szinj várában, 1466. deczember 4.

Rozgonyi János kir. tárnokmester és Laki Thuz János bán levele Ragusa városához, melyben kéri, hogy István sz.-szávi herczeg hátrahagyott kincseihez, melyekhez István fia, László vajda is igényt tart, ne nyuljanak, míg hivatalos emberek nem küldetnek, addig is követük, Sándor telkii apát szavára hallgassanak.

Nobiles et prudentes viri amici nobis dilecti. Ut intimata nostra nuper amicitii vestris per nostros homines ac per modum oratorum vestrorum facta rursum repetamus inter ceteros, qui ad thesaurum quondam illustris *Stephani* ducis s. Sabe iura habere

pretendunt, etiam illustris *Wlaczus* waivoda filius eiusdem speciale jus atque hereditarium habere nobis multipliciter enodavit; ne itaque ipsius *Wladislai* waivode iura paterna et hereditaria in rebus premissis per vos ab eo sequestrentur et alienentur, requirimus amicitias vestras atque in persona serenissimi domini nostri regis gratiosissimi committimus, quatenus omnem thesaurum a prefato quondam *Stephano* duce devolutum in medio scilicet vestri repositum, interim donec maiestas certum hominem suum ad vos et in medium vestri deputabit et una nobiscum eundem thesaurum revideri iuraque ceterorum et . . . dicti *Vlaczi* waivode in . . . habita secundum iustitiam amministrari faciet, retinere atque de ipso thesauro nemini penitus quicquam dare aut dari facere velitis et debeatis. Pro quorum premissorum meliori declaratione misimus ad vos hunc venerabilem fratrem *Alexandrum abbatem de Thelky*, cui velitis fidem adhibere. Datum in castro *Zyn* in festo b. *Barbare* virginis anno domini *MCCCCLXVI*.

1466.
decz. 4.

Johannes de Rozgon magister thavarnicorum regalium et *Johannes Thuz de Lak banus* et capitaneus generalis regnorum *Dalmatie Croatia Bosne* et *Sclavonie*.

Presentes nos *Johannes de Rozgon* absente sigillo nostro isto sigillo anulari fecimus.

Kivül: Nobilibus et prudentibus viris rectori et consilio civitatis *Ragusii* amicis nobis dilectis.

Eredeti papír, rányomott pecsétekkel. Bécs. Cs. és kir. titkos ltár. Rag.

LXVI.

N.-Kemlek, 1470. május 30.

László sz.-szávai herczeg és Gradecz László fia Radács, egyezsége a krajcsevci birtokhoz tartozó vltás erdőrész felett.

Nos Ladislaus Dux sancti Sabé memorie commendamus per presentes quibus expedit universis, quod quia inter nos ab una, et egregium Radacs filium Ladislai de Gradecz et Crayachewcz partibus ab altera de et super facto cuiusdam particule silve ad possessionem Crayachewcs pretactam uti dicebatur spectantis et pertinere debentis quedam lis, et questionis materia verti dignoscebatur, que quidem particula silve penes silvas possessionis nostre Surenowcz vocate existeret et haberetur, tandem nos volentes de huiusmodi particule silve certitudinis veritatem magis experiri, ex veridica relatione nonnullorum proborum et nobilium virorum vicinorum et commetaneorum predictarum possessionum Surenowcz et Crayacsewcs vocatarum ad facies ipsius particule silve per nos missorum et destinatorum per eosdem nobis facta edocti sumus: quod prefata particula silve ad sepetatam possessionem Crayachewcs vocatam pertineret et pertinere dignosceretur. Ideo nos eundem in processu nostro nec per nos et nec per homines nostros molestare seu perturbare in pretacta particula silve modo aliquali volumus et nec permittemus, sed eundem Radacs in eadem particula silve predictae pacifice et

quiete uti commisimus et committimus. Harum nostrarum literarum vigore et testimonio presentium mediante, quas sigillo nostro quo utimur fecimus consignari. Datum in castro nostro Nagy-Kemlek V.-to ipso die festi beati Urbani pape et martyris, anno domini millesimo quadringentesimo septuagesimo.

1470.
máj. 30.

Ujabbkori másolat. Közös pénzügyi ltár. Kézirattár H. VIII. 549—50. ll.

LXVII.

Buda, 1471. október 4.

Mátyás király értesíti a nádort, országbírókat és bánokat és az ország más bíráit, hogy Kozacska László sz.-szávai herceget fölmentette bíráskodásuk alól, egyedül a királyi személynek hatósága alá rendelve őt.

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie Bohemie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos consideratis plurimorum obsequiorum gratuitis meritis fidelis nostri dilecti spectabilis et magnifici Wladislai ducis sancti Sabe, que idem nobis et sacre huius regni nostri corone cum summa fidelitate exhibuit, eidem hanc specialis nostre gratie prerogativam duximus faciendam, ut nullus omnino iudicum et iusticiariorum regni nostri preterquam sola nostra personali presentia regia eundem Wladislaum ducem in quibusvis causis demptis dumtaxat iniuriis et damnis quibuspiam presentium sub confidentia inferendis iudicare possit, imo facimus presentium per vi-

gorem, quocirca vobis fidelibus nostris magnificis palatino et iudici curie nostre vestrisque in iudicatu vicesgerenti, item banis vel vicebanis regni nostri Sclavonie, cunctis etiam aliis regni nostri iudicibus et iusticiariis presentibus et futuris presentes visuris harum serie firmiter precipiendo mandamus, quatenus a modo deinceps prefatum Wladislaum ducem in nullis causis, demptis solummodo premissis, iudicare vel vestro astare iudicatu compellere presummetis. Si qui enim quidquam actionis vel questionis contra eundem habuerit, vel habuerint, hi id coram dicta nostra personali presentia in curia nostra regia legitime prosequantur ex parte cuius omni contra eum conquerenti iudicium et iustitiam ministrabitur prout dictabit ordo juris, secus ergo non facturi, presentibus perfectis exhibenti restitutis. Datum Bude in festo beati Francisci confessoris, anno domini MCCCCLXXI, regni nostri anno XIV, coronationis vero VIII.

1471.
okt. 4.

Hazai okmánytár III. 425. l.

LXVIII.

Raguza, 1473. junius 14.

Raguza város szövetség- illetőleg menedéklevele néhai Koszacsza István herczeg családja és családjának egyenkint megnevezett tagjai részére.

Al nome del Padre, et del Figlo et del SS^{to} Amen. Noi Conte eletto et Testimoni, et tutta la comunità de Gentilhuomini della Città di Ra-

gusi à cad' uno à chi partiene et davanti à chi se portarà questa nostra patente sotto lo nostro bollo usato, et afidato femo à saver, che dà grande et buona volontà et molto graziossam^{te} havemo dato, et damo la nostra vera parola, et libertà al nostro cordial amico, et principal Gentilhomo de Ragusi al Glorioso Sr Ducca Stefano, et alla pia onoranda, et amicabile casa, alla gloriosa Madona Cicilia, et delo suo Magnitudine Figl^o al Sigr Conte Vlatico, et à Conte Steffans et alla Siora dela sua S^{ria} alla nobil madona Amalta, et dela sua onoranda Anunciata, à Gentilhuomini, a Zentildone o servid^{ri}, et servitrici, et dela sua Sig^{ria} à oro, à argento à d^{ti} à monete, à lavorieri de oro et de argento alle petre preciose, à perle, à vestimenti, à cavali, all'arme et à tutte l'altre cose piccole, et grande, la qual conlui, ò chi da lui, ò chi davanti da lui portase, ò ver fesse portare su la nostra Città di Ragusi et in la nostra Contà, et che sia libero de ogni tempo de venir andar con stantia stantier, ò star come li piacerà, ò dai pæsi dali suoi, ò ver de campagna, et per quanto tempo parerà alà sua Sig^{ria} venir, et tornar, et dello suo haver et dele cose sopra nominate; et per nominar oro argento ducti denari lavorieri d'oro et d'ariento perle preciose et per le vesimenti cavalli, et maserizia de casa quante volte piacerà ala sua S^{ria} fuor deve portar fuor, et portar per mare et per terra, ò ver tutto ò parte à la volontà de la sua S^{ria} quante volte li piacerà quello far, che la sua onorada amicitia non du-

bità, che noi ne per amicizia, ne per paura ne de S^{to} Padre Papa, ne deli Imperator de Roma, ne del Ungaro S^r Re d'Ungaria, ne del Imperator de Turchi, ne del Re de Bosna, ne d'altro S^r de terra ferma, ne de mar, ne d'alcun altro huomo, ne per alcun debito di questo mondo, ne piccolo ne grande a questo vesa scritta, et salvo condotto contrafaremo, nè à manco requiremo, salvo che sia ala sua honoranda amicizia tutto ala sua volontà come avemo detto, et scritto di sopra, et a tutto questo noi Conte eletto di Ragusi, Conte di Jachetta, de Movin, de Gondola con li zintiluomini de Ragusi per nome m. Mico, ò Magne Conte Ruppam de Bono, Conte Liozo Geceoh, Conte Onduisco Bobagliuch, Conte Frano Coich', Conte Borzio de Zuane Magno, Conte Pomian de Zuanne di Gondola, Conte Nicolo di Basli, Conte Pecco de Dacci, Conte Francesco de Bornesa et Conte Zuanne de Corviosia se avemo djuradi su le sante Dei evangelie de Dio, et su limensa Croce supra che lo Sr Ducca Stefano à cui attenda ala pia onoranda servitione et promesse, che questo nostro salvo condotto, et promesse al glorioso Sr C. Ducca Stefano mà in fin, che semo nui, et li nostri discendenti in la nostra città di Ragusi che a manco no gli requiremo ne alli suoi, che sono dico de lui, et per la fede di questo nostro havemo comandato bolar con la nostra bola suso.

Fatto in nostra Principal Palazzo dela Città di Ragusi amata da Dio nell' anni dela natività de G. C. MCCCCLXXIII; et di XIII del mese de Jugno.

Scrisse Marino Concebide Comand^{te} de nud lo conte, et zentiluomini de Ragusi Hierolimus Proculianus coauditor in cancellaria Pretoria in predictum exemplum alieno mani fideliter conscripsit et sussignavit.

Eredeti fogalmazat, papir. Sarajevoi múzeum.

LXIX.

Róma, 1475. február 21.

IV. Sixtus pápa levele Kőszacsá Vlatko sz.-szávi hercegnek, melyben értesíti követének, Tessa (Deša) Miklósnak és Radiczinnek, udvarába érkezéséről és hogy mindent megtesz az olasz fejedelmeknek a török ellen való egyesítésére.

Dilecte fili salutem etc. Dilectum filium Nicolaum Tessa et Radiczin oratores tuos optimum animum tuum ad fidem Catholicam precipuamque ad nos et sanctam apostolicam sedem devotionem commemorantes grato animo audivimus et vidimus, eisque nonnulla de nostra in te caritate paterna voluntateque optima respondimus, que ipsis referentibus poteris intelligere. Cura autem subsidium quod desideras, nos assidue operam damus, ut fœdus generale inter principes Italie sanciat, quo tibi et aliis in periculo constitutis auxilia possint subministrari et inimicus fidei reprimatur. Datum Rome die XXI Februarii anno MCCCCLXXV. anno IV.

1475.
febr. 21.

Mss. Egyetemi könyvtár. Kaprinai, IX. köt. r8. l.

LXX.

Velenceze, 1475. márczius 21.

Vuchotich Pribiszláv, István szent-szávai herczeg kamarásának végrendelete.

Notarius Pini Nicolo Notario al 178 II.

1475.
márcz. 21.

1475. die XXI. mensis Marty, Indictione VIII.

Jo Lanzilago dicto Pribislavo Vuchotich chavalier de Bosina san de la mente per la gratia de Messer domenedio, ma infermo del corpo voio che questo sia el mio ultimo testamento, revocando ogni altro che per avanti havesse facto.

In prima recommando l'anema mia a Messer domenedio et ala san madre verzene Maria ect.

Item lasso Doratia mia moier delecta sola commessaria, La qual voio che mandi al execution tuto quello che qui soto ordino consilio de Messer frate Jacomo Todesco Vardian de san Francesco de Padoa, e de Messer Martin da Nuovamonte nostro compare. I qual prego che debi conserar la dita e far tuto quello che sara utile de l'anima mea, et utile a mei fioli, et a honor de quella la dicta Doratia.

Item lasso al Altare de la Madonna che   in la Giexia de San Zorzi de Padoa, el qual e apruono (vicino) la mia sepultura Ducati Cento d'oro dei qual debi esser Comprado olivello o possession per dota de quello Altar. E questa elemosina habi un sacerdote el qual debi celebrar su quello Altare ogni Domenega, et ogni venere et tute le feste per l'anima mia.

Item lasso al dicto Altar un paramento fornado de seda, et uno calexe d'arzento, et un messal et uno altariol portabile davuolio.

Item voio chel sia mandado a Sancto Sepulchro un per anima mia, el qual habi per elemosina quello che piaxera alla mia dona et ali da sopraditi cavalieri.

Item chel sia mandado a Roma un per anima mia secondo la discretion disopra dicti, et chel sacerdote che andara sia obligado a dir messa ogni di a le station de quaresema.

Item el sia mandado un a San Iacomo per anima mia secondo la discretion di sopradicti.

Item in Bosina non e usanza de tuor dota da donne, ma le se tuole es per amor et per bontade et per honor de parentadj, queste io dico perche da la mia donna Doratia non havi cosa alguna in dota, ma io la tolsi per so bontade et per esser de bon parentade. Ala qual io lasso tute le soe veste, le qual se sano esser soe. E tute le soe centure de sovra inarzentade. E tuti soi anelj doro: quatro diamanti, e tre rubinj. Item lasso una insegna che ha el Dragon Arma de Re d'Ungaria ala dite: Item lasso la divisa che me dono Re Alfonso doro con cinque perle, E do diamanti e tre rubinj. Item lasso ala dita una arma che pende avantj, la Colaina che me dono re Cipro con una perla. E con certe piere le qual cose voio che per amor la tegna a pruono desi, et che se arecorda delanima mia perche sempre me e sta fato honor et reposso.

Item lasso ala dita Derotia mia moier uno livello el qual io comprai da Madonna Catarina Buzacharini per mille ducati libero e francho, el qual io ilasso per amor li porto, al qual niun ni fio ni fratello li possi contradir ne dar impazo. Le qual cose sopradite le qual io i lasso volio che in tuta la legalda. Et ala morte volio la le possi ordenar come li piace. Ala qual io recommando lonor mio, el ben de so fioj-

Item lasso a Rafaele mio fiolo de la prima donna Ducati Cinquecento, dei qual Ducati Cinquecento luj ha ricevudo dami Ducati trexento e cinquanta doro, et una Caxa che fo comprada da Messer Matio Balbi per Ducati cento e quaranta. E cusi luj habudo deli Ducati Cinquecento io li lasso de sopra Ducati quatrocento e novanta per rata, come * apar per lo Instrumento de la mancipasson fato per bona caxon, per che el fo fio dela mia prima donna et per altri boni respectj.

Item lasso a mio fio Piero Ducati Cinquecento.

Item lasso a mio fio Zorzi Ducati Cinquecento.

Item lasso a Catarina, Barbara et Anna mie fie Ducati siecento per cadauna.

Item per che la mia Donna Doratia al prexente e gravida, se la parturise un fio volio labj de miei beni Ducati cinquecento, se fia voio labj Ducati siecento.

Item lasso a Catarina mia fia una mia Centura granda darzento dorado fata al muodo de Bosina.

* Eredeti: como.

Item lasso a tute mie fie perle per lainda de Ducati cento e sedexe.

Interrogatus de interrogandis. Respondit nolo dimittere aliquid.

Item se algun de miei fioli fosse Dotor o Chavalier che habia la mia Spada e mie spironi, e una cintura.

Item lo residuo de tute miei beni che a mi aspetta, over aspetar podesse. E tute le mie tace che son sedexe, et una de legno inarzentada, e una cintura doro oltra quella de Catarina fata al modo de Bosina.

Item de veste doro al modo de Bosina, E un Zupon de panno doro, do Zupon de Seda.

Item una vesta de Veludo de diversi colori.

Item una vesta damaschin frusta.

Item una coltra de fuine.

Item do razj. Item una sortina de Seda Turchina.

Item Chustier darzento oto. Item pironi trej. Item una Spada inarzentada, e una simatara inarzentada, e Spironi darzento doradj. Item sie Tapedj. Item uno anello doro do sigillo. Item do choltre belle de Seda, voio che tuto sia da mie fie et mie fioli equalmente divisi.

Item se alguna de me fie over me fioli morise avanti la etade perfeta, voio che la parte de quella o de quello pervegnia in quelle mie fie et fioli che vivi saranno, intendendo che siano fie o fioli de me e de Doratia.

Item se alguna dele dite mie fie se maridasse

che Dio non el vora come fano molte senga licentia de la madre in questo caxo non volio habj cosa alguna.

Testis Presbiter Antonius Benedictus Sancti Angeli m. p.

Testis Alexander Clericus Sante Marine m. p.

Kivül: Testamentum Domini Lancilagi de Bosina.

Eredeti, papiron: Velencze, Archivio Notarile, Not. Pini Nicolo. 178. 1.

LXXI.

Kemlek, 1476. augusztus 17.

*Balsa, László szent-szávai herczeg fia megerősíti
Brezovicza város lakóinak kiváltságait.*

Nos Balsa filius magnifici Ladislai ducis s. Sabe et magnifica domina Charana vocata conthoralis eiusdem Ladislai ducis, mater vero eiusdem Balse memorie commendamus per presentes, quibus expedit universis, quod nos pro commodo et utilitate civium nostrorum seu inhabitatorum civitatis nostre Brezoycza vocate a modo in posterum hanc nostram specialem fide nostra mediante ipsis literis nostris mediantibus sigilloque nostro ipsis ac heredibus ipsorum seu posteris consignatis prestitam gratiam perpetuo duximus et contulimus concedendam, quod licet hucusque nos ipsos cives nostros seu inhabitatores contra libertates ipsorum ipsis a divis regibus concessas ex consuetudinibus ipsorum in multo excepiissemus et easdem astringebamus, ipsis etiam no-

nulla dampna in porcis, vino, pecoribus, pullis, blado ac minis odio et invidia damna intulissemus, iidemque cives nostri ea sufferre seu sustinere non posse pro eisdem dampnis ad regiam maiestatem iidem cives nostri iter arripere super nos querulando voluissent, sed quia nos considerantes que premeditari oportent omne odium omnemque invidiam quam et que erga ipsos hactenus habuissemus, eisdem remisimus remittimusque et in posterum ipsis ac ipsorum heredibus, quod nec nos nec homines nostri nec verbo neque facto maiorem usque ad minorem in aliquo impedire nec minore a maiore usque ad omnes dampnificare neque eisdem hoc imputare nec ipsi nec homines ipsorum non vellent, sed omnes prefatos cives nostros de dicta Brezoycza in omnibus antiquis consuetudinibus et libertatibus ipsorum omnesque proventus ab ipsis provenientes sicuti antiqua consuetudo ipsorum colligere, et habere nos et nostri ab ipsis wlmus(!), ipsos cives nostros ultra antiquas libertates et consuetudines ipsorum non quam inpediendos, sed in prefatis ipsorum libertatibus ipsos cives nostros et ipsorum heredes conservandos duximus et tenendos harum nostrarum vigore et testimonio literarum sigilloque nostro a tergo consignatarum mediante. Datum in castro nostro Kemlek sabbato proximo ante festum b. Stephani regis, anno domini MCCCCLXXVI.

1476.
aug. 17.

Papiron, hátlapján veres viaszba nyomott kis kerek pecsét töredékeivel, a vasvár-szombathelyi káptalan országos levéltárában fasc. 12 Nro. 6.

LXXII.

Zágráb, 1481. január 18.

Mátyás király László sz.-szávi hercegnek adományozza a kőrösmegyei Kemlek és a valkómegyei Marót várakat.

Nos Mathias dei gratia rex Hungarie, Bohemie ect. Memorie commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis, quod nos recognoscentes illa servitia, que nobis fidelis noster illustris Ladislaus dux s. Sabe alias in restitutione certorum castrorum et bonorum iuxta dispositionem nostram cum ipso factam exhibuit, attentis etiam fidelitate et fidelibus servitiis eiusdem Ladislai per eum primum sacre dicti regni nostri Hungarie corone, tandemque maiestati nostre sub locorum et temporum varietate cum omni constantia fidei et sollicitudine indefessa exhibitis et impensis, castra nostra utraque Kemlek in regno nostro Sclavonie in Crisiensi nec non Maroth appellata de Walko comitatibus existentia simulcum universis oppidis, possessionibus, villis, porrectionibus et iuribus possessionariis ad dicta castra spectantibus et pertinere debentibus ac pariter cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vincarumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et molendinorum lo-

cis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis memorato Ladislao duci suisque heredibus et posteritatibus universis de consensu et beneplacita voluntate serenissime domine Beatricis regine consortis nostre carissime ac de prelatorum et baronum nostrorum consilio de manibus nostris regiis dedimus, donavimus et contulimus in perpetuum possidenda, tali tamen conditione mediante, quod si temporum in successu nos aut successores nostri reges Hungarie prefata castra vel aliquod illorum rehabere voluerimus vel voluerint, ex tunc datis primum pro eisdem castris bonis equivalentibus nobis vel successoribus nostris ea redimere liceat et ipse Ladislaus dux vel sui successores et heredes pro huiusmodi equivalentibus bonis ipsa castra cum eorum universis pertinentiis remittere et resignare debeant et teneantur. In quorum omnium robur et testimonium presentes literas nostras secreti sigilli nostri, quo ut rex Hungarie utimur, appensione communitas, prefato Ladislao duci duximus concedendas. Datum Zagrabie in festo beate Prisce virginis, anno domini MCCCCLXXXI regnorum nostrorum Hungarie scilicet anno XXIII. Bohemie vero XII.

1481.
jan. 23.

Eredeti, hártján, függő viaszpecséttel, a Draskovics grófok biszági levéltárában, 14 cs. 10 sz. s a Blagay lt. R. f. CCCCXL, kiadva Blagay Oklt. 386—7. ll.

LXXIII.

Bormio (Baroli), 1484. márczius 31.

*Ragusai C. Simon jelentése a török hadi eseményekről
és a magyar király állítólagos béketárgyalásáról.*

Excellent Signor mio a Vostra Signoria me
Recomando.

(1484.)
márcz. 23.

Perchè per una littera mio fuste avisato dele
novelle et de li apparichiamenti in ver Turchia de
l'armata che se fa hora al presente a di XXIII. de
marzo facta a Ragusa la littera de nostro Sigr.
Messer Michel de Calisto como era venuto quello
homo de Sulman Baxi, et la Signoria Vostra sa, lo
quale non ha possuto altro intendere excepto doman-
dando dove se trova la Sigr Don Federico, lui hali
resposto se horra in Puglia et poi ali domandato
dove se trova Maestà del Signor Re et lui hali dicto
che se trova in Napoli. Subito sentendo de lui questo
comenzarse ad ridere de lo quale intese che la Gran-
turco have fecti tre capitany de l'armata, civè lui
Solliman Bassià et Tahut Baxà et un altro figliolo
de Chercech fratello del Conte Blartico ad civè che
non debiano fare uno senza l'altro che non fazano
como fece Hahman Bassià et de più un altro fratello
de Agam de Jannizari; hali dicto che questa armata
faceamo tanto quelli che li voleno bene ad questo
Granturco quanti quelli che li voleno male, a modo
che li christiani danno per forza fora Gem Saltan et
de più per omni modo la intentione de quelli gran

maistri de fare quello che poteranno fare contra turchi li christiani ; Queste cose hanno referito, altro non hanno dicto, et de più ha li dicto che lo Sigr Gran-turco havea gran voglia et speranza che lo Re de Hungaria havesse consentito a la pace et non volce consentirne ne facto fine mo da certo con lo Signor Re de Hungaria ; per tanto io como servitore de la Signoria Vostra ve ne dono aviso et noticia de le predicte cose como promise ad Vostra Signoria Reverendissime ad vui.

Baroli ultima Martij 1484.

1484.

márcz. 31.

Servitor

Simon Calistus de Ragusio

Kivül: Exemplum literarum Simeonis Calisti ad Comitem Policastri.

Eredeti, papir, r. ny. pecséttel. Mantova. Gonzaga ltár.

LXXIV.

(Raguza) 1484. márczius 28.

Grinaldi Balázs jelentése a legújabb török, bosnyák és magyar hadi hírekről.

Magnifice ac Clarissime domine honorande post commendationem.

Habiamo havuto per litera de Costantinopoli como se fa una gróssa armata in Constantinopoli et in Gallipoli et a Nigroponte et a la Vellona, la quale uxirá presto non se sa dove, dicesse da quelle bande, anderà ad Mare Maiore parte, et parte de la banda

de Alexandria, ma piu se dubita sia per qui che per altra parte tamen non seria si non bene ad fare bona guardia per schifare el male che porria occorrere. Niù da le bande nostre habbiamo gran pagura et maxime in la Bosna se fa gran quantità de polvere da bombarde che fanno li Turchi vicino ad Rahusa. Pace con lo Turco non intendano che sia facta perchè l' altro orno li Hungari feceno la corraria fin e a le porte de Smetro. Ultra a de questo aviso la Signoria Vostra como habbiamo inteso per dui comiti de le galee de la Maestà del Signor Re li quali furono presi in una fusta de boscho che portava robbe de' fiorentini a la Vellona et capitano ad Ragusa et foli dato omne adiuto et havendoli minati in Puglia, li quali dice vano che passeriano certe galee per audace socto el monte ad anamegiare quello poteranno et anco de nostri havemo tale adviso, le quale galee hanno preso dece navily fra de nostri et de vostri, in fra li quali ne hanno preso uno carco de frumenti de Jacobo Russo. Habiamo etiam per molte vie Yhas Baxa inimicissimo del stato nostro al quale ha dato el Turcho Verbasonia vicina nostra et lui si è cagione de l' armata de la Velona, et che lui spera havere lo actento suo a la terra nostra de Stagno cossi per mare como per terra et de questo stamo in grandissimo suspecto, tamen Dio sa quello che serrà Sappiamo che Ayhas Bassa actende el mal nostro, si che Signore el deecto de li victuagli seria quello ce faria male recapitare.

De novo el secretario de la Segnoria de Venetia

passò l' altro iorno con una galea insieme con uno
ambasciatore del Turco per essere ad Costantinopoli.
El dicto secretario per nome chiamato Grandario,
questo è quello che decte Scutari per parte de la
Signoria a li turchi et Brazo de Mayno. Adesso lui
se ne vò dal Turco, non sapemo la occasione.

A dì XXVIII. de Marzo 1484.

1484.
màrez. 28.

Di Vostra Signoria Servitor

Biaso de Grinaldo de Ragusa.

Kivül: Exemplum literarum Blasy Grinaldi ad
Comitem Policastri.

Eredeti, papir, r. ny. pecséttel. Mantova. Gonzaga ltár.

LXXV.

Körös, 1503. január 23.

*Korvin János dalmát-horvát-szlavon bán kibocsát-
ványa a Balsa Péter sz.-szávi herczeg és Erdődy
Bálint között, Koroska községbeli lakosok megtámadása
miatt felmerült hatalmaskodási ügyben.*

Nos Johannes Corvinus Lippthovie dux ac regnorum
Dalmatie, Croatie et Sclavonie banus memorie commen-
damus per presentes, quod cum iuxta continentiam lit-
terarum nostrarum iudicatoriarum pariter et iuramen-
talium illustris dominus Petrus Balsa dux sancti Sabe
contra egregium Valentinum Erdedi de Monozlo quin-
quagesimo se nobilibus vigesimo tertio die festi epi-
phaniarum domini proxime preteriti, Crisii in ecclesia
sancte crucis ibidem fundata coram uno iudice nobi-

1502.
nov. 19.

lium comitatus Crisiensis super eo, quod circa festum beate Elisabeth vidue proxime preteritum illustris Petrus Balsa dux sancti Sabe nescitur quibus respectibus missis et destinatis Johanne presbitero Kwczel dicto capellano suo, Paulo Horwath, Berlek Perachych, Georgio Horwathich, Valentino sororio Johannis presbyteri, Nicolao Pykothych, Emerico Bledarych civibus prepositure Galgonczensis aliisque compluribus hominibus et Jobagionibus in eadem Galgoncza commorantibus armatis manibus et potentiarie ad domum et curiam cuiusdam Gregorii Sydich et Nicolai filii eiusdem Gregorii iobagionum eiusdem actoris in possessione Koroska vocata commorantis irruentes ibique ostio domus eiusdem destructo eundem Gregorium unacum dicto Nicolao filio in terram prostrantes dire et acriter non verberassent et si auxilio dictorum proborum et nobilium virorum adiuti non fuissent eosdem nece miserabili modo interemissent ac quemdam gladium ipsius Nicolai valoris triginta denariorum regalis monete omnino non destruxissent potentia mediante, iuramenta seu sacramenta deponere habuisset; tunc ipsis die et termino adveniente neque ipse Petrus dux neque coniuratores sui prescripti nobiles coram nobis sacramenta prout debebant deposuerunt, unde nos eidem Valentino Erdedy actori litteras nostras ommissionales super premissis duximus concedendas communi iusticia suadente, presentes autem sigillis egregiorum Bernaldi de Thwroc et Balthasar de Alap vicebanorum et comitum nostrorum Crisiensis fecimus consignare.

Datum Crisii in sabbato proximo post festum conversionis beati Pauli apostoli, anno domini MDIII.

1503.
jan. 23.

Eredeti, papíron, hátán két viaszba nyomott tiszti pecsét nyomával. Erdődy Itár. Galgócson. Lad. 6r. f. 5, nro. 3.

LXXVI.

Buda, 1528. július 17.

A nádori tanács előterjesztése I. Ferdinand királyhoz, melyben a török elleni készültség elégtelenségét, részben a rácz despotá jelentése alapján, kimutatja és határozottabb lépések tételét sürgeti.

Serenissime Rêx, domine clementissime, post fidelium servitiorum nostrorum humillimam commendationem. Superioribus hisce diebus significavimus Maiestati Vestre serenissime rebelles celsitudinis vestre in partibus regni superioribus tam citra quam ultra Thibiscum congregari, ad quos comprimendos misimus capitaneum Maiestatis Vestre serenissime egregium Stephanum Reway, eo consilio, ut adjunctis sibi his, que vel hactenus partes illas tutati sunt, gentibus nostris, primum rebelles illarum superiorum regni partium coerceat, deinde pacatis illis partibus Thibiscum transeat, coadunatisque ibi cum domino Waywoda Transsilvanensi et domino comite Themesiensis, qui quotidie expectantur, copiis, Waradinum et reliqua illa loca in Maiestatis Vestre serenissime potestatem redigant rebellesque illarum quoque partium comprimant. Erant autem equites illi cum

Stephano Reway mille circiter, quos omnes pro maiori nostris stipendiis expeditivimus. Expeditivimus preterea alios quingentos milites navales non solum, ut gentibus Maiestatis Vestre serenissime contra rebelles profectis auxilio sint, sed etiam ut per occasionem Maiestati Vestre in illis confiniis adversus Thurcas serviant. Ceterum venit nunc dominus despotus Rascie, qui pre nimia inopia et indigentia fere desperare cogitur, nihil enim iam diu illi datum est, unde gentes suas alere et illa confinia tutari potuisset. Petit supplicatque, ut sibi provideatur utque castra Bachiense, Feleghaaz, Zatha et Dobor e manibus suis accipiantur, se enim non esse tante facultatis tantarumque virium, ut ea tueri possit. Egimus cum camerariis Maiestatis Vestre serenissime, ut huiusmodi necessitatibus provideant, sed nescimus unde fit, quoties illis aliquid nomine Vestre Maiestatis iniungimus, operam perdimus. Est in animo ipsi domino despoto ad Maiestatem Vestram serenissimam proficisci et coram inopiam egestatemque suam Celsitudini Vestre Regie declarare ac dicta castra resignare, sed nos quomodocunque poterimus hominem retinere studebimus. Maiestati Vestre serenissime humillime supplicamus, dignetur providere quo huiusmodi fidelibus suis, qui in confiniis serviunt, solvatur, nam vel hactenus ob non solutionem stipendiorum multorum animi alienati sunt et alienantur ac confinia ipsa in dies pereunt. De Thurcis hoc habemus: fuerunt diebus superioribus novem prefecti, quos Zanzakones vocant, in Sirimio congregati, quorum unus in Scla-

voniam irrumpere parabat, sed mutata sententia per
 Croatiam in Carinthiam profectus esse dicitur; octo
 autem, ut idem dominus despotus pro re certissima
 affirmat, adhuc eodem in loco manent obsessuri pro-
 pediem, quemadmodum aiunt, castrum Maroth, ad
 quod superioribus his diebus dominus Ladislaus More
 presidio imposito gravissima egritudine correptus
 rediit. Cui si quid humanitus acciderit, maius certe
 periculum illi castro, quod nunc in ea parte propugna-
 culum est regni, imminet, quare Maiestati Vestre
 serenissime etiam atque etiam supplicamus, dignetur
 tum reliquis fidelibus suis in confiniis agentibus, tum
 imprimis ipsi domino despoto ita providere, ut et
 dictum castrum Maroth et alia castra ac propugnacula
 regni tueri defendique possint nec patiantur in manus
 Thurcarum devenire. Hoc quoque serenissime Rex
 pro re compertissima nobis relatum est et ipse dominus
 despotus, qui exploratores illic habuit, affirmat, Ibraym
 Bassam ab imperatore suo impetrasse, ut quicquid
 inter Dravum et Savum est, populetur depredeturque
 et de more ducum seu prefectorum illius gentis quin-
 tam prede partem habeat, decrevisse animo dicitur,
 quod etiam Thurcorum in Sirimio mora haud obscure
 arguit, ut ante expeditionem oratoris Maiestatis
 Vestre serenissime hanc irruptionem et populationem
 conficiat. Celsitudo Vestra regia pro sua sapientia
 huic quoque malo obviare dignetur. Preterea rēdi-
 erunt his diebus nuncii Waywode Moldavie a Maies-
 tate Vestra serenissima attuleruntque nobis literas
 credentiales sine sigillo nomine Celsitudinis Vestre

regie ad dominum ipsorum cum nuncio mittendas, quod licet ipsi nuncii Maiestatem Vestram serenissimam mandasse constanter affirmarent et nos vel eo argumento coniceremus, quod locus ascribendo nomini nuncii mittendi relictus erat, tamen quoniam Maiestas Vestra serenissima nec de responso ipsis nunciis Waywode Moldavie dato nec de persona nuncii mittendi informationeque illi danda quicquam ad nos scripsit, impresentiarum supersedendum et literas a Maiestate Vestra serenissima expectandas censuimus. Quare supplicamus Celsitudini Vestre regie, dignetur nobis quamprimum significare, et quam mittere et quam informationem illi dare debeamus, ac etiam quod responsum dictis nunciis Waywode Moldavie dederit; his enim intellectis commodius negotium pro voluntate Maiestatis Vestre serenissime expedire poterimus. Postremo, serenissime Rex, Celsitudo Vestra regia non ignorat, quot quanteque sint necessitates huius regni sui, quamque maximis ad defensionem sui impensis indigeat, nec eam preterit, quam modici hoc tempore census, quam parva emolumenta ex eo capiantur. Ex Transsilvania enim et aliis Maiestatis Vestre provinciis seu locis nulli ordinarii proventus dati sunt, nec subsidium, quod fuit Celsitudini Vestre regie oblatum, integre exigere potuit. Cuius rei, quoniam Maiestas Vestra serenissima causam satis superque intelligit, non est visum nobis inculcanda. Ex eo nihilominus subsidio, quantum fieri potuit, et necessitatibus Maiestatis Vestre serenissime provisum est et servitoribus Celsitudinis Vestre regie

in confiniis agentibus pro aliqua parte satisfactum. Nunc nihil superest, quod vel illis impartiri possit vel ceteris Maiestatis Vestre serenissime necessitatibus, quantumvis pregnantibus, provideatur. Nostra autem autoritate, ut Maiestas Vestra serenissima satis intelligit, nullo pacto effici potest, ut Celsitudini Vestre publice aliquod subsidium decernatur. Necessarium igitur est, quemadmodum etiam antea scripsimus, ut Maiestas Vestra serenissima hoc regnum suum repetat, quo pacato et indicto generali regnicolarum conventu, aliquod subsidium ad tot tantasque regni necessitates et pericula evitanda sibi dari impetret. Quod ut pro sua regnique sui splendore et gloria ac erga nos reliquosque omnes fideles subditos suos singulari ac vere regia pietate facere dignetur, nobisque diem adventus sui significare, etiam atque etiam humillime supplicamus. Quam ut Deus opt. max. pro huius regni tociusque reipublice christiane commodo et augmento diu felicem conservare dignetur precamur. Datum Bude XVII^a die Julii anno Domini MDXXVIII.

1528.
jul. 17.

Eiusdem Maiestatis Vestre serenissime
fideles servitores

Locumtenens et consilarii.

Mellette papirdarabon: Serenissime rex. Literas Maiestatis Vestre serenissime, quas ad dominum Valentinum Therek comitem Themessiensem in negotio Radych scripsit, ad eum misimus unaque cum ipsis illas quoque, quas super petitione ipsius Radych

Maiestas Vestra antea miserat, hortatique sumus eum et monuimus, ut perlectis literis, habita etiam ratione temporis et rerum quod melius commodiusque Maiestati Vestre serenissime et regno suo futurum indicat pro sua erga Celsitudinem Vestram Regiam fide, id agat, et vel una vel alia via rationeque, prout presenti rerum statui conducibilius videbitur, ipsum Radych ad fidelitatem Maiestatis Vestre adducat, quem quum vicinum habeat, utcunque animum eius perspicere potuit et propterea quomodo quave ratione cum eo agendum sit melius quam nos displicere (*disquirere?*) et iudicare queat. Hec causa est, quod negotium eius fidei prudentieque commisimus, quem credimus iam rem ipsam vel una vel alia ratione confecisse *vel intra dies paucos confecturum*.

Kivül: Sacre Regie Maiestati domino nostro clementissimo.

Eredeti, 4 papirpecséttel Bécs. Cs. é. k. titk. ltár.

TARTALOM.

	Oldal
Előszó	V—XII
I. Radivoj, Osztója István bosnyák király fia 1429—1465	1—41
II. Katalin bosnyák királyné Rómában	42—55
III. A Brankovicsok nemzedékrendjéhez	56—76
IV. Hervoja unokahuga	77—86
V. II. Tvrtko bosnyák király házassági terve, 1428	87—92
VI. <i>Tanulmányok a Kosača (Koszacska) család és Hercegovina történetéből.</i>	
1. Hogyan vette fel Vukčić István, Bosznia nagyvajdája a hercegi címet?	93—112
2. A Szent-Száva (Hercegovina) hercegség területe. 1448—1454	112—124
3. Vukčić István szent-szávai herceg család körülményei és politikája	124—199
4. Vukotić Pribisláv, István herceg kama- rásának végrendelete 1475-ből	199—214
VII. A Koszacsák, illetőleg szent-szávai herce- gek magyarországi szereplése	215—259
VIII. Nagy-Alfonz nápolyi király s a nyugati balkán-államok	260—296
IX. Magyar és délszláv vonatkozású heral- dikai tanulmányok	297—400

Oklevelek :

Oldal

I. Szokol, 1409. június 15. Vulch (Vuk) bán özvegye Anna és Szandálj bosnyák vajda Pastrovich Elek ispánnak Osztrovicza megyében fekvő Cricena draga községet adományozzák 403

II. Konstanz, (1415.) február 1. Zsigmond király, császári pecsét alatt megerősíti Osztója bosnyák királyt összes kiváltságaiban 404

III. Buda, 1425. szeptember 5. Zsigmond király Gucs-jagorai Drusich Milos fia Wlknak a törökök és bosnyákok elleni harcokban szerzett érdemeiért a Pozsegamegyében fekvő Páka birtokot adományozza 406

IV. Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 15. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele (Koszacs) István bosnyák herceghez, melyben közli a követivel megállapított segélyadási pontokat s igéri, hogy a császári és más udvaroknál levő követei útján közre fog működni, hogy a herceg a bosnyák királytól és a velenceiektől elfoglalt birtokait visszakapja 409

V. Castelnuovo (Nápoly) 1444. február 18. Alfons, Aragon és Nápoly királya István bosnyák hercegnek a Szűz Máriáról nevezett rend övét adományozza, az azzal járó kiváltságokkal 411

VI. Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 19. Alfons, Nápoly és Aragon királya értesíti (Koszacs) István bosnyák herceget, hogy hozzá érkezett követeknek kedvező feleletet adott 413

VII. Castelnuovo (Nápoly), 1444. február 19. Alfons, Aragon és Nápoly királyának István bosnyák herceggel ennek követei útján kötött szövetséglevele, melyben a herceg névleg felsorolt birtokait biztosítja és a kölcsönös katonai és pénzbeli segélyadás feltételeit megállapítja 414

VIII. Castelnuovo (Nápoly), 1444. márczius 24. Alfons, Aragon és Nápoly királya I. Ulászló lengyel és magyar királyt melegen üdvözlí a törökökön aratott győzelem alkalmából 419

IX. Castelnovo (Nápoly), 1444. márczius 24. Alfons, Aragon és Nápoly királyának I. Ulászló lengyel és magyar királyhoz a ragusai kereskedők ügyében intézett válasza, melyben őket kereskedelmi szabadságaikban megtartani ígéri 421

X. Castelnovo (Nápoly), 1444. márczius 24. Alfons, Aragon és Nápoly királyának Raguzához intézett levele, melyben megköszöni, hogy Ulászló királynak hozzá intézett levelét Alidonich Mihály követekkel hozzájuttatták s kéri őket, hogy viszont az ő válaszát is juttassák rendeltetése helyére; polgáraik szabadságát illetőleg pedig kegyes választ ad 422

XI. Belcastro (Calabria) mellett, 1444. november 27. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele I. Ulászló lengyel és magyar királyhoz, melyben üdvözli győzedelmes hadjárata alkalmából s az atheni és patrasi, őt elődei révén illető herczegség felszabadulása esetére való rendelkezéseinek tekintetbe vételére kéri 423

XII. Castelnovo (Nápoly), 1446. október 16. Alfons, Nápoly és Aragon királya értesíti István bosnyák herceget, hogy Pál nevű követétől előadott kéréséhez képest a törökök ellen segélyére fog lenni, de megkívánja, hogy a herczeg az eddigi szerződéseket pontosan megtartsa 425

XIII. Presenzano melletti kir. kastély, 1446. nov. 20. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Kázmér lengyel királyhoz, melyben hozzá küldött követét ajánlja 426

XIV. Tiberis (Tevere) melletti kir. kastély 1447. jan. 8. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Soris Jakab (vránai) perjelnek, melyben Constanzo Lajos, alcoleai apátnak, mint Magyarországra küldött követének támogatására kéri 427

XV. Tibur, 1447. január 9. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele, Soris Jakab (vránai) perjelnek, melyben követét (XIV. sz.) mint Soris rendjének tagját ajánlja 428

XVI. Tibur, 1447. április 10. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Hunyadi Jánoshoz, Magyarország kor-

mányzójához, melyben levelének vételéről értesíti és hogy hozzá küldendő fiát szívesen fogja fogadni, a többit szóbelileg a hazatérő Ferencz, vegliai püspök fogja átadni. 429

XVII. Tibur, 1447. április 10. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele Frangepán Istvánhoz, melyben értesíti, hogy követe, Ferencz vegliai püspök udvarába érkezett s az előadottakra való feleletét személyesen fogja megvinni 430

XVIII. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele a pápához, melyben György boszniai ferenczes szerzetest a humi földön levő (Mercana-Trebinjei) püspöki székre ajánlja 431

XIX. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly király, a római biborosok pártfogásába ajánlja György szerzetesnek püspökké leendő kinevezését 432

XX. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly király, Tamás bosnyák király pártfogásába ajánlja György szerzetest, hogy ez érdemeiért egyházi javadalommal ellátassék 433

XXI. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly király, István bosnyák hercegnek ajánlja a püspökségre előterjesztett György szerzetest 434

XXII. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly király, a raguzai köztársaságnak ajánlja György szerzetest 435

XXIII. Tibur, 1447. július 24. Alfons, Aragon és Nápoly király, kéri Cilli Frigyes grófot (és Frangepán Istvánt, valamint Hunyadi János kormányzót), hogy György szerzetes számára valamely egyházi javadalomról gondoskodják 436

XXIV. Bécs, 1448. január 20. Frigyes, római király igéri Szokoli (Koszacska) István bosnyák vajdának, hogy öcscsét Lászlót Magyar- és Csehországok királyát (mihelyt ez nagykorúságát eléri) rábírija, hogy a vajdát az oklevélben említett birtokaiban megerősítse 437

XXV. Alberese kastély (Toscana) 1448. május 8. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István Tamás bosnyák királyhoz, melyben barátságának kifejezése mellett értesíti,

hogy követe Sorrentói Jeromos, a jogtudomány doktora, udvarába érkezett 440

XXVI. Sangro mellett, (Abruzzo ulteriore) 1450. jun.

30. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák nagyvajdához, melyben értesíti, hogy a Firenze városával megkezdett békétárgyaláshoz bizalmi emberének választotta és kéri, hogy feleletét június 21-től számított hat hónap alatt vele közölje 441

XXVII. Sangro mellett, 1450. június 30. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy a Firenze városával megkezdett békétárgyalásaihoz bizalmi emberének választotta és kéri, hogy feleletét június 21-től számított hat hónap alatt neki megküldje 442

XXVIII. Castelnovo (Nápoly), 1450. augusztus 10.

Alfons, Aragon és Nápoly király közli István bosnyák herceggel, hogy a velenceiekkel kötött ferrarai békébe őt is befoglalni szándékozván, belépési elhatározásáról két hónap leforgása alatt kéri őt értesíteni 444

XXIX. Castelnovo (Nápoly), 1450. szeptember 11.

Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben kéri, hogy levele átnyújtójának bizonyos mennyiségű ölmot adjon át saját bányáiból 445

XXX. Torre del Greco, 1450. október 16. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy a herceg hozzáérkezett követeknek írásbeli feleletet adott 446

XXXI. Nápoly, 1450. október 23. Alfons, Aragon és Nápoly király tudatja István nagyvajdával és Bosznia hercegeivel, hogy a velencei köztársasággal békét kötött 447

XXXII. Torre del Greco, 1450. november 11. Alfons, Aragon és Nápoly király értesíti István bosnyák herceget, hogy követe, Acichi János által küldött kéréséhez képest közbe fog járni, hogy a velenceiek visszaadjanak Istvánnak egy tőle elvett várat 447

XXXIII. **Nápoly, 1450. december 23.** Alfons, Aragon és Nápoly királya értesíti István bosnyák herceget (és Fülöp burgundi herceget), hogy a velenceiekkel kötött szövetségbe őt is be akarja foglalni, s kéri, hogy a szövetség elfogadásáról őt hat hónap alatt értesítse 448

XXXIV. **Torre del Greco, 1451. május 29.** Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti roo gyalogosnak Castriota György segélyére történt elküldéséről, a kikkel együtt megy követe, Vaquer Bernát is 450

XXXV. **Puteoli, 1452. február 18.** Alfons Aragon és Nápoly királya kéri István bosnyák herceget (valamint a bosnyák királyt és Castriota Györgyöt), hogy hozzájuk küldött követével 5–6 ügyes bányászt küldjenek országába az újonnan felfedezett arany, ezüst és más bányák kiaknázására 451

XXXVI. **Castelnuovo (Nápoly), 1452. november 10.** Alfons, Aragon és Nápoly királyának parancsa Apuliában levő összes tisztviselőihez, melyben István bosnyák herceg számára, mikor ez Novigrádban (Herzeg-Novi) tartja udvarát, 2000 arany vételár erejéig vámmentes élelmiszervásárlást engedélyez 452

XXXVII. **Nápoly, 1452. november 19.** Alfons, Aragon és Nápoly királya III. Frigyes császárnak (valamint Hunyadi Jánosnak) pártfogásába ajánlja István bosnyák herceget 453

XXXVIII. **Torre del Greco, 1453. január 20.** Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István bosnyák herceghez, melyben Zuzulói Miklós és János pénzkövetelését figyelmébe ajánlja 457

XXXIX. **Foggia, 1453. április 3.** Alfons Aragon és Nápoly királyának levele Frangepán Istvánhoz, melyben megköszöni a Segnai (Zenggi) Antaltól küldött híreket, s kéri, hogy őt továbbra is értesítse 458

XL. **Castelnuovo (Nápoly) [1453] augusztus 5.** Alfons Nápoly és Aragon királyának levele Frangepán Istvánhoz,

melyben értesíti, hogy követe, Modruši Antal, hozzáérkezett és hogy a velenceiekkel békét kötven, Frangepán elbocsát-hatja fegyvereseit 459

XLII. Castelnuovo (Nápoly), 1454. június 1. Alfons, Aragon és Nápoly királya a saját és fia Ferdinand calabriai herceg nevében védelmet ígér István szent-szávai hercegnek és fiainak és egyenkint megnevezett várai és városai birtokát biztosítja, átírván István hercegnek 1454. márcz. 30-án kelt, hűséget ígérő oklevelét 460

XLIII. Castelnuovo (Nápoly), 1454. október 11. Alfons, Aragon és Nápoly királya levele László cseh és magyar királyhoz, melyben értesíti, hogy követe által kifejezett kéréséhez képest a német-római császárral együtt mindent meg fog tenni a török elleni küzdelemben 469

XLIII. Castelnuovo (Nápoly), 1454. november 8. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy kéréséhez képest ferenczrendű szerzeteseket küld János püspök vezetése alatt a bosnyák nép hitbeli erősítésére 470

XLIV. Castelnuovo (Nápoly), 1454. november 8. Alfons, Aragon és Nápoly királyának levele a ragusaiakhoz, melyben tudatja, hogy a követtségök útján hozzá intézett kívá-nalmakra, követeik majd szóbelileg tesznek jelentést 471

XLV. Castelnuovo (Nápoly), 1455. április 1. Alfons Aragon és Nápoly királya levele István Tamás bosnyák királyhoz, melyben elfogadja Tamás nevű követével küldött bocsánatkérését, hogy a kért bányászokat a háborús idő miatt még nem küldhette el, s értesíti, hogy ő is a keresz-tény fejedelmekkel együtt a török ellen harczra készül 472

XLVI. Castelnuovo (Nápoly), 1455. április 5. Alfons, Aragon és Nápoly királya levele István bosnyák herceg-hez, melyben értesíti, hogy Istvánnak, Vuchotich Pribiszláv követe útján küldött tudósítását saját és két leánya ház-aságáról örömmel vette és biztosítja, hogy a törökkel továbbra is harczolni fog 474

XLVII. Nápoly, 1455. szept. 10. Alfons Aragon és Nápoly királyának levele III. Calixt pápához, melyben a fia Ferdinánd calabriai herceg és Sforza Ferencz milanoi herceg családjai közt kötendő kettős házasság ügyében kérelmez, a törökök ellen sikeres hadjárat lehetőségét kiemelve ... 476

XLVIII. Nápoly, 1455. szept. 15. Alfons, Aragon és Nápoly királyának utasítása Berenguerhez, követéhez, kit Lajoshoz, Savoya hercegéhez küldött a török veszedelem ügyében való felvilágosítás céljából ... 478

XLIX. Castelnovo (Nápoly), 1455. szeptember 15. Alfons, Aragon és Nápoly királyának Sforza Ferenczhez, Milano hercegéhez intézett jegyzéke, hogy a török veszedelemre való tekintetből szerezzen békét III. Calixt pápa és aragoniai Piccinino Jakab hadvezér között, megemlítvén a magyar király és Hunyadi János között kitört viszályt ... 479

L. Castelnovo (Nápoly), 1455. október 3. Alfons, Aragon és Nápoly királyja sajnálattal értesíti István bosnyák herceget, hogy V. Alfons portugál király leányát már máshoz adta, s így közbenjárása a királyleány kezének István számára megszerzését illetőleg, sikertelen volt ... 481

LI. Castelnovo (Nápoly), 1455. október 3. Alfons, Aragon és Nápoly királyja értesíti István bosnyák herceget, hogy követe, (Vuchotich Pribisláv) udvarába érkezett ... 481

LII. Castelnovo (Nápoly), 1455. október 10. Alfons, Aragon és Nápoly királyának V. Alfons, Portugália királyja követéhez intézett írásbeli válasza, melyben neki a török ellen való föllépéséről és szándékairól ad felvilágosítást ... 482

LIII. Bobovac, 1457. július 24. István Tamás bosnyák király ajánlólevele a pápához, az aragon királyhoz, a velencei doge-hoz, a milanoi és burgundi hercegekhez küldött követe Testa Miklós részére ... 485

LIV. Castelnovo (Nápoly), 1457. augusztus 3. Alfons, Aragon és Nápoly királyja levele István bosnyák herceghez, melyben értesíti, hogy követei, Dabusics Herbelan és Grup-

kovics Radics, udvarába érkeztek és a tőlük közölt ügyeket, főként a segélyküldést illetőleg, részletesen megbeszéli 486

LV. Jajcza, — május 31. Durazzói Barbuci Miklós domonkosrendű szerzetes levele János cardinalishoz, a németországi pápai követhoz, melyben a Magyarországon való átutazás alkalmával és Boszniában szerzett hírekről, a törökök pusztításairól, s a velenceiek, a pápa és németek hadikészületeiről értesíti 488

LVI. 1460. november 24. Nikolsburgi Liechtenstein György leánya Borbála Schwarzenau Streun Henrikkel való házassága alkalmával lemond összes atyai és anyai örökségi igényeiről 490

LVII. Jajcza, 1463. december 6. I. Mátyás király István szt.-szávi herceg fiát László vajdát és fiát Balsát, a török elleni hadjáratban szerzett érdemeikért az ország rendei sorába fogadja, birtokaiban megerősíti s a Rama völgyét (Uskoplját, Prozort, Hlevnót, illetőleg Livnót) neki adományozza 493

LVIII. Zvornik alatti táborban, 1464. október 28. Mátyás király Monyorókeréki Elderbach Berthold főlovászmesternek és Verőczemegye főispánjának, a törökök elleni küzdelemben Zvornik vára ostrománál szerzett érdemeiért a körmendi és egyéb vasvármegyei birtokok utáni kamara hasznát adományozza 499

LIX. A Száva révé melléki királyi táborban, 1465. november 2. Mátyás király nyílt levele, a melyben meghatalmazza Rozgonyi János kir. tárnokmestert és zagorjai János gróf, szlavóniai és horvátországi főkapitányt, hogy Horváth János klisszai várnagygyal tárgyalhassanak 501

LX. A Száva révé melléki királyi táborban, 1465. november 2. Mátyás király meghagyja Hlewna vármegyének, hogy a védelmükre küldött Rozgonyi Jánosnak és János zagorjai grófnak, valamint Frangepán István dalmát és horvát bánnak mindenben engedelmeskedjenek és parancsokra fejenkint hadba álljanak 503

LXI. Szávamellék, Brod 1465. november 2. Mátyás király Ragusai Sándor, telkii apátnak Délhercegovinában magyar jogon tizenkét falut adományoz 504

LXII. A Gradistye-i (Gradiška) átkelőnél levő királyi táborból, 1465. november 3. Mátyás király nyílt levele, a melyben felhatalmazást ad Rozgonyi Jánosnak és János zagorjai grófnak, hogy István sz.-szávai herceggel tárgyalhassanak 507

LXIII. Pridezlaus, (?) 1466. augusztus 14. János humi vajda Albert veszprémi püspök csekeli jobbágyságait a vránai perjelséghez tartozó somogy megyei Mike község prédálásáért való megtorlástól felmenti 508

LXIV. Klissza, 1466. október 2. Rozgonyi János kir. tárnokmester és Laki Thuz János bán elismervénye, hogy az István sz.-szávai herceg fiától, Vlatkótól Raguza városánál letett 9000 forintot, mint egy részét a 27000 forintnak, melylyel Vlatkó Mátyás királynak a tőle nyert védelemért tartozik, Raguza tanácsa kezükbe szolgáltatta 509

LXV. Szinj várában, 1466. december 4. Rozgonyi János kir. tárnokmester és Laki Thuz János bán levele Raguza városához, melyben kéri, hogy István sz.-szávai herceg hátrahagyott kincseihez, melyekhez István fia, László vajda is igényt tart, ne nyuljanak, míg hivatalos emberek nem küldetnek, addig is követük, Sándor telkii apát szavára hallgassanak 510

LXVI. N.-Kemlek, 1470. május 30. László sz.-szávai herceg és Gradecz László fia Radács, egyezsége a kraj-csevci birtokhoz tartozó vitás erdőrész felett 512

LXVII. Buda, 1471. október 4. Mátyás király értesíti a nádort, országbíró és bánokat és az ország más bíráit, hogy Koszacsa László sz.-szávai herceget fölmentette bíraskodásuk alól, egyedül a királyi személynök hatósága alá rendelve őt 513

LXVIII. Raguza, 1473. június 14. Raguza város szövetség-ileg illetőleg menedéklevele néhai Koszacsa István her-

czeg családja és családjának egyenkint megnevezett tagjai részére 514

LXIX. Róma, 1475. február 21. IV. Sixtus pápa levele Koszacsa Vlatko sz.-szávai hercegnek, melyben értesíti követeknek, Tessa (Deša) Miklósnak és Radiczinnek, udvarába érkezéséről és hogy mindent megtesz az olasz fejedelmeknek a török ellen való egyesítésére..... 517

LXX. Velence, 1475. márczius 21. Vuchotich Pribisláv, István szent-szávai herceg kamarásának végrendelete 518

LXXI. Kemlek, 1476. augusztus 17. Balsa, László sz.-szávai herceg fia megerősíti Brezovicza város lakóinak kiváltságait 522

LXXII. Zágráb, 1481. január 18. Mátyás király László sz.-szávai hercegnek adományozza a körösmegyei Kemlek és a valkömegyei Marót várakat 524

LXXIII. Bormio (Baroli), 1484. márczius 31. Ragusai C. Simon jelentése a török hadi eseményekről és a magyar király állítólagos béketárgyalásáról..... 526

LXXIV. (Ragusa), 1484. márczius 28. Grinaldi Balázs jelentése a legújabb török, bosnyák és magyar hadi hírekről 527

LXXV. Körös, 1503. január 23. Korvin János dalmát-horvát-szlavon bán kibocsátványa a Balsa Péter sz.-szávai herceg és Erdődy Bálint között, Koroska községbeli lakosok megtámadása miatt felmerült hatalmaskodási ügyben.... 529

LXXVI. Buda, 1528. július 17. A nádori tanács előterjesztése I. Ferdinand királyhoz, melyben a török elleni készültség elégtelenségét, részben a rácز despota jelentése alapján, kimutatja és hatásosabb lépések tételét sürgeti 531

Név- és tárgymutató az oklevelekhez 549—559

Mellékletek:

Mátyás király 1465. oklevele.

Hercegovina területe, térkép.

A mostari hid, fénynyomat.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

AZ OKLEVELEKHEZ.

(Rövidítések magyarázata: a. = alatt, d. = datum, m. = megye,
l. = lásd).

- Acichi János** (de Acichi), István
bosnyák herczeg követe 447,
448.
- Ajhas** (Ayhas) basa 1484. 528.
- Alapi Boldizsár**, albán és kőrös-
megyei főispán 1503. 530.
- Albalapis**, civitas 466.
- Albania** 462, 484.
- Albanoi** (Albanensis) Vicinus,
Alfons aragon király követe
1452. 451.
- Albarese** (Toscanában) d. 440.
- Albert magyar király** 438, 439.
- Albert veszprémi püspök**. 1466.
508.
- Alcoleai apát** 427, 428, l. Con-
stanzo a. is.
- Alexandria** 528.
- Alfons (V.) portugall király** 1455.
481.
- Alfons Nápoly és Aragon ki-
rálya** 1444. 409, 410, 412, 414,
419, 421, 422, 423. — 1446. 425,
426. — 1447. 427, 429, 430,
431, 432, 433, 435, 436. — 1448.
440. — 1450. 442, 443, 445, 446,
447, 448, 449. — 1451. 459. —
1452. 451, 455, 456. — 1453.
457, 458, 459. — 1454. 460,
461, 468, 470, 471, 472. — 1455.
473, 475, 477, 478, 480, 481,
482, 484. — 1457. 485, 488, 519.
- Alidonich Mihály**, Ragusa kö-
vete 422.
- Amalta**, István sz.-szávai hg.
leánya 1473. 515.
- Anghiera** (Angliria) grófság 480.
- Anna**, Vuchotich Pribizláv leánya
1475. 520.
- Anna**, Vulk bán özvegye 1409. 403.
- Antal velencei presbyter** 522.
- Anunciata**, István sz.-szávai hg.
leánya 1473. 515.
- Apolloniaiak** 480.
- Apulia** (Puglia). 452, 526, 528.
- Aragon királyok** l. Ferdinand,
Alfons a.
- Arauit** (?) német úr 490.
- Artai deszpota** 424. l. Károly a. is.
- Athéni herczegség** 423.
- Ausztria** (Österreich) 492.
- Babahiis** l. Volcius a.
- Bács** (Bachiense) castrum 532.

- Balbi Marzio 521.
 Bálint, Kuczel János unokatestvére 1502. 530.
 Balsa Péter sz.-szávai hg. 1503. 529.
 Balsa, László vajda fia 1463. 496. — 1476. 522.
 Barbuci Miklós durazzói szerzetes 490.
 Barredo, V. Alfons port. kir. követe 1455. 482.
 Beatrix királyné 1481. 525.
 Bécs (Vienna) d. 439.
 Belcastro d. 424.
 Belgrád 489.
 Berenguer, Alfons aragon király követe 1455. 478.
 Biograd (Welligrad, Biogrado) castrum 416, 438, 466.
 Bistricky (Wýžystrizký, Bistrichi, Vbistrizi) castrum 416, 438, 465.
 Blagaj (Blagaj, Blagii) castrum 438, 466.
 Blartico (?) conte 1484. 526.
 Bledaurich Imre 1502. 530.
 Bobovac d. 486.
 Bogumilek l. Manichaeusok a.
 Bojana (Boyana) (folyó) 462.
 Borbála magyar királyné 1425. 408.
 Borbála, Vuchotich Pribiszláv leánya 1475. 520.
 Bormio (Baroli) d. 527.
 Borovac (Porowatz, Borouaz, Borauaz) castrum 417, 438, 466.
 Bosnyák hg. l. István, László a.
 Bosnyák király 489, 490. — 1444. 411, 1473. 416. l. Tamás a.
 Bosnyákok (Bosnenses) 1425. 407.
 Bosnyák leányok 451. 472.
 Bosnyák ólom 445.
 Breno (Breta) castrum 438.
 Brezovicza (Brezoycza) civitas 1476. 522.
 Brod, Száva mellett, d. 526.
 Bruzaia (Brusienses) 480.
 Buchina, István bosnyák herceg követe 1454. 460.
 Buda d. 409, 514, 535.
 Budoši (Budosch, Budos) castrum 438, 466.
 Bukczovecz (Burovecz) castrum 495.
 Burgundi hg. 1457. 485. és l. Fülöp a.
 Buzacharini Katalin 520.
 Bükkesd (Bykevs) (Vasm.) 500.
 Calabriai hg. l. Ferdinánd a.
 Calisti Mihály 1484. 526.
 Calisti Simon (ragusai) 1484. 527.
 Calixt (III) pápa 1455. 476, 478, 479.
 Cardinalisok 433 Sancti Angeli 424.
 Castelnuovo (Nápoly) d. 410, 411, 413, 418, 419, 420, 421, 425, 445, 449, 455, 459, 468, 470, 471, 473, 475, 480, 481, 482, 484, 488.
 Castelnuovo (domus Nový, Nova, Novi) castrum 416, 438, 466.
 Castelnuovo (Novi locy) d. 464.
 Castello Arnold 1447. 432, 434, 435, 436.
 Castriota György 1451. 450. — 1452. 452. — 1454. 462.

- Cavsat (Starý) castrum 438.
 Cecilia asszony, István szent-
 szávai hg. neje 1473. 515.
 Cervia (Szervia) deszpótája 1455.
 474.
 Cesvinica, falu 506.
 Charana, László sz.-szávai hg.
 felesége 1476. 484, 522.
 Cilly gróf I. Frigyes a.
 Cilly (Silia) grófja 1455. 474.
 Ckaw (?) castrum 438.
 Claver Bálint, Alfons aragon
 király cancellariai embere
 1453. 457.
 Cole János kapitány 1444. 424.
 Compostellai szent Jakab tem-
 plom 519.
 Concebide Marino 1473. 516.
 Constanzo Lajos, alcoleai apát
 1447. 427. 428.
 Corvin János lipitói hg. dalmát-
 horvát-szlavon bán 1503. 529.
 Cremona 480.
 Cricena draga villa (Ostrovica
 m.) 403.
 Crsnica (Cisinch) castrum 465.
 Csákány (Chokan) (Vasm.) 500.
 Csekel (Chekel) (Somogym.) 508.
 Cziprusi király 519.
- Dabusich Herbelan István bos-
 nyák hg. követe. 1457, 486.
 Deša Miklós I. Tessa a.
 Dobor castrum 532.
 Domonkosrendű szerzetesek
 489, 490.
 Don Federico 1484. 526.
 Dorottya, Vuchotich Pribiszláv
 felesége (Doratia, Derotia)
 1475. 518, 519, 520, 521.
- Dračevicai Zsupa 506.
 Dráva folyó 533.
 Drina grófja (Comes Drina) 460.
 Drusich Milos (gucsjágorai és
 lasvai) fia Vulk 1425. 406.
 Dsem szultán (fi) 1484. 526.
 Dubljane, falu 506.
 Durazzo 490.
 Durosich (?) castrum 438.
 Duvno (Dunos) castrum 465.
- Eberstorffi Vitus, ausztriai fő-
 kamarás 1460. 492.
 Erdély (Transsilvania) 534.
 Erdélyi vajda 531.
 Erdélyi vajda I. Hunyadi János.
 Erdődy Bálint, monoszlói 1503.
 529, 530.
 Elderbach Bertold, monyoró-
 keréki kir. főlovászmester és
 verőczemegyei főispán 1464.
 499.
 Erzsébet magyar királyné,
 Albert neje 438.
 Euchane castrum 465.
- Falcone castrum 465.
 Félegyház (Feleghaaz) 532.
 Ferdinánd aragon király 413.
 Ferdinánd calabriai herczeg,
 Alfons aragon király fia 1454.
 463, 465. — 1455. 466.
 Ferencz vegliai püspök 1447. 430.
 Ferenczrendűek Boszniában 470.
 Ferrarai béke 1450. 444.
 Frangepán (de Frangapanibus)
 István, Segna, Veglia és
 Modruš ispánja 1447. 430,
 431, 437. — 1453. 458, 459. —
 1465. 503.

- Frigyes III. római király és császár 1448. 437. — 1452. 455. — 1454. 469. — 1473. 515.
 Frigyes Cilly grófja, szlavón bán 1447. 436.
 Firenze várossal békétárgyalás 1450. 441, 443.
 Foggia d. 458.
 Fouolleda Arnold, Alfons aragon király titkára 1444. 422, 424. — 1446. 426. — 1447. 430, 431. — 1450. 445, 446, 449. — 1452. 455. — 1453. 458. protonatharius: 459, 468. — 1454. 472. — 1455. 473, 475, 477, 480, 481, 482, 484. — 1457. 488.
 Foscari Ferencz velencei doge 1457. 485.
 Fülöp burgundi herczeg 1450. 449.
 Galčic, falu 506.
 Gallipoli 527.
 Gavilista, falu 506.
 Geleć (Geletz, Jelez) castrum 438, 465.
 Genova (Janua) köztársaság 1450. 443. — 1457. 487.
 Gersei Pető I. Pető a.
 Gjurgjevác (Gurgewetz, Sancti Georgii) castrum 438, 465.
 Grizzora (?) castrum 438.
 Grupkovics Radics, István bosnyák herczeg követe 1457. 486.
 Gorica, falu 506.
 Gradec László (krajsevci) fia Radács 1470. 512.
 Gradistye (Gradisthye) d. 506, 508.
 Grandario, velencei titkár 1484. 529.
 Grinaldi Balázs, ragusai 1484. 529.
 Gučina (Gukani) castrum 438.
 Gucsjagorai (Gudchagora) Drusich Milos 1425. 406, I. Drusich a. is.
 György boszniai ferenczes 1447. 431, 432. 433, 434, 435, 436.
 György ispán, István bosnyák herczeg követe 1444. 409, 410, 413, 414, 415, 418.
 György (Zerzi) Vuchotich Pribiszláv fia 1475. 520.
 Haman (Hahman) basa 1484. 526.
 Hasszán bég (Hessen beg) 489.
 Hédervári (de Hederwara) Pál 1464. 500. — István 1464. 500. — Osvát 1464. 500.
 Hevno (Illevanczky) 497.
 Hlewna m. 503.
 Hodzjed (Hodýeded) castrum 438.
 Horváth János klisszai várnagy 1465. 502.
 Horváth (Horwath) Pál 1502. 530.
 Horvátich (Horwathich) György 1502. 530.
 Hosszútóti (de Hozyuthot) Mihály 1464. 500. — László 1464. 500.
 Hrsovača (Hersowetz, Crsonac) castrum 438, 465.
 Hum (Chovino) 465.
 Humi föld (territorium, terra Hulminis) 431, 460, 506.

- Humi vajda l. János a.
 Hunyadi János, Magyarország
 kormányzója, erdélyi vajda
 1447. 430, 437. — 1451. 450. —
 1452. 456. — 1455. 480.
- Ibrahim (Ibraym) basa 1528. 533.
 Ihas (Yhas) basa 1484. 528.
 Imoski (Ymotzký, Imozchi,
 Imozohi) castrum 417, 438,
 466.
 István (Koszacska) bosnyák hg.
 (bosnyák nagyvajda) 1440.
 410, 411, 412, 414, 415. —
 1446. 425. — 1447. 435. —
 1448. 437. — 1450. 442, 443,
 445, 446. (Szentszávai gróf
 1450. 446) 447, 448, 450. —
 1451. 451. — 1452. 452, 453,
 456. — 1453. 457. (szent-
 szávai hg.) 1454. 460, 461,
 471. — 1455. 475, 481. — 1457.
 488, 493. — 1465. 507, 510,
 515.
 István (Steffans) István sz.-szávai
 herczeg fia 1473. 515.
 István Tamás bosnyák király
 1448. 440, 441. — 1455. 472. —
 1457. 485. — 1462. 494.
 Ivanics (Hyuanis) 1444, 411.
- Jeleć l. Geleć a.
 Jajcza d. 490. d. 498.
 Janicsár aga 1484. 526.
 János l. Zagorjai a.
 János cardinalis, pápai legatus
 490.
 János de Salinis aureis püspök
 1454. 470.
 János humi vajda 1466. 508.
- Kamarai haszon 500.
 Karinthia 533.
 Károly II., artai deszpota 1444.
 424.
 Katalin, Drusich Milos fia, Vulk
 leánya 1425. 408.
 Katalin, Vuchotich Pribiszláv
 leánya 1475. 520, 521.
 Kázmér lengyel király 1446. 426.
 Kemlek castrum 524.
 Kemlek d. 523.
 Klek (Klekh, Clech) castrum
 438, 465.
 Klissza (Clyjz) 1465. 502.
 — (Klyz) d. 510.
 Ključ (Glutsch, Cluz) castrum
 438, 466.
 Klobuk (Globukch, Clobuch)
 castrum 438, 466.
 Konavlye (Konowaltský) cas-
 trum 438.
 Konjica (Konin) castrum 438.
 Konstancz d. 406.
 Konstantinápoly 483, 489, 527.
 Koroska possessio 530.
 Kozo (Koznik) castrum 438.
 Kozora castrum 407.
 Körmend (Keurmend) oppidum
 500.
 Kőrös 529, d. 531.
 Kőrös megye (Crisiensis) 524,
 530.
 Kraycsevcz (Crajachewecz) pos-
 sessio 512.
 Kruševica (Krutscerwetza, Chru-
 sevaz, Krescuaz) castrum 416,
 438, 466.
 Kuczel (Kwczel) János presbyter
 1502. 530.
 Kuti, falu 506.

- Lajos savoyai herceg 1455. 478.
 Lak község 500.
 Laki Thúz l. Thúz a.
 Lancilago, l. Vuchotich Pri-
 biszláv a.
 Lasvai (de Laswa) gucsjagorai
 Drusich 1425. 406.
 László magyar és cseh király
 1448. 439. — 1454. 469, 470.
 1455. 480.
 László vajda, Koszacsa István
 bosnyák herceg fia (Vlaczus,
 Vladislaus, Ladislaus) sz.-
 szávai herceg 1448. 439. —
 1463. 493. — 1466. 511. —
 1470. 512. — 1471. 513. —
 1481. 524.
 Lengyel királyok, l. Ulászló,
 Kázmér a.
 Liechtenstein György, nikols-
 burgi, leánya Borbála 1460.
 490.
 Liechtenstein János 1460. 491.
 — Kr.stóf 1460. 491.
 — Henrik 1460. 481.
 — György 1460. 491.
 Liptói herceg (Lippthovie dux)
 1503. 529.
 Lionó (Hleva) 497.
 Losica, falu 506.
 Lublanj (Lublano) castrum 466.
 Luka m. 506.
Mahomed török szultán 489.
 Malleta Alterich a milanói her-
 ceg követe 1455. 476.
 Manichæusok (bogumilek) 488.
 Máriáról nevezett rend 412.
 Maróth castrum 524, 533.
 Martorell Ferencz, Alfons ara-
 gon király jegyzője 1444. 410,
 411, 414, 418. — 1446. 425. —
 1447. 432, 434, 435, 436. —
 1448. 441.
 Mátyás (I.) magyar kir. 1463. 493.
 — 1464. 499. — 1465. 501, 506,
 507. — 1473. 515. — 1475.
 519. — 1481. 524.
 Medved (Medwed, Mediued)
 castrum 438, 465.
 Medves (Medwes) 500.
 Mićčevac (Mitschewetz, Mice-
 naz) castrum 438, 466.
 Mike possessio (Somogy m.) 508.
 Milanói herceg l. Sforza a.
 Mileševo (Milleschetský, Mile-
 seuschii) castrum 416, 438,
 465.
 Modrusi Antal (de Mondrussia),
 Frangepán István követe 1453.
 459.
 Modruši ispán l. Frangepán
 István.
 Mokrine, falu 506.
 Moldvai vajda 1528. 533, 534.
 Monoszlói Erdődy l. Erdődy a.
 Monyorókeréki Elderbach l. El-
 derbach a.
 Morački (Moratský, Morachii)
 castrum 438, 466.
 More László 1528. 533.
 Morvaország (Merhern) 492.
 Mostar (Pontis Terre) 465.
 Mrkana-trebinjei (Mugarensis)
 püspöki szék 431, 434.
 Nádallyai (de Nadalya) Miklós
 fia Benedek 1464. 500.
 Nagy Kemlek d. 513.
 Nagyvárád (Waradinum) 531.

- Nápoly d. 447, 456, 477.
 Nečaj (Neboŷze, Neboysse, Neboysa) castrum 416, 438, 466.
 Nečano castrum 465.
 Necijec, falu 506.
 Negroponte (Nigroponte) 527.
 Nerethva 495.
 Nerisi, falu 506.
 Nikolsburgi Liechtenstein 1. Liechtenstein a.
 Nilademus, István bosnyák herczeg követe 1450. 446.
 Nova (Nova in Drina) 465.
 Nova (Nova in Lucha) 466.
 Novigrad (Castellum novum) 453, 454. 1. Castelnovo a. is.
 Novoselo (Nonŷa) castrum 438.
 Nuovamonte Márton 1475. 518.
 Obal (Oball) castrum 466.
 Obod (?) (Ossŷpp, Osip) castrum 438, 465.
 Obrat, Osztoja bosnyák király követe 1415. 404. 1. Ričice a. is.
 Obrovac (Wererætz) castrum 438.
 Odžak (Odezkŷ, Odrzchi) castrum 438, 466.
 Ólom (plumbi) Boszniában 445.
 Olovo (Czarŷma Olofska) castrum 438.
 Olzina János, Alfons aragon király titkára 1444. 420, 421.
 Osiech (?) villa 489.
 Osojnik (Ossonitzk, Hosonichŷ) castrum 438, 465.
 Ostrič (Osstrikh, Ostrich) castrum 438, 465.
 Ostrog (Ostrog, Ostroc, Ostroch) castrum 416, 438, 466.
 Ostrovica (Ostrovica) m. 403.
 Ostrovica (Ostrowitz, Ostruiza, Ostraviza) castrum 416, 438, 465.
 Osztoja bosnyák király 1415. 404.
 Paduai (Padoa) ferenczrendŷ guardian 518.
 Paduai Szentgyörgy templom 518.
 Páka (Paka) birtok (Pozsega m.) 407.
 Pál ispán, István bosnyák herczeg követe 1444. 409, 411, 414, 415, 418. 1446. 425.
 Pastrovich Elek ispán 1409. 403.
 Patrasi herczegség (ducatuŷ Neopatrie) 423.
 Peć (?) (Saslon petŷschytynskeŷ) castrum 438.
 Peraccsics (Perachych) Berlek 1502. 530.
 Péter (Piero) Vuchotich Pri-biszláv fia 1475. 521.
 Pető János, gersei (Pethev) 1464. 500.
 Peyro János, Alfons aragon király titkára 1453. 457.
 Picinino Jakab aragoniai hadvezér 1455. 479.
 Pikotics (Pykothych) Miklós 1502. 530.
 Pini Nicolo közjegyző 1475. 518.
 Pocitelj (Beczitel, Pozitell, Posichell) castrum 416, 438, 466.
 Poljice (Onusch pollitza) castrum 438.
 Popovo 506.

- Portugál király I. Alfons a.
 Pottendorfi György, ausztriai
 főpohárnok 1460. 500.
 Peyto (?) hercege 1455. 474.
 Pozsega m. 407.
 Presenzano melletti kastély d.
 426.
 Pribislav I. Vuchotich a.
 Prideszlaus d. 509.
 Prilip (Preliep) 465.
 Proculeianus Jeromos 1473. 516.
 Proložac (Prolesetza, Prologaz,
 Prolosats) castrum 438. 466.
 Prozor castrum 497.
 Puteoli d. 452.

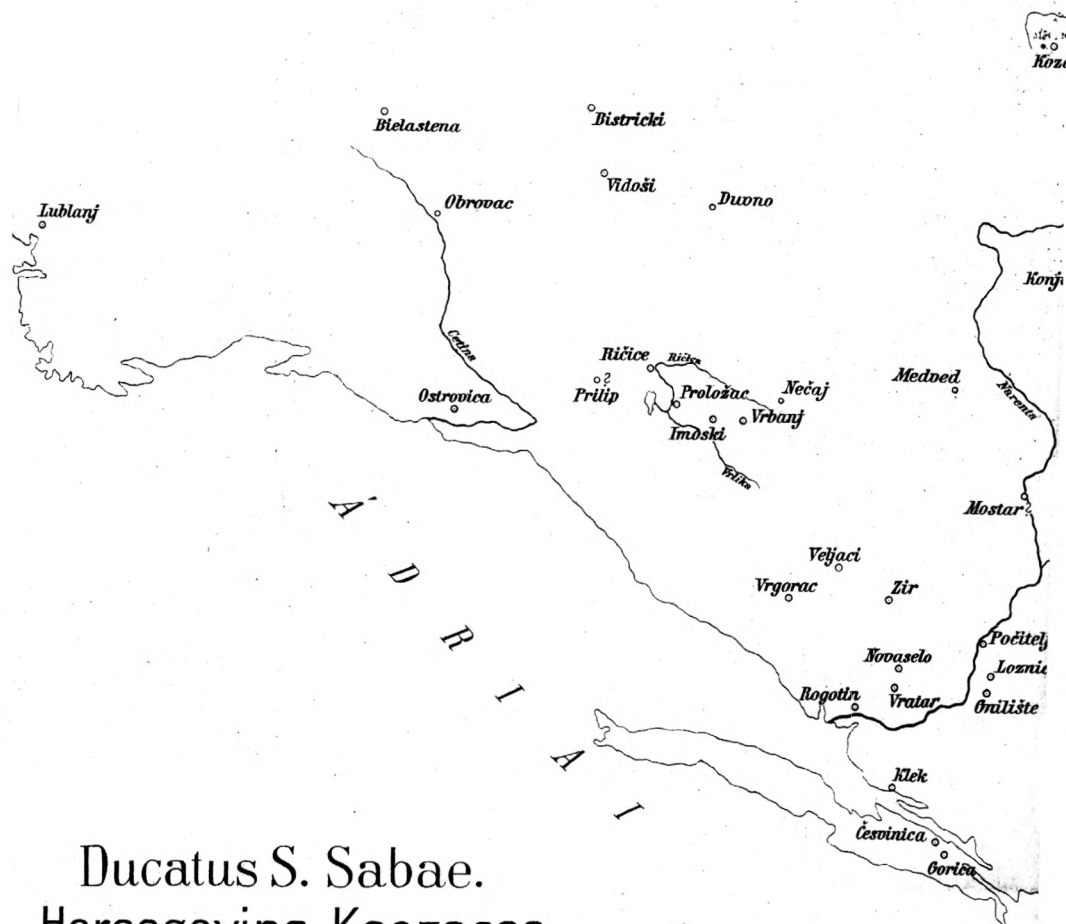
 Rabina (Rabenzkŷ) castrum 438.
 Rác deszpota 1528. 532.
 Radács, Gradecz László fia
 1470. 512.
 Radics (Radych) 1528. 535, 536.
 Radiczin, Vlatko sz.-szávi hg.
 követe 1475. 517.
 Radivoj (Radivoy) I. Sicliza a.
 Radiz, István bosnyák herceg
 követe 1450. 446.
 Rafael, Vuchotich Pribiszláv fia
 1475. 528.
 Ragusa (Ragusa, Rahusa, Ara-
 gusii), ragusaiak 421, 422,
 436, 472, 489, 508, 514, 526.
 Ragusa d. 516.
 Ragusai Sándor, telkii apát
 1465. 506. — 1466. 511.
 Ráma 497.
 Rascia (Rasia) 441.
 Rednek possessio 500.
 Révay István 1528. 531. 532.
 Ričice (Rixeachi) 466. — i Obrad
- (de Rzetitzte) Osztója bos-
 nyák király követe 1415. 404.
 Risano (Rýssen, Risan, Rixano)
 castrum 416, 438, 466.
 Rogotin (Rog, Rogu) castrum
 417, 438, 466.
 Roma 489, 519.
 Romania (európai Törökország)
 423.
 Rozgonyi János kir. tárnok-
 mester 1465. 501, 503, 507. —
 1466. 509, 511.
 Russo Jacobo 1484. 528.

 Samobor (Samatur, Samombor,
 Samobor) castrum 416, 438,
 465.
 Sándor velenczei clericus 1475.
 522.
 Sangro (Abruzzo ulteriore) d.
 442, 443.
 Savoyai hg. I. Lajos a.
 Schwarzenau Streun I. Streun a.
 Sebei villa 489.
 Sebenico 489.
 Segnai ispán I. Frangepán Ist-
 ván a.
 Segnai Antal, Frangepán István
 követe 1453. 458.
 Severin (Sewerin, Severino) cas-
 trum 438, 465.
 Sforza Ferencz milánói hg. 1455.
 476, 480. — 1457. 485.
 Sicliza Radivoj, István bosnyák
 herceg követe 1454. 460.
 Sidics (Sydich) György 1502. 530.
 Sidics (Sydich) Miklós 1502. 530.
 Simon (Caczecte?) az apuliai ki-
 kötők parancsnoka 1452. 452.
 Sixtus (IV.) pápa 1475. 517.

- Skanderbég (Scanderbegius)
l. Castriota a.
- Skutari 529.
- Soko (Soko, Sokol, Sochol, Socho) castrum 416, 417, 438, 465.
- Somogym. (Simighiensis) 508.
- Soris Jakab (vránai) perjel 1447. 427, 429.
- Sorrentoi Jeromos, István Tamás bosnyák király követe 1448. 449.
- Starhemberg Rüdiger 1460. 492.
- Stolac (Stoyewecz) castrum 438.
- Strém (Streen) (Vasm.) 500.
- Streun Henrik, schwarzenaui, felesége Borbála 1460. 490. l. Liechtenstein a. is.
- Surenócz (Surenovecz) possessio 512.
- Sutorina (?) (Strýnon) castrum 438.
- Sutischa d. 486.
- Szana (Zana) m. 407.
- Szandály (Sandal) bosnyák vajda 1409. 403, 438.
- Szandsák bégek (Zanzakones) 1528. 532.
- Száva réve d. 502, 504, 506.
- Száva folyó 533.
- Szendrő (Tjsendero) 489.
- Szentkut 500.
- Szentmihály (Zentmyhal) (Vas m.) 500.
- Szentsir (Sancto Sepulchro) 519.
- Szentszávai gróf 446, l. István a. is.
- Szentszávai herczeg 460, 461, 493, l. István a. is és László a. is.
- Szerém 532, 533.
- Szervia l. Cervia a.
- Szinj (Zyn) castrum d. 511.
- Szlavon bán, l. Frigyes a.
- Szokol (Socol) d. 403, l. Soco a. is.
- Szokoli (Koczacs) István bosnyák herczeg l. István a.
- Szolimán basa (Sulman) 1484. 526.
- Szombatfalva 500.
- Szőllős (Zeles) Balázs 1464. 500.
- Sztana, Drusich Milos fia Vulk leánya 1425. 408.
- Szveti Stipan, falu 506.
- Tahut basa 1484. 526.
- Tamás bosnyák király 433.
- Tamás, István Tamás bosnyák király követe 1455. 472.
- Telkii apát 1465. 506, l. Ragusai Sándor a. is.
- Testa (Tessa, Deša) (Jacobi) Miklós, István Tamás bosnyák király követe 1457. 485. — 1475. 517.
- Temesi gróf l. Török Bálint.
- Thúz (Thvz) János, laki, horvát-szlavon bán és főkapitány 1466. 509, 511.
- Tiberis (Tevere) melletti kastély d. 427.
- Tibur d. 429, 430, 431, 432, 433. 435, 436.
- Tisza folyó 531.
- Todesco Jakab páduai ferencz-rendii guardian 1475. 518.
- Togruam (?) castrum 465.
- Török Bálint temesi gr. 1528. 531, 535.

- Török szultán (gran Turcho) 1444. 418. — 1473. 416.
- Törökök (Treuci, Theuci, Thurci, Teucri) 1415. 405. — 1425. 407. — 1444. 420, 423. — 1451. 450. — 1454. 462, 463, 469. — 1455. 473, 474, 476, 478, 480, 483, 488. — 1462. 494. — 1464. 499. — 1484. 526, 528. — 1528. 532.
- Torre del Greco (Castellum Turris Octave) d. 446, 448, 451, 457.
- Trani (Olaszország, Terra di Bari) 453.
- Trebinjei zsupa 506.
- Ulászló (Vuladislaus) lengyel és magyar király 1444. 419, 421, 422, 423.
- Uskopye (Usthopye) m. 497.
- Uzura (Vzure) m. 407.
- Vallona (Vellona) 527, 528,
- Valkó m. (Walko) 524.
- Vaquer Bernát, Alfons aragon király követe 1451. 450.
- Vas várm. (Castri ferrei) 500.
- Vegliai ispán l. Frangepán István.
- Velenceiek 1444. 411. — 1450. 444, 447, 448. — 1453. 459. — 1457. 485, 489. — 1463. 495. — 1484. 528.
- Veljaci (Wellskeý, Welletin, Velletino, Veletin) castrum 417, 438, 466.
- Ventimigliai (de Vigintimiliis) János, Alfons aragon király követe 1444. 424.
- Verboszanja (Verbasonia) 528.
- Verőcze m. (Vereucze) 499.
- Veszprémi püspök l. Albert a.
- Vezela Straza castrum 497.
- Vicinus, albanói, Alfons aragon király követe 1452. 451.
- Vidoši (Widosšký, Vidouschi, Vidosich) castrum 416, 438 466.
- Vijenac (Bentschecz, Vinencaz) castrum 438, 466.
- Visočani (Býssucý) castrum 438.
- Visuchi castrum 417, 466.
- Vjetrenica (Bojtrýnec) castrum 438.
- Vlatko (Vlathko, Wladko) István szent-szávai herceg fia 1448. 439. — 1466. 509. — (Vlatiev) 1473. 515. — 1475. 517.
- Volcius de Babahiis, László magyar király követe 1454 469.
- Vránai perjelség (Aurania) 508.
- Vratar (Bratal, Vratar) castrum 416, 438, 465.
- Vrbanj (Vrbam) castrum 466.
- Vrgorac (Wreawetz, Vergoran, Vergolaz) castrum 417, 438, 466.
- Vuchotich Pribisláv (Pribislav, Presbilaus), István bosnyák herceg kamarása és követe, más néven Lancilago 1455. 474, 482. — 1475. 518, 522.
- Neje l. Doratia a. — Gyermekei l. Rafæl, Péter, György Katalin, Borbála, Anna a.
- Vulk, gucsjagorai Drusich Milos fia, Zsigmond király udvari embere 1425. 406.

Zagorjai János gróf (comes Zagorie), horvát-szlavon főkapitány 1465. 502, 503, 507.	Zombori Imre 1464. 500.
Zágráb d. 525.	Zvornik castrum 499. d. 501.
Zára (Jadra) 462.	Zsálmán (Salmon) (Vasm.) 500.
Zasad (?) (Sozet, Sozzed, Susied) castrum 438, 466.	Zsigmond magyar király 1415. 404. — 1425. 406—439.
Zata (Zatha) castrum 532.	Zuzulói János (Johannes de Zuzulo) 1453. 457.
Zir (Sÿr, Zŭr) castrum 438, 465.	Zuzolói Miklós (Cola de Zuzulo de Trano) 1453. 457.

Ducatus S. Sabae.
Hercegovina Koszacsa
Vukcsics István első
herczeg idejében.

(1448 és 1455 oklevelek alapján.)

Tervezte: Thallóczy Lajos

Rajzolta: Jakubec József

1:750.000

